
BEZPIECZNY
BANK

BEZPIECZNY BANK

czasopismo poświęcone
zagadnieniom gwarancji
depozytów i bezpieczeństwa
finansowego banków

Kolegium programowo-redakcyjne:

prof. dr hab. Władysław Baka
– redaktor naczelny,
Kazimierz Beca,
dr Marek Grzybowski,
dr hab. Małgorzata Iwanicz-
Drozdowska, prof. SGH,
Ewa Kawecka-Włodarczyk,
prof. dr hab. Stanisław Owiak,
Krzysztof Pietraszkiewicz,
prof. dr hab. Marek Safjan,
dr hab. Jan Szambelańczyk,
prof. Akademi Ekonomicznej
w Poznaniu
Ewa Śleszyńska-Charewicz

Sekretariat redakcji:

Beata Zdanowicz

Publikowane artykuły przedstawiają
opinie i poglądy ich autorów i nie
wyrażają oficjalnego stanowiska
Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

Łamanie:

STAND's – Dariusz Stański

Korekta:

Ewa Stempniewicz

Opracowanie graficzne:

Andrzej Koch

Druk:

STARDRUK

ISSN 1429-2939

Wydawca:

Bankowy Fundusz Gwarancyjny
00-546 Warszawa
ul. Ks. Ignacego Jana Skorupki 4
tel. 583-08-01, 583-08-05,
583-08-06
fax 583-08-08
e-mail: rada@bfg.pl
www.bfg.pl

Współpraca:

Stardruk
Wydawnictwo
00-660 Warszawa
ul. Lwowska 11/29

W NUMERZE

3/4 (24/25) 2004

A. Z działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

1. Stawki opłat '2005 – w kierunku optymalizacji – *Władysław Baka* – str. 3
2. Uchwały Rady BFG w sprawie stawek na 2005 rok: funduszu ochrony środków gwarantowanych i opłaty rocznej – str. 9
3. Ocena sytuacji finansowej sektora bankowego w 2003 roku (na podstawie danych audytowanych) w świetle analizy BFG – str. 11

B. Problemy i poglądy

1. Procykliczne zachowania banków a Nowa Umowa Kapitałowa – *Grażyna Bancarewicz* – str. 125

C. Konsultacje dla banków

1. Nowa regulacja Komisji Nadzoru Bankowego dotycząca pomiaru adekwatności kapitałowej banków – *Krzysztof Markowski, Robert Wiśniewski* – str. 137
2. Aneks: Uchwała nr 4/2004 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 8 września 2004 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz zakresu stosowania metod statystycznych i warunków, których spełnienie umożliwi uzyskanie zgody na ich stosowanie, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania – str. 141

D. Z doświadczeń zagranicznych

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 2004 r. w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy – *Marek Prengel* – str. 195
2. System ochrony depozytów w Brazylii i Argentynie – *Beata Zdanowicz* – str. 216

E. Miscellanea

1. Przegląd prasy zagranicznej (wrzesień–październik 2004) – str. 235

Z działalności BFG

Władysław Baka
Przewodniczący Rady BFG

STAWKI OPŁAT '2005 – W KIERUNKU OPTYMALIZACJI

Określając warunki, które spełniać powinien idealny system bankowy we współczesnym świecie, Joseph E. Stiglitz, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii z 2001 r. podkreśla, iż jednym z najważniejszych tego warunków jest funkcjonowanie w jego ramach systemu gwarantowania depozytów¹⁾. Myśl ta zyskała już w pełni prawo obywatelstwa w społeczeństwie oraz w środowiskach biznesu, w tym zwłaszcza w kręgach bankowo-finansowych, a także w ośrodkach władzy w rozwiniętych państwach świata. Stabilność finansowa traktowana jest współcześnie jako dobro publiczne, będące warunkiem koniecznym wzrostu gospodarczego, stabilności cen i pieniądza oraz realizacji podstawowych celów społecznych²⁾. Osiągnięcie i utrzymanie stabilności finansowej jest głównym zadaniem instytucji i regulacji prawnych składających się na sieć bezpieczeństwa finansowego, tzw. „safety net”, której jednym z istotnych ogniw, obok banku centralnego, instytucji nadzoru finansowo-bankowego oraz odpowiednich organów rządowych jest system gwarantowania depozytów.

¹⁾ Joseph E. Stiglitz and Bruce Greenwald, *Towards a New Paradigm in Monetary Economics*, Cambridge University Press, 2003, United Kingdom.

²⁾ Olga Szczepańska „Podstawowe przesłanki, założenia i struktura sieci bezpieczeństwa finansowego w świetle teorii i doświadczeń międzynarodowych”, *Bezpieczny Bank*, nr 1(26)/2005.

Funkcjonowanie sieci bezpieczeństwa finansowego, przynosząc oczywiste korzyści wyrażające się w zabezpieczeniu przed destabilizacją systemu finansowego, w tym również bankowego, wymaga ponoszenia określonych nakładów finansowych z jednej strony, oraz może wyzwać tendencje do osłabiania dyscypliny rynkowej i powodować ujawniania się zjawiska zwanego „moral hazard” (pokusy nadużycia). Aby ograniczyć te negatywne skutki niezbędne jest poddanie procesu tworzenia „safety net” oraz zasad jego działania określonym procedurom optymalizacyjnym³⁾.

Poniżej, na tle konkretnej problematyki kształtowania stawki opłat wnoszonych przez banki na działalność pomocową oraz parametrów kształtowania funduszu ochrony środków gwarantowanych w Polsce, zwrócona zostanie uwaga na jeden z istotniejszych elementów ogólnego procesu optymalizacji kosztów finansowych związanych z gwarantowaniem depozytów i działaniami na rzecz stabilności systemu bankowego. W przeprowadzanym rachunku optymalizacyjnym uwzględniać należy następujące elementy. Po pierwsze, chodzi o zgromadzenie środków finansowych w takiej wielkości, aby możliwe było zapewnienie wypłaty gwarantowanych depozytów w przypadku dojścia do upadłości banku oraz zapobieganie destabilizacji systemu bankowego na drodze udzielania pomocy finansowej bankom o zagrożonej wypłacalności. Po drugie, obciążenia opłatami nie powinny zwiększać kosztów działalności banków w stopniu powodującym nadmierne ograniczenie rentowności. W sumie, funkcją celu optymalizacji obciążeń banków opłatami na rzecz stabilności finansowej powinno być osiągnięcie odpowiedniego poziomu konkurencyjności sektora bankowego w relacji do podmiotów zagranicznych, na co oddziałuje zarówno stopień bezpieczeństwa finansowego banków, jak i ich efektywność ekonomiczna. Jest to istotna wytyczna, którą od dziesięciu lat, czyli od powstania Bankowego Funduszu Gwarancyjnego kieruje się Rada Funduszu w procesie kształtowania stawek obowiązkowej opłaty rocznej na fundusz pomocowy oraz tworzenia funduszu ochrony środków gwarantowanych.

W dążeniu do urzeczywistnienia tej funkcji celu Rada, w porozumieniu z innymi instytucjami, w tym zwłaszcza z Narodowym Bankiem Polskim, Ministerstwem Finansów oraz Związkiem Banków Polskich, występowała z inicjatywami zmniejszania obciążeń banków bez szkody dla utrzymania zdolności do wypłaty środków gwarantowanych, oraz udzielania pomocy finansowej bankom znajdującym się w sytuacji niebezpieczeństwa utraty wypłacalności.

Wygaśnięcie (co było zresztą zapowiedziane w ustawie z 14 grudnia 1994 r.) z końcem 1999 r. uprawnienia trzech największych banków detalicznych:

³⁾ Zob. Materiały Seminarium BFG na temat „Systemy gwarantowania depozytów w strukturze sieci bezpieczeństwa finansowego”, *Bezpieczny Bank*, nr 1(26)/2005.

PKO BP, PeKaO SA oraz BGŻ SA do 50 % ulgi w uiszczaniu opłat zarówno na fundusz pomocowy, jak i w odniesieniu do składki tworzenia funduszu środków gwarantowanych, zapewniło równe traktowanie wszystkich banków, co oczywiście przyczyniło się do relatywnego zmniejszenia obciążeń pozostałych banków. Szczególnie istotne znaczenie dla zmniejszenia obciążeń banków opłatami rocznymi na fundusz pomocowy miało ustawowe wprowadzenie zasady, że od 1 stycznia 1998 r., opłaty roczne wnoszone przez banki na ten fundusz, ustalone zgodnie z przyjętymi regułami, ulegają pomniejszeniu o 30%. W kolejnej nowelizacji ustawy o BFG zasada ta została wzmocniona i utrwalona. Przyjęte mianowicie zostało, że w latach 1999–2000 opłata roczna wnoszona przez banki zostaje pomniejszona o 40%, a począwszy od 2001 r. i w następnych latach, pomniejszenie sięgać będzie 50%. Kwotę pomniejszenia wnosi do Funduszu Narodowy Bank Polski. Oznacza to, że od 2001 r. banki komercyjne i spółdzielcze wpłacają na rachunek funduszu pomocowego jedynie 50% kwot wynikających z ustalonej stawki obowiązkowej opłaty rocznej.

Dążeniu Rady Funduszu do realizacji kursu nakierowanego na sukcesywne zmniejszanie obciążeń finansowych banków, związanych z realizacją ustawowych zadań BFG sprzyja okoliczność, że po pięciu–sześciu latach od rozpoczęcia działalności przez Fundusz, wystąpiły pierwsze znaczące spłaty pożyczek udzielonych przez BFG. Pojawiły się również dochody z operacji finansowych, głównie w formie odsetek od bonów skarbowych i obligacji rządowych oraz bonów pieniężnych NBP, które w określonym trybie (via fundusz zapasowy lub fundusz statutowy), również mogą być wykorzystane do realizacji celów statutowych Funduszu. Można więc powiedzieć, że w miarę upływu czasu coraz większego znaczenia w działalności BFG nabierają elementy samofinansowania.

Czynnikiem o szczególnie doniosłym znaczeniu, rzutującym na proces obniżania stawek opłat związanych z działalnością pomocową i gwarantowaniem depozytów jest umacniająca się stabilność sektora bankowego, będąca rezultatem doskonalenia systemu regulacji i nadzoru bankowego, przemian strukturalno-organizacyjnych, w tym zwłaszcza procesów konsolidacji banków, podwyższenia standardów zarządzania ryzykiem wewnątrz banków oraz zwiększenia ekonomicznej efektywności.

W procesach tych aktywną rolę odgrywa również Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Wiadomym jest, że ocena efektywności działalności pomocowej należy do niezwykle złożonych i trudnych zadań. Wiąże się to z faktem, że pomoc finansowa oddziałuje na wiele aspektów działalności banku, które nie dają się skwantyfikować w sposób dostatecznie precyzyjny. Wyróżnić można kilka rodzajów efektów oddziaływania pomocy: po pierwsze – zwiększenie zysku (lub zmniejszenie straty,) co, biorąc pod uwagę znacznie niższe oprocentowanie pożyczki udzielanej przez BFG od rynkowej stopy procento-

wej, dokonuje się niejako automatycznie. Oczywiście nie można zadowalać się tego rodzaju rezultatem. Znacznie bardziej istotne jest ustalenie, czy szansa dana bankowi w postaci udzielonej pomocy została wykorzystana dla podwyższenia efektywności działania banku, np. na drodze racjonalizacji zatrudnienia, usprawnienia zarządzania ryzykiem, restrukturyzacji portfela aktywów w celu podwyższenia ich jakości itd. Słowem ustalenie, czy przedsięwzięcia podjęte przez bank przyczyniają się do wzrostu ekonomicznej efektywności i usprawnienia procedur zarządzania ryzykiem, a w ostatecznym rachunku do trwałego przewyciężenia zagrożenia wypłacalności banku. Tym celem służy systematyczne monitorowanie oraz kontrole przeprowadzane w bankach, korzystających z pomocy finansowej Funduszu.

W rezultacie oddziaływania wyżej wymienionych grup czynników w okresie dziesięciu lat działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (1995–2004) wyraźnie zaznaczyła się tendencja do zmniejszania skali obciążeń banków opłatami na rzecz funduszu pomocowego, oraz związanych z finansowaniem wypłat depozytów gwarantowanych deponentom upadłych banków (zob. tabela 1).

Wyrazem kontynuacji, a nawet pogłębienia tej tendencji, są podjęte ostatnio ustalenia dotyczące poziomu stawki obowiązkowej opłaty rocznej, oraz stawki tworzenia funduszu ochrony środków gwarantowanych na 2005 r.

Na posiedzeniu 25 listopada br. Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, wykonując dyspozycję zawartą w art. 7 ust 2 pkt 5 ustawy o BFG z dnia 14 grudnia 1994 r., podjęła dwie ważne uchwały: (1) Uchwałę określającą stawki obowiązkowej opłaty rocznej na 2005 rok, wnoszonej w 50% przez banki i w 50% przez Narodowy Bank Polski na fundusz pomocowy, służący realizacji przez BFG ustawowego zadania udzielania pomocy bankom w przypadku niebezpieczeństwa niewypłacalności, w wysokości 0,05% dla sumy aktywów bilansowych, gwarancji i poręczeń ważonych ryzykiem, oraz 0,025% dla sumy ważonych ryzykiem pozostałych zobowiązań pozabilansowych, z wyłączeniem linii kredytów przyrzeczonych, dla których stawka wynosi 0,0; oraz (2) Uchwałę ustalającą na 2005 r. stawkę procentową tworzenia funduszu ochrony środków gwarantowanych przez podmioty objęte systemem gwarantowania, w wysokości 0,13% sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiących – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami – podstawę obliczania wielkości rezerwy obowiązkowej

Porównanie wielkości składki opłat na 2005 r., określonych w wymienionych wyżej uchwałach Rady BFG, z danymi dotyczącymi poziomu składek w kolejnych latach dekady 1995–2004 zawartymi w tabeli 1 wskazuje, iż w przyszłym roku banki wnosić będą najniższe historycznie opłaty związane z systemem gwarantowania depozytów na bazie FOSG oraz zasilaniem funduszu pomocowego. Syntetyczną miarą głębokich przemian, jakie nastąpiły

Z działalności BFG

Tabela 1. Kształtowanie się stawek opłaty rocznej i tworzenia FOŚG oraz obciążenia banków związanych z gwarantowaniem depozytów i działalnością pomocową w okresie 1995–2004

Lata	Stawka opłaty rocznej (w %)	Stawka opłaty rocznej wnoszonej przez banki* (w %)	Wpłaty banków tytułu opłaty rocznej (w mln zł)	Stawka tworzenia FOŚG (w %)	Wyплаты środków gwarantowanych z FOŚG (w mln zł)	Obciążenia poniesione przez banki – łącznie (w mln zł)	Relacja obciążeń do kosztów działania banków (w %)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(3 + 5)	(6)
1995	0,40	0,40	173,8	0,40	85,8	259,6	5,88
1996	0,40	0,40	230,0	0,40	47,3	277,3	4,51
1997	0,40	0,40	261,2	0,18	4,7	265,9	3,30
1998	0,28	0,196	209,2	0,10	4,1	213,3	2,04
1999	0,24	0,144	203,4	0,16	0,0	203,4	1,64
2000	0,23	0,138	258,5	0,40	484,1	742,6	5,12
2001	0,14	0,07	158,6	0,30	0,0	158,6	1,00
2002	0,08	0,04	95,5	0,40	0,0	95,5	0,58
2003	0,10	0,05	122,6	0,40	0,0	122,6	0,76
2004	0,075	0,0375	93,1	0,25	0,0	93,1	0,46

* Efektywne stawki opłaty rocznej wnoszonej przez banki kształtowały się na znacznie niższym poziomie aniżeli wynikało z ustalonych stawek. Działo się tak pod wpływem dwóch wyżej omówionych czynników. Po pierwsze, zgodnie z ustawą o BFG trzy banki, a mianowicie PKO BP, PeKaO S.A. oraz BGŻ uiszczwały w latach 1995–1999 opłatę roczną oraz dokonywały wpłat na fundusz ochrony środków gwarantowanych w wielkości 50% ustalonych stawek. Podobną ulgę zastosowano w 1995 r. również w odniesieniu do banków spółdzielczych. Po drugie, na mocy ustawy o BFG, począwszy od 1998 r., opłaty roczne wnoszone przez banki ulegają pomniejszeniu: w 1998 r. o 30%; w latach 1999–2000 o 40%, a od 2001 r. – o 50%. Równoważącą to pomniejszenie kwotę wnosi na rzecz funduszu pomocowego Narodowy Bank Polski.

w tej dziedzinie jest, że o ile w 1995 r. relacja sumarycznych obciążeń ponoszonych przez banki na rzecz stabilności sektora bankowego do kosztów działalności banków wyniosła 5,88%, to – jak wynika z projekcji – w 2005 r. odnośna relacja wyniesie jedynie 0,30%.

Podejmując decyzję o znacznym obniżeniu poziomu obciążeń banków kosztami zabezpieczenia stabilności systemu bankowego na 2005 r., Rada Funduszu kierowała się trzema następującymi przesłankami: po pierwsze, brakiem istotniejszych zagrożeń dla stabilności sektora bankowego w perspek-

tywie najbliższego roku czy dwóch lat; po drugie, stanem zasobów finansowych znajdujących się w dyspozycji BFG w relacji do przewidywanych potrzeb; po trzecie, dążeniem do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej polskich banków (niższe koszty) w warunkach wzmożonej konkurencji zagranicznej związanej z członkostwem Polski w Unii Europejskiej.

Na zakończenie warto zasygnalizować, iż w ramach BFG prowadzone są prace zmierzające do określenia długofalowej strategii kapitalizacji Funduszu tak, aby wielkość zgromadzonych środków kształtowała się na poziomie 1,5%–2,0% w relacji do depozytów gwarantowanych, podobnie jak to ma miejsce w wielu innych państwach europejskich. Obecnie wskaźnik ten dla Polski wynosi niespełna 1,0%. Fundusz ten tworzony byłby z uwzględnieniem czynnika koniunktury bankowej. W latach wysokich dochodów świadczenia banków na ten cel byłyby odpowiednio wyższe, aniżeli w latach umiarkowanych dochodów osiągniętych przez banki.

Zainicjowane zostały również prace nad modyfikacją podstawy naliczania składek na cele związane z gwarantowaniem depozytów i działalnością pomocową. Jak wiadomo, zarówno w teorii jak i w praktyce, istnieje wybór między systemem opierającym się na obowiązywaniu jednolitej składki (stawki procentowej opłat) dla wszystkich banków, a systemem składek zróżnicowanych ze względu na stopień ryzyka, charakteryzujący działalność banku. Zaletą pierwszej opcji jest łatwość ustalania wielkości składki i prosta jej obsługa. Jej istotną słabością natomiast jest to, że sprzyja zjawisku „moral hazard”, a w rezultacie najbardziej na tym korzystają banki wysokiego ryzyka, a najwięcej tracą banki niskiego ryzyka. Ocenia się, że system składek zróżnicowanych ze względu na ryzyko może zapobiec takim zagrożeniom i skłonić banki do przywiązywania znacznie większej uwagi do stałego doskonalenia zarządzania ryzykiem i przestrzegania wysokich standardów bezpieczeństwa finansowego⁴⁾.

Zasygnalizowane wyżej kierunki prac stanowią etap koncepcyjnych przygotowań do wprowadzenia w Polsce nowych zasad finansowania systemu gwarantowania depozytów i działalności pomocowej, kompatybilnych z tendencjami dominującymi w Unii Europejskiej, które stanowić będą istotny krok naprzód na drodze do wzmocnienia mechanizmów stabilności sektora bankowego.

⁴⁾ Wytyczne w sprawie tworzenia efektywnego systemu gwarantowania depozytów. Raport Financial Stability Forum z dnia 7 września 2001 r. Bezpieczny Bank, nr 3/4 2001.

Uchwała nr 26/2004

Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego
z dnia 25 listopada 2004 r.

**w sprawie ustalenia wysokości stawki procentowej na 2005 rok
określającej wysokość funduszu ochrony środków
gwarantowanych tworzonego przez podmioty objęte
obowiązkowym systemem gwarantowania**

Na podstawie art. 7 ust. 2 pkt 5 i art. 25 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz.U. z 2000 r. Nr 9, poz. 131, z późn. zm.¹⁾) oraz § 15 ust. 2 i 3 statutu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 1995 r. w sprawie nadania statutu Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu (Dz.U. Nr 21, poz.113, z późn. zm.²⁾), Rada Funduszu uchwała, co następuje:

§ 1.

Ustala się na 2005 rok stawkę procentową określającą wysokość funduszu ochrony środków gwarantowanych, tworzonego przez podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania, w wysokości 0,13% dla sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiących podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

§ 2.

Podmioty, o których mowa w § 1, obowiązane są utworzyć – na zasadach określonych w art. 25 i art. 26 ustawy o BFG – fundusz ochrony środków gwarantowanych na rok 2005 w dniu 3 stycznia 2005 r. według stanu środków, o których mowa w § 1, za październik 2004 r.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

R a d a
Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2000 r. Nr 86, poz. 958, Nr 119, poz. 1252, Nr 122, poz. 1316, z 2001 r. Nr 154, poz. 1802, z 2003 r. Nr 60, poz. 535, Nr 217, poz. 2124, Nr 223, poz. 2218 oraz z 2004 r. Nr 91, poz. 870, Nr 121, poz. 1262 i Nr 146, poz. 1546.

²⁾ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz.U. z 1997 r. Nr 126, poz. 808, z 2000 r. Nr 12, poz. 137 oraz z 2001 r. Nr 16, poz. 174.

Uchwała nr 25/2004

Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego
z dnia 25 listopada 2004 r.

**w sprawie ustalenia wysokości stawki procentowej obowiązkowej
opłaty rocznej na 2005 rok wnoszonej na rzecz Bankowego
Funduszu Gwarancyjnego przez podmioty objęte obowiązkowym
systemem gwarantowania oraz terminu jej wniesienia**

Na podstawie art. 7 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz.U. z 2000 r. Nr 9, poz. 131, z późn. zm.¹⁾) oraz § 15 statutu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lutego 1995 r. w sprawie nadania statutu Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu (Dz.U. Nr 21, poz. 113, z późn. zm.²⁾), Rada Funduszu uchwała, co następuje:

§ 1.

Ustala się stawki obowiązkowej opłaty na 2005 rok w wysokości:
0,05% dla sumy aktywów bilansowych, gwarancji i poręczeń ważonych ryzykiem oraz
0,025% dla sumy zobowiązań pozabilansowych pomniejszonych o gwarancje, poręczenia i linie kredytów przyrzeczonych ważonych ryzykiem – dla podmiotów objętych obowiązkowym systemem gwarantowania.

§ 2.

Podstawą wyliczenia kwoty obowiązkowej opłaty rocznej jest stan aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem, o których mowa w § 1, w dniu 31 grudnia 2004 r.

§ 3.

Kwota obowiązkowej opłaty wnoszona przez podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania, ustalona zgodnie z § 1 i 2 uchwały, ulega – na podstawie art. 13 ust. 3b ustawy o BFG – pomniejszeniu o 50%.

§ 4.

Podmioty objęte systemem gwarantowania, o których mowa w § 1, wnoszą obowiązkową opłatę roczną, z uwzględnieniem § 3, w terminie do dnia 15 marca 2005 r.

§ 5.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Rada
Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2000 r. Nr 86, poz. 958, Nr 119, poz. 1252, Nr 122, poz. 1316, z 2001 r. Nr 154, poz. 1802, z 2003 r. Nr 60, poz. 535, Nr 217, poz. 2124, Nr 223, poz. 2218 oraz z 2004 r. Nr 91, poz. 870, Nr 121, poz. 1262 i Nr 146, poz. 1546.

²⁾ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz.U. z 1997 r. Nr 126, poz. 808, z 2000 r. Nr 12, poz. 137 oraz z 2001 r. Nr 16, poz. 174.

OCENA SYTUACJI FINANSOWEJ SEKTORA BANKOWEGO W 2003 ROKU (NA PODSTAWIE DANYCH AUDYTOWANYCH) W ŚWIETLE ANALIZY BFG

SYNTEZA

Bankowy Fundusz Gwarancyjny jako instytucja będąca częścią sieci bezpieczeństwa finansowego w Polsce dokonuje okresowych ocen sytuacji ekonomiczno-finansowej sektora bankowego oraz identyfikuje zagrożenia dla działalności poszczególnych banków. Niniejszy materiał prezentuje **ocenę sytuacji sektora bankowego w Polsce według stanu na 31 grudnia 2003 r.** dokonaną na podstawie sprawozdań finansowych banków po badaniu przeprowadzonym przez biegłych rewidentów (baza publikacyjna NBP).

W syntezie przedstawiono – obok charakterystyki ogólnych zmian kondycji sektora bankowego – także informacje o sposobie oceny bezpieczeństwa banków wykorzystywanym przez BFG wraz z informacją o zidentyfikowanej skali zagrożeń oraz jej zmianie w 2003 r. W **części I** opracowania przedstawione zostały zmiany w otoczeniu gospodarczym i regulacyjnym wraz z oszacowaniem ich wpływu na kondycję banków. **Część II** zawiera analizę struktury i dynamiki bilansu oraz rachunku zysków i strat sektora bankowego. W **częściach III oraz IV** dokonano pogłębionej analizy sytuacji odpowiednio w sektorze banków komercyjnych i spółdzielczych.

W 2003 r. kondycja ekonomiczno-finansowa sektora bankowego uległa **ogólnej poprawie**, czemu sprzyjało ożywienie w gospodarce i korzystne zmiany regulacyjne. Nadal jednak kilka banków prowadziło proces restrukturyzacji, bądź wymagało jego przeprowadzenia. Na wypracowanie przez sektor bankowy w 2003 r. wyższych wyników finansowych niż w 2002 r. wpływ miało przede wszystkim niższe obciążenie tworzeniem rezerw celowych.

W 2003 r. w sektorze bankowym zmniejszyła się zarówno liczba placówek, jak i zatrudnionych. Wynikało to ze zmian w sektorze banków komercyjnych, gdzie **liczba placówek** zmniejszyła się o 801 (głównie w PKO BP SA), a **zatrudnionych** o 7.794. W sektorze banków spółdzielczych tendencje były przeciwne – liczba zatrudnionych wzrosła o 346, a liczba placówek zwiększyła się o 121.

Suma bilansowa netto sektora bankowego wyniosła na koniec 2003 r. 489.040.869 tys. zł i zwiększyła się w porównaniu z końcem 2002 r. o 4,9%. Udział banków komercyjnych w sumie bilansowej netto sektora bankowego wyniósł na koniec analizowanego okresu 94,8% i w 2003 r. obniżył się o 0,2 p.p. W rezultacie bardziej dynamicznego wzrostu sumy bilansowej w sektorze banków spółdzielczych (o 9,7%) ich udział zwiększył się do 5,2%.

Bezpieczny Bank

Tabela 1. Wybrane wielkości finansowe i wskaźniki dla sektora bankowego według stanu na 31.12.2003 r.*)

Wyszczególnienie [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Zmiana w porównaniu z 31.12.2002		
				RAZEM	BK	BS
Suma bilansowa netto	489 040 869	463 367 702	25 673 167	4,87%	4,61%	9,72%
Należności od sektora niefinansowego	217 016 543	202 254 697	14 761 846	7,74%	4,61%	9,72%
Zobowiązania wobec sektora niefinansowego	295 981 874	276 686 252	19 295 622	3,61%	3,21%	9,78%
Depozyty sektora niefinan- sowego oraz sektora instytucji samorządowych	300 612 633	279 200 717	21 411 916	3,45%	2,96%	10,31%
Zobowiązania pozabilansowe netto	1 641 494 670	1 638 343 098	3 151 572	36,10%	36,06%	61,04%
Wynik działalności bankowej	26 957 542	24 852 849	2 104 693	-7,80%	-8,07%	-4,42%
Różnica wartości rezerw i aktualizacji	4 102 673	3 985 722	116 951	-38,59%	-38,97%	-22,32%
Koszty działania	16 082 759	14 623 132	1 459 627	-1,70%	-2,01%	1,54%
Zysk (strata) brutto	4 504 588	4 102 474	402 114	11,74%	16,06%	-18,99%
Zysk (strata) netto	2 347 076	2 065 610	281 466	-6,26%	-3,82%	-20,97%

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne

*) W tabelach użyto następujących oznaczeń: RAZEM – sektor bankowy, BK – banki komercyjne, BS – banki spółdzielcze.

W 2003 r. w sektorze bankowym **należności od sektora niefinansowego** wzrosły o 7,7%, natomiast tempo wzrostu **zobowiązań wobec sektora niefinansowego** kształtowało się na poziomie 3,6%. W sektorze banków spółdzielczych tempo wzrostu należności i zobowiązań było wyższe niż w sektorze banków komercyjnych – należności wzrosły o 16,9% (w sektorze banków komercyjnych o 7,1%), zaś zobowiązania – o 9,8% (w sektorze banków komercyjnych o 3,2%).

Depozyty sektora niefinansowego i instytucji samorządowych wzrosły w 2003 r. o 3,5% do poziomu 300.612.633 tys. zł. W przypadku sektora banków spółdzielczych tempo wzrostu wyniosło 10,3%, zaś w sektorze banków komercyjnych blisko 3,0%. Drugi rok z rzędu obniżyła się kwota **depozytów gospodarstw domowych**.

Zobowiązania pozabilansowe netto wyniosły 1.641.494.670 tys. zł i wzrosły w 2003 r. o 36,1%. Ich dynamika przewyższała dynamikę sumy bilansowej netto o 31,2 p.p. **Zobowiązania pozabilansowe banków komercyjnych ogółem netto** stanowiły 99,8% zobowiązań pozabilansowych netto sektora bankowego.

Rozwojowi bankowości spółdzielczej towarzyszył dynamiczny rozwój spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (SKOK). W 2003 r. dynamika sumy bilansowej, należności od sektora niefinansowego oraz depozytów SKOK przewyższała dynamikę tych pozycji w sektorze banków spółdzielczych. Na koniec 2003 r. suma depozytów przyjętych przez SKOK-i odpowiadała 14,5% depozytów banków spółdzielczych (wzrost o 2,9 p.p. w porównaniu z 2002 r.), a suma udzielonych kredytów blisko 15,0% (wzrost o 1,8 p.p. w porównaniu z 2002 r.).

Na koniec 2003 r. **wynik działalności bankowej (26.957.542 tys. zł)** był o 7,8% niższy niż na koniec grudnia 2002 r., przy czym w sektorze banków komercyjnych spadek wyniósł 8,1%, zaś w sektorze banków spółdzielczych – 4,4%. Na obniżenie wyniku działalności bankowej w 2003 r. wpłynął w największym stopniu spadek wyniku z tytułu operacji finansowych o 63,9% (głównie ze względu na stratę z operacji papierami wartościowymi emitowanymi przez Skarb Państwa) oraz w drugiej kolejności – spadek wyniku z tytułu odsetek o 5,5% (głównie na skutek obniżenia przychodów od dłużnych papierów wartościowych).

W strukturze wyniku działalności bankowej nadal dominował wynik z tytułu odsetek z udziałem 55,7% (wzrost w porównaniu z 2002 r. o 1,3 p.p.), zaś drugi pod względem wysokości udziału był wynik z tytułu prowizji – 28,1% (wzrost o 5,1 p.p.). Prawie 91,0% wyniku z tytułu odsetek sektora bankowego stanowił wynik sektora banków komercyjnych. Podobna relacja wystąpiła w przypadku wyniku z tytułu prowizji. Natomiast ponad 99% wyniku z operacji finansowych, operacji wymiany oraz przychodów z udziałów lub akcji sektora bankowego generował sektor banków komercyjnych.

W 2003 r. w sektorze bankowym **koszty działania** obniżyły się o 1,7%, w tym w sektorze banków komercyjnych – o 2,0%. Sektor banków spółdzielczych odnotował wzrost kosztów działania o 1,5%.

Różnica wartości rezerw i aktualizacji (saldo rezerw) zmniejszyła się w 2003 r. o 38,6% do 4.104.673 tys. zł, co wynikało głównie z rozwiązania rezerw w 5 bankach na łączną kwotę 2.601.492 tys. zł. Ponad 1/3 salda rezerw sektora bankowego na koniec 2003 r. stanowiło saldo rezerw jednego banku w wysokości 1.383.669 tys. zł (w 2002 r. saldo rezerw w tym banku wynosiło 660.895 tys. zł).

W 2003 r. sektor bankowy wypracował **wynik finansowy brutto** w wysokości 4.504.588 tys. zł. Był on wyższy w porównaniu z wynikiem na koniec 2002 r. o 11,7%, co było spowodowane wzrostem wyniku finansowego brutto banków komercyjnych o 16,1%. Wynik finansowy brutto banków spółdzielczych obniżył się blisko o 19,0%. Sektor banków komercyjnych wypracował 91,1% wyniku finansowego brutto sektora bankowego.

W 2003 r. **wynik finansowy netto** sektora bankowego (2.347.076 tys. zł) obniżył się o 6,3%, w związku ze zwiększeniem obciążenia z tytułu podatku dochodowego o 23,4%. Wynikało to m.in. z nowelizacji ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (obniżenie od 2004 r. stawki podatku z 27% do 19%). Biorąc pod uwagę zasady szacowania podatku odroczonego na zmianie tej straciły jednorazowo banki, które wykazywały wyższe aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego niż pasywa z tego tytułu. W sytuacji takiej znalazło się 41 banków komercyjnych oraz 335 banków spółdzielczych. Szacunkowo „straciły” one na tych zmianach odpowiednio 114.479 tys. zł i 1.195 tys. zł. Przy uwzględnieniu banków, które odniosły

z tego tytułu korzyści, sektor banków komercyjnych szacunkowo „stracił” netto 43.482 tys. zł, zaś sektor banków spółdzielczych 665 tys. zł. Ponadto wynik finansowy netto był pomniejszony (od czerwca 2003 r.) o 272.711 tys. zł z tytułu udziału w stratach jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności. Wynik finansowy netto banków komercyjnych zmniejszył się o 3,8%, zaś wynik finansowy banków spółdzielczych – o blisko 21,0%. Sektor banków komercyjnych wypracował 88,0% wyniku finansowego netto całego sektora.

Spadek wyników finansowych brutto i netto w sektorze banków spółdzielczych w 2003 r. był wypadkową kilku czynników: malejącej marży odsetkowej oraz niższego wyniku z operacji finansowych (w 2002 r. m.in. po przeszacowaniu akcji Banku Polskiej Spółdzielczości SA wynik ten wynosił 58.840 tys. zł, a w 2003 r. był znacznie niższy i wynosił 3.964 tys. zł).

Podobnie jak rok wcześniej najgorszy pod względem wysokości wyniku finansowego był IV kwartał 2003 r., w którym sektor bankowy wypracował najniższy kwotowo wynik finansowy brutto, a w przypadku wyniku finansowego netto poniósł stratę. Decydujący wpływ na poziom wyniku finansowego w IV kwartale 2003 r. miało wygenerowanie wysokiej straty brutto i netto przez jeden bank komercyjny.

W 2003 r. poprawiła się **rentowność brutto**, natomiast pogorszyła się **rentowność netto**. W sektorze banków komercyjnych poprawa dotyczyła zarówno rentowności brutto, jak i netto. W sektorze banków spółdzielczych ze względu na większy spadek w 2003 r. poziomu wyników finansowych rentowność brutto i netto uległa pogorszeniu.

Udział należności zagrożonych w należnościach ogółem (z odsetkami) wyniósł na koniec 2003 r. 17,3% i w porównaniu z grudniem 2002 r. zwiększył się o 0,3 p.p. W sektorze banków komercyjnych wskaźnik pogorszył się o 0,2 p.p., natomiast w sektorze banków spółdzielczych – o 0,5 p.p. W 2003 r. w sektorze banków komercyjnych dynamika należności zagrożonych (z odsetkami) była wyższa – o 1,5 p.p. – od dynamiki należności ogółem (z odsetkami) i wynosiła 8,2%. W sektorze banków spółdzielczych dynamika należności zagrożonych (z odsetkami) przewyższała dynamikę należności ogółem (z odsetkami) o 8,9 p.p. i wynosiła 16,3%.

Wskaźnik **jakości zobowiązań pozabilansowych** udzielonych wyniósł na koniec 2003 r. 7,8% i pogorszył się w porównaniu z 2002 r. o 0,5 p.p. Jakość zobowiązań pozabilansowych w sektorze banków komercyjnych (8,0%) kształtowała się na poziomie gorszym niż w sektorze banków spółdzielczych (0,5%), przy czym banki spółdzielcze miały zaledwie 0,2% udziału w tych zobowiązaniach.

Współczynnik wypłacalności na koniec 2003 r. osiągnął poziom 13,7% i pogorszył się w porównaniu z 2002 r. o 0,1 p.p. wskutek wyższego wzrostu całkowitego wymogu kapitałowego niż funduszy własnych. W sektorze banków komercyjnych współczynnik ten obniżył się o 0,1 p.p. do 13,7%, zaś w sektorze banków spółdzielczych wzrósł o 0,8 p.p. do 14,2%.

W celu syntetycznego ujęcia zagrożenia występującego w sektorze bankowym oszacowano wartość **indeksu zagrożenia** będącego średnią ocen poszczególnych banków ważoną udziałem w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych. Do tworzenia indeksu zagrożenia wykorzystano ocenę punktową przypisaną bankom w ramach mierzalnej części systemu monitorowania. Dla indeksu nie są wyznaczane wartości graniczne.

Wykres 1. Indeks zagrożenia w sektorze bankowym

Źródło: Dane BFG, opracowanie własne.

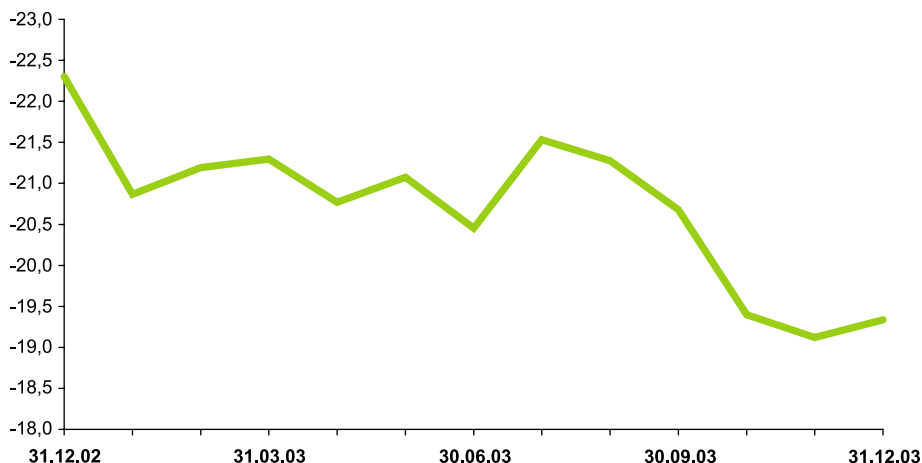
Analizując ogólną tendencję wskaźnika dla sektora bankowego w okresie grudzień 2002 r. – grudzień 2003 r. należy stwierdzić **spadek zagrożenia**. Według stanu na koniec grudnia 2002 r. indeks osiągnął wartość ok. -29 punktów. W 2003 r. najgorsza wartość wskaźnika wystąpiła w kwietniu 2003 r. (-27,6 punktu). Na koniec 2003 r. wartość indeksu wyniosła -24,1 punktu. Z racji tego, że liczba banków kwalifikowanych do grupy o wysokim i średnim zagrożeniu nie uległa w badanym okresie istotnej zmianie, należy wskazać, że poprawiło się bezpieczeństwo największych banków w sektorze, co jest istotne w aspekcie oceny ryzyka systemowego. Kondycja ekonomiczno-finansowa największych banków wpływa bowiem istotnie na wartość indeksu.

Ze względu na to, że sektor banków komercyjnych miał 92,9% udziału w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych, jego kondycja ekonomiczno-finansowa wpływała istotnie na wartość indeksu całego sektora bankowego. Tendencje przedstawione powyżej pokrywają się z kierunkiem zmian indeksu dla sektora banków komercyjnych, przy czym różni się ich wartość. W sektorze banków komercyjnych indeks poprawił wartość z -29,2 punktu (grudzień 2002 r.) do -24,5 punktu (grudzień 2003 r.).

W sektorze banków spółdzielczych także nastąpił spadek zagrożenia. Wartość indeksu kształtowała się na bardziej korzystnym poziomie niż w sektorze banków komercyjnych (wykres 2).

Na koniec 2003 r. wartość indeksu była wyższa od wartości na koniec 2002 r. o 2,8 punkta i wynosiła -19,5. Najgorsza wartość wskaźnika (-21,5 punktu) wystąpiła w lipcu. W IV kwartale wartość indeksu poprawiła się.

Według stanu na 31 grudnia 2003 r. dokonano klasyfikacji banków komercyjnych i spółdzielczych na podstawie systemu monitorowania stosowanego w Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Celem systemu jest ocena bezpieczeństwa banków

Wykres 2. Indeks zagrożenia w sektorze banków spółdzielczych

Źródło: Dane BFG, opracowanie własne.

w oparciu o dane sprawozdawcze i informacje pozasprawozdawcze. Każdemu bankowi nadano rating dwuczłonowy, składający się z litery i cyfry, gdzie litera określa kondycję finansową banku ustaloną na podstawie czynników mierzalnych (sprawozdawczość NBP), a cyfra określa ocenę banku na podstawie czynników pozasprawozdawczych (głównie jakościowych, np. ocena inwestora strategicznego). W wyniku łącznej oceny obu grup czynników powstaje macierz zagrożeń. Banki ze względu na stan zagrożenia są klasyfikowane do jednej z 3 grup: o niskim, średnim i wysokim zagrożeniu. Pogłębionej analizie podlegają banki o wysokim i o średnim zagrożeniu.

Należy podkreślić, że w ocenie czynników pozasprawozdawczych uwzględniono również powzięte przez BFG informacje, ważne z perspektywy oceny zagrożenia niewypłacalnością (m.in. wyniki inspekcji GINB i kontroli BFG, informacje o korektach w sprawozdawczości), dotyczące zdarzeń, które nastąpiły po 31 grudnia 2003 r.

Ze względu na inny zakres informacji pozasprawozdawczych w sektorze banków komercyjnych i sektorze banków spółdzielczych odmiennie ocenia się czynniki pozasprawozdawcze¹⁾. Poniżej przedstawiono kształt macierzy zagrożeń (rysunek 1).

W sektorze banków komercyjnych klasyfikacji poddano ogółem 57 banków na 60 działających. Zgodnie z zasadą przyjętą w systemie monitorowania ocenie są poddawane banki działające nie krócej niż 2 lata. Banki prowadzące działalność krócej niż 2 lata nie są ujmowane w systemie monitorowania, lecz podlegają odrębnej ocenie, uwzględniającej specyfikę początkowego etapu działalności. W sektorze banków spółdzielczych natomiast systemem monitorowania objęto wszystkie banki spółdzielcze.

¹⁾ Podstawowa różnica dotyczy możliwości oceny właścicieli banków – w sektorze banków spółdzielczych taka ocena ze względu na znaczne rozdrobnienie struktury właścicielskiej jest niemożliwa, zaś dla większości banków komercyjnych dysponujemy oceną większościowego akcjonariusza nadaną przez renomowaną agencję ratingową.

Z działalności BFG

Rysunek 1. Macierz zagrożeń banków

A-I	A-II	A-III	A-IV
B-I	B-II	B-III	B-IV
C-I	C-II	C-III	C-IV
D-I	D-II	D-III	D-IV

	– banki o niskim zagrożeniu
	– banki o średnim zagrożeniu
	– banki o wysokim zagrożeniu

Interpretacja oceny czynników mierzalnych dla banków jest następująca:

Ocena	A	B	C	D
Interpretacja	dobra kondycja finansowa	satysfakcjonująca kondycja finansowa	wątpliwa kondycja finansowa	zła kondycja finansowa
Wartość wskaźnika syntetycznego – bk	<0, -15)	<-15, -30)	<-30, -50)	<-50, -100>
Wartość wskaźnika syntetycznego – bs	<0, -15)	<-15, -30)	<-30, -45)	<-45, -100>

Interpretacja oceny czynników pozasprawozdawczych dla banków jest następująca:

Ocena	I	II	III	IV
Interpretacja – bk	dobra jakość czynników pozasprawozdawczych	satysfakcjonująca jakość czynników pozasprawozdawczych	wątpliwa jakość czynników pozasprawozdawczych	zła jakość czynników pozasprawozdawczych
Interpretacja – bs	neutralna jakość czynników pozasprawozdawczych	brak informacji na temat czynników pozasprawozdawczych	wątpliwa jakość czynników pozasprawozdawczych	zła jakość czynników pozasprawozdawczych

Udział banków komercyjnych zakwalifikowanych jako banki o wysokim zagrożeniu w sumie bilansowej netto sektora bankowego wyniósł 14,0%, zaś w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych kształtował się na poziomie 11,4%. Strata bieżąca brutto pomniejszała wynik finansowy brutto sektora bankowego o 31,5%, a w przypadku wyniku finansowego netto – o 77,4%. Strata skumulowana netto tej grupy banków stanowiła 84,0% straty skumulowanej sektora bankowego.

Udział banków komercyjnych zakwalifikowanych jako banki o średnim zagrożeniu w sumie bilansowej netto sektora bankowego wyniósł 9,1%, zaś w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych kształtował się na poziomie 8,9%. Wynik finansowy brutto tych banków stanowił 0,7%, a w przypadku wyniku finan-

Bezpieczny Bank

sowego netto 6,7% wyników finansowych sektora bankowego. Strata skumulowana netto grupy stanowiła 8,1% straty skumulowanej sektora bankowego.

Na podstawie klasyfikacji banków komercyjnych za okres grudzień 2002 r. – grudzień 2003 r. przygotowano macierz migracji (tabela 2), która obrazuje syntetycznie częstość utrzymywania i zmian ocen banków. Macierz ta jest wzorowana na metodzie wykorzystywanej m.in. przez bank J.P. Morgan do szacowania skali ryzyka kredytowego.

Tabela 2. Macierz migracji banków komercyjnych za okres 31.12.2002 r.–31.12.2003 r.

Zagrożenie stan na 31.12.2002:	Zmiany zagrożenia od 31.12.2002 do 31.12.2003 na:		
	wysokie	średnie	niskie
wysokie	84,7%	14,7%	0,7%
średnie	29,8%	56,7%	13,5%
niskie	0,7%	1,5%	97,8%

Źródło: Dane BFG, opracowanie własne.

Punktem wyjścia do opracowania macierzy migracji była klasyfikacja banków do poszczególnych klas zagrożenia według stanu na 31 grudnia 2002 r. Następnie wyliczono dla okresu od końca grudnia 2002 r. do końca grudnia 2003 r. częstotliwość pozostawania w danej klasie zagrożenia (przekątna macierzy zaznaczona wytłuszczoną czcionką) oraz częstość pogorszenia (liczby po lewej stronie przekątnej) i poprawy (liczby po prawej stronie przekątnej) klasyfikacji.

Banki sklasyfikowane na koniec 2002 r. jako banki o wysokim zagrożeniu w 84,7% przypadków pozostały w tej klasie. Najwyższą częstotliwością pozostawania w swojej klasie charakteryzowały się banki sklasyfikowane do grupy o niskim zagrożeniu – 97,8%. Banki sklasyfikowane do grupy o średnim zagrożeniu charakteryzowały się niższą częstotliwością – 56,7%. W 29,8% przypadków klasyfikacja uległa pogorszeniu.

Od końca czerwca 2003 r. banki spółdzielcze poddawane są klasyfikacji na podstawie systemu monitorowania zbliżonego do systemu dla banków komercyjnych. W związku z tym macierz migracji banków spółdzielczych obejmuje okres od końca czerwca 2003 r. do końca grudnia 2003 r. (tabela 3). Punktem wyjścia była klasyfika-

Tabela 3. Macierz migracji banków spółdzielczych za okres 30.06.2003 r.–31.12.2003 r.

Zagrożenie – stan na 30.06.2003:	Zmiany zagrożenia od 30.06.2003 do 31.12.2003 na:		
	wysokie	średnie	niskie
wysokie	77,4%	22,6%	0,0%
średnie	2,8%	64,4%	32,8%
niskie	0,3%	2,3%	97,4%

Źródło: Opracowanie własne.

Z działalności BFG

cja banków do poszczególnych klas zagrożenia według stanu na 30 czerwca 2003 r. Następnie wyliczono dla okresu od końca czerwca 2003 r. do końca grudnia 2003 r. częstość pozostawania w danej klasie zagrożenia (przekątna macierzy zaznaczona wytłuszczoną czcionką) oraz częstość pogorszenia (liczby po lewej stronie przekątnej) i poprawy (liczby po prawej stronie przekątnej) klasyfikacji.

Banki spółdzielcze sklasyfikowane na koniec czerwca 2003 r. jako banki o wysokim zagrożeniu w 77,4% pozostały w tej grupie. Najwyższą częstością pozostawania w tej samej klasie charakteryzowały się banki o niskim zagrożeniu – 97,4%. Częstość dla średniej klasy zagrożenia wynosiła 64,4%, przy czym 32,8% banków „przeszło” do klasy o niskim, a 2,8% do klasy o wysokim zagrożeniu.

Najwięcej banków komercyjnych i spółdzielczych zostało zaklasyfikowanych do kategorii niskiego ryzyka, co świadczy o tym, że sytuacja sektora bankowego na koniec 2003 r. była dobra i stabilna. Jednocześnie ta kategoria charakteryzowała się najwyższą częstością pozostawania w swojej klasie ryzyka, co potwierdza tę opinię.

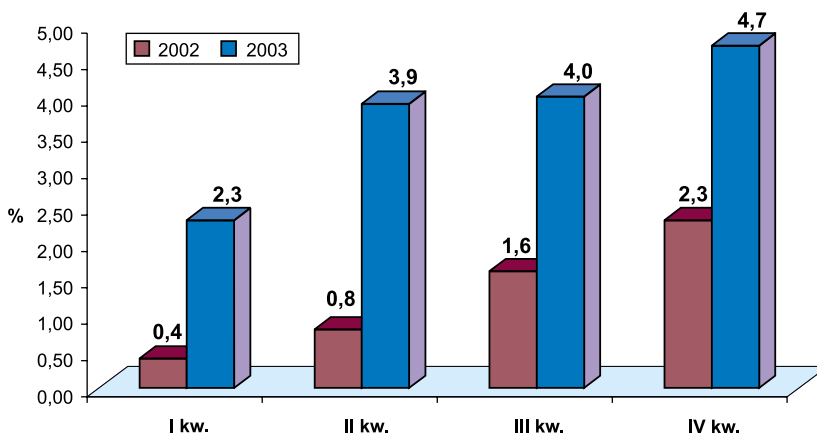
CZĘŚĆ I. OTOCZENIE SEKTORA BANKOWEGO

1. Sytuacja w gospodarce

Po dwóch latach stagnacji, w 2003 r. nastąpiło ożywienie w gospodarce narodowej. Przyrost **produktu krajowego brutto** w 2003 r. wyniósł **3,8%** (rok wcześniej 1,4%). W kolejnych kwartałach następowała wyraźna poprawa dynamiki gospodarki – w pierw-

*Produkt
krajowy brutto*

Wykres 3. Zmiany PKB w latach 2002–2003

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

szym kwartale produkt krajowy brutto rósł w tempie 2,3%, w drugim – 3,9%, w trzecim – 4,0%, a w czwartym – 4,7%.

Czynniki wzrostu

Głównym **źródłem szybszego wzrostu** była **wysoka dynamika eksportu** – wywołana w dużej mierze znaczącym osłabieniem złotego wobec euro – oraz **przyspieszenie produkcji przemysłowej**.

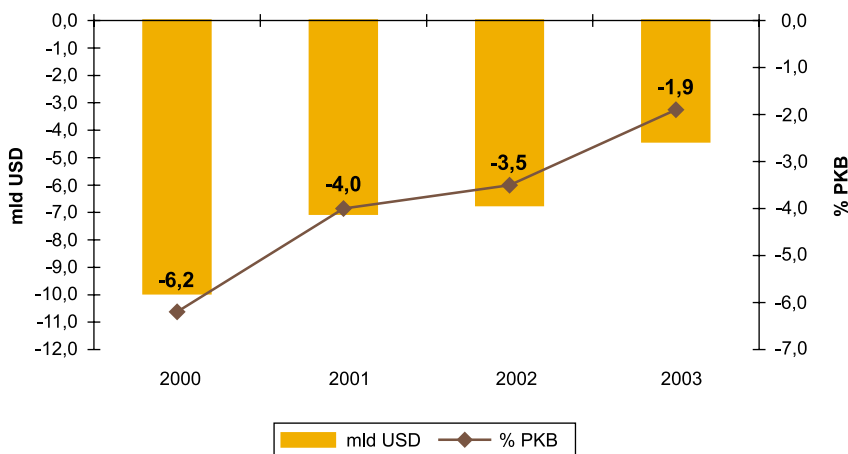
Handel zagraniczny

W 2003 r. polscy eksporterzy sprzedali za granicę towary o łącznej wartości 53,6 mld USD. Import wyniósł w tym okresie 68,0 mld USD. Oznacza to **wzrost eksportu**, w porównaniu z rokiem poprzednim, o **30,6%**, a **importu** o **23,4%**.

Saldo obrotów bieżących

Przewaga dynamiki eksportu nad importem wpłynęła korzystnie na saldo obrotów bieżących bilansu płatniczego. Relacja **deficytu obrotów bieżących do PKB** zmniejszyła się w 2003 r. do **1,9%** wobec 3,5% w roku poprzednim.

Wykres 4. Saldo obrotów bieżących Polski w latach 2000–2003

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

Kurs złotego względem euro i dolara

Ekspansję na rynki zagraniczne ułatwiło polskim firmom **osłabienie złotego wobec euro** (od stycznia do grudnia ponad 16%). Na **31 grudnia 2003 r. kurs złotego względem euro** wyniósł **4,7170**. Do rozwijania eksportu zachęcał też producentów stosunkowo słaby popyt na rynku krajowym. W 2003 r. wartość złotego względem dolara amerykańskiego wzrosła o 0,9%. Na **31 grudnia 2003 r. kurs złotego wobec dolara** osiągnął poziom **3,7928**.

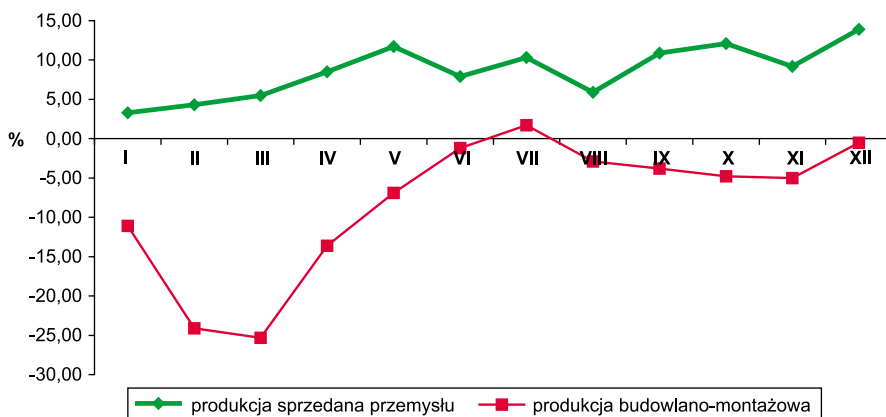
Produkcja przemysłowa

Wzrost popytu zewnętrznego spowodował ożywienie w przemyśle. **Produkcja sprzedana przemysłu** zwiększyła się o **8,7%** w stosunku do roku poprzedniego (1,5% w 2002 r.). W IV kwartale wzrost sprzedaży produkcji przemysłowej wyniósł 12,1% w stosunku do

Z działalności BFG

analogicznego okresu roku poprzedniego. Największą dynamikę odnotowały przetwórcze gałęzie przemysłu – w grudniu ich sprzedaż wzrosła o 18,7%, a w całym roku o 10,5%. Poziom produkcji poprawił się w 20 (spośród 29) działach przemysłu. W przedsiębiorstwach przemysłowych **wydajność pracy** wzrosła o **12,0%** (w ujęciu rocznym) przy jednoczesnym spadku zatrudnienia o 3,0%. Dzięki korzystnym relacjom kursowym najlepsze wyniki odnotowały branże produkujące w dużej części na eksport: produkcja pojazdów mechanicznych – wzrost o 30,7%, wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych – o 20,3%, mebli – o 20,4%. Ceny produkcji sprzedanej przemysłu wzrosły w całym 2003 r. (w porównaniu z rokiem poprzednim) o 2,6%.

Wykres 5. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej w 2003 r.

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

W **produkcji budowlano-montażowej** od połowy 2000 r. utrzymywał się spadek. Po I kwartale 2003 r. skala spadku została zahamowana i produkcja budowlano-montażowa w 2003 r. była **niższa o 5,9%** w porównaniu z rokiem 2002 (rok wcześniej spadek wyniósł 8,7%). **Ceny**, po jakich sprzedawane były wyroby **produkcji budowlano-montażowej**, **spadły o 1,1%** wobec wzrostu o 1,2% rok wcześniej.

W 2003 r. zarówno dochody, jak i wydatki budżetu państwa były niższe niż założone w ustawie budżetowej. **Deficyt budżetu państwa** wyniósł **4,5% produktu krajowego brutto**, czyli mniej niż przyjęto w ustawie na 2003 r. (4,8%). Oznacza to również lepszy wynik w stosunku do roku 2002, kiedy to deficyt osiągnął 5,1%. Pomimo niższego deficytu budżetowego wielkość **długu publicznego**

Produkcja budowlano-montażowa

Deficyt budżetu państwa

nego wzrosła do **51,5% PKB**. Z powodu niskich przychodów z prywatyzacji w 2003 r. zwiększone potrzeby pożyczkowe budżetu finansowane były dodatkową emisją papierów skarbowych.

**Wynagrodzenia,
emerytury
i renty**

W 2003 r. przeciętne miesięczne **wynagrodzenie nominalne brutto w gospodarce** wyniosło **2.201,47 zł** i było o **3,2% wyższe** niż w roku poprzednim. **Siła nabywcza** wynagrodzenia brutto w gospodarce rosła nieco szybciej niż rok wcześniej – o **2,4%** wobec 1,5%. Przeciętna **emerytura i renta brutto rosły szybciej**, zarówno nominalnie (5,1%), jak i realnie (4,1%²⁾, niż wynagrodzenia, ale wolniej niż w roku 2002.

Tabela 4. Zmiany wynagrodzenia oraz emerytury i renty (rok do roku) w latach 2002–2003

Wyszczególnienie	Jedn.	2002	2003				
			I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-XII
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (rok do roku)	%	1,9	0,5	0,5	0,8	1,5	0,8
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w całej gospodarce	zł	2097,83	2228,68	2141,01	2160,02	2276,84	2201,47
Przyrost nominalny	%	4,3	3,4	3,8	3,1	2,3	3,2
Przyrost realny		2,4	2,9	3,3	2,4	0,9	2,4
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	zł	2277,43	2249,9	2292,0	2330,3	2477,6	2341,53
Przyrost nominalny	%	3,4	1,9	2,2	2,4	4,6	2,8
Przyrost realny		1,5	1,4	1,7	1,7	3,2	2,0
Przeciętna miesięczna emerytura i renta z pozarolniczego systemu ubezpieczenia społecznego	zł	1039,34	1064,6	1095,3	1100,6	1109,1	1092,43
Przyrost nominalny	%	6,9	3,4	5,8	5,4	5,8	5,1
Przyrost realny		4,6	2,9	5,3	4,3	3,9	4,1

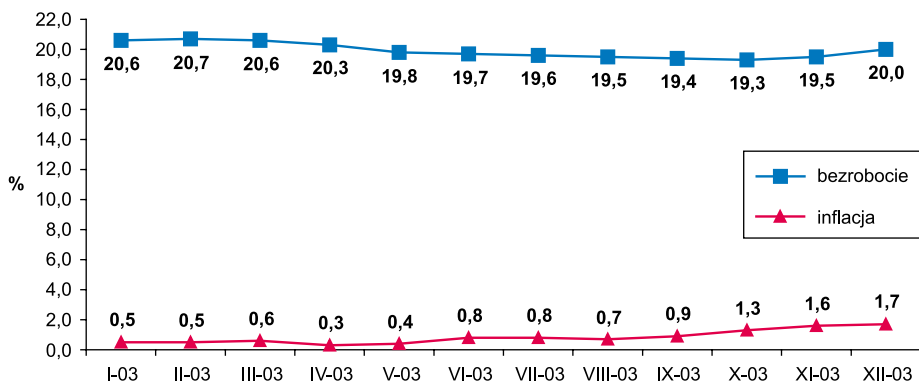
Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

Inflacja

W 2003 r. ceny towarów i usług konsumpcyjnych rosły znacznie wolniej niż przewidywano w ustawie budżetowej. **Średnioroczny wskaźnik inflacji** wyniósł **0,8%** (w roku poprzednim 1,9%), podczas gdy w ustawie zapisano 2,3%. W ujęciu **grudzień 2003 r. do**

²⁾ Zgodnie z metodologią stosowaną przez GUS (Biuletyn Statystyczny, tablica 1).

Wykres 6. Inflacja i bezrobocie w 2003 r.

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

grudnia 2002 r. ceny konsumpcyjne wzrosły o 1,7% – rok wcześniej o 0,8%.

Pomimo ożywienia w gospodarce sytuacja na rynku pracy nie uległa poprawie. Według zweryfikowanych danych GUS **stopa bezrobocia** w grudniu 2003 r. osiągnęła **20,0%** – wcześniej podawano 18,0%. Różnica wynika stąd, że po uwzględnieniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r., liczba pracujących w rolnictwie okazała się mniejsza. Na koniec 2003 r. bez pracy pozostawało ponad 3,1 mln osób. Przeciętne **zatrudnienie** w sektorze przedsiębiorstw **obniżyło się o 3,8%**. Największy spadek zatrudnienia wystąpił w budownictwie – o 16,1% wobec 12,3% w 2002 r.

Bezrobocie

Widoczne w gospodarce przejawy ożywienia przełożyły się na **poprawę podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych przedsiębiorstw**. **Rentowność obrotu brutto** w 2003 r.

Wyniki finansowe przedsiębiorstw

Tabela 5. Wskaźniki efektywności przedsiębiorstw w latach 2002–2003

Wskaźnik [%]	2002	2003			
		I-III	I-VI	I-IX	I-XII
Wskaźnik poziomu kosztów (koszty do przychodów)	99,2	97,4	97,0	96,8	97,2
Rentowność obrotu brutto (wynik finansowy brutto do przychodów)	0,8	2,6	3,0	3,2	2,8
Rentowność obrotu netto (wynik finansowy netto do przychodów)	-0,2	1,3	1,8	2,0	1,7
Relacja straty brutto do zysku brutto	79,7	51,9	39,5	34,3	39,9

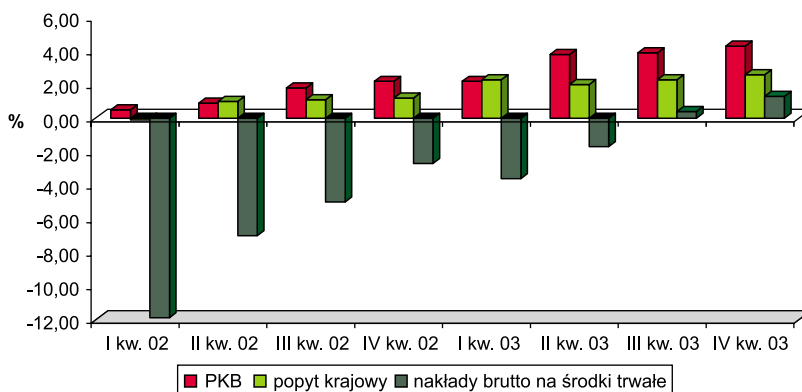
Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

wyniosła **2,8%** i była ponad trzykrotnie wyższa niż w roku poprzednim (0,8%). **Rentowność obrotu netto** osiągnęła **1,7%** (rok wcześniej była ujemna). Znacznie poprawiła się również **relacja straty brutto do zysku brutto** – z 79,7% w 2002 r. do **39,9%**. Na ogólną poprawę wyników finansowych przedsiębiorstw znaczny wpływ miała **wysoka rentowność eksportu**, wynikająca z obniżki kosztów produkcji, korzystnych relacji kursowych i wzrostu konkurencyjności cenowej polskich towarów na rynkach zagranicznych, głównie krajów Unii Europejskiej.

Popyt krajowy

Tempo wzrostu **popytu krajowego** w 2003 r. wyniosło **2,4%** wobec 0,9% rok wcześniej. W pierwszym kwartale popyt krajowy zwiększył się o 2,4%, w drugim o 2,1%, w trzecim o 2,4%, a w czwartym o 2,7%.

Wykres 7. Zmiany PKB, popytu krajowego i inwestycji w latach 2002–2003

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

Inwestycje

Nakłady inwestycyjne w gospodarce w 2003 r. obniżyły się w stosunku do roku poprzedniego o **0,9%** (w roku 2002 spadły o 5,8%). W pierwszym i drugim kwartale nastąpił ich spadek – odpowiednio o 3,8% i 1,8%, w trzecim i w czwartym wystąpił nieznaczny wzrost (0,3% i 0,1%). Decyzje inwestycyjne podejmowały przede wszystkim **przedsiębiorstwa produkujące na eksport**.

Rolnictwo

W 2003 r. **zbiory i plony** większości podstawowych ziemiopłodów (m.in. zbóż podstawowych, ziemniaków, rzepaku) były znacznie **niższe** niż rok wcześniej. W okresie styczeń–grudzień 2003 r. skup zbóż podstawowych obniżył się o 6,3% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego, a ziemniaków wzrósł o 8,5%. Na targowiskach i w skupie przeciętne **cenę produktów pochodzenia roślinnego** były znacznie **wyższe** niż przed rokiem. Skup bydła i trzody chlewnej był wyższy odpowiednio o 25,0% i 17,6%,

Z działalności BFG

a ich ceny na targowiskach i w skupie kształtowały się poniżej cen ubiegłorocznych. W stosunku do 2002 r. **pogorszyła się** i utrzymywała na niskim poziomie **opłacalność chowu trzody chlewnej** mierzona relacją cen skupu żywca wieprzowego do cen zestawu pasz.

Podsumowując, w 2003 r.:

- ❖ **tempo wzrostu produktu krajowego brutto** wyniosło **3,8%**,
- ❖ **wysoką dynamikę** wykazały **eksport oraz import, jak i produkcja sprzedana przemysłu**. Osłabło tempo spadku produkcji budowlano-montażowej,
- ❖ **średnioroczny wskaźnik inflacji** wyniósł **0,8%**,
- ❖ **ożywienie gospodarcze poprawiło sytuacji na rynku pracy**, wpłynęło natomiast na **poprawę sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw**.

Podsumowanie

2. Stopy procentowe i polityka pieniężna

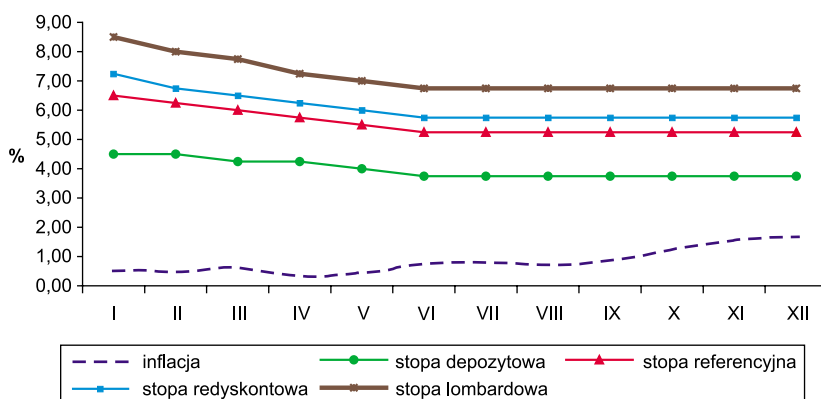
W 2003 r. Rada Polityki Pieniężnej utrzymała **neutralne nastawienie w polityce pieniężnej**. **Sześciokrotnie obniżyła podstawowe stopy procentowe** – wszystkie zmiany miały miejsce w pierwszym półroczu. Skala obniżek wyniosła od 1 p.p. w przypadku stopy depozytowej, do 2 p.p. w przypadku stopy lombardowej.

Na mocy uchwały nr 14/2003 Rady Polityki Pieniężnej z dnia 30 września 2003 r. **stopa rezerwy obowiązkowej banków** została obniżona od 1 października 2003 r. z 4,5% do **3,5%**.

Stopy procentowe

Stopa rezerwy obowiązkowej banków

Wykres 8. Oficjalne stopy procentowe NBP i stopa inflacji w 2003 r.

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

Tabela 6. Stopy rezerwy obowiązkowej, stopy procentowe NBP oraz podstawowe rynkowe stopy procentowe w 2003 r.

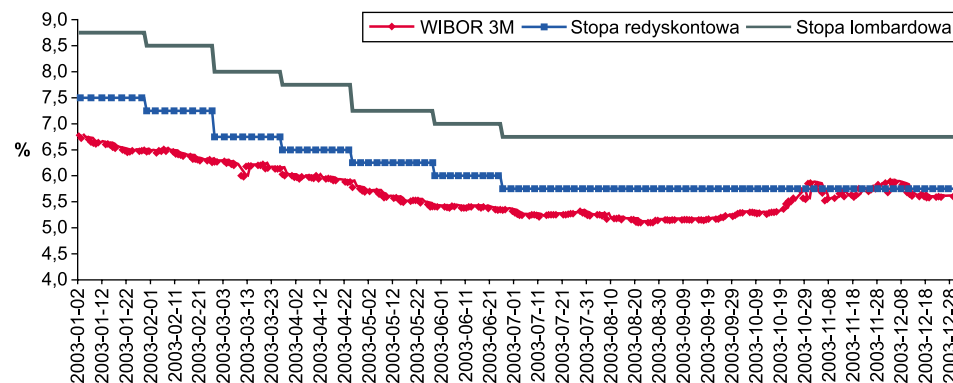
%	I 2003	III 2003	VI 2003	IX 2003	XII 2003
Stopa rezerwy obowiązkowej*	4,50				3,5**
Stopy procentowe NBP*					
Stopa redyskontowa	7,25	6,50		5,75	
Stopa kredytu lombardowego	8,50	7,75		6,75	
Stopa interwencyjna	6,50	6,00		5,25	
Stopa depozytowa	4,50	4,25		3,75	
Podstawowe rynkowe stopy procentowe					
Średni WIBOR 3-miesięczny	6,56	6,15	5,38	5,17	5,68
Średnia stopa procentowa kredytów na cele gosp. w 20 bankach	11,58	10,64	9,01	8,88	10,30
Średnia stopa procentowa 12-mies. lokat terminowych w 20 bankach	4,89	4,46	3,93	3,59	3,48
Średnia rentowność 52-tyg. bonów skarbowych	5,74	5,66	4,65	4,93	6,12

Źródło: Dzienniki Urzędowe NBP; obliczenia własne na podstawie danych publikowanych w „Rzeczpospolitej”.

* – wielkość na koniec okresu; ** – obowiązuje od 1.10.2003 r.

Rynkowe stopy procentowe W 2003 r. **średnie oprocentowanie kredytów na cele gospodarcze** w 20 największych bankach **spadło o 1,28 p.p.** **Średnie oprocentowanie 12-miesięcznych lokat terminowych ob-**

Wykres 9. Poziom WIBOR-u 3M, stopy redyskontowej i lombardowej w 2003 r.

Źródło: Dane prasowe, opracowanie własne.

niżyło się o 1,41 p.p. Wzrosła natomiast średnia rentowność 52-tygodniowych bonów skarbowych – w grudniu była o 0,38 p.p. wyższa niż w styczniu.

Wzrost rentowności bonów skarbowych w IV kwartale 2003 r., spowodowany spadkiem ich cen, niekorzystnie wpłynął na wyniki banków. Obniżyła się bowiem wartość nabytych w poprzednich okresach bonów i obligacji w portfelach banków.

W trzech pierwszych kwartałach 2003 r. **3-miesięczny WIBOR** wykazywał **trend spadkowy** i kształtował się stale poniżej poziomu stopy redyskontowej. Rozpiętość między stopą redyskontową a 3-miesięcznym WIBOR-em wahała się w tym czasie od 1,05 p.p. w styczniu do 0,46 p.p. w lipcu. W IV kwartale nastąpił wzrost WIBOR-u 3M do poziomu 0,14 p.p. powyżej stopy redyskontowej.

Podsumowując, w 2003 r.:

- ❖ **sześciokrotnie** były obniżane podstawowe stopy procentowe NBP,
- ❖ **stopa rezerwy obowiązkowej** została obniżona z **4,5%** do **3,5%**,
- ❖ **wzrosła średnia rentowność 52-tygodniowych bonów skarbowych.**

Podsumowanie

3. Zmiany struktury oszczędności

Ankietowe badania warunków życia ludności przeprowadzone przez GUS wykazały, że w 2003 r. **oszczędności w jakiegokolwiek formie** (lokaty bankowe, obligacje, jednostki funduszu inwestycyjnego, akcje, oszczędności trzymane w domu) posiadało ok. **21% gospodarstw domowych** (w latach 1998-2000 odsetek ten był wyższy i wahał się od 25% do 26%). Wśród tych gospodarstw tylko ok. **12%** było w stanie **dokonać jakichkolwiek oszczędności** z dochodów bieżących.

Oszczędności gospodarstw domowych

Na **ograniczone możliwości oszczędzania** wpłynęła przede wszystkim **zła sytuacja na rynku pracy**. Stopa oszczędzania gospodarstw domowych (mierzona relacją części dochodów do dyspozycji brutto nie przeznaczonych na spożycie do wielkości tych dochodów) wyniosła w 2003 r. 9,4%, a więc mniej niż w latach poprzednich (w 2002 r. – 10,0%, a w 2001 r. – 12,0%³⁾). W 2003 r. **tempo wzrostu spożycia indywidualnego (3,1%) przewyższało tempo wzrostu siły nabywczej wynagrodzeń brutto (2,4%)**.

Skłonność do oszczędzania

Oprócz zmniejszania się liczby gospodarstw domowych deklarujących posiadanie oszczędności, obserwuje się od dwóch lat zmianę struktury oszczędności. Następuje **spadek zainteresowania lokatami bankowymi** na rzecz nie-bankowych form lokowania wol-

Zmiany struktury oszczędności

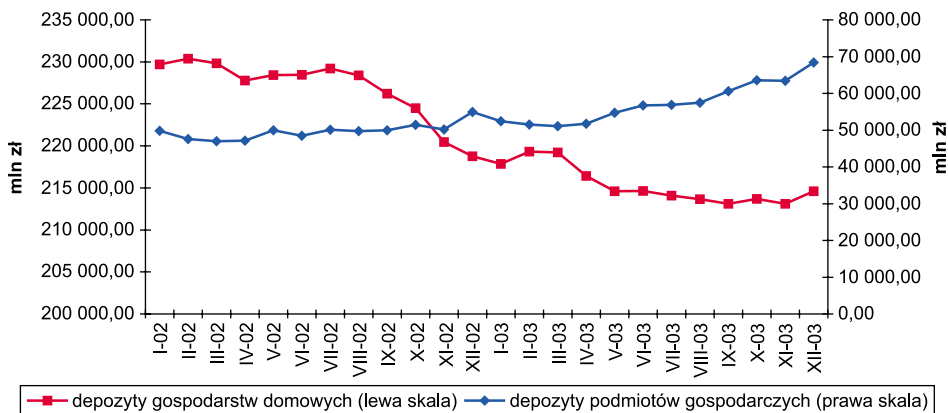
³⁾ NBP, Raport o inflacji w 2003 r.

nych środków finansowych. Na zmianę tę wpłynęło **malejące oprocentowanie lokat** bankowych oraz wprowadzenie **20-procentowego podatku od odsetek z lokat** zakładanych po 1 grudnia 2001 r.

Depozyty gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych

Wielkość depozytów ogółem⁴⁾ na 31 grudnia 2003 r. wyniosła 354.163.377 tys. zł, co oznacza wzrost o 3,8% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego. **Depozyty podmiotów gospodarczych (68.358.740 tys. zł) i gospodarstw domowych (214.592.904 tys. zł)** charakteryzowały się zarówno odmiennym kierunkiem zmian, jak i różnym ich tempem. **Depozyty podmiotów gospodarczych wzrosły** w stosunku rocznym o **24,6%**, co świadczy o poprawie kondycji finansowej przedsiębiorstw. **Depozyty gospodarstw domowych wykazały natomiast spadek o 1,9%**. Oznacza to **wycofanie z sektora bankowego 4.175.550 tys. zł**. Rok 2003 był drugim z kolei, w którym wystąpiło takie zjawisko.

Wykres 10. Depozyty gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych w latach 2002–2003

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

Fundusze inwestycyjne

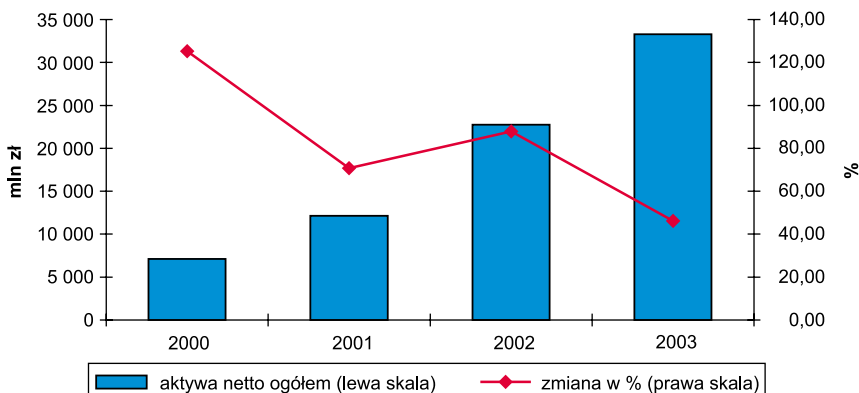
Wprowadzenie podatku od odsetek od oszczędności i wyraźny spadek oprocentowania lokat bankowych istotnie przyczyniły się do rozwoju alternatywnych form oszczędzania. Pieniądze wypływające z lokat bankowych przeznaczane były **głównie na zakup jednostek funduszy inwestycyjnych** – bardziej dochodowych niż lokaty bankowe form oszczędzania. **Aktywa netto towarzystw funduszy inwestycyjnych wzrosły w 2003 r.** w porównaniu z ro-

⁴⁾ Z odsetkami, łączne dane dla rezydenta i nierezydenta.

Z działalności BFG

kiem poprzednim o **10.465.257 tys. zł (46,2%)**, co oznacza, że towarzystwa te nie tylko przejęły środki wycofywane z lokat bankowych, ale również pozyskały nowych klientów. Stan aktywów netto funduszy inwestycyjnych na koniec 2003 r. wyniósł 33.229.290 tys. zł⁵⁾, z czego ok. **91%** pochodziło z lokat **od klientów indywidualnych**.

Wykres 11. Aktywa netto funduszy inwestycyjnych w latach 2000–2003

Źródło: Dane Stowarzyszenia Towarzystw Funduszy Inwestycyjnych w Polsce; opracowanie własne.

Alternatywną formą lokowania oszczędności gospodarstw domowych są również **skarbowe obligacje detaliczne**. Na 31 grudnia 2003 r. **wartość obligacji skarbowych** będących w posiadaniu gospodarstw domowych wyniosła **12.586.000 tys. zł**, co oznacza **spadek** w stosunku do grudnia roku poprzedniego o **1.027.000 tys. zł (7,5%)**. **Największy udział** w portfelu obligacji gospodarstw domowych miały papiery o najkrótszym terminie wykupu, czyli **2-letnie obligacje DOS⁶⁾** – ok. **48%**, **choć** wzrosło zainteresowanie **5-letnimi obligacjami SP⁷⁾**.

Obligacje

W ostatnich latach szybki rozwój sieci placówek i oferty produktowej spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (SKOK) sprawił, że stają się one coraz bardziej konkurencyjne wobec banków. SKOK-i nastawione są głównie na obsługę klientów mniej zamożnych. **Wartość depozytów w sieci SKOK** wzrosła w 2003 r. w stosunku do roku poprzedniego o **38,1%**. **Przyrost depozytów** wyniósł **857.690 tys. zł**.

SKOK-i

⁵⁾ Stowarzyszenie Towarzystw Funduszy Inwestycyjnych – raport 2003.

⁶⁾ Skrót od: Dwuletnie Oszczędnościowe Stałoprocentowe.

⁷⁾ Skrót od: Stałoprocentowe Pięcioletnie.

Podsumowanie

Podsumowując, w 2003 r.:

- ❖ zmniejszyła się stopa oszczędzania gospodarstw domowych oraz liczba gospodarstw deklarujących posiadanie oszczędności,
- ❖ zmieniły się preferencje oszczędzających: spadło zainteresowanie lokatami bankowymi, a wzrosło nie-bankowymi formami lokowania oszczędności,
- ❖ drugi z kolei rok doszło do wycofywania pieniędzy z lokat bankowych przez gospodarstwa domowe.

4. Zmiany w regulacjach prawnych i ich wpływ na kondycję sektora bankowego

Regulacje prawne dla sektora bankowego można podzielić na cztery zasadnicze kategorie:

- ❖ ostrożnościowe,
- ❖ rachunkowe,
- ❖ podatkowe,
- ❖ związane z rezerwą obowiązkową.

Zmiany uchwalone bądź wynegocjowane przez środowisko bankowe w 2003 r. miały charakter liberalizujący regulacje. Pozytywny wpływ tych zmian powinien być odczuwany w kolejnych latach. Szczególnie dotyczy to regulacji w zakresie tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.

Zmiany w regulacjach ostrożnościowych uchwalone w 2003 r.

Spośród zmian w regulacjach ostrożnościowych wprowadzonych w 2003 r. na największą uwagę zasługują:

- ❖ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków,
- ❖ Uchwała KNB nr 1/2003 zmieniająca uchwałę KNB nr 5/2001 dotyczącą adekwatności kapitałowej banków.

Obie te regulacje weszły w życie od 1 stycznia 2004 r. Dopiero po 2004 r. będzie można ocenić ich rzeczywisty wpływ na kondycję sektora bankowego. Należy podkreślić, że zmiany te są zgodne z postulatami środowiska bankowego, a część z nich jest rezultatem zawartych przez środowisko bankowe porozumień z NBP i rządem RP.

Porozumienia z dnia 30 października 2003 r.

W dniu 30 października 2003 r. zawarto 2 ważne dla sektora bankowego porozumienia pomiędzy:

- ❖ Ministrem Finansów a Przewodniczącym KNB, w obecności Wiceprezesa Rady Ministrów i przedstawicieli Związku Banków Polskich oraz prezesów zarządów polskich banków, dotyczące zmiany zasad rachunkowości banków;

Z działalności BFG

- ❖ Wiceprezesem Rady Ministrów, Ministrem Finansów i Związkiem Banków Polskich, w obecności Prezesa NBP oraz prezesów zarządów banków polskich, dotyczące utworzenia Funduszu Poręczeń Unijnych, oprocentowania rezerwy obowiązkowej oraz uregulowania kwestii związanych z rekompensatą skutków obniżenia stawki podatku dochodowego od osób prawnych.

Pierwsze z wymienionych znalazło swoje odzwierciedlenie we wspomnianym powyżej Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2003 r. oraz zasadach rachunkowości, zaś prace nad pakietem regulacji wynikających z drugiego porozumienia zakończyły się 16 kwietnia 2004 r., kiedy została uchwalona ustawa o Funduszu Poręczeń Unijnych.

Zmiany zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków można sklasyfikować następująco:

- ❖ definicyjne,
- ❖ związane z klasyfikacją ekspozycji kredytowych detalicznych (wcześniej konsumpcyjnych),
- ❖ związane z klasyfikacją tzw. pozostałych ekspozycji kredytowych, tj. innych niż od osób fizycznych i od skarbu państwa,
- ❖ związane z podziałem zabezpieczeń na kilka kategorii jakości.

Rozporządzenie Ministra Finansów weszło w życie z dniem 1 stycznia 2004 r.

Zmiany definicyjne miały w większości charakter porządkujący i uściślający:

- ❖ doprecyzowano pojęcie „ekspozycje kredytowe” poprzez wyszczególnienie, jakie operacje są traktowane jako należności; wyłączono z grupy ekspozycji kredytowych wierzytelności od podmiotów zależnych banku, przy spełnieniu określonych warunków;
- ❖ pojęcie „pożyczki i kredyty konsumpcyjne” zastąpiono pojęciem: „pożyczki i kredyty detaliczne”; są nimi ekspozycje kredytowe wobec osób fizycznych, udzielone na cele nie związane z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem gospodarstwa rolnego, z wyłączeniem pożyczek i kredytów mieszkaniowych, pożyczek i kredytów hipotecznych oraz zobowiązań pozabilansowych;
- ❖ do pożyczek i kredytów mieszkaniowych zaliczono także te przeznaczone na bieżącą konserwację i odnowienie;
- ❖ wprowadzono pojęcie „pożyczki i kredyty hipoteczne”.

Biorąc pod uwagę klasyfikację detalicznych ekspozycji kredytowych za najważniejsze zmiany należy uznać:

- ❖ wydłużenie terminów opóźnień w spłacie, uwzględnianych przy klasyfikacji;
- ❖ pozostawienie tylko kategorii normalne i stracone.

*Rozporządzenie
Ministra
Finansów
z dnia
10 grudnia
2003 r.*

*Zmiany
definicyjne*

*Zmiany
związane
z klasyfikacją
ekspozycji
kredytowych*

Ekspozycja kredytowa detaliczna jest klasyfikowana jako normalna, jeżeli opóźnienie w spłacie nie przekracza 6 miesięcy, zaś jako stracona po przekroczeniu tego okresu, a także w innych przypadkach, których katalog nie uległ zmianie w porównaniu z wcześniej obowiązującymi przepisami.

W przypadku innych ekspozycji kredytowych⁸⁾, szczególnie od przedsiębiorstw, za najważniejsze zmiany należy uznać:

- ❖ wydłużenie terminów opóźnień w spłacie, uwzględnianych przy klasyfikacji;
- ❖ możliwość uwzględniania najbardziej wiarygodnych zabezpieczeń na etapie klasyfikacji ekspozycji kredytowych (załącznik nr 2, ust. 1);
- ❖ możliwość uwzględniania oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej wystawcy zabezpieczenia, w miejsce oceny kondycji dłużnika (załącznik nr 2, ust. 2).

W przypadku należności „pod obserwacją”, opóźnienie w spłacie przekracza 1 miesiąc i nie przekracza 3 miesięcy; przy należnościach „poniżej standardu” – przekracza 3 miesiące, ale nie przekracza 6 miesięcy; przy należnościach „wątpliwe” – przekracza 6 miesięcy i nie przekracza 12 miesięcy oraz przy należnościach „straconych” – przekracza 12 miesięcy. Złagodzone także sposób oceny kondycji ekonomiczno-finansowej dłużnika w przypadku należności wątpliwych. Zgodnie z obowiązującymi od 1 stycznia 2004 r. zapisami, należność jest klasyfikowana jako „wątpliwa”, jeżeli sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużnika uległa znacznemu pogorszeniu, a zwłaszcza gdy ponoszone straty w sposób istotny naruszają jego kapitały (aktywa netto). W porównaniu z rozwiązaniami obowiązującymi do 31 grudnia 2003 r. zrezygnowano z uwzględniania każdego naruszenia kapitałów, nawet jeżeli było ono nieistotne. Praktycznie każda strata wygenerowana przez przedsiębiorstwo obligowwała bank do kwalifikowania dłużnika do kategorii „wątpliwe”. Dopisanie przymiotnika „istotny” sytuację tę znacząco zmieniło i daje możliwość interpretacji znaczenia wygenerowanej straty dla pomniejszenia kapitałów własnych.

Zmiany w klasyfikacji zabezpieczeń

W załączniku nr 2 do rozporządzenia określono katalog zabezpieczeń umożliwiających zakwalifikowanie ekspozycji kredytowych do kategorii normalne niezależnie od wskazań kryteriów oceny. Zabezpieczenia te obejmują m.in. gwarancje lub poręczenia skarbu państwa, NBP, BFG, banków centralnych i rządów krajów należących

⁸⁾ Obejmują one pozostałe ekspozycje kredytowe wobec osób fizycznych – inne niż detaliczne – udzielonych na cele nie związane z działalnością gospodarczą lub prowadzeniem gospodarstwa rolnego (załącznik 1, cz.II, ust. 1 pkt 3) oraz pozostałe ekspozycje kredytowe, które należy rozumieć jako inne niż od osób fizycznych i od skarbu państwa (załącznik 1, cz.II, ust. 1 pkt 4). W przypadku tych pierwszych obowiązuje tylko kryterium terminowości spłaty.

Z działalności BFG

do OECD, zastaw rejestrowy na prawach bądź przeniesienie prawa własności na bank z papierów wartościowych emitowanych przez skarż państwa, NBP lub rządy i banki centralne krajów OECD. Jeżeli wystawcą zabezpieczenia jest np. bank mający siedzibę w kraju OECD, KUKK, jednostka samorządu terytorialnego, wtedy w ocenie ryzyka może być uwzględniona kondycja wystawcy zabezpieczenia, zamiast dłużnika. Wobec powyższego zrezygnowano z podziału ekspozycji kredytowych na te z zabezpieczonym ryzykiem, z ograniczonym ryzykiem i niezabezpieczone.

Według stanu na 31 grudnia 2003 r. nie można bezpośrednio oszacować wpływu zmian w regulacjach na kondycję sektora bankowego, bowiem nowe zasady mają zastosowanie od 1 stycznia 2004 r. Na podstawie danych na koniec 2003 r. możliwe jest, przy przyjęciu wskazanych poniżej założeń, oszacowanie potencjalnego wpływu zmiany regulacji w zakresie tworzenia rezerw celowych na jakość portfela kredytowego. Założenia są następujące:

- ❖ należności z zabezpieczonym ryzykiem są w 1/3 objęte zabezpieczeniami, które umożliwiają klasyfikację do kategorii normalne;
- ❖ należności wątpliwe od sektora finansowego i niefinansowego są w 1/3 zakwalifikowane na podstawie naruszenia kapitału, przy czym jeśli jest ono nieznaczne, należność może być traktowana jako normalna;
- ❖ 1,5% kredytów konsumpcyjnych jest przekwalifikowana z kategorii zagrożone do normalne⁹⁾.

Według szacunków BFG, po uwzględnieniu powyższych założeń, jakość należności ogółem w sektorze banków komercyjnych poprawiłaby się o 3,0 p.p., natomiast w sektorze banków spółdzielczych o 0,7 p.p. do odpowiednio 13,3% i 4,4%. Przy zmianie wskazanych powyżej proporcji z 1/3 na 1/2 wskaźniki jakości poprawiłyby się odpowiednio o 4,3 p.p. i o 0,9 p.p.

Nowelizację uchwały KNB nr 5/2001 w zakresie szacowania adekwatności kapitałowej banków można sprowadzić do 4 zasadniczych kwestii:

- ❖ zmiany podejścia do ustalania skali działalności handlowej banku,
- ❖ odstępiania od wyliczania wymogu kapitałowego od odsetek ujętych jako przychody zastrzeżone¹⁰⁾,

⁹⁾ Na podstawie danych sprawozdawczych nie można ocenić bezpośrednio jakości kredytów konsumpcyjnych. Przyjęto, że szacunkowa wartość kredytów konsumpcyjnych zakwalifikowanych do kategorii poniżej standardu i wątpliwe będzie przekwalifikowana do kategorii normalne. Szacunkową wartość ustalono biorąc pod uwagę jakość należności od gospodarstw domowych.

¹⁰⁾ W 2003 r. były to odsetki naliczone od należności pod obserwacją i zagrożonych. W związku ze zmianami zasad rachunkowości w 2004 r. będą to odsetki naliczone wyłącznie od należności zagrożonych.

*Wpływ
na kondycję
sektora
bankowego*

*Uchwała KNB
nr 1/2003*

- ❖ odstąpienia od pomniejszania kapitału krótkoterminowego o wartość aktywów niepięlnych,
- ❖ licznych zmian definicyjno-porządkujących (dokonano wymiany większości załączników do uchwały nr 5/2001).

Wpływ na kondycję sektora bankowego

Najważniejsze wydaje się odstąpienie od pomniejszania kapitału krótkoterminowego o aktywa niepięlnne. Według stanu na 31 grudnia 2003 r. spośród 26 banków o znaczącej skali działalności handlowej, 6 banków wykazywało kapitał krótkoterminowy o łącznej kwocie równej 73.564 tys. zł, co stanowiło 0,2% w relacji do funduszy własnych sektora banków komercyjnych. Po wyłączeniu aktywów niepięlnych jako pozycji pomniejszającej, kapitał krótkoterminowy wykazałoby 15 banków na łączną kwotę 1.745.301 tys. zł (w tym BPH PBK SA na kwotę 920.787 tys. zł). Kwota ta stanowiłaby w relacji do funduszy własnych sektora banków komercyjnych 4,6% i pozwoliłaby na poprawę współczynnika wypłacalności o 0,6 p.p.

Zmiany w zakresie zasad rachunkowości

Zmiany zasad rachunkowości¹¹⁾, wynikające z zawartego Porozumienia, dotyczyły – poza zmianami definicyjnymi – następujących kwestii:

- ❖ przesunięcia w czasie wprowadzenia wyceny według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej (do końca 2004 r. banki mogą stosować uproszczone zasady);
- ❖ przekwalifikowania odsetek od należności pod obserwacją z przychodów zastrzeżonych wykazywanych po stronie pasywów bilansu do przychodów odsetkowych wykazywanych w rachunku zysków i strat;
- ❖ odpisywania ekspozycji kredytowej w ciężar rezerwy celowej i przenoszenia do ewidencji pozabilansowej, bez konieczności jej umorzenia.

Podatek dochodowy – wpływ na kondycję sektora bankowego

Zgodnie z nowelizacją ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych stawkę podatku obniżono od 2004 r. z 27% do 19%. Banki dokonały na koniec 2003 r. przeszacowania swoich aktywów i zobowiązań z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Na zmianie tej straciły jednorazowo banki, które wykazywały wyższe aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego niż pasywa z tego tytułu. W sytuacji takiej znalazło się 41 banków komercyjnych oraz 335 banków spółdzielczych. Szacunkowo „straciły” one na tych zmianach odpowiednio 114.479 tys. zł i 1.195 tys. zł. Przy uwzględnieniu banków, które odniosły z tego tytułu korzyści, sektor banków komercyjnych szacunkowo „stracił” netto 43.482 tys. zł, zaś sektor banków spółdzielczych 665 tys. zł.

¹¹⁾ Wydano dwa rozporządzenia Ministra Finansów (2 grudnia 2003 r. i 14 stycznia 2004 r.) zmieniające rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków.

Zgodnie z ustawą o Funduszu Poręczeń Unijnych oraz zmianie niektórych innych ustaw¹²⁾ wprowadzono zmiany w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawie o Narodowym Banku Polskim. Zmiany w ustawie o podatku dochodowym mają zrekompensować bankom konsekwencje związane z obniżeniem stawki podatku dochodowego. W latach 2007–2009 banki byłyby uprawnione do pomniejszania zobowiązania podatkowego o kwotę równą:

- ❖ w 2007 r. – 20%,
- ❖ w latach 2008–2009 – po 40%

kwoty 8% łącznej wartości utworzonych i niezaliczonych na dzień 31 grudnia 2002 r. do kosztu uzyskania przychodu rezerw celowych na pokrycie wierzytelności z tytułu kredytów i pożyczek zakwalifikowanych przez banki do kategorii stracone i wątpliwe, oraz należności z tytułu udzielonych przez bank po 1 stycznia 1997 r. gwarancji i poręczeń spłaty kredytów i pożyczek zakwalifikowanych do kategorii wątpliwe i stracone¹³⁾. Zaproponowano także, podobne do dotychczasowych rozwiązań, zasady ustalania konsekwencji podatkowych z tytułu rozwiązania rezerw.

Zmiany w ustawie o Narodowym Banku Polskim wiążą się z postulowanym przez banki oprocentowaniem rezerwy obowiązkowej i mają pośrednio wspierać rozwój przedsiębiorczości. W latach 2004–2006 część odsetek z tytułu oprocentowania rezerwy obowiązkowej ma stać się dochodem Funduszu Poręczeń Unijnych. W 2004 r. sektor bankowy miałby przekazać na rzecz FPU 80% odsetek uzyskanych z tego tytułu, w 2005 r. – 60%, zaś w 2006 r. – 50%. Oprocentowanie rezerwy obowiązkowej ma zastosowanie począwszy od rezerwy podlegającej utrzymaniu od dnia 30 czerwca 2004 r. Wysokość oprocentowania Rada Polityki Pieniężnej ustaliła na poziomie 0,9 stopy redyskonta weksli¹⁴⁾.

Na początku kwietnia 2003 r. Narodowy Bank Polski wykupił od banków obligacje¹⁵⁾, które banki nabyły w związku z obniżeniem stopy rezerwy obowiązkowej. Wykupione obligacje miały wartość 5.210.926 tys. zł i były oprocentowane na poziomie inflacji. Szacunkowe korzyści banków z tego tytułu wyniosły w 2003 r. 142.258 tys. zł. W ustawie o Narodowym Banku Polskim, w art. 39a, wprowadzono zapis dopuszczający pomniejszanie przez banki kwoty re-

*Ustawa
o Funduszu
Poręczeń
Unijnych
– podatek
dochodowy*

*Ustawa
o Funduszu
Poręczeń
Unijnych
– rezerwa
obowiązkowa*

*Pozostałe
zmiany
w zakresie
rezerw
obowiązkowych*

¹²⁾ Dz.U. z dnia 31 maja 2004 r.

¹³⁾ Pomniejszenie nie dotyczy jednak rezerw rozwiązanych lub zmniejszonych albo zaliczonych do kosztów uzyskania przychodów w 2003 r.

¹⁴⁾ Uchwała nr 1/2004 Rady Polityki Pieniężnej z dnia 30 marca 2004 r. – w III kwartale 2004 r. sektor banków komercyjnych uzyskał szacunkowo przychód z tytułu oprocentowania rezerwy obowiązkowej w wysokości 155.675 tys. zł, zaś sektor banków spółdzielczych – 1.953 tys. zł. W skali kwartału sektor bankowy mógł szacunkowo zasilić Fundusz Poręczeń Unijnych kwotą 126.103 tys. zł.

¹⁵⁾ Uchwała nr 1/9/OK/2003 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 4 marca 2003 r.

zerwy obowiązkowej o równowartość 500 tys. euro. Wraz z uchwałą Zarządu NBP dało to podstawę do obniżania kwoty rezerwy obowiązkowej począwszy od rezerwy podlegającej utrzymywaniu od dnia 30 września 2003 r. Banki komercyjne odniosły z tego tytułu korzyści w szacunkowej wysokości 1.430 tys. zł, natomiast banki spółdzielcze w wysokości 9.038 tys. zł.

Trzecią zmianą w zakresie regulacji dotyczących rezerwy obowiązkowej było obniżenie stopy rezerwy w dniu 30 września 2003 r. do poziomu 3,5%, co miało zastosowanie począwszy od rezerwy podlegającej utrzymywaniu od dnia 31 października. Szacunkowe korzyści z tego tytułu w 2003 r. wyniosły dla banków komercyjnych 27.197 tys. zł, a dla banków spółdzielczych 1.782 tys. zł.

*Wpływ zmian
w zakresie
rezerwy
obowiązkowej
na wyniki
sektora
bankowego*

Podsumowując, zmiany regulacji w zakresie rezerwy obowiązkowej pozwoliły bankom na poprawę wyników finansowych w 2003 r. na łączną kwotę około 181.705 tys. zł (w tym sektor banków spółdzielczych 10.820 tys. zł). W 2004 r. oraz w latach kolejnych banki będą w dalszym ciągu odczuwały korzyści z tytułu liberalizacji zasad wyliczania i utrzymywania rezerw obowiązkowych.

CZĘŚĆ II. ANALIZA OGÓLNA SYTUACJI W SEKTORZE BANKOWYM

1. Polski sektor bankowy na tle innych krajów europejskich¹⁶⁾

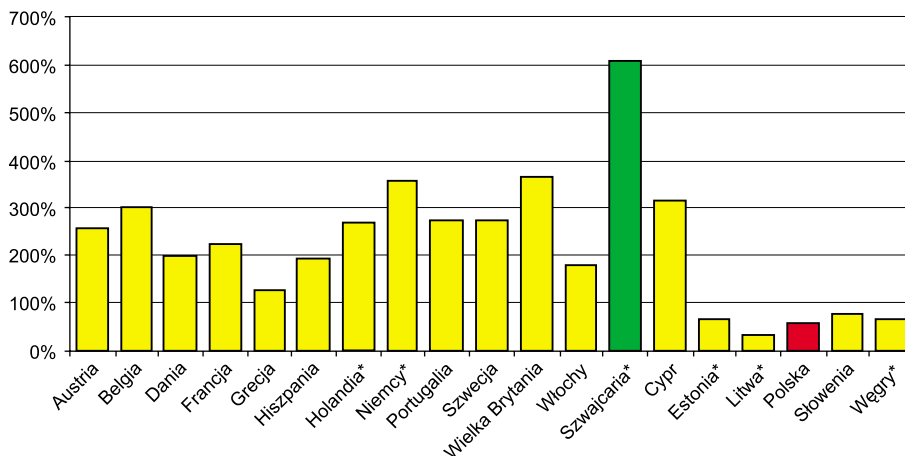
W celu umiejscowienia polskiego sektora bankowego na tle innych krajów europejskich dokonano analizy:

- ❖ relacji aktywów bankowych do PKB,
- ❖ udziału kapitałów i rezerw w sumie bilansowej,
- ❖ wysokości ROA i kosztów działania w relacji do sumy bilansowej,
- ❖ poziomu marży odsetkowej i prowizyjnej,
- ❖ koncentracji działalności bankowej.

Dodatkowo przedstawione zostały podstawowe parametry makroekonomiczne dla analizowanych krajów europejskich.

¹⁶⁾ Dane wykorzystane w niniejszym opracowaniu są pozyskiwane przez Eurostat na podstawie regulacji nr 2056/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. Zgodnie z art. 2 regulacji dane mają być przekazywane w ciągu 18 miesięcy od zakończenia roku kalendarzowego. W aneksie określono, iż po raz pierwszy ma to zastosowanie do danych za 2001 r. Zakres danych obejmuje liczbę instytucji kredytowych, liczbę placówek i liczbę zatrudnionych oraz przychody i koszty, a także wybrane pozycje z bilansu. Ze względu na niekompletność danych za 2002 r. wykorzystano także dane za rok 2001 w celu pełniejszego przedstawienia sytuacji w europejskim sektorze bankowym.

Wykres 12. Relacja aktywów sektora bankowego do PKB w wybranych krajach europejskich (według stanu na 31.12.2002 r. i 31.12.2001 r.*)

Źródło: Dane Eurostat, NBP; opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę wartość aktywów w relacji do PKB wybranych krajów europejskich według stanu na 31 grudnia 2002 r. [w przypadku krajów oznaczonych gwiazdką na 31.12.2001 r. (*) – wykres 12] widać istotne różnice w skali działalności bankowej pomiędzy krajami – nowymi członkami Unii Europejskiej a krajami Europy Zachodniej. Na wykresie nie zamieszczono danych dotyczących Luksemburga, w przypadku którego relacja ta wynosiła 3.374%. Średnio w krajach Europy Zachodniej relacja aktywów sektora bankowego do PKB kształtowała się na poziomie 280%. Spośród krajów Europy Zachodniej najniższą wartość tej relacji wykazywała Grecja – 124,8%. W Polsce według stanu na koniec 2002 r. aktywa stanowiły w relacji do PKB ok. 60%. W latach 2001–2003 relacja ta nie wykazywała znaczących zmian (tabela 7). Średnio w 6 nowych krajach UE (Cypr, Estonia, Litwa, Polska, Słowenia, Węgry) relacja aktywów do PKB wynosiła 70,7%, przy czym najwyższą wartość wykazywał Cypr (316,4%).

**Relacja
aktywów
do PKB**

Istotne zwiększenie wartości aktywów w relacji do PKB w polskim sektorze bankowym będzie możliwe w warunkach zwiększonego zainteresowania kredytem ze strony przedsiębiorstw i klientów indywidualnych, zwiększenia oszczędności lokowanych w bankach, a także ogólnego wzrostu zamożności społeczeństwa. Warto nadmienić, że w momencie przystępowania do UE aktywa sektorów bankowych Hiszpanii, Portugalii i Grecji stanowiły ok. 100% PKB.

Wskazane powyżej różnice w stopniu rozwoju rynku bankowego należy wiązać przede wszystkim z sytuacją ogólnogospodarczą po-

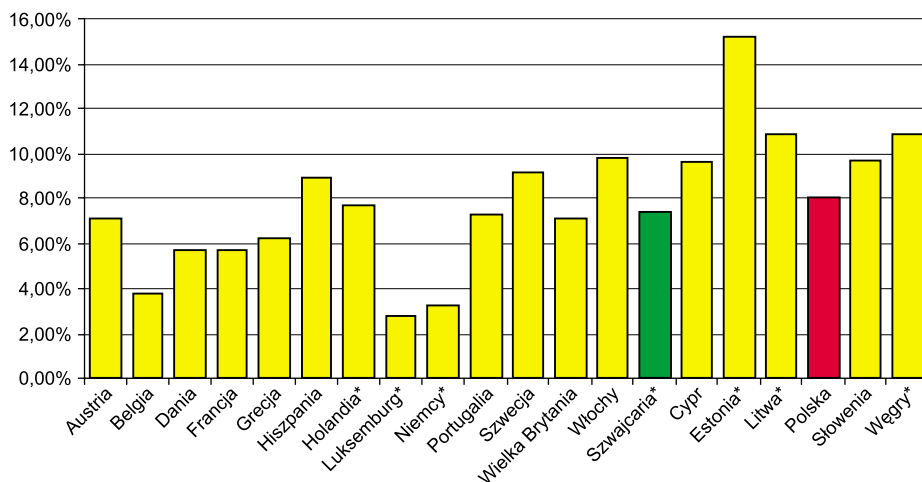
Tabela 7. Wartość wybranych parametrów w sektorze bankowym w Polsce w latach 2001–2003

Wyszczególnienie	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Suma bilansowa / PKB	62,70%	60,35%	60,77%
Kapitały i rezerwy / suma bilansowa	7,37%	7,98%	7,66%
Koszty działania / suma bilansowa	3,38%	3,51%	3,29%
ROA (netto)	0,91%	0,54%	0,48%
Marża odsetkowa	3,27%	3,41%	3,07%
Marża prowizyjna	1,32%	1,44%	1,55%

Źródło: Dane NBP, MFW, opracowanie własne.

szczególnych krajów. Kraje, które z dniem 1 maja 2004 r. stały się członkami UE, wykazują niższy poziom zamożności społeczeństwa mierzony PKB *per capita*, wyższe bezrobocie oraz wyższą inflację w porównaniu z wysoko rozwiniętymi krajami europejskimi, co stanowi czynnik ograniczający możliwości rozwoju sektora bankowego. Przyrost PKB w tych krajach kształtował się jednak korzystniej niż w krajach wysoko rozwiniętych. Podstawowe dane makroekonomiczne zamieszczono poniżej (tabela 8).

Wykres 13. Udział kapitałów i rezerw w sumie bilansowej banków w wybranych krajach europejskich (według stanu na 31.12.2002 r. i 31.12.2001 r.*)

Źródło: Dane Eurostat, NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

Tabela 8. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne w wybranych krajach europejskich (2002 r.)

Wyszczególnienie	PKB <i>per capita</i> (PPP*, UE-25=100) [%]	PKB [%]	Inflacja (HICP**) [%]	Stopa bezrobocia [%]
UE-25 krajów	100,0	1,1	2,1	8,9
UE-15 krajów	110,0	1,0	2,1	7,7
Austria	122,0	1,4	1,7	4,2
Belgia	117,2	0,7	1,6	7,3
Dania	123,5	1,0	2,4	4,6
Finlandia	112,0	2,3	2,0	9,1
Francja	115,4	1,2	1,9	8,9
Grecja	78,0	3,6	3,9	10,0
Hiszpania	94,7	2,0	3,6	11,3
Holandia	122,7	0,6	3,9	2,7
Irlandia	135,9	6,9	4,7	4,3
Luksemburg	211,6	2,5	2,1	2,8
Niemcy	109,4	0,1	1,3	8,7
Portugalia	77,3	0,4	3,7	5,0
Szwecja	115,3	2,1	2,0	4,9
Wielka Brytania	118,2	1,8	1,3	5,1
Włochy	108,3	0,4	2,6	9,0
Cypr	84,2	2,0	2,8	3,9
Estonia	45,1	7,2	3,6	9,5
Litwa	43,5	6,8	0,4	13,5
Polska	45,8	1,4	1,9	19,8
Słowenia	76,4	3,3	7,5	6,1
Węgry	58,7	3,5	5,2	5,6
Szwajcaria	130,8	0,3	bd	bd

Źródło: Eurostat, opracowanie własne.

* PPP – według parytetu siły nabywczej (*purchasing power parity*)

** HICP – zharmonizowany indeks zmian cen konsumpcyjnych (*harmonized index of consumer prices*)

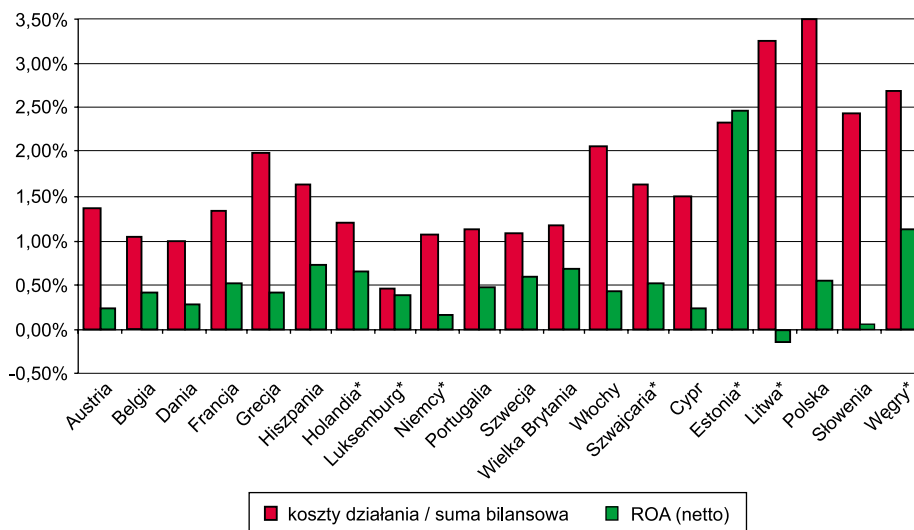
Kapitały i rezerwy

Dla oceny wyposażenia kapitałowego dokonano porównania relacji kapitałów i rezerw do sumy bilansowej (wykres 13). W krajach Europy Zachodniej udział kapitałów i rezerw w sumie bilansowej wynosił średnio 6,3%, zaś w 6 nowych krajach UE – 9,0%. W przypadku polskiego sektora bankowego wartość ta wynosiła 8,0% na koniec 2002 r. Spośród krajów Europy Zachodniej relacja ta kształtowała się na wyższym poziomie niż w Polsce we Włoszech (9,8%), Szwecji (9,2%) i Hiszpanii (8,8%), a na zbliżonym poziomie w Holandii (7,6%) i Szwajcarii (7,4%). Najniższe wartości wykazywały sektory bankowe Luksemburga i Niemiec – odpowiednio 2,7% i 3,2%. Im mniej stabilna sytuacja makroekonomiczna, tym teoretycznie wyższa powinna być ta relacja, aby w większym stopniu zabezpieczać banki przez stratami. W przypadku banków niemieckich ostatnie lata pokazały, że utrzymywanie zbyt niskich kapitałów skutkuje – w warunkach załamania koniunktury, koniecznością ograniczenia działalności, w tym wyprzedają aktywów (m.in. grupa HVB).

Zwrot na aktywach i koszty działania

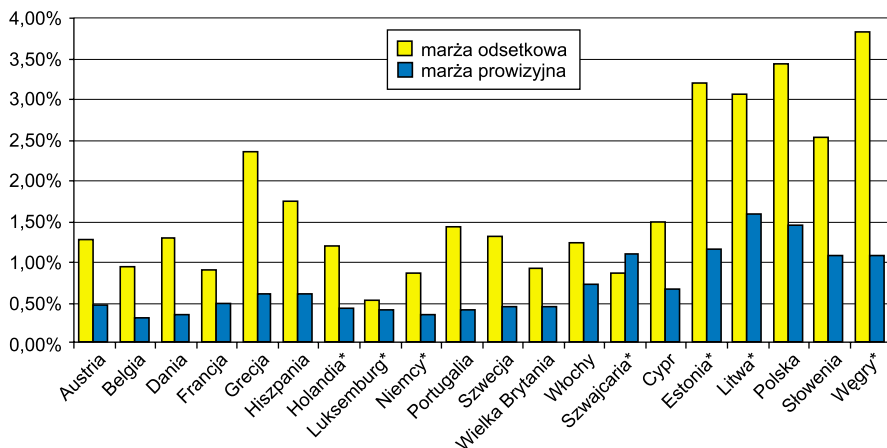
Efektywność mierzona zwrotem na aktywach (ROA) i relacją kosztów działania do aktywów kształtowała się także odmiennie w przypadku wysoko rozwiniętych krajów europejskich i nowych krajów UE (wykres 14). Średni zwrot netto na aktywach w pierwszej grupie krajów wyniósł 0,43%, zaś w krajach „nowych” – 0,62%.

Wykres 14. ROA (netto) i relacja kosztów działania do sumy bilansowej w wybranych krajach europejskich (według stanu na 31.12.2002 r. i 31.12.2001 r. *)

Źródło: Dane Eurostat, NBP, opracowanie własne.

Wykres 15. Marża odsetkowa i prowizyjna w wybranych krajach europejskich (według stanu na 31.12.2002 r. i 31.12.2001 r.*)

Źródło: Dane Eurostat, NBP, opracowanie własne.

Jak wskazano (wykres 14), wypracowanie przez nowe kraje UE wyższego zwrotu na aktywach, pomimo mniej korzystnej relacji kosztów działania do sumy bilansowej (1,3% wobec 3,2%), było możliwe dzięki generowaniu wyższej marży odsetkowej i prowizyjnej (wykres 15). W Polsce na koniec 2002 r. ROA netto wyniósł 0,54%, zaś obciążenie aktywów kosztami działania – 3,5%. W zakresie obciążenia kosztami działania sytuacja sektora bankowego w Polsce kształtowała się niekorzystnie nawet w porównaniu z pozostałymi nowymi krajami UE.

W krajach Europy Zachodniej średnia marża odsetkowa i prowizyjna wynosiły odpowiednio 1,1% i 0,5%, natomiast w krajach „nowych” 3,4% oraz 1,3%. W Polsce wartość tych wskaźników na koniec 2002 r. wynosiła 3,4% i 1,4%. Wypracowywanie przez nowe kraje UE wyższych marż należy przypisać głównie mniejszej konkurencji na rynku bankowym.

Rok 2003 nie przyniósł istotnych zmian w zakresie koncentracji działalności w sektorze bankowym w Polsce. Koncentrację należy ogólnie ocenić jako średnią. Badano ją przy zastosowaniu dwóch parametrów: C-5¹⁷⁾ dla aktywów, funduszy własnych i depozytów sektora niefinansowego oraz indeksu Herfindahla-Hirschmana (HHI)¹⁸⁾.

Marża odsetkowa i prowizyjna

Koncentracja działalności

¹⁷⁾ Indeks C-5 informuje o udziale największych 5 banków w sektorze bankowym.

¹⁸⁾ Indeks Herfindahla-Hirschmana (HHI) jest to miara koncentracji rynku liczona jako suma kwadratów udziałów w rynku poszczególnych jego uczestników. Udział w rynku mierzono udziałem banków w aktywach sektora banków komercyjnych. Wysoka koncentracja rynku występuje, jeśli HHI ukształtuje się na poziomie powyżej 1.800 pkt (max. wynosi 10.000 pkt.).

Tabela 9. Indeksy koncentracji w polskim sektorze bankowym w latach 2001–2003

Indeks koncentracji	31.12. 2001	31.12. 2002	31.03. 2003	30.06. 2003	30.09. 2003	31.12. 2003
HHI	901,57	878,31	877,70	871,13	862,68	839,01
C-5 suma bilansowa netto	56,24%	56,24%	56,42%	55,69%	55,35%	55,14%
C-5 fundusze własne	54,82%	55,30%	54,01%	55,65%	55,54%	56,01%
C-5 depozyty sektora niefinansowego	64,10%	64,63%	64,82%	63,87%	63,67%	63,29%

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W krajach UE koncentracja mierzona wskaźnikiem C-5 jest do-
 syc zróżnicowana w poszczególnych krajach. Najwyższa koncentra-
 cja występuje w sektorach bankowych Szwecji, Holandii i Belgii,
 zaś najniższa w Niemczech, Luksemburgu i we Włoszech. Koncen-
 trację zbliżoną do osiąganą w polskim systemie bankowym wyka-
 zują Portugalia i Hiszpania.

Podsumowanie

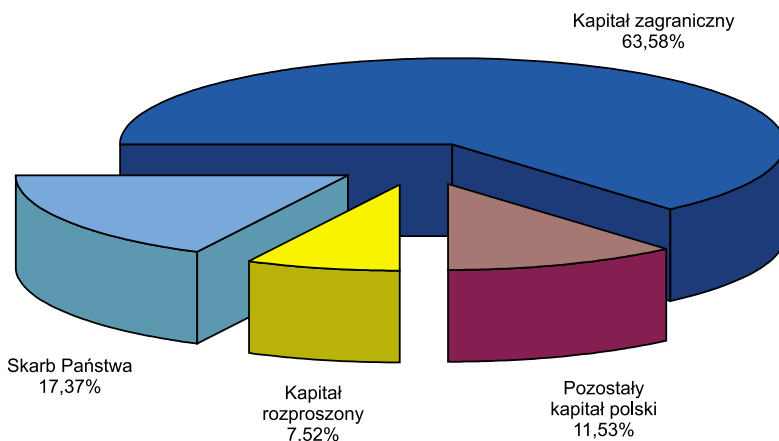
Polski sektor bankowy ma teoretycznie duże możliwości ekspan-
 sji, które pozwoliłyby na zbliżenie się do stopnia rozwoju rynku ban-
 kowego wysoko rozwiniętych krajów europejskich. Jednak od roz-
 poczęcia transformacji gospodarczej wartość aktywów do PKB nie
 wykazuje istotnego wzrostu. Kwestią otwartą pozostaje to, czy w cią-
 gu najbliższych kilku lat będzie to możliwe. Ogólnie kondycję sek-
 tora bankowego w Polsce można ocenić pozytywnie, przy czym na
 uwagę zasługuje wyższa niż w innych krajach europejskich relacja
 kosztów działania do sumy bilansowej. W przypadku rozszerzenia
 przez banki skali działalności relacja ta może ulec poprawie. Libe-
 ralizacja zasad tworzenia rezerw celowych oraz działania na rzecz
 rozwoju przedsiębiorczości mogą mieć w dłuższej perspektywie cza-
 sowej pozytywny wpływ zarówno na wielkość aktywów, jak i efek-
 tywność sektora bankowego w Polsce. Zmiana stopnia koncentracji
 działalności bankowej jest uzależniona od dwóch czynników: po
 pierwsze od konsolidacji na europejskim rynku bankowym, głównie
 w Niemczech, a po drugie od wchodzenia nowych podmiotów na
 polski rynek. W perspektywie krótkoterminowej nie należy się spo-
 dziewać istotnych zmian.

2. Kapitał zagraniczny w sektorze banków komercyjnych¹⁹⁾

Według stanu na koniec grudnia 2003 r. udział kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym wyniósł 63,6%. W porównaniu ze stanem na koniec 2002 r. udział ten obniżył się o 1,9 p.p., czemu towarzyszyło zmniejszenie udziału Skarbu Państwa (bezpośredniego i pośredniego) o 0,4 p.p. oraz wzrost pozostałego, tj. innego niż Skarb Państwa, kapitału polskiego – o 2,3 p.p. Strukturę kapitałową obrazuje wykres 16.

*Struktura
kapitału
zakładowego*

Wykres 16. Struktura kapitału zakładowego w sektorze banków komercyjnych według stanu na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Udział kapitału zagranicznego w polskim sektorze bankowym jest wysoki. Wśród krajów europejskich, które stały się członkami UE w 2004 r. wyższy udział – według stanu na koniec 2001 r. – występował w Estonii, na Litwie i na Węgrzech (tabela 10). Poza Luksemburgiem, który spełnia specyficzną rolę w Europie, wysoki udział kapitału zagranicznego wykazywał jedynie sektor bankowy Wielkiej Brytanii.

*Udział
kapitału
zagranicznego
w innych
krajach
europejskich*

Ze względu na wysoki udział kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym, zbadano jego znaczenie uwzględniając strukturę własnościową w poszczególnych bankach. W tym celu dokonano umow-

¹⁹⁾ Ze względu na 100% udział kapitału polskiego w sektorze banków spółdzielczych analizą objęto wyłącznie sektor banków komercyjnych.

Podział banków według udziału kapitału zagranicznego

nego podziału kapitału na zagraniczny²⁰⁾ i polski, wprowadzając podział banków komercyjnych działających w Polsce na następujące grupy:

- ❖ spółki-córki banków zagranicznych (powyżej 95% udziału kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym) – 32 banki,
- ❖ spółki zależne (powyżej 50% do 95% udziału kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym) – 14 banków,
- ❖ spółki stowarzyszone²¹⁾ (powyżej 20% do 50% udziału kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym) – 4 banki,
- ❖ pozostałe banki (powyżej 5% do 20% udziału kapitału zagranicznego w kapitale zakładowym) – 1 bank,
- ❖ banki z przewagą kapitału polskiego (z udziałem kapitału zagranicznego poniżej 5%) – 9 banków, w tym 2 banki będące 100% własnością Skarbu Państwa.

Grupa spółek-córek obejmuje głównie banki będące 100% własnością inwestorów zagranicznych. Spółki zależne (14 banków) to większość dużych banków. W grupie spółek stowarzyszonych znalazły się 4 banki. W grupie banków pozostałych znalazł się 1 bank

Tabela 10. Stopień kontroli aktywów sektora bankowego przez kapitał zagraniczny w wybranych krajach europejskich (2001 r.)

Wyszczególnienie	Stopień kontroli aktywów sektora bankowego przez kapitał zagraniczny [%]
Dania	0
Finlandia	6
Grecja	11
Hiszpania	9
Holandia	2
Luksemburg	95
Niemcy	4
Portugalia	18
Wielka Brytania	46
Włochy	6
Cypr	13
Estonia	99
Litwa	78
Polska	65
Słowenia	21
Węgry	89

Źródło: D. Schoemaker, S. Oosterloo, „Cross-border issues in European financial supervision”, Bank of Finland Conference, September 2004.

²⁰⁾ Z uwzględnieniem udziału bezpośredniego i pośredniego kapitału zagranicznego, tj. jeżeli bank / firma działający w Polsce wykazuje udział kapitału zagranicznego, to posiadanie przez ten bank / firmę akcji innego banku działającego w Polsce jest traktowane jako pośredni udział kapitału zagranicznego.

²¹⁾ Nazwa zgodna z kryterium zawartym w ustawie o rachunkowości.

Z działalności BFG

wykazujący 6% udział kapitału zagranicznego. Grupa banków z przewagą kapitału polskiego obejmowała 9 banków, z których tylko 1 bank wykazywał niewielki udział kapitału zagranicznego (1%). Największy udział w sumie bilansowej netto sektora banków komercyjnych posiadały banki zależne (58,3%), zaś na drugim miejscu (z udziałem 26,0%) znajdowały się banki z przewagą kapitału polskiego, w tym banki pozostające w rękach Skarbu Państwa.

Spółki „córki” charakteryzowały się najwyższą w sektorze wypłacalnością i rentownością działania. Wykazywały one lepszą o 2,3 p.p. jakość należności od sektora niefinansowego niż średnia dla sektora banków komercyjnych. Natomiast ich udział w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych wyniósł zaledwie 8,3%.

Spółki zależne, mające największy udział w aktywach w 2003 r., charakteryzowały się dość niską rentownością brutto aktywów (o 0,36 p.p. niższą niż średnia w sektorze banków komercyjnych).

Spółki „córki”

Spółki zależne

Tabela 11. Udział poszczególnych grup banków w wybranych wielkościach finansowych sektora banków komercyjnych według stanu na 31.12.2003 r.

Wyszczególnienie	Spółki „córki”	Spółki zależne	Spółki stowarzyszone	Pozostałe z kapitałem zagranicznym	Spółki z przewagą kapitału polskiego, w tym:	Banki o 100% udziale Skarbu Państwa	Sektor banków komercyjnych
Udział w sumie bilansowej netto	13,07%	58,32%	2,47%	0,18%	25,96%	19,93%	100,00%
Udział w funduszach własnych	17,47%	61,69%	2,41%	0,09%	18,35%	14,61%	100,00%
Udział w należnościach od sektora niefinansowego	16,21%	58,31%	2,57%	0,09%	22,82%	17,55%	100,00%
Udział w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych	8,26%	58,32%	2,39%	0,25%	30,78%	25,39%	100,00%
Udział w wyniku finansowym brutto	26,04%	34,59%	2,45%	01,99%	38,90%	43,41%	100,00%
Udział w wyniku finansowym netto	34,38%	3,60%	3,41%	-3,80%	62,41%	64,22%	100,00%
Współczynnik wypłacalności	17,37%	12,80%	14,07%	3,07%	14,37%	15,62%	13,71%
ROA brutto	1,76%	0,53%	0,88%	-9,66%	1,33%	1,93%	0,89%
Jakość należności od sektora niefinansowego	19,88%	24,38%	24,16%	72,30%	17,48%	14,24%	22,17%
Liczba banków	32	14	4	1	9	2	60

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Należy zwrócić uwagę na znaczną różnicę pomiędzy udziałem tej grupy banków w wyniku finansowym brutto sektora bankowego (34,6%) a jej udziałem w wyniku finansowym netto sektora (3,6%). Jako przyczynę należy wskazać wysokie obciążenie podatkiem dochodowym oraz udział w stratach jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności. Jakość należności od sektora niefinansowego oraz współczynnik wypłacalności kształtowały się na poziomie gorszym od średnich w sektorze – odpowiednio o 2,2 p.p. i o 0,9 p.p. Grupa ta miała największy udział w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych – 58,3%.

Spółki stowarzyszone

Udział banków stowarzyszonych w sumie bilansowej netto sektora banków komercyjnych wyniósł 2,5%. Ich rentowność (ROA brutto) kształtowała się na poziomie nieco niższym niż średnia w sektorze – 0,88% wobec 0,89%. Jakość należności tych banków (24,2%) była gorsza o 2,0 p.p. od średniej w sektorze. Współczynnik wypłacalności kształtował się na poziomie wyższym niż średnia sektora banków komercyjnych o 0,4 p.p.

Spółki z pozostałym kapitałem zagranicznym

Najniższy udział w aktywach miała grupa banków pozostałych. Rentowność działania była ujemna, współczynnik wypłacalności kształtował się na poziomie poniżej wymaganego minimum, zaś jakość należności była zła.

Spółki z przewagą kapitału polskiego

Grupa banków z przewagą kapitału polskiego znalazła się na drugim miejscu pod względem wielkości aktywów. Charakteryzowała się najlepszą jakością należności. Rentowność działania kształtowała się na relatywnie wysokim poziomie 1,33%, przewyższając średnią dla sektora banków komercyjnych o 0,44 p.p. Podobnie jak w przypadku banków zakwalifikowanych do grupy spółek zależnych, wystąpiła istotna różnica pomiędzy udziałem w wyniku finansowym brutto sektora (38,9%) a udziałem w wyniku finansowym netto (62,4%). Było to rezultatem rozwiązania rezerwy na odroczone podatki dochodowe. Współczynnik wypłacalności był wyższy o 0,7 p.p. od średniej. Banki będące 100% własnością Skarbu Państwa kwalifikowane do tej grupy wypadają na jej tle korzystniej w wymienionych wcześniej sferach podlegających ocenie.

Z powyższej analizy wynika, że ok. 70% aktywów sektora bankowego działającego w Polsce znajduje się pod kontrolą kapitału zagranicznego (spółki – córki oraz spółki zależne). Około 66% depozytów sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych zostało ulokowane w tych bankach. Z perspektywy oceny bezpieczeństwa banków oraz funkcjonowania BFG ma to duże znaczenie, bowiem wymaga oceny kondycji inwestorów zagranicznych.

Potencjalne konsekwencje przystąpienia do UE

Po przystąpieniu Polski do UE część banków będących pod kontrolą kapitału zagranicznego może chcieć zmienić swój status i przekształcić się w oddział, co spowodowałoby ograniczenie liczby banków będących członkami systemu gwarantowania depozytów

funkcjonującego w Polsce²²⁾. Przekształcenie w oddział może dotyczyć głównie banków będących w 100% własnością inwestora zagranicznego. Szacuje się, iż może to objąć łącznie 16 banków o udziale w aktywach rządu 7,4% oraz w depozytach sektora niefinansowego i instytucji samorządowych na poziomie 5,2%. Szacunkowy udział tych banków w podstawie naliczania fośg wynosił na koniec 2003 r. 5,9%, zaś w podstawie naliczania obowiązkowej opłaty rocznej – 7,6%. W przypadku spółek będących pod kontrolą kapitału zagranicznego o dużym udziale w rynku, przekształcenie w oddział należy uznać za mało prawdopodobne, ze względu na wysokie ryzyko biznesowe.

Wraz z przystąpieniem Polski do UE instytucje kredytowe oraz inni pośrednicy finansowi mogą prowadzić na terenie Rzeczypospolitej działalność transgraniczną, co może przyczynić się do wzrostu konkurencji o oszczędności gospodarstw domowych²³⁾.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej od maja 2004 r. umożliwia z jednej strony otwieranie oddziałów instytucji kredytowych, zaś z drugiej pozwoli na przekształcanie spółek w oddziały. Oba te procesy nie powinny jednak przybrać charakteru żywiołowego. Banki europejskie, szczególnie niemieckie, odczuwają osłabienie koniunktury gospodarczej, co może zniechęcać je do podejmowania działalności na nowych rynkach. Poza tym największe banki z krajów UE są już obecne na polskim rynku. W krótkiej perspektywie czasowej nie należy zatem spodziewać się istotnych zmian w strukturze rynku bankowego w Polsce.

Podsumowanie

3. Podstawowe informacje o sektorze bankowym²⁴⁾

3.1. Liczba banków

Na koniec grudnia 2003 r. działalność prowadziło **660** banków, w tym **60** komercyjnych²⁵⁾ i **600** spółdzielczych. W 2003 r. liczba banków działających w sektorze zmniejszyła się o **7**.

²²⁾ Z dniem 1 maja 2004 r. warszawski oddział Societe Generale zmienił swój status na oddział instytucji kredytowej i przestał być członkiem polskiego systemu gwarantowania depozytów.

²³⁾ Do dnia 30.10.2004 r. polskie władze nadzorcze otrzymały 45 notyfikacji w sprawie zamiaru prowadzenia działalności transgranicznej.

²⁴⁾ W niniejszym opracowaniu na wykresach są prezentowane wielkości finansowe za okres od grudnia 2002 r. do grudnia 2003 r., co umożliwia ustalenie trendu. W większości tabel ujęto dane według stanu na 31 grudnia 2002 r., 30 czerwca 2003 r. oraz 31 grudnia 2003 r., aby przedstawić także zmiany zaistniałe w półroczu. Niektóre tabele zostały przygotowane w innym ujęciu, co wynika z potrzeb analitycznych.

²⁵⁾ Bankgesellschaft Berlin (Polska) SA, Polski Kredyt Bank SA (od 9 stycznia 2004 r. HSBC Bank Polska SA) oraz Bank Rozwoju Cukrownictwa SA nie prowadziły typowej działalności operacyjnej.

Bezpieczny Bank

Tabela 12. Podstawowe informacje o sektorze bankowym według stanu na 31.12.2003 r.

Wyszczególnienie	Jedn.	RAZEM	BK	BS	Porównanie danych dla sektora bankowego (szt. lub etat)	
					31.12.2003-31.12.2002	31.12.2003-30.06.2003
					31.12.2003	
Liczba banków działających	szt.	660	60	600	-7	-2
Liczba placówek ogółem (w kraju i za granicą)	szt.	11 680	9115	2565	-680	-331
<i>Liczba placówek w kraju, w tym:</i>	szt.	11 670	9105	2565	-679	-329
liczba oddziałów	szt.	4394	3119	1275	93	219
<i>Liczba placówek za granicą</i>	szt.	10	10	0	-1	-2
Liczba zatrudnionych (w kraju i za granicą)	etat	151 379	124 214	27 165	-7490	-3575
<i>Zatrudnienie w kraju (centrala i placówki krajowe), w tym:</i>	etat	151 268	124 103	27 165	-7448	-3541
w centrali	etat	43 421	29 745	13 676	189	-778
<i>Zatrudnienie w placówkach zagranicznych</i>	etat	111	111	0	-42	-34

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Tabela 13. Zmiana liczby banków komercyjnych w 2003 r.

Wyszczególnienie	2003 r.
Liczba banków na 31.12.2002 r.	62
Nowe licencje	-
Banki, które rozpoczęły działalność operacyjną	1
Połączenia i przejęcia	3
Liczba banków na 31.12.2003 r.	60

Źródło: Dane NBP; opracowanie własne.

Z działalności BFG

Połączenia i przejęcia spowodowały obniżenie liczby banków komercyjnych o **3**:

Banki komercyjne

- ❖ Euro Bank SA (b. Bank Spółem SA) przejął Bank Wschodni SA,
- ❖ BRE Bank SA połączył się z Bankiem Częstochowa SA,
- ❖ Nordea Bank Polska SA połączył się z LG Petro Bankiem SA.

17 września 2003 r. KNB wydała zezwolenie na **rozpoczęcie działalności** przez **Nykredit Bank Hipoteczny SA** z siedzibą w Warszawie.

W wyniku **procesów łączeniowych** liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się o **5**:

Banki spółdzielcze

- ❖ BS w Zaklikowie połączył się z BS Ziemi Kraśnickiej w Kraśniku,
- ❖ BS w Radomyślu z BS w Zaleszanach,
- ❖ BS w Czempiniu z BS w Poniecu,
- ❖ BS w Świętej Katarzynie z BS w Oleśnicy,
- ❖ BS w Orzeszu z BS w Knurowie.

Tabela 14. Liczba banków spółdzielczych w poszczególnych zrzeszeniach w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Zrzeszenie	Liczba banków			Zmiana	
	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	31.12.2003-31.12.2002	31.12.2003-30.06.2003
BPS	368	365	363	-5	-2
GBW	157	158	157	0	-1
MR BANK	78	78	78	0	0
Banki niezrzeszone	2	2	2	0	0
Razem	605	603	600	-5	-3

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W sektorze banków spółdzielczych funkcjonowały trzy banki zrzeszające:

Zrzeszenia banków spółdzielczych

- ❖ Bank Polskiej Spółdzielczości SA,
- ❖ Gospodarczy Bank Wielkopolski SA,
- ❖ Mazowiecki Bank Regionalny SA.

Dwa banki spółdzielcze – **SBR Samopomoc Chłopska**²⁶⁾ i **Krakowski Bank Spółdzielczy**²⁷⁾ – funkcjonowały poza strukturą zrzeszeń.

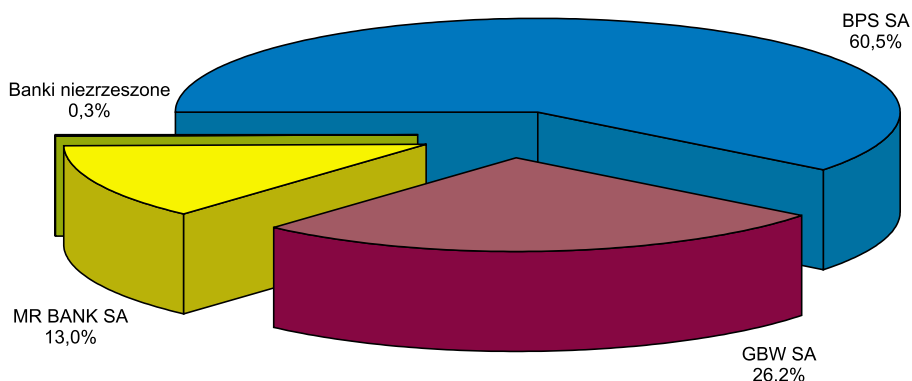
²⁶⁾ Uchwałą Nr 368/KNB/03 z dnia 3 grudnia 2003 r. KNB podjęła decyzję o przejęciu SBR Samopomoc Chłopska przez BPH PBK SA. Z dniem 6 grudnia 2003 r., BPH PBK SA przejął zarząd nad majątkiem Banku, a całkowite przejęcie Banku nastąpiło 1 stycznia 2004 r.

²⁷⁾ Dnia 2 stycznia 2003 r. Krakowski Bank Spółdzielczy podpisał umowę na czas nieokreślony o współpracy z BPS SA. Fundusze własne Banku przekraczają 5 mln euro.

Bezpieczny Bank

Na koniec 2003 r. 60,5% banków spółdzielczych było zrzeszonych w BPS SA, 26,2% – w GBW SA, 13,0% – w MR Banku SA, a 0,3% stanowiły banki niezrzeszone.

Wykres 17. Banki spółdzielcze w poszczególnych zrzeszeniach według stanu na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

3.2. Placówki i zatrudnienie

Na koniec grudnia 2003 r. banki prowadziły działalność w kraju przez sieć **11.680 placówek**²⁸⁾, w których było zatrudnionych **151.379 osób** (tabela 12). W 2003 r. w Polsce liczba **placówek** zmniejszyła się o **679** (ponadto o jedną placówkę zagraniczną), a zatrudnienie w sektorze – o **7.490 osób**. Zmiany nie wpłynęły na przeciętne zatrudnienie w placówce bankowej, które w 2003 r. wyniosło 13 osób.

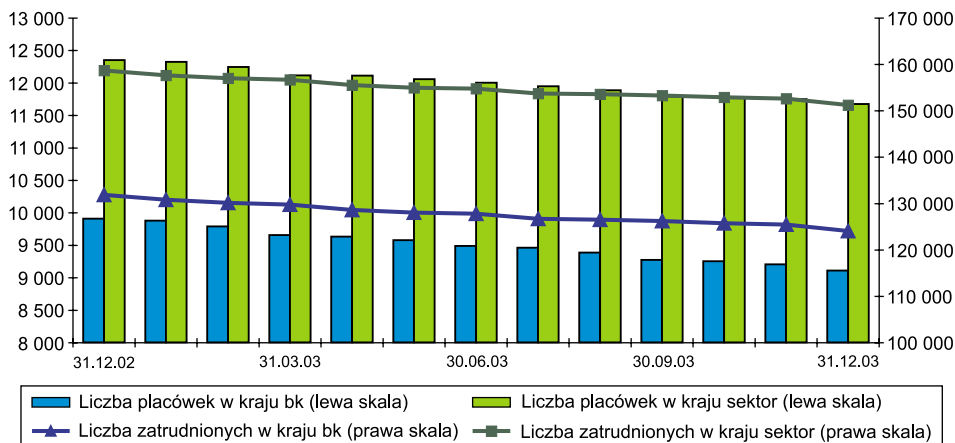
Banki komercyjne

Według stanu na 31 grudnia 2003 r. **banki komercyjne** prowadziły działalność poprzez sieć **9.115 placówek** (w tym 3.119 oddziałów). Na koniec analizowanego okresu banki komercyjne posiadały **10 placówek zagranicznych**, w których pracowało **111 osób**. W 2003 r. swój oddział w Izraelu sprzedał Bank Pekao SA, co w przeważającym stopniu przyczyniło się do zmniejszenia zatrudnienia w placówkach zagranicznych (o 42 osoby). W grudniu 2003 r. w **placówkach krajowych** banków komercyjnych pracowały **124.103 osoby**, o 7.794 mniej niż na koniec grudnia 2002 r. Na

²⁸⁾ Pojęcie placówka odnosi się do oddziału, przedstawicielstwa, filii, ekspozytury lub innych placówek obsługi klienta.

Z działalności BFG

Wykres 18. Liczba placówek i zatrudnionych w sektorze bankowym (w kraju) w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r. (*, **)

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* Na wykresach użyto następujących oznaczeń: sektor – sektor bankowy, bk – banki komercyjne, bs – banki spółdzielcze.

** Ze względu na niewielki udział banków spółdzielczych w wybranych wielkościach sektora bankowego na wykresach 18 i 19 pominięto sektor banków spółdzielczych.

koniec 2003 r. w placówce banku komercyjnego było zatrudnionych przeciętnie 14 osób, co w porównaniu z końcem 2002 r. oznacza wzrost o 1 osobę.

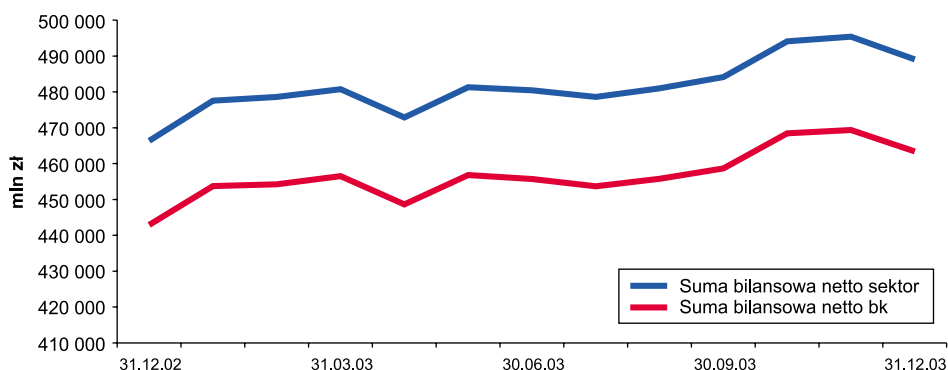
Na koniec 2003 r. w **bankach spółdzielczych** zatrudnionych było **27.165 osób** (17,9% liczby zatrudnionych w sektorze bankowym), tj. o **346 więcej** niż na koniec grudnia 2002 r. W analizowanym okresie banki spółdzielcze rozwijały działalność zwiększając sieć placówek o 121 (w tym o 13 oddziałów). Na koniec grudnia 2003 r. prowadziły ją poprzez **sieć 2.565 placówek** (22,0% placówek w sektorze bankowym), w tym 1.275 oddziałów (29,0% oddziałów w sektorze bankowym). Zachodzące zmiany nie wpłynęły na przeciętne zatrudnienie w placówce banku spółdzielczego, które na koniec 2003 r. wyniosło 11 osób.

**Banki
spółdzielcze**

3.3. Podstawowe wielkości i wskaźniki finansowe

Suma bilansowa netto sektora bankowego wyniosła na koniec grudnia 2003 r. 489.040.869 tys. zł i zwiększyła się w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. o 4,9%. Udział banków komercyjnych w su-

Wykres 19. Suma bilansowa netto sektora bankowego

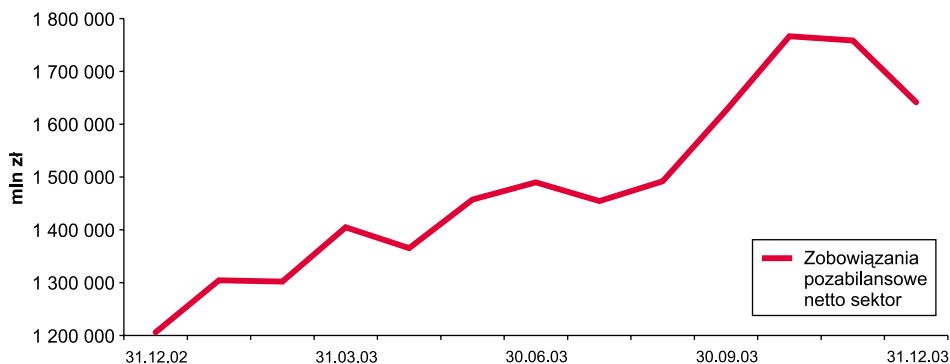
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

mie bilansowej netto sektora bankowego wyniósł na koniec analizowanego okresu 94,8%, natomiast banków spółdzielczych 5,2%.

Wartość zobowiązań pozabilansowych netto wyniosła 1.641.494.670 tys. zł, co oznacza wzrost w odniesieniu do końca grudnia 2002 r. o 36,1% (wykres 20).

Na koniec analizowanego okresu 99,8% zobowiązań pozabilansowych sektora bankowego stanowiły zobowiązania banków komercyjnych. W analizowanym okresie relacja zobowiązań pozabilansowych do sumy bilansowej netto zwiększyła się o 77,0 p.p. i na koniec grudnia 2003 r. osiągnęła poziom 335,7%. W okresie grudzień

Wykres 20. Zobowiązania pozabilansowe netto sektora bankowego

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

2002 r. – grudzień 2003 r. znacząco (o 1.016,2 p.p. do poziomu 4.092,6%) zwiększyła się relacja zobowiązań pozabilansowych do funduszy zasadniczych.

Należności od sektora niefinansowego rosły szybciej (wzrost o 7,7%) niż suma bilansowa, natomiast depozyty sektora niefinansowego wzrosły o 3,4%. W przypadku operacji z sektorem niefinansowym udział banków spółdzielczych kształtował się na poziomie – 6,8% dla należności oraz 6,5% dla zobowiązań.

Tabela 15. Wybrane wskaźniki finansowe sektora bankowego

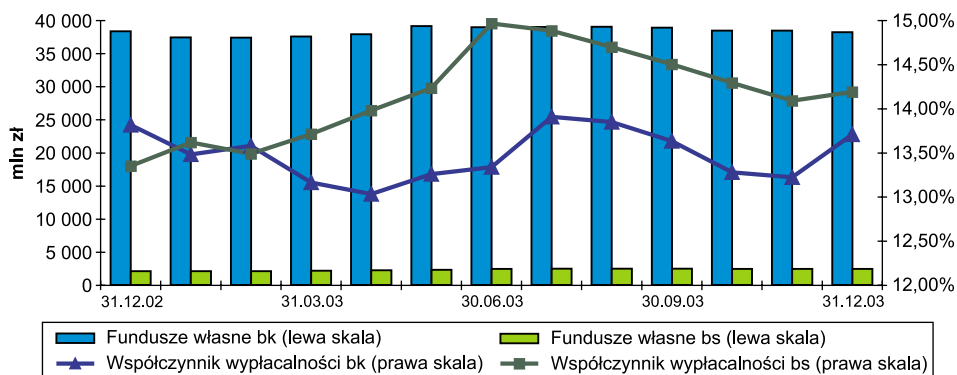
Wyszczególnienie	RAZEM	BK	BS
Jakość należności i zobowiązań pozabilansowych udzielonych			
Udział należności zagrożonych w należnościach ogółem (bez odsetek)	15,71%	16,48%	5,07%
Udział należności zagrożonych w należnościach ogółem (z odsetkami)	17,32%	18,09%	6,41%
Udział należności straconych w należnościach zagrożonych (bez odsetek)	52,11%	51,88%	62,71%
Udział należności zagrożonych w należnościach od sektora niefinansowego (bez odsetek)	21,18%	22,17%	7,22%
Udział należności zagrożonych w należnościach od sektora niefinansowego (z odsetkami)	23,13%	24,10%	9,11%
Udział należności straconych w należnościach zagrożonych od sektora niefinansowego (bez odsetek)	52,04%	51,79%	62,77%
Udział zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych	7,84%	7,96%	0,51%
Rentowność			
ROA netto	0,48%	0,45%	1,10%
ROE netto	5,85%	5,47%	11,97%
Obciążenie wyniku działalności bankowej saldem rezerw	15,22%	16,04%	5,56%
Obciążenie wyniku działalności bankowej kosztami działania	59,66%	58,84%	69,35%
Aktywa dochodowe / Pasywa kosztowe	104,12%	104,41%	99,38%
Wypłacalność			
Fundusze własne [w tys. zł]	40 637 410	38 197 513	2 439 897
Współczynnik wypłacalności	13,74%	13,71%	14,19%

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W 2003 r. wynik finansowy netto wyniósł 2.347.076 tys. zł i był niższy o 6,3% od wyniku, osiągniętego przez sektor w 2002 r. Na zysk netto sektora złożyło się 2.065.610 tys. zł zysku banków komercyjnych oraz 281.466 tys. zł zysku banków spółdzielczych.

Jakość należności i zobowiązań pozabilansowych udzielonych (mierzona udziałem należności zagrożonych w należnościach ogółem oraz udziałem zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych ogółem), rentowność (mierzona wskaźnikami ROA netto i ROE netto) oraz wypłacalność kształtowały się korzystniej w sektorze banków spółdzielczych niż w sektorze banków komercyjnych. W sektorze banków komercyjnych niższe były: udział należności straconych w należnościach zagrożonych i obciążenie wyniku działalności bankowej kosztami działania, co należy ocenić pozytywnie.

Wykres 21. Współczynnik wypłacalności i fundusze własne w sektorze bankowym

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Na koniec 2003 r. współczynnik wypłacalności sektora bankowego osiągnął wartość 13,7% i pogorszył się w porównaniu z 2002 r. o 0,1 p.p. wskutek wyższego wzrostu całkowitego wymogu kapitałowego niż funduszy własnych. W sektorze banków komercyjnych współczynnik ten obniżył się o 0,1 p.p. do poziomu 13,7%, zaś w sektorze banków spółdzielczych wzrósł o 0,8 p.p. do poziomu 14,2%.

4. Dynamika i struktura bilansu sektora bankowego

Poniżej dokonano analizy dynamiki i struktury bilansu sektora bankowego, którą uzupełniono o analizę zmian zachodzących w sektorze banków komercyjnych i spółdzielczych.

Z działalności BFG

Tabela 16. Aktywa sektora bankowego

Aktywa [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wyników dla sektora bankowego [%]		Udział w pozycji bilansowej [%]		Struktura (% sumy bilansowej netto) [%]		
	RAZEM	BK	BS	31.12.2003/ 31.12.2002	31.12.2003/ 30.06.2003	BK	BS	RAZEM	BK	BS
				31.12.2003		31.12.2003		31.12.2003		
Kasa i operacje z bankiem centralnym	19 201 938	18 460 697	741 241	-10,58	3,16	96,14	3,86	3,93	3,98	2,89
Należności od sektora finansowego	77 029 031	70 672 186	6 356 845	-1,12	-4,87	91,75	8,25	15,75	15,25	24,76
Należności od sektora niefinansowego	217 016 543	202 254 697	14 761 846	7,74	3,01	93,20	6,80	44,38	43,65	57,50
Należności od sektora instytucji rządowych i samorządowych	19 665 805	19 106 429	559 376	34,16	33,84	97,16	2,84	4,02	4,12	2,18
Należności z tytułu zakupu papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu	441 899	441 899	0	-51,03	-77,16	100,00	0,00	0,09	0,10	0,00
Papiery wartościowe	113 574 202	111 590 811	1 983 391	7,89	4,58	98,25	1,75	23,22	24,08	7,73
Aktywa trwałe	22 154 317	21 012 751	1 141 566	-0,98	0,60	94,85	5,15	4,53	4,53	4,45
Inne aktywa	19 957 134	19 828 232	128 902	-10,61	-12,97	99,35	0,65	4,08	4,28	0,50
Suma bilansowa netto	489 040 869	463 367 702	25 673 167	4,87	1,79	94,75	5,25	100,00	100,00	100,00

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Kasa i operacje z bankiem centralnym

W 2003 r. wartość pozycji kasa i operacje z bankiem centralnym – z udziałem w sumie bilansowej netto sektora na poziomie 3,9% – obniżyła się o 10,6% do poziomu 19.201.938 tys. zł, na co wpłynęło na zmniejszenie operacji z bankiem centralnym (o 20,6%) – głównie na rachunku nostro. Na koniec grudnia 2003 r. udział banków komercyjnych w pozycji kasa i operacje z bankiem centralnym wyniósł 96,1% (w porównaniu z grudniem 2002 r. spadek o 1,1 p.p.). Odmiennie kształtowała się sytuacja w sektorze banków spółdzielczych – udział tej pozycji w sumie bilansowej netto był równy 3,9% i wzrósł o 1,1 p.p. w porównaniu do końca 2002 r.

Należności od sektora finansowego

Należności od sektora finansowego zmniejszyły się w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. o 1,1%, a ich udział w sumie bilansowej netto obniżył się z 16,7% (grudzień 2002 r.) do 15,8% (grudzień 2003 r.). Było to spowodowane przede wszystkim spadkiem (o 1.335.731 tys. zł) należności od banków – głównej pozycji należności od podmiotów finansowych. Udział należności od banków w należnościach od sektora finansowego obniżył się w ciągu roku o 0,8 p.p. (z 84,9% do 84,1%). Na koniec grudnia 2003 r. udział banków komercyjnych w należnościach od sektora finansowego wyniósł 91,7%, co oznacza wzrost w porównaniu z grudniem 2002 r. o 0,9 p.p.

Należności od sektora niefinansowego

Należności od sektora niefinansowego wzrosły w 2003 r. o 7,7%, a ich udział w sumie bilansowej netto zwiększył się z 43,2% (grudzień 2002 r.) do 44,4% (grudzień 2003 r.). Na koniec analizowanego okresu struktura tych należności przedstawiała się następująco: należności od podmiotów gospodarczych – 52,7%, należności od gospodarstw domowych – 41,8%, należności od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych – 0,3%. Konta rozliczeniowe i odsetki stanowiły 5,2% ogółu należności od sektora niefinansowego. W analizowanym okresie należności od podmiotów gospodarczych wzrosły o 2,9%, natomiast należności od gospodarstw domowych – o 14,6%. Na koniec grudnia 2003 r. udział banków komercyjnych w należnościach od sektora niefinansowego wyniósł 93,2%, co w porównaniu z grudniem 2002 r. oznacza spadek o 0,5 p.p. W 2003 r. w sektorze banków spółdzielczych należności od sektora niefinansowego rosły szybciej niż w sektorze bankowym – wzrost o 16,9%, a ich udział w sumie bilansowej netto sektora banków spółdzielczych zwiększył się o 3,5 p.p. do 57,5% (grudzień 2003 r.). Na koniec analizowanego okresu odmiennie niż w sektorze banków komercyjnych kształtowała się struktura tych należności: 81,4% stanowiły należności od gospodarstw domowych, 15,6% – należności od podmiotów gospodarczych, 0,2% – należności od instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych, natomiast 2,8% – konta rozliczeniowe i odsetki.

Należności od sektora instytucji

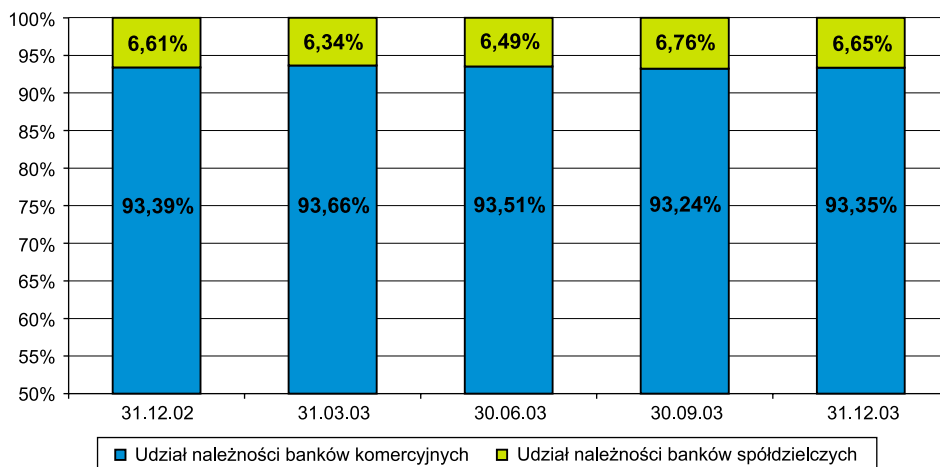
Na koniec 2003 r. udział należności od sektora instytucji rządowych i samorządowych w sumie bilansowej netto był niewielki i wyniósł 4,0%. W porównaniu z grudniem 2002 r. wartość tej pozycji

Z działalności BFG

wzrosła o 34,2%. Największą grupę w tych należnościach – 52,8% – stanowiły należności od instytucji samorządowych, 24,7% – należności od funduszy ubezpieczeń społecznych, 21,1% – należności od instytucji rządowych szczebla centralnego, a 1,4% przypadało na konta rozliczeniowe i odsetki. Na koniec grudnia 2003 r. udział banków komercyjnych w należnościach od sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 97,2% (w porównaniu z grudniem 2002 r. wzrost o 0,2 p.p.). W sektorze banków spółdzielczych udział należności od sektora instytucji rządowych i samorządowych w sumie bilansowej netto wyniósł 2,8% i w 2003 r. zwiększył się o 0,9 p.p. Dynamika wzrostu wyniosła 25,5%. Banki spółdzielcze wykazały prawie wyłącznie należności od instytucji samorządowych (90,1%) oraz odsetki (9,7%). Należności od instytucji rządowych szczebla centralnego oraz konta rozliczeniowe stanowiły zaledwie 0,2%.

*rządowych
i samorządowych*

Wykres 22. Udział należności banków komercyjnych i spółdzielczych w należnościach ogółem brutto sektora bankowego

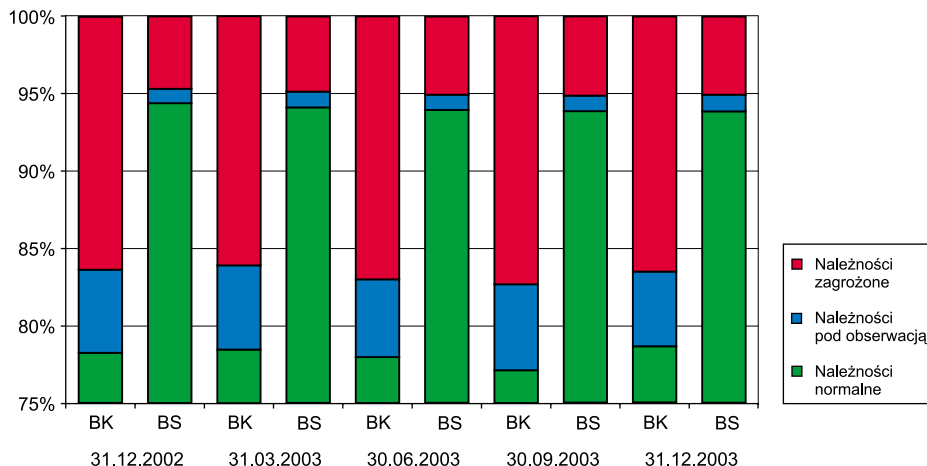

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W 2003 r. wartość należności ogółem netto²⁹⁾ sektora bankowego zwiększyła się o 6,7% do poziomu 313.711.379 tys. zł, na co największy wpływ miało zwiększenie należności od sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych. W analizowanym okresie udział należności ogółem netto w sumie bilansowej netto

²⁹⁾ Do należności ogółem netto zaliczane są należności od sektora finansowego, niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych, natomiast wyłączone są należności z tytułu zakupu papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu.

Wykres 23. Struktura jakościowa należności ogółem w sektorze bankowym

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

sektora wzrósł o 0,1 p.p.– z 64,0% (grudzień 2002 r.) do 64,1% (grudzień 2003 r.).

W analizowanym okresie jakość należności w sektorze bankowym utrzymała się na zbliżonym poziomie. Jakość należności ogółem (z odsetkami) banków komercyjnych była o 11,7 p.p. gorsza niż spółdzielczych.

Należności z tytułu zakupu papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu

Należności z tytułu zakupu papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu stanowiły na koniec 2003 r. 0,1% sumy bilansowej netto. W porównaniu z grudniem 2002 r. należności te zmniejszyły się o 51,0%.

Papiery wartościowe

Papiery wartościowe, mające udział w sumie bilansowej netto na poziomie 23,2%, wzrosły w porównaniu z grudniem 2002 r. o 7,9%. Na koniec analizowanego okresu 98,1% tej pozycji stanowiły dłużne papiery wartościowe. Udział papierów wartościowych z prawem do kapitału wyniósł 1,5%, natomiast udział jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych – 0,4%. Na koniec 2003 r. papiery wartościowe posiadane przez banki komercyjne stanowiły 98,3% papierów wartościowych sektora bankowego. Papiery wartościowe posiadane przez banki spółdzielcze stanowiły na koniec 2003 r. 7,7% ich sumy bilansowej netto i wzrosły w porównaniu z grudniem 2002 r. o 45,2%. Na koniec 2003 r. 85,9% tej pozycji stanowiły dłużne papiery wartościowe, papiery wartościowe z prawem do kapitału 13,4%, natomiast udział jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych – 0,7%.

Z działalności BFG

Tabela 17. Jakość należności w sektorze bankowym

Wyszczególnienie [%]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wyników dla sektora bankowego [p.p.]	
				31.12.2003- 31.12.2002	31.12.2003- 30.06.2003
	31.12.2003				
Udział należności zagrożonych (z odsetkami) w należnościach:					
<i>Ogółem</i>	17,32%	18,09%	6,41%	0,26 p.p.	-0,49 p.p.
<i>Od sektora finansowego</i>	3,38%	3,64%	0,35%	-0,07 p.p.	-0,07 p.p.
<i>Od sektora niefinansowego</i>	23,13%	24,10%	9,11%	0,18 p.p.	-0,76 p.p.
<i>Od sektora instytucji rządowych i samorządowych</i>	2,62%	2,65%	1,59%	0,59 p.p.	0,02 p.p.
Udział należności zagrożonych (bez odsetek) w należnościach:					
<i>Ogółem</i>	15,71%	16,48%	5,07%	0,13 p.p.	-0,49 p.p.
<i>Od sektora finansowego</i>	3,03%	3,28%	0,29%	-0,15 p.p.	-0,10 p.p.
<i>Od sektora niefinansowego</i>	21,18%	22,17%	7,22%	0,06 p.p.	-0,75 p.p.
<i>Od sektora instytucji rządowych i samorządowych</i>	2,43%	2,44%	1,76%	0,58 p.p.	0,03 p.p.
Udział należności straconych (bez odsetek) w należnościach zagrożonych:					
<i>Ogółem</i>	52,11%	51,18%	62,71%	1,37 p.p.	2,05 p.p.
<i>Od sektora finansowego</i>	58,58%	58,36%	86,80%	8,36 p.p.	13,88 p.p.
<i>Od sektora niefinansowego</i>	52,04%	51,79%	62,77%	1,13 p.p.	1,58 p.p.
<i>Od sektora instytucji rządowych i samorządowych</i>	27,30%	27,69%	6,55%	-0,68 p.p.	-5,40 p.p.
Wskaźniki dla wybranych wielkości:					
Udział należności od sektora niefinansowego w należnościach ogółem	70,08%	70,19%	68,56%	0,62 p.p.	0,36 p.p.
Udział należności zagrożonych od sektora niefinansowego w należnościach zagrożonych ogółem	94,46%	94,39%	97,55%	0,29 p.p.	0,10 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Na koniec analizowanego okresu wartość aktywów trwałych zmniejszyła się o 1,0%, a ich udział w sumie bilansowej netto obniżył się o 0,3 p.p. do 4,5% (grudzień 2003 r.). Aktywa trwałe rzeczowe stanowiły 48,8% aktywów trwałych, zaś wartości niematerialne i prawne – 18,2%. Udział akcji i udziałów w jednostkach zależnych

Aktywa trwałe

Tabela 18. Pasywa sektora bankowego

Pasywa [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wy- ników dla sekto- ra bankowego [%]				Udział w pozycji bilansowej [%]			Struktura (% sumy bilansowej netto) [%]		
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	BK	BS	RAZEM	BK	BS			
				31.12.2003			31.12.2003						
Operacje z bankiem centralnym	2 380 113	2 380 113	0	-13,70	-8,08	100,00	0,00	0,49	0,51	0,00			
Zobowiązania wobec sektora finanso- wego	72 263 569	71 832 425	431 144	15,36	7,88	99,40	0,60	14,78	15,50	1,68			
Zobowiązania wobec sektora niefinan- sowego	295 981 874	276 686 252	19 295 622	3,61	4,25	93,48	6,52	60,52	59,71	75,16			
Zobowiązania wobec sektora instytu- cji rządowych i samorządowych	20 197 615	17 947 560	2 250 055	-0,53	-6,02	88,86	11,14	4,13	3,87	8,76			
Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udziałowym przyrzeczeniem odkupu	651 008	651 008	0	178,86	-67,88	100,00	0,00	0,13	0,14	0,00			
Zobowiązania z tytułu emisji własnych papierów wartościowych	5 237 062	5 237 062	0	38,07	-20,29	100,00	0,00	1,07	1,13	0,00			
Inne pasywa	37 579 178	36 852 032	727 146	-1,73	-14,13	98,07	1,93	7,68	7,95	2,83			
Rezerwy celowe na zobowiązania po- zabilansowe	396 693	395 343	1350	-15,95	-0,75	99,66	0,34	0,08	0,09	0,01			
Rezerwa na ryzyko ogólne	2 599 505	2 532 631	66 874	13,62	13,65	97,43	2,57	0,53	0,55	0,26			
Kapitały (fundusze), zobowiązania podporządkowane oraz rezerwa na ryzyko i wydatki nie związane z podstawową działalnością banku sprawozdającego	49 541 671	49 921 853	2 619 818	4,34	2,37	94,71	5,29	10,13	10,13	10,20			
Wynik w trakcie zatwierdzenia	-134 495	-134 187	-308	-178,83	-122,67	99,77	0,23	-0,03	-0,03	0,00			
Wynik roku bieżącego (netto)	2 347 076	2 065 610	281 466	-6,26	13,09	88,01	11,99	0,48	0,45	1,10			
Suma bilansowa netto	489 040 869	463 367 702	25 673 167	4,87	1,79	94,75	5,25	100,00	100,00	100,00			

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

wynosił 22,7%. Akcje i udziały w jednostkach współzależnych, stowarzyszonych i udziały mniejszościowe miały udział 2,6%, natomiast dotacje dla oddziałów zagranicznych, aktywa do zbycia i pozostałe pozycje łącznie 7,7%. Na koniec 2003 r. aktywa trwałe banków komercyjnych stanowiły 94,9% aktywów trwałych sektora bankowego. W analizowanym okresie aktywa trwałe banków spółdzielczych wzrosły o 9,1%.

Inne aktywa (pozycja o charakterze rozliczeniowym), z udziałem w sumie bilansowej netto na poziomie 4,1%, zmniejszyły się 2003 r. o 10,6%. Inne aktywa banków komercyjnych stanowiły 99,4% tej pozycji.

Operacje z bankiem centralnym, z udziałem w pasywach na koniec grudnia 2003 r. na poziomie 0,5%, zmniejszyły się w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. o 13,7%. W operacjach z bankiem centralnym dominowały kredyty refinansowe (około 96%), głównie na inwestycje centralne. Tylko banki komercyjne wykazały tę pozycję w swoich bilansach.

Zobowiązania wobec sektora finansowego, stanowiące 14,8% pasywów, zwiększyły się w porównaniu z grudniem 2002 r. o 15,4%. Dominującą pozycją były zobowiązania wobec banków (65,2% tej grupy zobowiązań). Zobowiązania banków komercyjnych wobec sektora finansowego stanowiły 99,4% tej pozycji w sektorze bankowym. W analizowanym okresie zobowiązania wobec sektora finansowego banków spółdzielczych zmniejszyły się o 8,3%, a ich udział w sumie bilansowej obniżył się o 0,3 p.p. i na koniec 2003 r. wyniósł 1,7%.

Zobowiązania wobec sektora niefinansowego – największa pozycja pasywów z udziałem 60,5% w sumie bilansowej netto – zwiększyły się w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. o 3,6%, na co wpłynął przede wszystkim wzrost zobowiązań wobec podmiotów gospodarczych (o 24,9%). W analizowanym okresie o 2,0% obniżyły się zobowiązania wobec gospodarstw domowych (w tym depozyty gospodarstw domowych zmniejszyły się o 1,9%). Na koniec grudnia 2003 r. zobowiązania wobec gospodarstw domowych o wartości 215.499.550 tys. zł stanowiły 72,8% zobowiązań wobec sektora niefinansowego, natomiast udział zobowiązań wobec podmiotów gospodarczych o wartości 70.821.547 tys. zł wyniósł 23,9%. Pozostałe pozycje zobowiązań wobec sektora niefinansowego stanowiły 3,3% tej pozycji bilansowej. Na koniec 2003 r. zobowiązania wobec sektora niefinansowego banków komercyjnych stanowiły 93,5% tej pozycji bilansowej sektora. Udział zobowiązań wobec sektora niefinansowego banków spółdzielczych w sumie bilansowej netto banków spółdzielczych wyniósł 75,2% i nie zmienił się w porównaniu z końcem grudnia 2002 r.

Zobowiązania wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych, z udziałem 4,1% w pasywach, zmniejszyły się o 0,5% w odniesieniu do grudnia 2002 r. Zobowiązania wobec instytucji rządowych

Inne aktywa

*Operacje
z bankiem
centralnym*

*Zobowiązania
wobec sektora
finansowego*

*Zobowiązania
wobec sektora
niefinanso-
wego*

Bezpieczny Bank

Zobowiązania wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych szczebla centralnego stanowiły na koniec 2003 r. 52,7% tej pozycji pasywów i zwiększyły się w 2003 r. o 6,9%. W przypadku zobowiązań wobec instytucji samorządowych udział wyniósł 43,7%. Zobowiązania wobec funduszy ubezpieczeń społecznych stanowiły na koniec 2003 r. 3,6% i obniżyły się w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r. o 56,2%. W analizowanym okresie udział banków komercyjnych w zobowiązaniach wobec sektora instytucji rządowych

Tabela 19. Depozyty sektora bankowego

Wyszczególnienie [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wyników dla sektora bankowego [%]		Udział w pozycji bilansowej [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	BK	BS
				31.12.2003		31.12.2003	
Depozyty sektora finansowego, w tym:	43 157 071	42 995 120	161 951	8,01	2,83	99,62	0,38
depozyty banków	33 890 635	33 783 433	107 202	4,19	-2,34	99,68	0,32
depozyty instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych	3 852 118	3 848 693	3 425	17,73	23,70	99,91	0,09
Depozyty sektora niefinansowego, w tym:	291 790 595	272 542 212	19 248 383	3,42	4,23	93,40	6,60
depozyty podmiotów gospodarczych	66 358 740	67 015 365	1 343 375	24,57	20,51	98,03	1,97
depozyty gospodarstw domowych	214 592 904	197 286 025	17 306 879	-1,91	-0,03	91,94	8,06
depozyty innych podmiotów	8 838 951	8 240 822	598 129	3,85	2,98	93,23	6,77
Depozyty sektora instytucji rządowych i samorządowych, w tym:	19 215 711	16 972 348	2 243 363	0,53	-6,54	88,33	11,67
depozyty instytucji rządowych szczebla centralnego	9 674 447	9 607 467	66 980	7,10	4,78	99,31	0,69
depozyty instytucji samorządowych	8 822 038	6 658 505	2 163 533	4,55	-11,97	75,48	24,52
depozyty funduszy ubezpieczeń społecznych	719 226	706 376	12 850	-56,21	-44,92	98,21	1,79
DEPOZYTY OGÓŁEM	354 163 377	332 509 680	21 653 697	3,79	3,41	98,89	6,11

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

i samorządowych sektora bankowego obniżył się o 1,6 p.p. i na koniec 2003 r. wyniósł 88,9%. Udział zobowiązań wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych w sumie bilansowej banków komercyjnych wyniósł natomiast 3,9% (grudzień 2003 r.), co oznacza spadek o 0,3 p.p. w porównaniu z grudniem 2002 r. Odmiennie kształtowała się sytuacja w sektorze banków spółdzielczych. Na koniec 2003 r. zobowiązania wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych banków spółdzielczych stanowiły 8,8% ich sumy bilansowej netto – o 0,5 p.p. więcej niż na koniec 2002 r. W strukturze tej pozycji bilansowej dominowały zobowiązania wobec instytucji samorządowych.

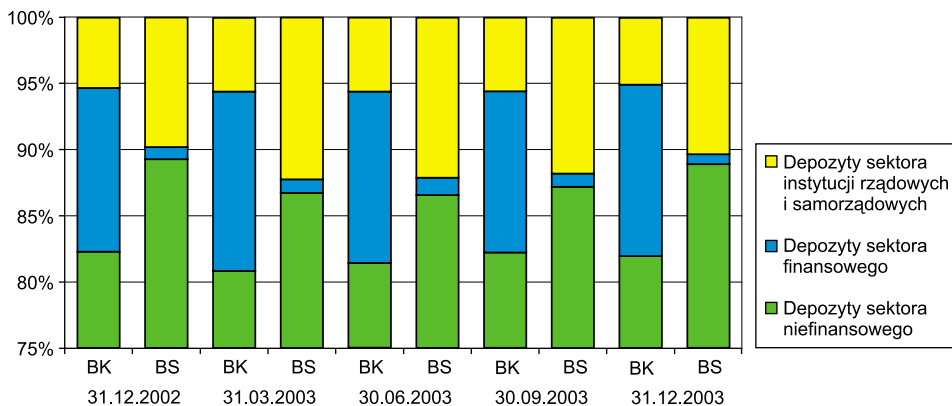
W analizowanym okresie depozyty ogółem sektora bankowego zwiększyły się o 3,8% i na koniec 2003 r. wyniosły 354.163.377 tys. zł. Udział banków komercyjnych w depozytach ogółem sektora bankowego wyniósł 93,9%.

Według stanu na grudzień 2003 r. udział depozytów podmiotów finansowych w depozytach ogółem wyniósł 12,2%, tj. o 0,5 p.p. mniej niż rok wcześniej. W porównaniu z końcem 2002 r. wartość tej pozycji zmniejszyła się o 8,0%. Na koniec 2003 r. udział banków komercyjnych w depozytach podmiotów finansowych sektora bankowego wyniósł 99,6%.

Depozyty podmiotów niefinansowych – najistotniejsza pozycja depozytów ogółem sektora bankowego – osiągnęły na koniec 2003 r. 82,4% udziału, co oznacza wzrost w porównaniu z końcem 2002 r. o 1,2 p.p. Na koniec 2003 r. udział banków komercyjnych w depozytach podmiotów niefinansowych sektora bankowego wyniósł 93,4%. W okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r. depozyty sektora in-

**Depozyty
ogółem**

Wykres 24. Depozyty sektora finansowego, niefinansowego, instytucji rządowych i samorządowych w sektorze bankowym

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

stytucji rządowych i samorządowych rosły wolniej (wzrost o 0,5%) niż depozyty ogółem sektora bankowego, co doprowadziło do zmniejszenia się udziału tej kategorii w depozytach sektora z 5,6% (koniec 2002 r.) do 5,4% (koniec 2003 r.). Na koniec 2003 r. udział banków komercyjnych w depozytach sektora instytucji rządowych i samorządowych sektora bankowego wyniósł 88,3%.

Inne zobowiązania Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu stanowiły 0,1% pasywów i zwiększyły się w odniesieniu do końca grudnia 2002 r. o 178,9%. Zobowiązania z tytułu emisji własnych papierów wartościowych, z udziałem w pasywach na poziomie 1,1%, wzrosły w 2003 r. o 38,1%.

Inne pasywa Pozycja o charakterze rozliczeniowym – inne pasywa – z udziałem 7,7%, zmniejszyła się w odniesieniu do grudnia 2002 r. o 1,7%. 98,1% tej pozycji bilansowej stanowiły inne pasywa banków komercyjnych.

Kapitały i zobowiązania podporządkowane Kapitały i zobowiązania podporządkowane, stanowiące na koniec grudnia 2003 r. 10,1% pasywów, zwiększyły się w porównaniu z grudniem 2002 r. o 4,3%. W analizowanym okresie udział tej pozycji w sumie bilansowej netto obniżył się o 0,1 p.p.

Pozostałe pozycje pasywów Pozostałe pozycje pasywów (rezerwy celowe na zobowiązania pozabilansowe, rezerwa na ryzyko ogólne, wynik w trakcie zatwierdzenia oraz wynik roku bieżącego) stanowiły łącznie na koniec grudnia 2003 r. 1,1% pasywów.

5. Dynamika i struktura pozycji pozabilansowych sektora bankowego

Dynamika W 2003 r. zobowiązania pozabilansowe ogółem netto zwiększyły się o 36,1%, a ich wzrost był szybszy niż wzrost funduszy zasadniczych oraz aktywów sektora bankowego. Na koniec analizowanego okresu pozycje pozabilansowe stanowiły w relacji do sumy bilansowej netto 335,7% oraz blisko 41-krotnie przewyższały fundusze zasadnicze sektora bankowego.

Struktura Wśród zobowiązań pozabilansowych najszybszy wzrost zanotowano w pozycji aktywa przejęte, która zwiększyła się w porównaniu z grudniem 2002 r. o 2.972,5%. Jednakże udział tej pozycji w zobowiązaniach pozabilansowych ogółem był niewielki i wyniósł w grudniu 2003 r. zaledwie 0,2%. W analizowanym okresie największy wzrost udziału w zobowiązaniach pozabilansowych ogółem netto odnotowano w pozycji operacje instrumentami finansowymi (o 13,5 p.p., kwotowo o 421.324.506 tys. zł.). Pozycja ta była jednocześnie najistotniejszą w pozycjach pozabilansowych ogółem (udział 59,5%). W 2003 r. największy spadek udziału w zobowiązaniach pozabilansowych (o 3,8 p.p. do poziomu 25,8%) dotyczył operacji walutowych.

Z działalności BFG

Tabela 20. Zobowiązania pozabilansowe netto w porównaniu z aktywami i funduszami zasadniczymi w sektorze bankowym

Wyszczególnienie [tys. zł lub %]	Jedn.	RAZEM	BK	BS	Udział w sektorze bankowym [%]		Porównanie wyników dla sektora bankowego [% lub p.p.]	
					BK	BS	31.12.2003/ 31.12.002	31.12.2003/ 30.06.2003
					31.12.2003			
Suma bilansowa netto	tys. zł	489 040 869	463 367 702	25 673 167	94,75%	5,25%	4,87%	1,79%
Fundusze zasadnicze	tys. zł	40 108 730	37 757 637	2 351 093	94,14%	5,86%	2,31%	3,35%
Zobowiązania pozabilansowe netto	tys. zł	1 641 494 670	1 638 343 098	3 151 572	99,81%	0,19%	36,10%	10,17%
Relacja zobowiązań pozabilansowych do sumy bilansowej netto	%	335,66%	353,57%	12,28%	X	X	77,02 p.p.	25,52 p.p.
Relacja zobowiązań pozabilansowych do funduszy zasadniczych	%	4092,61%	4339,10%	134,05%	X	X	1016,23 p.p.	253,35 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Na koniec 2003 r. zobowiązania pozabilansowe ogółem netto banków komercyjnych stanowiły 99,8% zobowiązań pozabilansowych netto sektora bankowego. Zobowiązania pozabilansowe ogółem netto banków spółdzielczych, stanowiące na koniec 2003 r. zaledwie 0,2% zobowiązań sektora bankowego, wzrastały w analizowanym okresie dynamiczniej (wzrost o 61,0%) niż zobowiązania banków komercyjnych. Powiększyła się również relacja pozycji pozabilansowych do sumy bilansowej netto (o 3,9 p.p.) i relacja pozycji pozabilansowych do funduszy zasadniczych (o 37,0 p.p.), które na koniec 2003 r. wyniosły odpowiednio 12,3% oraz 134,1%. Wskaźniki te były znacznie niższe niż średnia w sektorze bankowym.

6. Dynamika i struktura rachunku zysków i strat sektora bankowego

Na koniec grudnia 2003 r. sektor bankowy wygenerował przychody ogółem w kwocie 428.046.521 tys. zł, ponosząc koszty ogółem w wysokości 423.541.933 tys. zł. W 2003 r. w porównaniu z rokiem poprzednim przychody ogółem sektora bankowego wzrosły o 29,1%, natomiast w przypadku kosztów ogółem dynamika wynosiła 29,3%. 99,2% przychodów oraz 99,3% kosztów generował sektor banków komercyjnych.

Dynamika

Bezpieczny Bank

Tabela 21. Przychody i koszty w sektorze bankowym

Przychody i koszty [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wyników dla sektora bankowego [%]		Udział w pozycji rachunku zysków i strat [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	BK	BS
				31.12.2003			
Przychody ogółem, w tym:	428 046 521	424 794 835	3 251 686	29,07	138,50	99,24	0,76
Przychody z tytułu odsetek	27 783 507	25 782 123	2 001 384	-23,72	97,02	92,80	7,20
Przychody z tytułu prowizji	9 125 306	8 347 135	778 171	16,47	113,39	91,47	8,53
Przychodu z udziałów lub akcji pozostałych papierów warto- ściowych i innych instrumen- tów finansowych o zmiennej kwocie dochodu	432 696	432 607	89	16,85	47,79	99,98	0,02
Przychody z operacji finanso- wych	21 354 425	21 348 375	6050	-20,74	80,02	99,97	0,03
Przychody z operacji wymiany walutowej	353 716 256	353 697 013	19 243	44,00	150,92	99,99	0,01
Pozostałe przychody operacyjne	1 373 761	1 327 590	46 171	7,91	179,71	96,64	3,36
Rozwiązanie rezerw i aktualiza- cja wartości	14 258 00	13 857 828	400 172	8,44	90,60	97,19	2,81
Zyski nadzwyczajne	2570	2164	406	5,76	186,83	84,20	15,80
Koszty ogółem, w tym:	423 541 939	420 692 361	2 849 572	29,28	140,17	99,33	0,67
Koszty odsetek	12 755 069	12 122 079	632 990	-37,83	85,94	95,04	4,96
Koszty z tytułu prowizji	1 556 890	1 509 289	47 601	38,00	127,90	96,94	3,06
Koszty z operacji finansowych	20 554 330	20 551 517	2813	-16,87	85,23	99,99	0,01
Koszty z operacji wymiany walutowej	350 588 359	350 571 519	16 840	45,11	151,46	100,00	0,00
Pozostałe koszty operacyjne	1 209 214	1 158 606	50 608	-0,80	216,60	95,81	4,19
Koszty działania banku	16 082 759	14 623 132	1 459 627	-1,70	106,95	90,92	9,08
Amortyzacja środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych	2 433 731	2 312 081	121 650	9,65	102,75	95,00	5,00
Odpisy na rezerwy i aktualiza- cję wartości	18 360 673	17 843 550	517 123	-7,14	105,61	97,18	2,82
Straty nadzwyczajne	908	588	320	-55,35	129,87	64,76	35,24

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

W 2003 r. w strukturze rachunku zysków i strat wzrósł udział przychodów i kosztów z operacji wymiany, co spowodowało obniżenie – w przypadku przychodów – udziału przychodów odsetkowych i z operacji finansowych, zaś w przypadku kosztów – przede wszystkim obniżenie udziału kosztów odsetkowych.

Struktura

Według stanu na koniec 2003 r. główną pozycją przychodów były przychody z operacji wymiany walutowej. W analizowanym okresie ich udział w przychodach ogółem wzrósł o 8,6 p.p. do 82,6%. Na znacznie niższym poziomie (6,5%) kształtował się udział przychodów odsetkowych, co oznacza spadek w 2003 r. o 4,5 p.p. Przychody z operacji finansowych stanowiły blisko 5,0% przychodów ogółem, a ich udział w analizowanym okresie obniżył się o 3,1 p.p. Pozostałe pozycje przychodów stanowiły 5,9%. W przypadku 3 pozycji przychodów: z operacji finansowych, operacji wymiany oraz przychodów z udziałów lub akcji udział banków komercyjnych wynosił prawie 100%. Ze względu na znaczny udział banków komercyjnych we wszystkich pozycjach przychodów sektora bankowego, struktura przychodów liczona dla banków komercyjnych jest zbliżona do struktury całego sektora.

Struktura przychodów

Inaczej niż w sektorze banków komercyjnych kształtowała się struktura przychodów w sektorze banków spółdzielczych. Największą pozycję w strukturze przychodów ogółem stanowiły przychody odsetkowe z udziałem 61,6%. Udział przychodów prowizyjnych wynosił 23,9%, zaś udział przychodów z rozwiązania rezerw i aktualizacji wartości – 12,3%. Łączny udział pozostałych pozycji wyniósł 2,2%.

Na koniec analizowanego okresu w strukturze kosztów ogółem, podobnie jak w przypadku przychodów, dominowały koszty z operacji wymiany. Ich udział w kosztach ogółem (82,8%) wzrósł w odniesieniu do grudnia 2002 r. o 9,0 p.p. Udział kosztów z operacji finansowych wyniósł zaś 4,9% (spadek w 2003 r. o 2,7 p.p.). W przypadku kosztów odsetkowych ich udział wyniósł 3,0% i w odniesieniu do końca 2002 r. obniżył się o 3,3 p.p. Udział kosztów działania zmniejszył się o zaś o 1,2 p.p. do 3,8%. W okresie grudzień 2002 r. – grudzień 2003 r. koszty działania spadły o 1,7%. Różnica pomiędzy tempem spadku kosztów działania i tempem wzrostu kosztów ogółem wyniosła 31,0 p.p. Podobnie jak w przypadku przychodów, ze względu na dominujący udział sektora banków komercyjnych w sektorze bankowym, struktura kosztów w sektorze banków komercyjnych pokrywała się ze strukturą kosztów sektora bankowego. Odmiennie tendencje wystąpiły w sektorze banków spółdzielczych – w strukturze kosztów tego sektora dominowały koszty działania (51,2%). Koszty odsetkowe stanowiły 22,2% ogółu kosztów, zaś odpisy na rezerwy i aktualizację – 18,2%.

Struktura kosztów

Wynik finansowy brutto sektora bankowego wyniósł na koniec 2003 r. 4.504.588 tys. zł. Był on wyższy w porównaniu z wynikiem na koniec 2002 r. o 11,7%, co było spowodowane wzrostem wyniku

Wynik finansowy brutto i netto

Bezpieczny Bank

Tabela 22. Struktura wyniku finansowego w sektorze bankowym

Wyniki narastająco [tys. zł]	RAZEM	BK	BS	Porównanie wyników dla sektora bankowego [%]		Udział w pozycji rachunku wyników [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	BK	BS
				31.12.2003			
Wyniki:							
Wynik z tytułu odsetek	15 028 438	13 660 044	1 368 394	-5,53	107,50	90,98	9,11
Wynik z tytułu prowizji	7 568 416	6 837 846	730 570	12,85	110,63	90,35	9,65
Przychodu z udziałów lub akcji pozostałych papierów wartościowych i innych instrumentów finansowych o zmiennej kwocie dochodu	432 696	432 607	89	16,85	47,79	99,98	0,02
Wynik operacji finansowych	800 095	796 858	3 237	-63,89	4,59	99,60	0,40
Wynik z pozycji wymiany	3 127 897	3 125 494	2 403	-22,52	102,75	99,92	0,08
Wynik działalności bankowej	26 957 542	24 852 849	2 104 693	-7,80	100,63	92,19	7,81
Różnica wartości rezerw i aktualizacji	4 102 673	3 985 722	116 951	-38,59	183,07	97,15	2,85
Wynik z działalności operacyjnej	4 592 926	4 100 898	402 028	11,71	44,12	91,07	8,93
Wynik na operacjach nadzwyczajnych	1 662	1 576	86	318,64	231,74	94,83	5,17
Zysk (strata) brutto	4 504 588	4 102 474	402 114	11,74	44,15	91,07	8,93
Obowiązkowe zmniejszenie zysku (zwiększenie straty), w tym:							
<i>podatek dochodowy</i>	1 884 801	1 764 153	120 648	23,39	98,68	93,60	6,40
Udział w zyskach (stratach) jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności	-272 711	-272 711	0	-	-170,37	100,00	0,00
Zysk (strata) netto	2 347 076	2 065 610	281 466	-6,26	13,09	88,01	11,99

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

finansowego brutto banków komercyjnych o 16,1%, bowiem wynik finansowy brutto banków spółdzielczych obniżył się o 19,0%. 91,1% wyniku sektora generował sektor banków komercyjnych. W 2003 r. wynik finansowy netto sektora bankowego (2.347.076 tys. zł) obniżył się o 6,3%. Wynik finansowy netto sektora banków komercyjnych wyniósł 2.065.610 tys. zł i stanowił 88,1% wyniku całego sektora. W 2003 r. wzrosły obciążenia z tytułu podatku dochodowego o 23,6% i wynosiły na koniec 2003 r. 1.879.256 tys. zł. Ponadto wynik finansowy netto był pomniejszony o 272.711 tys. zł z tytułu udziału w stratach jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności³⁰⁾. Wynik finansowy netto banków komercyjnych obniżył się o 3,8%, zaś wynik finansowy banków spółdzielczych zmniejszył się o 21,0%. Tabela 22 przedstawia strukturę wyniku finansowego na koniec 2003 r.

Chociaż w strukturze przychodów i kosztów sektora bankowego dominowały przychody i koszty z operacji wymiany, to w strukturze wyniku działalności bankowej największe znaczenie miał wynik z tytułu odsetek i prowizji. Udział wyniku z tytułu odsetek w wyniku działalności bankowej wyniósł na koniec 2003 r. 55,6% (wzrost w porównaniu z 2002 r. o 2,4 p.p.). Udział wyniku z tytułu prowizji kształtował się na poziomie 28,1% i zwiększył się w porównaniu z grudniem 2002 r. o 5,6 p.p. Udział wyniku z pozycji wymiany wyniósł 11,6% (spadek o 3,3 p.p.), a udział wyniku z operacji finansowych stanowił 3,0% wyniku działalności bankowej i obniżył się o 5,01 p.p. Sektor banków komercyjnych wypracował 90,9% wyniku z tytułu odsetek całego sektora bankowego. Podobna relacja wystąpiła w przypadku wyniku z tytułu prowizji (90,4%). W przypadku 3 kolejnych pozycji wyniku działalności bankowej, tj. przychodów z udziałów lub akcji, wyniku z operacji finansowych i pozycji wymiany, udział banków spółdzielczych był marginalny.

Na koniec 2003 r. wynik działalności bankowej (26.957.542 tys. zł) był o 7,8% niższy niż na koniec grudnia 2002 r., przy czym w sektorze banków komercyjnych spadek wyniósł 8,1%, zaś w sektorze banków spółdzielczych był równy 4,4%. Na obniżenie wyniku działalności bankowej w 2003 r. wpłynął w największym stopniu spadek wyniku z tytułu operacji finansowych o 63,9% (o 1.415.677 tys. zł) oraz wyniku z tytułu odsetek o 5,5% (o 879.555 tys. zł). Na znaczne pogorszenie wyniku z tytułu operacji finansowych w największym stopniu wpłynęły zmiany cen na rynku obligacji emitowanych przez Skarb Państwa.

Suma bilansowa sektora bankowego wzrosła w 2003 r. o 4,9%, czyli w ujęciu realnym o 3,1%. Dynamicznie rozwijał się sektor banków spółdzielczych (wzrost sumy bilansowej o 9,7%). Zwiększenie sumy bilansowej było związane z rozszerzeniem akcji kredytowej,

*Wynik
działalności
bankowej*

Podsumowanie

³⁰⁾ Pozycja ta została wprowadzona do sprawozdawczości WEBIS od czerwca 2003 r. włącznie.

Tabela 23. Struktura wyniku działalności bankowej w sektorze bankowym

Wyszczególnienie [tys. zł]	RAZEM		BK		BS		Porównanie wyników dla sektora banko- wego [%]			Udział w pozy- cji rachunku wyników [%]			Struktura (% w działalności bankowej) [%]		
	31.12.2003						31.12. 2003/ 2003	31.12. 2003/ 2003	31.12. 2003/ 2003	BK	BS	RAZEM	BK	BS	
	31.12.2003						31.12. 2003/ 2003	31.12. 2003/ 2003	31.12. 2003/ 2003	BK	BS	RAZEM	BK	BS	
Wynik działalności bankowej	26 957 542	24 852 849	2 104 693				-7,80	100,63	92,19	7,81	100,00	92,19	7,81		
Wynik z tytułu odsetek	15 028 438	13 660 044	1 368 394				-5,53	107,50	90,89	9,11	55,75	50,67	5,08		
Wynik z oper. z podmiotami finansowymi	-236 999	-514 017	277 018				-1716,78	-176,38	216,89	-116,89	-0,88	-1,91	1,03		
Wynik z oper. z podmiotami niefinansowymi, w tym z:	8 246 721	7 407 766	838 955				29,36	54,63	89,83	10,17	30,59	27,48	3,11		
<i>podmiotami gospodarczymi</i>	7 214 726	6 997 985	216 761				-27,89	93,15	97,00	3,00	26,76	25,96	0,80		
<i>gospodarstwami domowymi</i>	3 043 123	2 376 003	667 120				491,80	164,15	78,08	21,92	11,29	8,81	2,47		
<i>inst. niekomerc. działającymi na rzecz gospodarstwa domowych</i>	87 945	92 299	-4 354				131,27	291,28	104,95	-4,95	0,33	0,34	-0,02		
Wynik z oper. z sektorem inst. rządowych i samorządowych	668 308	498 001	170 307				37,79	116,75	74,52	25,48	2,48	1,85	0,63		
Przychody od dłużnych papier. wart., w tym emitowanych przez:	6 979 823	6 896 279	83 544				-28,94	96,75	98,80	1,20	25,89	25,58	0,31		
<i>Bank centralny</i>	915 972	874 820	41 152				-47,10	87,73	95,51	4,49	3,40	3,25	0,15		
<i>Pozostałe monetarne instytucje finansowe</i>	104 427	102 010	2 417				9,25	112,50	97,69	2,31	0,39	0,38	0,01		
Wynik odsetkowy pozostały	-629 415	-627 985	-1 430				-197,20	-133,61	99,77	0,23	-2,33	-2,33	-0,01		
Wynik prowizyjny	7 568 416	6 873 846	730 570				12,85	110,63	90,35	9,65	28,08	25,37	2,71		
wynik z. z kredytami i pożyczkami	2 155 019	1 906 495	248 524				7,39	114,25	88,47	11,53	7,99	7,07	0,92		
wynik pozostały	5 413 397	4 931 351	482 046				15,17	109,23	91,10	8,90	20,08	18,29	1,79		
Przychody z akcji i udziałów i innych pap. wart., w tym:	432 696	432 607	89				16,85	47,79	99,98	0,02	1,61	1,60	0,00		
od jednostek zależnych	144 251	144 244	7				-48,38	14,00	100,00	0,00	0,54	0,54	0,00		
Wynik na operacjach finansowych, w tym:	800 095	796 858	3 237				-63,89	4,59	99,60	0,40	2,97	2,96	0,01		
Wynik z operacji dłużnymi papierami wartościowymi	-167 312	-171 172	3 860				-112,88	-147,12	102,31	-2,31	-0,62	-0,63	0,01		
emitowanymi przez instytucje rządowe szczebla centralnego	-212 310	-212 515	205				-116,77	-182,38	100,10	-0,10	-0,79	-0,79	0,00		
Wynik z operacji wymiany	3 127 897	3 125 494	2 403				-22,52	102,75	99,92	0,08	11,60	11,59	0,01		

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

głównie na rzecz sektora niefinansowego, co znalazło odzwierciedlenie także w strukturze aktywów. Spośród źródeł finansowania (pasywa) na uwagę zasługuje spadek, drugi rok z rzędu, depozytów gospodarstw domowych (o 1,9%) oraz wzrost depozytów podmiotów gospodarczych (o 24,6%).

W rachunku zysków i strat podobnie jak w roku 2002 zwiększył się udział przychodów i kosztów z operacji wymiany. W 2003 r. banki wypracowały wynik działalności bankowej niższy niż w 2002 r. (efekt spadku stóp procentowych oraz zmieniającej się sytuacji na rynku obligacji), a osiągnięcie w tym okresie wyższego zysku brutto (o 11,7%) należy przypisać przede wszystkim zmniejszeniu wartości salda rezerw i aktualizacji, a także zwiększeniu pozostałych przychodów operacyjnych przy jednoczesnej redukcji kosztów z tego tytułu.

W strukturze wyniku działalności bankowej utrzymała się wcześniej obserwowana tendencja wzrostu udziału wyniku z tytułu prowizji. Banki komercyjne wypracowały ponad 90,0% wyniku sektora z tytułu odsetek i prowizji. Podczas gdy wyniki z operacji finansowych i pozycji wymiany oraz przychody z udziałów lub akcji stanowiły około 18,0% wyniku działalności bankowej banków komercyjnych, w odniesieniu do banków spółdzielczych udział tych pozycji był marginalny (0,3%).

Zysk netto zmniejszył się o 6,3% w związku ze zwiększeniem obciążenia podatkowego (m.in. ze względu na konieczność przeszacowania aktywów i pasywów podatkowych wynikającą z obniżenia stawki podatku dochodowego od 2004 r.) oraz uwzględnianiem od czerwca wyników finansowych jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności.

CZĘŚĆ III. ANALIZA POGŁĘBIONA SYTUACJI W SEKTORZE BANKÓW KOMERCYJNYCH

1. Analiza efektywności

W 2003 r. w sektorze banków komercyjnych poprawiła się efektywność brutto. Wskaźniki rentowności dla wyniku finansowego brutto ROA oraz ROE wyniosły odpowiednio 0,89% i 10,87% i w porównaniu z końcem 2002 r. wzrosły o 0,09 p.p. oraz o 1,36 p.p. Wskaźnik rentowności obrotu brutto wyniósł na koniec 2003 r. 0,97% i obniżył się o 0,11 p.p. Wskaźniki rentowności liczone dla wyniku finansowego netto obniżyły się: ROA wyniosło 0,45% (spadek o 0,04 p.p.), natomiast ROE było równe 5,47% i obniżyło się o 0,30 p.p. Wskaźnik rentowności obrotu netto wyniósł na koniec okresu analizowanego 0,49% (pogorszenie o 0,17 p.p.).

*Wskaźniki
rentowności*

Bezpieczny Bank

Tabela 24. Wybrane wskaźniki efektywności brutto i netto dla sektora banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł lub %]	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [% lub p.p.]	
				31.12.2003/ 31.12.2002	31.12.2003/ 30.06.2003
Wyniki finansowe:					
Zysk (strata) brutto	3 534 796	2 904 332	4 102 474	16,06%	41,25%
Zysk (strata) netto	2 147 554	1 923 845	2 065 610	-3,82%	7,37%
Brakująca kwota rezerw celowych	144	1 490	1 032	616,67%	-30,74%
Zysk (strata) brutto skorygowana o brakującą kwotę rezerw celowych	3 534 652	2 902 842	4 101 442	16,04%	41,29%
Wskaźniki rentowności brutto:					
ROA	0,80%	1,27%	0,89%	0,09 p.p.	-0,39 p.p.
ROE	9,50%	15,92%	10,87%	1,36 p.p.	-5,06 p.p.
Rentowność obrotu	1,08%	1,63%	0,97%	-0,11 p.p.	-0,67 p.p.
Wskaźniki rentowności netto:					
ROA	0,48%	0,84%	0,45%	-0,04 p.p.	-0,40 p.p.
ROE	5,77%	10,55%	5,47%	-0,30 p.p.	-5,08 p.p.
Rentowność obrotu	0,65%	1,08%	0,49%	-0,17 p.p.	-0,60 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Marża odsetkowa

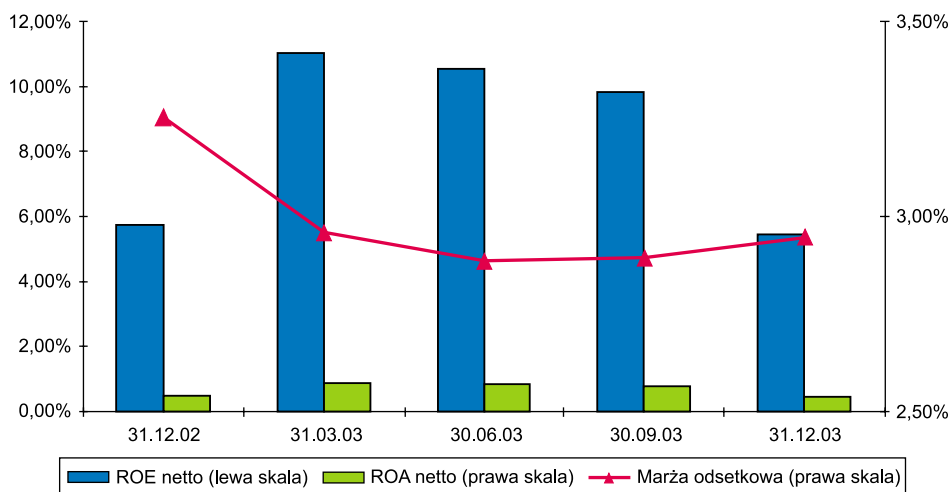
Marża odsetkowa wypracowana przez sektor banków komercyjnych w 2003 r. wyniosła 2,95% i zmniejszyła się w analizowanym okresie o 0,31 p.p. Największy spadek marży miał miejsce w I kwartale 2003 r. (o 0,37 p.p.), natomiast najniższą wartość marży sektor banków komercyjnych wykazał po I półroczu (2,88%). Największa liczba banków komercyjnych (19) wykazała ROA netto na poziomie od 0% do 0,5%, natomiast w 13 bankach wskaźnik rentowności był ujemny. Świadczy to o konieczności poprawy efektywności w prawie połowie banków komercyjnych. W 28 bankach współczynnik ROA był wyższy od 0,5% (rozkład poziomów współczynnika ROA w sektorze przedstawia wykres 26).

Obciążenie wyniku działalności bankowej

Pomimo pogorszenia jakości należności o 0,2 p.p. saldo rezerw obniżyło się w relacji do wyniku działalności bankowej o 8,3 p.p. (do poziomu 15,9%). Na koniec grudnia 2003 r. 7 banków komercyjnych wykazało omawiany wskaźnik na poziomie ponad 30%, natomiast wśród największej liczby banków (22) wskaźnik ten ukształ-

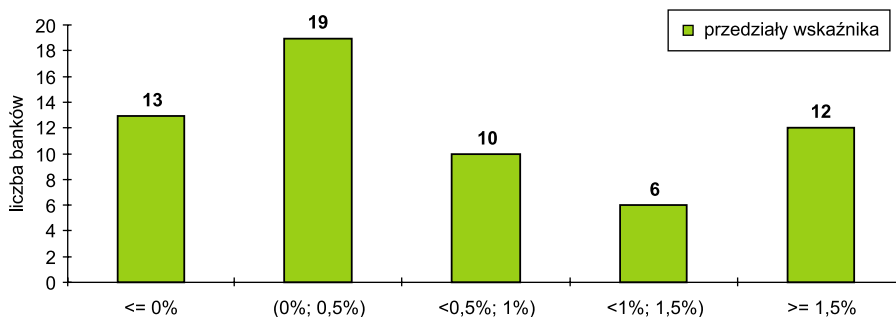
Z działalności BFG

Wykres 25. ROA, ROE oraz marża odsetkowa w sektorze banków komercyjnych

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 26. Struktura banków komercyjnych pod względem poziomu ROA netto

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

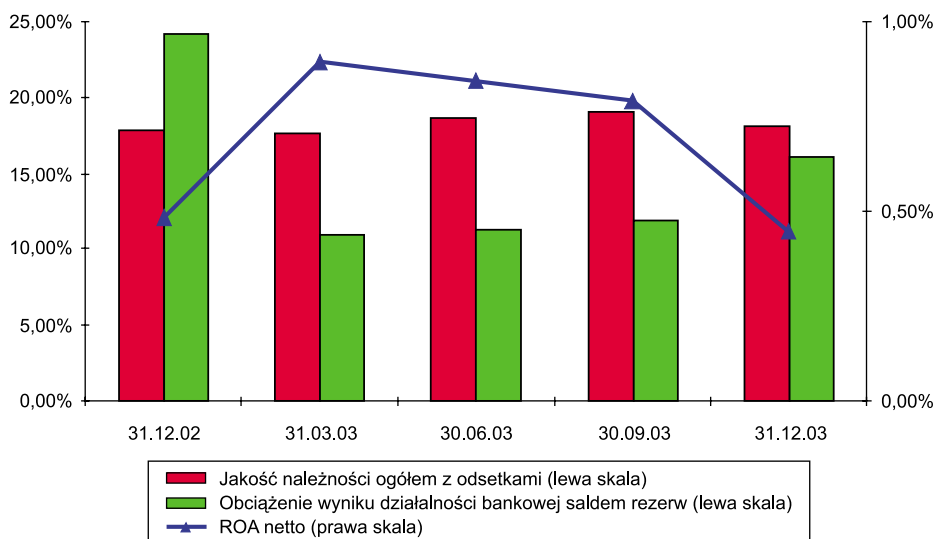
tował się w przedziale od 0% do 10%. Ujemne saldo rezerw (brak obciążeń) wykazało 14 banków.

W 2003 r. saldo rezerw wyniosło 3.985.722 tys. zł, co oznacza spadek w porównaniu z 2002 r. o 39,0%. Udział salda rezerw na należności zagrożone w strukturze rezerw wynosił 92,7% (wzrost w porównaniu z 2002 r. o 5,9 p.p.).

Saldo rezerw

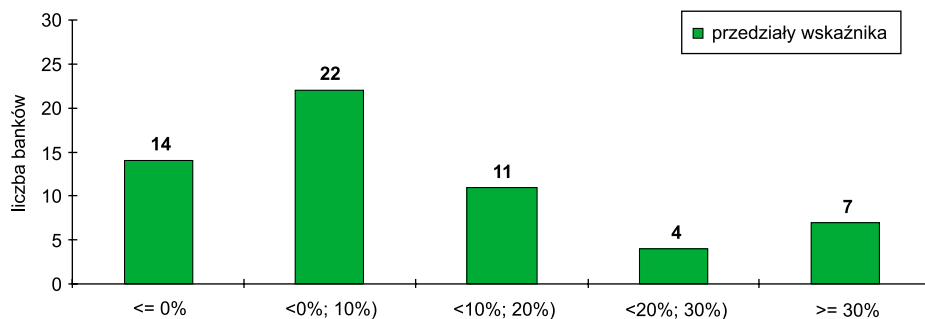
Bezpieczny Bank

Wykres 27. Wskaźnik jakości należności ogółem z odsetkami, obciążenie wyniku działalności bankowej saldem rezerw i ROA

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 28. Struktura banków komercyjnych pod względem obciążenia wyniku działalności bankowej saldem rezerw

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

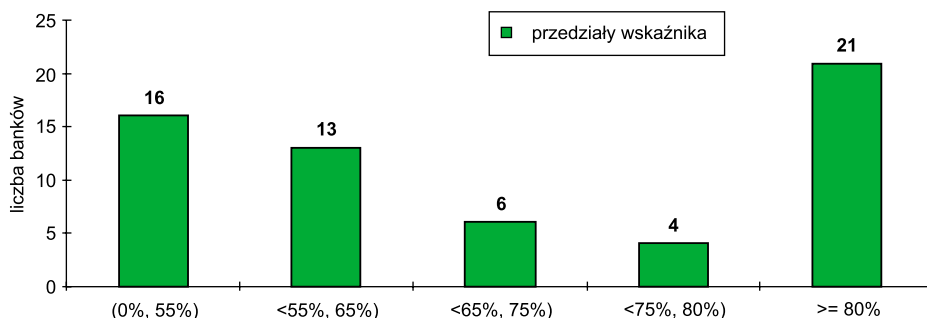
Tabela 25. Saldo rezerw w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	31.12.2002	31.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [%]		Struktura [%]		
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	31.06. 2003	31.12. 2003
Saldo rezerw i aktualizacji, w tym saldo rezerw:	6 530 515	1 401 570	3 985 722	-38,72	184,38	100,00	100,00	100,00
na należności zagrożone, w tym na należności:	5 665 813	1 368 593	3 694 989	-34,78	169,98	86,76	97,65	92,71
<i>poniżej standardu</i>	618 738	197 529	115 007	-81,41	41,78	9,47	14,09	2,89
<i>wątpliwe</i>	876 083	20 218	393 345	-55,10	1845,52	13,42	1,44	9,87
<i>stracone</i>	4 170 992	1 150 846	3 186 637	-23,60	176,90	63,87	82,11	79,95
na należności normalne i pod obserwacją, w tym:	6 078	84 285	-82	-101,35	-100,10	0,09	6,01	0,00
<i>na należności normalne</i>	-39 432	-24 933	-6 540	83,41	73,77	-0,60	-1,78	-0,16
<i>na należności pod obserwacją</i>	45 510	109 218	6 458	-85,81	-94,09	0,70	7,79	0,16
z tytułu trwałej utraty wartości papierów wartościowych	87 298	36 299	49 597	-43,19	36,63	1,34	2,59	1,24
z tytułu trwałej utraty wartości akcji i udziałów w jednostkach zależnych, współzależnych i stowarzyszonych oraz udziałów mniejszościowych	309 945	-8 809	6 408	-97,93	172,74	4,75	-0,63	0,16
na zobowiązania pozabilansowe	17 739	-4,251	-37 179	-309,59	-774,59	0,27	-0,30	-0,93
na deprecjacje środków trwałych, inwestycji oraz wartości niematerialnych i prawnych	0	0	0	-	-	0,00	0,00	0,00
z tytułu tworzonego funduszy (tylko koszty)	43 779	0	0	-100,00	-	0,67	0,00	0,00
inne	-3 505	-174 110	-131 895	-3663,05	24,25	-0,05	-12,42	-3,31
na ryzyko ogólne	403 368	99 563	403 884	0,13	305,66	6,18	7,10	10,13

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Koszty działania Obciążenie wyniku działalności bankowej kosztami działania w analizowanym okresie wzrosło o 3,6 p.p. i osiągnęło na koniec 2003 r. poziom 58,8%.

Wykres 29. Struktura banków komercyjnych pod względem obciążenia wyniku działalności bankowej kosztami działania

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W odniesieniu do 2002 r. stwierdzono zwiększenie obciążenia wyniku działalności bankowej kosztami działania. Zmalała ilość banków o relatywnie niskim wskaźniku na rzecz banków wykazujących wyższy wskaźnik. Relację kosztów działania do wyniku działalności bankowej na poziomie ponad 80% wykazało 21 banków (wzrost o 1), natomiast poniżej 65% – 29 banków (wobec 33 na koniec 2002 r.).

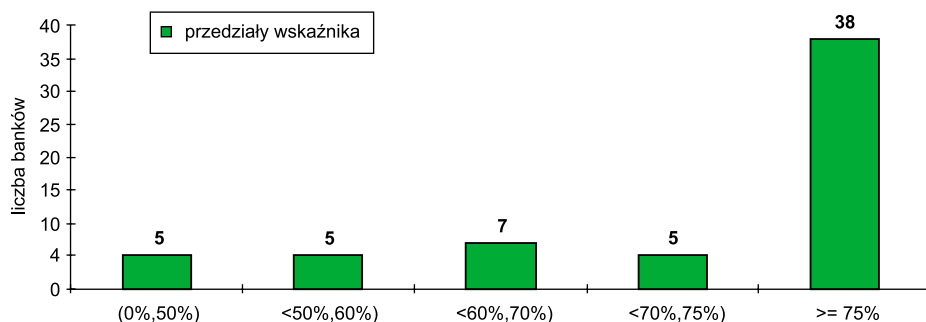
Inne wskaźniki efektywności Relacja aktywów dochodowych do pasywów kosztowych wyniosła na koniec grudnia 2003 r. 104,4%, co oznacza wzrost o 0,1 p.p. w odniesieniu do grudnia 2002 r. W 43 bankach (71,7% populacji

Tabela 26. Inne wskaźniki efektywności dla sektora banków komercyjnych

Wyszczególnienie [%]	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003	Porównanie wyników [p.p.]	
				31.12.2003/31.12.2002	31.12.2003/30.06.2003
Aktywa dochodowe/Pasywa kosztowe	104,30	105,22	104,41	0,11 p.p.	-0,81 p.p.
Aktywa pracujące/Pasywa kosztowe	96,40	96,68	96,47	0,06 p.p.	-0,21 p.p.
Aktywa dochodowe/Suma bilansowa netto	80,50	80,32	81,39	0,89 p.p.	1,07 p.p.
Aktywa pracujące/Suma bilansowa netto	74,41	73,80	75,20	0,79 p.p.	1,40 p.p.
Pasywa kosztowe/Suma bilansowa netto	77,18	76,34	77,95	0,77 p.p.	1,62 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 30. Struktura banków komercyjnych pod względem relacji aktywów pracujących do sumy bilansowej netto

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

sektora banków komercyjnych) wskaźnik ten kształtował się na poziomie powyżej 100%.

Na koniec analizowanego okresu relacja aktywów pracujących³¹⁾ do sumy bilansowej netto wyniosła 75,2%, co oznacza wzrost o 0,8 p.p. w porównaniu z grudniem 2002 r. Ponad połowa banków komercyjnych (38) wykazała tę relację na poziomie ponad 75%, natomiast 5 banków poniżej 50%.

Analizie poddano także relację wpłat na rzecz BFG³²⁾ do kosztów działania, przychodów operacyjnych³³⁾ oraz wyniku działalności bankowej. W 2003 r. 59 banków przekazało wyłącznie wpłaty z tytułu obowiązkowej opłaty rocznej (jeden bank, ze względu na rozpoczęcie działalności w IV kwartale 2003 r. nie ponosił żadnych opłat).

Strukturę udziału wpłat na rzecz BFG w kosztach działania pokazuje wykres 31. Omawianą relację powyżej poziomu 1,5% wykazał 1 bank, natomiast w przypadku 41 banków zawierała się w przedziale od 0,5% do 1,5%. Wpłaty na rzecz BFG w relacji do wyniku działalności bankowej były większe od 1% w 4 bankach. W przedziale od 0,25% do 1% kształtowały się w 45 bankach natomiast na poziomie niższym od 0,25% wskaźnik ten kształtował się w 9 bankach komercyjnych. Jak wynika z powyższych zestawień, obciążenie sektora banków komercyjnych wpłatami na rzecz BFG w 2003 r. kształtowało się na relatywnie niskim poziomie.

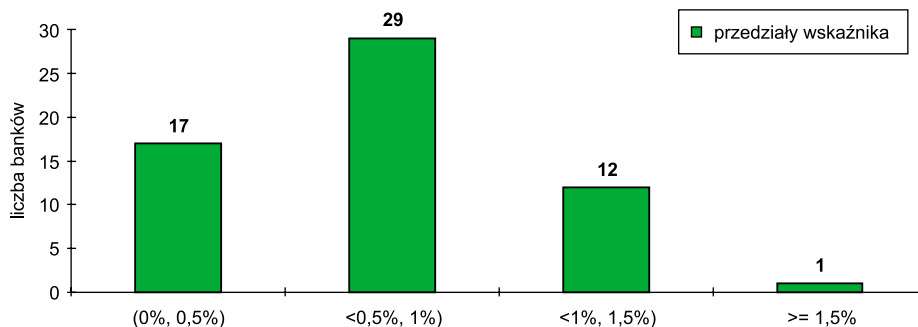
**Wpłaty
na rzecz BFG**

³¹⁾ Aktywa dochodowe pomniejszone o należności zagrożone.

³²⁾ W arkuszu sprawozdawczym R0018 w pozycji 19 – „koszty działania banku” wyszczególniona jest „składka i wpłaty na BFG”, co było podstawą do przeprowadzenia powyższej analizy.

³³⁾ Przychody operacyjne obejmują przychody: odsetkowe, prowizyjne, z tytułu akcji, udziałów i innych papierów wartościowych o zmiennej kwocie dochodu, z pozycji wymiany, operacji finansowych oraz pozostałe przychody operacyjne.

Wykres 31. Struktura banków komercyjnych pod względem relacji wpłat na rzecz BFG do kosztów działania

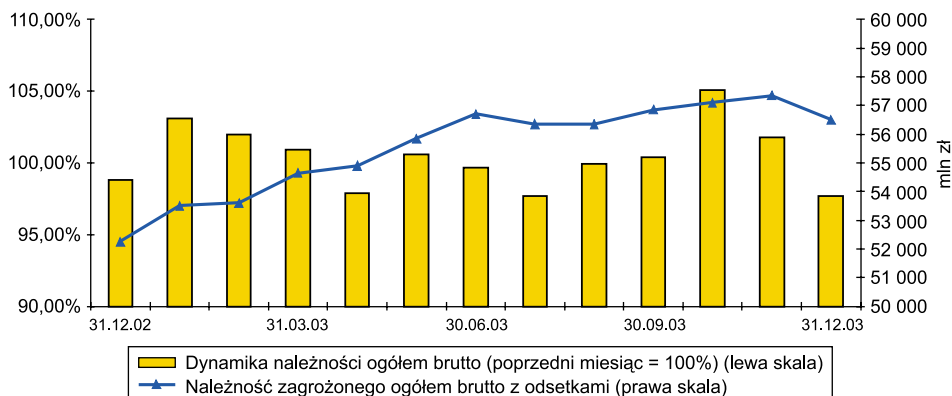
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

2. Analiza jakości należności i zobowiązań pozabilansowych

Jakość należności

Udział należności zagrożonych w należnościach ogółem wyniósł na koniec 2003 r. 18,1% (z odsetkami) i w porównaniu z końcem 2002 r. wzrósł o 0,2 p.p. Dynamika należności zagrożonych (z odsetkami) była wyższa od dynamiki należności ogółem (z odsetkami) – w porównaniu z grudniem 2002 r. należności ogółem wzrosły o 6,8%, a należności zagrożone zwiększyły się o 8,2%. W ujęciu kwotowym należności zagrożone (z odsetkami) wzrosły o 4.287.386 tys. zł. Należności zagrożone brutto z odsetkami cechowały się stałym wzrostem w okresie od 31.12.2002 r. do 31.12.2003 r.

Wykres 32. Należności zagrożone ogółem brutto oraz dynamika należności ogółem sektora banków komercyjnych

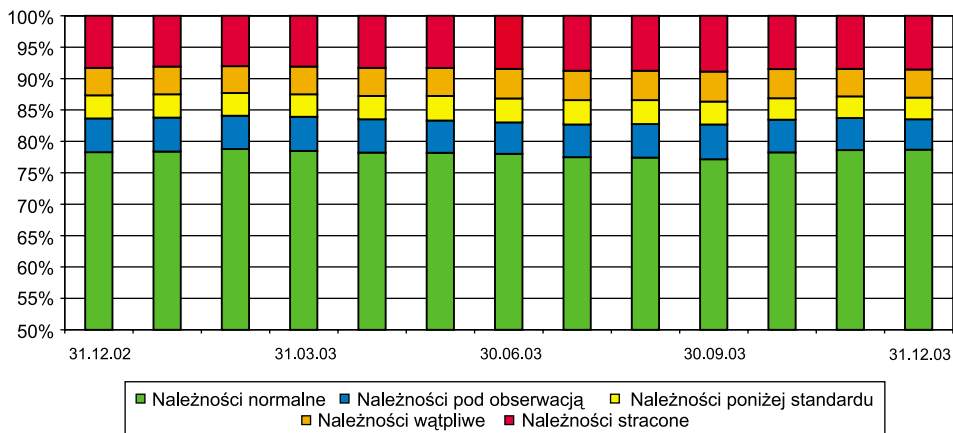

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

Pogorszeniu uległa struktura należności zagrożonych; wzrósł udział należności wątpliwych (o 0,4 p.p. do 27,2%) i straconych (o 1,3 p.p. do 51,9%), przy spadku udziału należności poniżej standardu (o 1,7 p.p. do 20,9%).

Wykres 33. Struktura należności ogółem (normalne, pod obserwacją, poniżej standardu, wątpliwe i stracone) sektora banków komercyjnych

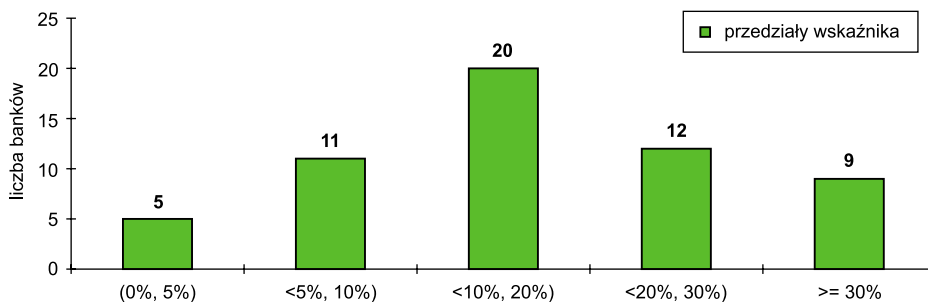

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* W celu bardziej czytelniejszego przedstawienia struktury skalę na osi rzędnych rozpoczęto od 50%. Tę samą konwencję zastosowano również do innych wykresów pokazujących strukturę.

Według stanu na 31.12.2003 r. wśród banków komercyjnych 21 wykazywało wskaźnik jakości należności w wysokości powyżej 20%, natomiast 20 banków w przedziale między 10% a 20%.

Wykres 34. Struktura banków komercyjnych* pod względem udziału należności zagrożonych w należnościach ogółem (z ods.)

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* dla 57 banków wykazujących należności zagrożone

Bezpieczny Bank

Największy udział zarówno w należnościach ogółem, jak i zagrożonych miały należności od sektora niefinansowego – ich udział w należnościach ogółem wyniósł na koniec 2003 r. 70,2%, natomiast w należnościach zagrożonych ogółem kształtował się na poziomie 94,4%. Wskaźnik jakości należności dla tego sektora wyniósł na koniec 2003 r. 24,1% i pogorszył się w porównaniu z grudniem 2002 r. o 0,3 p.p.

**Pomniejszenia
podstawy
naliczania
rezerw
celowych**

Posiadane zabezpieczenia pozwalały na zmniejszenie podstawy naliczania rezerwy celowej o 49,1% (tabela 27). Najwyższa relacja pomniejszeń do należności zagrożonych występowała w przypadku należności wątpliwych (77,4%). Pokrycie należności zagrożonych rezerwami (bez uwzględniania pomniejszeń) kształtowało się na ko-

Tabela 27. Relacje pomniejszeń i rezerw celowych do należności zagrożonych w sektorze banków komercyjnych

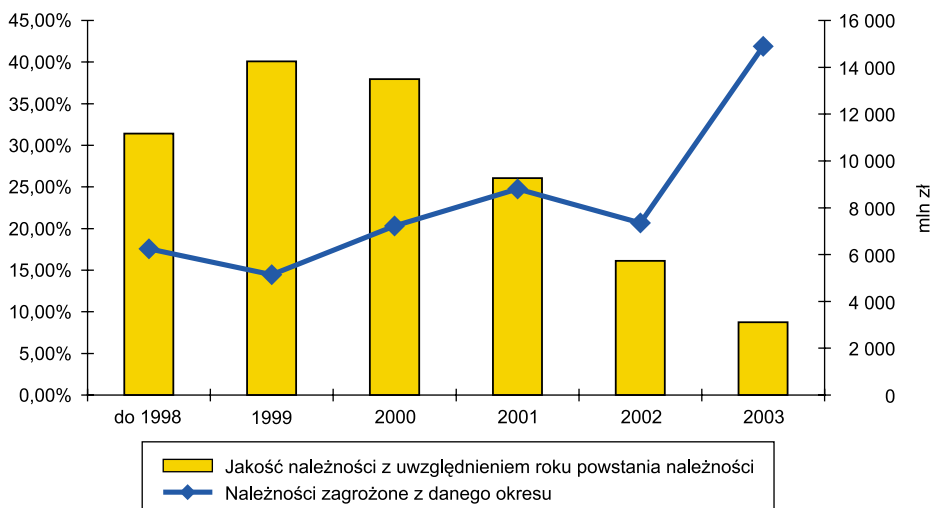
Wyszczególnienie	Stan na			Zmiana	
	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	31.12.2003-31.12.2002	31.12.2003-30.06.2003
Relacja pomniejszeń* do należności zagrożonych pomniejszonych o odsetki skapitalizowane, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	47,66%	50,34%	49,13%	1,47 p.p.	-1,21 p.p.
Poniżej standardu	59,98%	65,02%	63,41%	3,43 p.p.	-1,61 p.p.
Wątpliwych	69,98%	76,53%	77,41%	7,43 p.p.	0,88 p.p.
Straconych	30,21%	28,99%	28,33%	-1,88 p.p.	-0,66 p.p.
Pokrycie należności zagrożonych, pomniejszonych o odsetki skapitalizowane, rezerwami celowymi, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	42,12%	40,92%	42,88%	0,77 p.p.	1,96 p.p.
Poniżej standardu	8,54%	7,73%	7,78%	-0,76 p.p.	0,05 p.p.
Wątpliwych	16,94%	13,05%	12,84%	-4,10 p.p.	-0,21 p.p.
Straconych	70,65%	71,59%	73,03%	2,38 p.p.	1,45 p.p.
Pokrycie podstawy naliczania rezerwy celowej rezerwami**, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	80,47%	82,41%	84,30%	3,83 p.p.	1,89 p.p.
Poniżej standardu	21,34%	22,10%	21,27%	-0,08 p.p.	-0,83 p.p.
Wątpliwych	56,43%	55,62%	56,86%	0,42 p.p.	1,24 p.p.
Straconych	101,24%	100,81%	101,90%	0,66 p.p.	1,08 p.p.

Źródło: Dane NBP; opracowanie własne.

* pomniejszenia – wartość zabezpieczeń prawnych pomniejszających podstawę naliczania rezerw celowych

** podstawa naliczania rezerwy celowej – należności zagrożone minus odsetki skapitalizowane minus pomniejszenia

Wykres 35. Jakość należności ogółem z uwzględnieniem roku powstania należności w sektorze banków komercyjnych

Źródło: Dane NBP; opracowanie własne.

niec grudnia 2003 r. na poziomie 42,9%, co oznacza wzrost w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. o 0,8 p.p.

Analizie została poddana również jakość należności ogółem, z uwzględnieniem roku powstania należności (wykres 35). Najwyższy udział należności zagrożonych występował wśród należności z 1999 r. (blisko 40,0%). W odniesieniu do jakości należności powstałych w 2003 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 8,6%, choć kwotowo było ich najwięcej (14.643 tys. zł).

Według stanu na koniec grudnia 2003 r. brakująca kwota rezerw celowych wyniosła 1.032 tys. zł. Brakująca kwota rezerw celowych dotyczy głównie Nord/LB Bank Polska Norddeutsche Landesbank SA, w którym wyniosła 991 tys. zł (utworzenie rezerw w pełnej wymaganej wysokości zmniejszyłoby wynik finansowy netto tego Banku o 44,3%).

Na koniec 2003 r. 50,3% należności pod obserwacją i zagrożonych (bez odsetek skapitalizowanych) zostało zakwalifikowanych do grupy należności niezabezpieczonych (tabela 28), co oznacza poprawę w porównaniu z grudniem 2002 r. o 4,0 p.p. Pozytywnie należy ocenić wzrost udziału należności z zabezpieczonym ryzykiem z 27,9% (grudzień 2002 r.) do 31,2% (grudzień 2003 r.) oraz należności z ograniczonym ryzykiem – o 8,0 p.p. do 18,6%³⁴⁾.

Jakość należności ogółem z uwzględnieniem roku powstania

Brakująca kwota rezerw celowych

Struktura należności pod obserwacją i zagrożonych z uwzględnieniem zabezpieczeń

³⁴⁾ Ze względu na zmianę zasad uwzględniania zabezpieczeń przy tworzeniu rezerw celowych od 1.01.2004 r. taka klasyfikacja należności jest prezentowana po raz ostatni.

Tabela 28. Struktura należności pod obserwacją i zagrożonych z uwzględnieniem zabezpieczeń w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	Stan na			31.12.2003	Struktura [%]			Zmiany [p.p.]	
	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003		31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	31.12.2003-31.12.2002	30.06.2003-31.12.2003
Należności z zabezpieczonym ryzykiem	16 924 520	20 534 796	19 752 527	27,91	32,11	31,20	3,29	-0,91	
Należności pod obserwacją	3 876 427	4 605 998	4 076 437	6,39	7,20	6,44	0,05	-0,76	
Należności poniżej standardu	3 713 995	4 329 989	3 718 105	6,12	6,77	5,87	-0,25	-0,90	
Należności wątpliwe	4 802 653	6 026 557	6 160 559	7,92	9,42	9,73	1,81	0,31	
Należności stracone	4 531 445	5 572 252	5 797 426	7,47	8,71	9,16	1,69	0,44	
Należności z ograniczonym ryzykiem	10 802 153	10 789 798	11 749 213	17,81	16,87	18,56	0,75	1,69	
Należności pod obserwacją	2 074 343	1 743 027	2 269 066	3,42	2,73	3,58	0,16	0,86	
Należności poniżej standardu	2 410 468	3 079 570	2 842 674	3,97	4,82	4,49	0,52	-0,33	
Należności wątpliwe	3 463 865	3 874 963	4 003 315	5,71	6,06	6,32	0,61	0,26	
Należności stracone	2 853 477	2 092 238	2 634 158	4,70	3,27	4,16	-0,54	0,89	
Należności niezabezpieczone	32 923 177	32 632 991	31 812 723	54,28	51,02	50,25	-4,04	-0,78	
Należności pod obserwacją	9 041 749	8 264 973	8 071 883	14,91	12,92	12,75	-2,16	-0,17	
Należności poniżej standardu	4 228 600	3 675 452	3 652 425	6,97	5,75	5,77	-1,20	0,02	
Należności wątpliwe	4 019 223	3 856 080	3 257 969	6,63	6,03	5,15	-1,48	-0,88	
Należności stracone	15 633 605	16 836 486	16 830 446	25,78	26,32	26,58	0,81	0,26	
Razem	60 649 850	63 957 585	63 314 463	100,00	100,00	100,00	X	X	

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

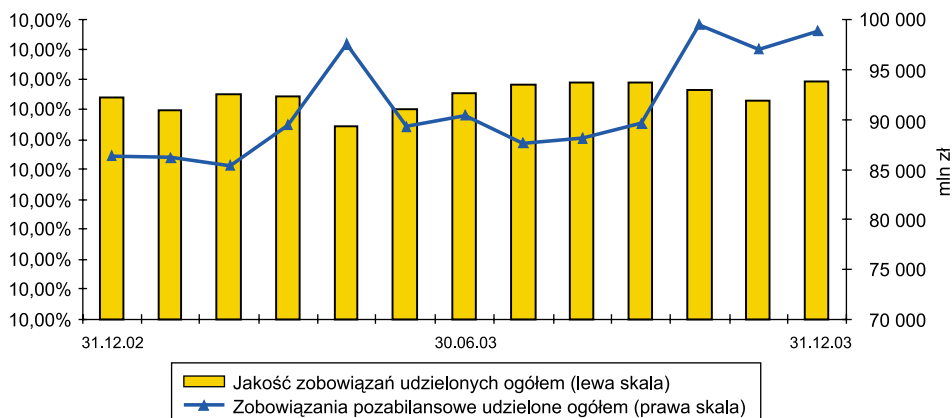
Z działalności BFG

W 2003 r. wzrost zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych (o 22,4%) był wyższy niż zobowiązań pozabilansowych udzielonych ogółem (o 14,3%). W największym stopniu wzrosły zobowiązania pozabilansowe zakwalifikowane do kategorii wątpliwe (o 52,2%). W przypadku zobowiązań pozabilansowych udzielonych sektorowi niefinansowemu zobowiązania zagrożone wzrosły o 25,7%, przy 18,4% wzroście zobowiązań udzielonych temu sektorowi w ujęciu brutto. Wskaźnik jakości zobowiązań pozabilansowych udzielonych wyniósł na koniec 2003 r. blisko 8,0% i wzrósł w porównaniu z grudniem 2002 r. o 0,5 p.p. Udział zobowiązań pozabilansowych gwarancyjnych w zobowiązaniach udzielonych wyniósł 21,4%. W przypadku zobowiązań pozabilansowych udzielonych sektorowi niefinansowemu wskaźnik jakości wyniósł 9,9% (wzrost w 2003 r. o 0,6 p.p.).

W strukturze zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych dominowały zobowiązania wątpliwe z udziałem 59,7% (wzrost udziału w porównaniu z końcem 2002 r. o 11,7 p.p.). Drugi co do wielkości udział miały zobowiązania poniżej standardu, które stanowiły na koniec grudnia 2003 r. 35,7% ogółu zobowiązań zagrożonych (spadek udziału o 9,1 p.p.). Pomimo wzrostu zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych obniżył się poziom utworzonych na nie bilansowych rezerw celowych o 17,1%.

Jakość zobowiązań pozabilansowych udzielonych

Wykres 36. Wartość i jakość zobowiązań pozabilansowych udzielonych w sektorze banków komercyjnych

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Udział zobowiązań pozabilansowych udzielonych pod obserwacją w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych ogółem wyniósł 5,4% i w porównaniu z grudniem 2002 r. zwiększył się o 0,7 p.p.

3. Analiza instrumentów pochodnych

Instrumenty pochodne

W 2003 r. struktura rodzajowa instrumentów pochodnych nie uległa zasadniczej zmianie³⁵⁾. W dalszym ciągu przeważają instrumenty pochodne na stopę procentową (67,0%). Spekulacyjne instrumenty pochodne stanowiły 99,0% ogólnej wartości instrumentów pochodnych. Wartość nominalna instrumentów pochodnych wzrosła w 2003 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 43,8%, przy czym w największym stopniu wzrosła wartość instrumentów na stopę procentową (o 84,7%). Należy to przypisać odwróceniu tendencji w zakresie kształtowania *spreadów* na instrumentach dłużnych. Wartość nominalna instrumentów pochodnych na inne instrumenty bazowe zmieniła się nieznacznie.

Instrumenty pochodne na stopę procentową

W strukturze **instrumentów pochodnych na stopę procentową** według stanu na koniec 2003 r. największy udział miały operacje FRA (49,5%). Ich udział zwiększył się w analizowanym okresie o 4,6 p.p. Drugi co do wielkości udział miały operacje SWAP

Tabela 29. Wartość nominalna instrumentów pochodnych na stopę procentową w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	ZABEZP*	SPEKU- LAC**	Porównanie wyników – łącznie [%]		Struktura – łącznie [%]		
			31.12.2003/31.12.2002	31.12.2003/30.06.2003	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003
	31.12.2003						
SWAP	1 919 068	436 302 116	73,37	42,58	51,58	45,08	48,42
FUTURES	0	0	-	-100,00	0,00	0,00	0,00
FRA	679 877	447 622 498	103,58	27,01	44,93	51,76	49,53
OPCJE KUPIONE	0	0	-100,00	-100,00	0,35	0,12	0,00
OPCJE SPRZEDANE	0	309 000	-86,83	-67,01	0,48	0,14	0,03
Inne	300 000	17 983 595	40,04	-7,78	2,66	2,91	2,02
Razem	2 898 945	902 217 209	84,68	32,74	100,00	100,00	100,00

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* ZABEZP – wartość nominalna zabezpieczających instrumentów pochodnych na stopę procentową

** SPEKULAC – wartość nominalna spekulacyjnych instrumentów pochodnych na stopę procentową

³⁵⁾ Banki w różny sposób ujmują w sprawozdaniach finansowych operacje instrumentami pochodnymi, co zaburza wiarygodność zagregowanych danych. Ze względu jednak na znaczące zaangażowanie części banków komercyjnych w te operacje zostały one przedstawione w analizie.

Z działalności BFG

na stopę procentową (48,4%), których znaczenie zmniejszyło się w 2003 r. o 3,2 p.p.

Wśród **instrumentów pochodnych na walutę** najbardziej popularne były transakcje SWAP, których udział w nominalnej wartości instrumentów pochodnych na walutę wyniósł na koniec grudnia 2003 r. 77,5%. Ich udział obniżył się jednak w 2003 r. o 5,1 p.p. na rzecz udziału operacji forward.

*Instrumenty
pochodne
na walutę*

Tabela 30. Wartość nominalna instrumentów pochodnych na walutę w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	ZABEZP*	SPEKU- LAC**	Porównanie wy- ników – łącznie [%]		Struktura – łącznie [%]		
			31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003
	31.12.2003						
SWAP	4 274 901	337 645 171	-7,00	-5,81	82,52	75,25	77,37
FUTURES	0	155 203	16862,08	9474,52	0,00	0,00	0,00
FRA	2 531 378	53 038 502	37,44	-7,31	9,08	12,43	12,59
Opcje kupione	1 452 140	19 979 505	17,77	-26,75	4,08	6,06	4,86
Opcje sprzedane	1 452 009	20 627 413	14,72	-26,76	4,32	6,25	5,00
Inne	0	214 395	-	235,30	0,00	0,01	0,05
Razem	9 710 428	431 660 189	-0,93	-8,51	100,00	100,00	100,00

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* ZABEZP – wartość nominalna zabezpieczających instrumentów pochodnych na walutę

** SPEKULAC – wartość nominalna spekulacyjnych instrumentów pochodnych na walutę

4. Analiza wyniku na zobowiązaniach pozabilansowych i instrumentach pochodnych

Sektor banków komercyjnych wygenerował **dodatni wynik z tytułu operacji pozabilansowych**, który wyniósł na koniec 2003 r. 876.641 tys. zł wobec 432.029 tys. zł na koniec 2002 r. Na koniec analizowanego okresu największy wpływ na wynik na zobowiązaniach pozabilansowych miał wynik na pochodnych instrumentach finansowych wynoszący 739.195 tys. zł, czyli 84,3%. Wynik na pochodnych instrumentach finansowych charakteryzował się w 2003 r. dużą zmiennością (po półroczu sektor banków komercyjnych wygenerował z tego tytułu stratę w wysokości 100.790 tys. zł) i dopiero po trzech kwartałach banki komercyjne wypracowały dodatni wynik na tych operacjach. Największy zysk wypracowano w IV kwartale 2003 r. Mniej korzystnie niż w 2002 r. ukształtował się udział

*Wynik z tytułu
operacji poza-
bilansowych*

Bezpieczny Bank

wyniku z tytułu prowizji na zobowiązaniach pozabilansowych (kwota prowizji obniżyła się o 8,3%), natomiast bardziej korzystnie saldo rezerw (które zwiększyło się ponad trzykrotnie). Pomimo pogorszenia jakości zobowiązań pozabilansowych udzielonych, banki rozwiązały część rezerw celowych, co znalazło swoje pozytywne odzwierciedlenie w rachunku zysków i strat.

Tabela 31. Udział wyniku z tytułu operacji pozabilansowych w wyniku działalności bankowej sektora banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003	Porównanie wyników [%]		Udział w wyniku działalności bankowej [%]		
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003
				Wynik z tytułu operacji pozabilansowych, w tym:	432 029	-47 417	876 641	102,91
z tytułu operacji pochodnymi instrumentami finansowymi	340 469	-100 790	739 195	117,11	833,40	1,26	-0,81	2,97
z tytułu prowizji od operacji pozabilansowych	109 299	49 122	100 267	-8,26	104,12	0,40	0,40	0,40
saldo rezerw na zobowiązania pozabilansowe	17 739	-4 251	-37 179	-309,59	-774,59	0,07	-0,03	-0,15

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wynik na operacjach instrumentami pochodnymi

Według stanu na koniec 2003 r. wynik na zobowiązaniach pozabilansowych stanowił (łącznie z saldem rezerw) 3,5% wyniku działalności bankowej wobec 1,6% na koniec 2002 r.

W 2003 r. wynik na operacjach instrumentami pochodnymi został wypracowany głównie na operacjach o charakterze spekulacyjnym (761.244 tys. zł), zaś na instrumentach zabezpieczających sektor banków komercyjnych wygenerował stratę (22.049 tys. zł) – jest to sytuacja analogiczna do występującej na koniec 2002 r.

Tradycyjnie największe znaczenie wyniku na zobowiązaniach pozabilansowych (głównie instrumentach pochodnych) wykazywały banki będące własnością inwestorów zagranicznych.

Z działalności BFG

Tabela 32. Struktura wyniku na instrumentach pochodnych (w podziale na zabezpieczające i spekulacyjne) w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	31.12.2002		30.06.2003		31.12.2003		Porównanie wyników [%]				Struktura [%]		
							31.12. 2003-31.12. 2002		31.12. 2003-30.06. 2003		31.12. 2003		31.12. 2003
Wynik z operacji pochodnymi instrumentami finansowymi	340 469	-100 790	-2 817	739 195	117,11	833,40	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Zabezpieczające transakcje pochodne	-196 852	-2 817	-22 049	-22 049	88,80	-682,71	-57,82	2,79	-2,98	2,79	-2,98	2,79	-2,98
walutowe	-80 529	-158	2 100	2 100	102,61	1429,11	-23,65	0,16	0,28	0,16	0,28	0,16	0,28
na stopę procentową	-53 986	5 704	-15 599	-15 599	71,11	-373,47	-15,86	-5,66	-2,11	-5,66	-2,11	-5,66	-2,11
związane z papierami wartościowymi	-62 337	-8 363	-8 550	-8 550	86,28	-2,24	-18,31	8,30	-1,16	8,30	-1,16	8,30	-1,16
pozostałe	0	0	0	0	-	-	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Spekulacyjne transakcje pochodne	537 321	-97 973	761 244	761 244	41,67	876,99	157,82	97,21	102,98	157,82	97,21	102,98	102,98
walutowe	726 425	-157 808	402 871	402 871	-44,54	355,29	213,36	156,57	54,50	156,57	54,50	156,57	54,50
na stopę procentową	-360 372	-3 670	338 813	338 813	194,02	9331,96	-105,85	3,64	45,84	-105,85	3,64	45,84	45,84
związane z papierami wartościowymi	146 469	62 162	14 219	14 219	-90,29	-77,13	43,02	-61,67	1,92	43,02	-61,67	1,92	1,92
pozostałe	24 799	1 343	5 341	5 341	-78,46	297,69	7,28	-1,33	0,72	7,28	-1,33	0,72	0,72

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

5. Analiza wypłacalności

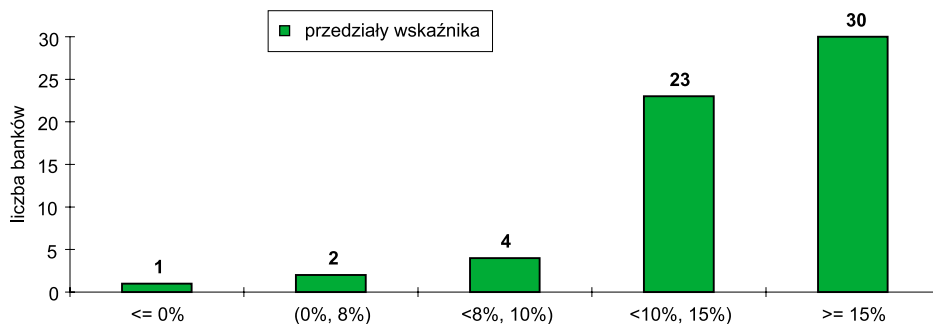
Współczynnik wypłacalności

Według stanu na koniec grudnia 2003 r. współczynnik wypłacalności wyniósł 13,7% i w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. obniżył się o 0,1 p.p. Współczynnik wypłacalności poniżej 8% wykazały w 2003 r. 3 banki, natomiast liczba banków o współczynniku większym od 10% wyniosła 53 (90,0% populacji sektora banków komercyjnych).

Całkowity wymóg kapitałowy

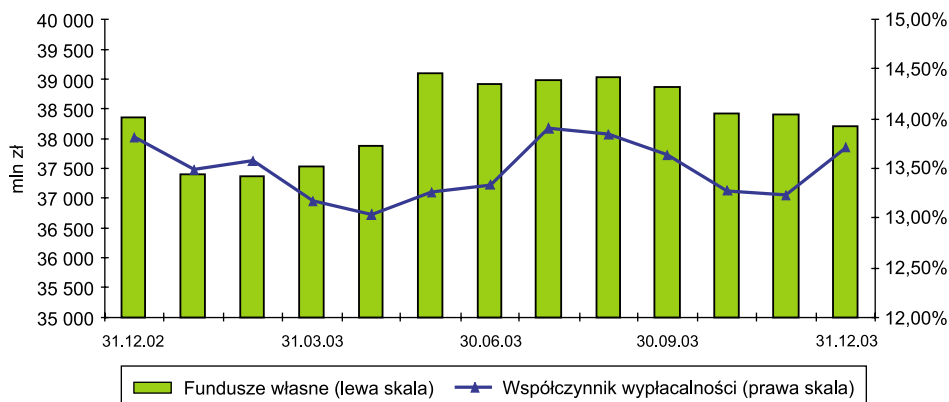
W strukturze całkowitego wymogu kapitałowego, 85,9% stanowił wymóg z tytułu ryzyka kredytowego. Wymóg ten wykazały wszystkie banki komercyjne. Drugi pod względem udziału w strukturze był wymóg z tytułu ryzyka rynkowego, który stanowił 10,4%

Wykres 37. Struktura banków komercyjnych wg współczynnika wypłacalności

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 38. Współczynnik wypłacalności i fundusze własne

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

wymogu całkowitego. Natomiast wymóg z tytułu ryzyka koncentracji wierzytelności stanowił jedynie 3,7%.

W porównaniu ze stanem na koniec 2002 r. liczba banków wykazujących znaczącą skalę działalności handlowej (zgodnie z definicją zawartą w uchwale KNB nr 5/2001) wzrosła o 2 i wynosiła 26. Kapitał krótkoterminowy, który wpływa na poprawę wartości współczynnika wypłacalności, wykazało 6 banków. W porównaniu ze stanem na koniec grudnia 2002 r. liczba banków wykazujących tę pozycję wzrosła o 1.

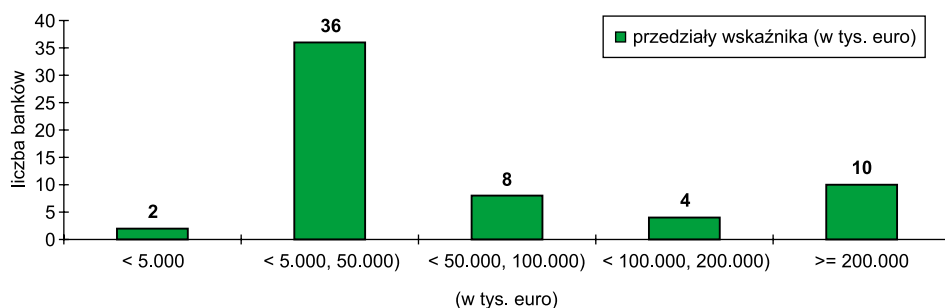
**Znacząca
skala
działalności
handlowej**

Tabela 33. Współczynnik wypłacalności i wymogi kapitałowe

Wyszczególnienie	Jedn.	Stan na			Porównanie wyników	
		31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003	31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003
Współczynnik wypłacalności	%	13,82%	13,34%	13,71%	-0,11 p.p.	0,37 p.p.
Całkowity wymóg kapitałowy:	tys. zł	22 112 484	23 201 114	22 170 207	0,26%	-4,44%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego	tys. zł	18 748 653	19 097 554	19 049 517	1,60%	-0,25%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka koncentracji wierzytelności	tys. zł	1 355 141	1 765 786	827 665	-38,92%	-53,13%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego	tys. zł	2 008 690	2 337 774	2 293 025	14,16%	-1,91%

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 39. Struktura banków komercyjnych pod względem funduszy własnych

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Bezpieczny Bank

Tabela 34. Baza kapitałowa w sektorze banków komercyjnych

Baza kapitałowa [w tys. zł]	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003
Fundusze własne	38 377 998	38 932 724	38 197 513	-0,37	-1,89
Fundusze podstawowe:	38 311 217	38 957 008	38 545 851	0,61	-1,06
Fundusze zasadnicze, w tym:	37 188 850	36 484 805	37 757 637	1,53	3,49
<i>kapitał podstawowy (fundusz statutowy, kapitał zakładowy)</i>	<i>10 812 915</i>	<i>10 724 718</i>	<i>11 619 104</i>	<i>7,46</i>	<i>8,34</i>
<i>należne wpłaty na kapitał pod- stawowy (wielkość ujemna)</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>kapitał (fundusz) zapasowy (zasobowy)</i>	<i>14 213 944</i>	<i>14 076 139</i>	<i>14 427 298</i>	<i>1,50</i>	<i>2,49</i>
<i>kapitały (fundusze) rezerwowe</i>	<i>12 161 991</i>	<i>11 683 948</i>	<i>11 711 235</i>	<i>-3,71</i>	<i>0,23</i>
Dodatkowe pozycje funduszy pod- stawowych	5 264 069	5 849 837	5 832 020	10,79	-0,30
<i>fundusz ogólnego ryzyka</i>	<i>4 625 396</i>	<i>5 601 707</i>	<i>5 587 272</i>	<i>20,80</i>	<i>-0,26</i>
<i>niepodzielony zysk z lat ubiegłych</i>	<i>638 673</i>	<i>248 130</i>	<i>244 748</i>	<i>-61,68</i>	<i>-1,36</i>
Pozycje pomniejszające fundusze podstawowe, w tym:	4 141 702	3 377 634	5 043 806	21,78	49,33
<i>akcje własne posiadane przez bank</i>	<i>10 741</i>	<i>10 715</i>	<i>10 776</i>	<i>0,33</i>	<i>0,57</i>
<i>wartości niematerialne i prawne</i>	<i>1 048 626</i>	<i>2 320 200</i>	<i>2 351 314</i>	<i>124,23</i>	<i>1,34</i>
<i>strata skumulowana przy uwzględnieniu zgody KNB</i>	<i>3 082 335</i>	<i>1 046 719</i>	<i>2 681 716</i>	<i>-13,00</i>	<i>156,20</i>
Fundusze uzupełniające, w tym:	2 999 076	3 012 822	2 725 752	-9,11	-9,53
Fundusze uzupełniające bis*, w tym:	3 001 169	3 524 499	3 165 981	5,49	-10,17
Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny majątku trwałego	656 913	1 180 695	569 776	-13,26	-51,74
Zobowiązania podporządkowane (zaliczane do funduszy własnych)	2 322 250	2 343 804	2 266 205	-2,42	-3,31
Pomniejszenia sumy funduszy podstawowych i uzupełniają- cych	2 972 295	3 037 106	3 074 090	3,42	1,22

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* – tj. w kwocie nieuwzględniającej relacji do funduszy podstawowych

Z działalności BFG

W porównaniu ze stanem na koniec grudnia 2002 r. wartość funduszy własnych zmniejszyła się o 0,4%, co wynikało przede wszystkim ze spadku funduszy uzupełniających o 9,1% oraz ze wzrostu pomniejszeń sumy funduszy podstawowych i uzupełniających o 3,4%.

**Fundusze
własne**

Kapitały na poziomie do 50.000 tys. euro wykazało 38 banków komercyjnych, natomiast 10 banków dysponowało kapitałami powyżej 200.000 tys. euro. W analizowanym okresie fundusze własne podstawowe (tabela 34) zwiększyły się o 0,6%. Z jednej strony zwiększyły się fundusze zasadnicze (o 568.787 tys. zł, tj. o 1,5%) oraz dodatkowe pozycje funduszy podstawowych (o 567.951 tys. zł, tj. o 10,8%), z drugiej strony zwiększyły się także pozycje pomniejszające je (o 302.104 tys. zł, tj. o 21,8%). Zgodnie z obowiązującymi regulacjami³⁶⁾ współczynnik stosowany do wyliczania wysokości tych pomniejszeń wzrósł z 30% na koniec 2002 r. do 60% w 2003 r.³⁷⁾

Strata skumulowana brutto w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. obniżyła się o 20,1%, osiągając wartość 2.484.635 tys. zł. Natomiast strata skumulowana netto zmniejszyła się o 13,0% i na koniec grudnia 2003 r. wyniosła 2.681.716 tys. zł, na co wpłynęło zmniejszenie strat w 2 bankach.

**Strata
skumulowana**

Tabela 35. Liczba banków komercyjnych wykazujących stratę skumulowaną netto

Wyszczególnienie	Liczba banków
Banki wykazujące strukturę skumulowaną netto, w tym:	26
– banki „nowe”	7
– banki niewykazujące zmiany struktury skumulowanej	1
– banki wykazujące wzrost straty skumulowanej	10
– banki wykazujące spadek straty skumulowanej	8

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

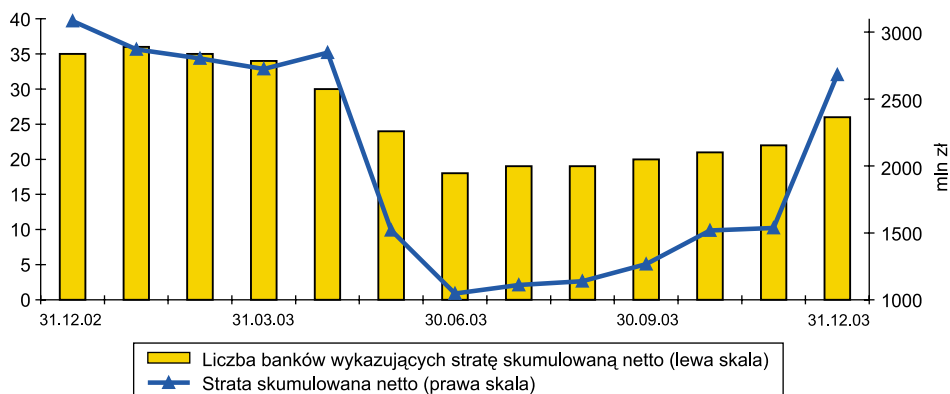
Na koniec grudnia 2003 r. 26 banków wykazywało stratę skumulowaną netto. W porównaniu z końcem grudnia 2002 r. liczba ta zmniejszyła się *per saldo* o 9, przy czym 16 banków ubyło, przybyło zaś 7 nowych banków (w tym jeden bank, który rozpoczął działalność operacyjną w 2003 r.).

Poziom straty skumulowanej na koniec grudnia 2003 r. obniżyło 8 spośród 26 banków. W pozostałych 10 bankach (poza bankami, które po raz pierwszy wygenerowały stratę w 2003 r.) strata skumulowana netto zwiększyła się (największą skalą przyrostu straty charakteryzował się jeden bank giełdowy).

³⁶⁾ Uchwała 6/2001 KNB z 12 grudnia 2001 r.

³⁷⁾ Od 2004 r. współczynnik ten wynosi 100%.

Wykres 40. Strata skumulowana netto i liczba banków ją wykazujących

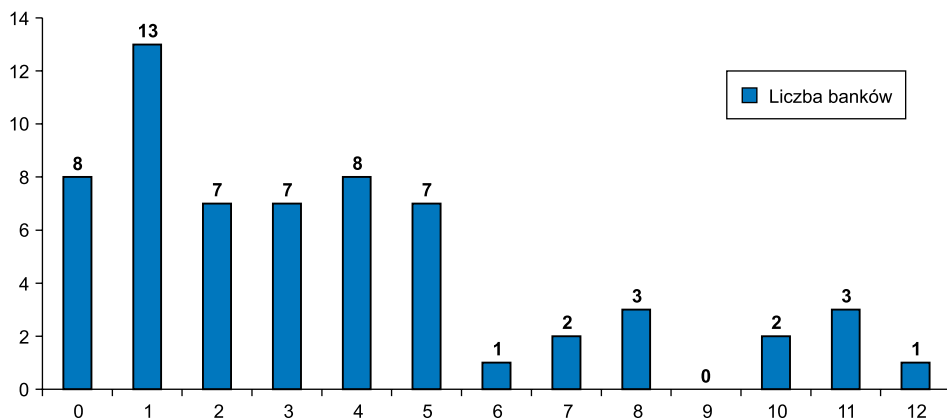

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Straty miesięczne

Częstotliwość występowania strat miesięcznych przedstawiają wykresy 41 i 42. W 2003 r. 8 banków nie wykazało żadnej straty miesięcznej netto, natomiast 13 poniosło ją w jednym miesiącu. Jeden z banków generował stratę w ciągu całego 2003 r.

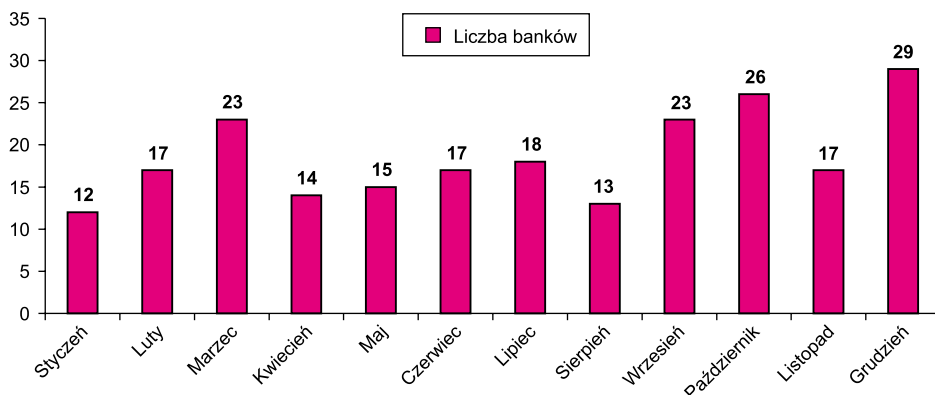
Wykres 41. Liczba banków wykazujących określoną ilość strat miesięcznych netto w 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Najwięcej banków (29) wykazało straty miesięczne netto w grudniu 2003 r.

Wykres 42. Liczba banków wykazujących stratę miesięczną netto w konkretnym miesiącu

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

6. Analiza płynności

W analizie płynności skupiono się na ocenie udziału łatwo zbywalnych papierów wartościowych³⁸⁾ w sumie bilansowej i dostępie do rynku międzybankowego. Tabela 36 przedstawia podstawowe wskaźniki służące do oceny płynności. Wskaźnik udziału łatwo zbywalnych papierów wartościowych w sumie bilansowej netto wzrósł w 2003 r. o 0,6 p.p. i wyniósł 4,9%. Na koniec grudnia 2003 r. 12 banków nie posiadało łatwo zbywalnych papierów wartościowych przy czym 6 nie wykazywało depozytów sektora niefinansowego i instytucji samorządowych (były to głównie banki nieprowadzące działalności na rynku depozytów detalicznych). 5 banków nie wykazało lokat międzybankowych, zaś 13 banków nie posiadało depozytów międzybankowych. Sytuacja w obszarze płynności w bankach komercyjnych jest stabilna. Część banków nie posiadała dostępu do rynku międzybankowego, jednakże ekspozycja na ryzyko płynności w ich przypadku była niska.

Płynność

³⁸⁾ Jako łatwo zbywalne papiery wartościowe potraktowano bony skarbowe i bony pieniężne NBP.

Tabela 36. Wskaźniki płynności w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003	Porównanie wyników [p.p.]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003
	[%]				
Wskaźnik płynności strukturalnej I: (gotówka + rachunki bieżące w NBP i innych bankach + rezerwa obowiązkowa + bony pieniężne i skarbowe) / (depozyty bieżące sektora niefinansowego bez odsetek + depozyty bieżące sektora instytucji rządowych i samorządowych)*	50,65	48,06	45,32	-5,33	-2,75
Wskaźnik płynności strukturalnej II: łatwo zbywalne papiery wartościowe / (depozyty bieżące sektora niefinansowego bez odsetek + depozyty bieżące sektora instytucji rządowych i samorządowych bez odsetek)**	21,37	23,17	22,31	0,94	-0,86
Wskaźnik płynności strumieniowej I (1 miesiąc)***	45,74	45,37	39,02	-6,72	-6,35
Wskaźnik płynności strumieniowej II (3 miesiące)****	40,08	41,22	40,79	0,71	-0,43
Udział łatwo zbywalnych papierów wartościowych w sumie bilansowej netto	4,26	4,81	4,89	0,63	0,09
Relacja łatwo zbywalnych papierów wartościowych do depozytów sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych	6,74	7,84	7,85	1,11	0,01
Udział papierów wartościowych w sumie bilansowej netto	23,46	23,42	24,08	0,62	0,66
Relacja lokat międzybankowych do depozytów międzybankowych*****	170,79	188,41	151,61	-19,18	-36,80
Udział lokat międzybankowych w sumie bilansowej netto	9,74	9,53	8,48	-1,26	-1,05
Udział depozytów międzybankowych w sumie bilansowej netto	5,70	5,06	5,59	-0,11	0,54

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

- * Wskaźnik płynności strukturalnej I to relacja między płynnymi aktywami a najbardziej wymagalnymi pasywami. Do aktywów płynnych zaliczono gotówkę, jej substytuty, krótkoterminowe należności oraz łatwo zbywalne papiery wartościowe. Natomiast do najbardziej wymagalnych pasywów – krótkoterminowe zobowiązania banku.
- ** Wskaźnik płynności strukturalnej II to relacja między łatwo zbywalnymi papierami wartościowymi (bony skarbowe i bony pieniężne NBP) a najbardziej wymagalnymi pasywami.
- *** Wskaźnik płynności strumieniowej I jest relacją między aktywami zapadalnymi w terminie do 1 miesiąca a pasywami wymagalnymi w terminie do 1 miesiąca.
- **** Wskaźnik płynności strumieniowej II jest relacją między aktywami zapadalnymi w terminie do 3 miesięcy a pasywami wymagalnymi w terminie do 3 miesięcy.
- ***** Jako lokaty międzybankowe rozumie się środki zdeponowane przez bank w innym banku na określony termin wraz z lokatami jednodniowymi. Jako depozyty międzybankowe zaś – środki obcego banku zdeponowane w innym banku na określony termin wraz z depozytami zablokowanymi. Pozycja ta obejmuje również depozyty jednodniowe.

Z działalności BFG

7. Depozyty

Depozyty ogółem wyniosły na koniec 2003 r. 332.509.680 tys. zł i wzrosły w odniesieniu do grudnia 2002 r. o 3,4%, co było spowodowane przede wszystkim zwiększeniem się depozytów sektora finansowego o 8,1% oraz depozytów sektora niefinansowego o 3,0%.

Depozyty

Udział depozytów podmiotów finansowych – o wartości 42.995.120 tys. zł – w depozytach ogółem wyniósł na koniec 2003 r.

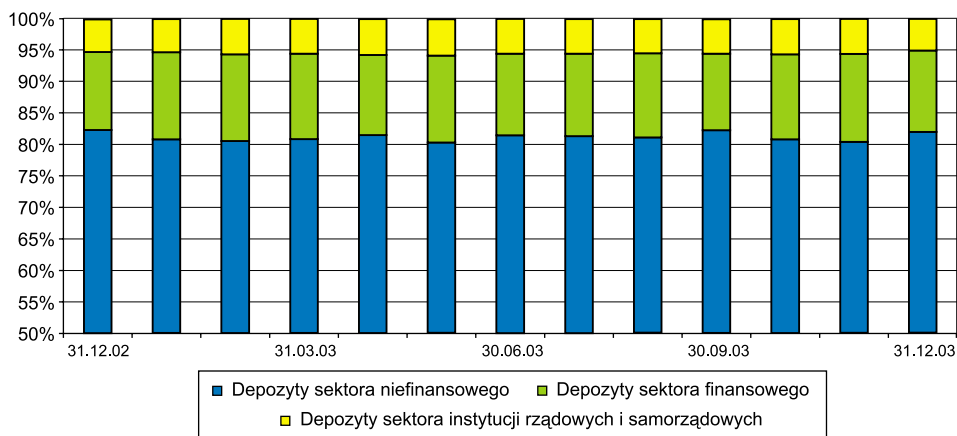
Tabela 37. Depozyty w sektorze banków komercyjnych

Wyszczególnienie [tys. zł]	Złote	Waluta	Razem	Porównanie wyników [%]		Udział w wyniku działalności bankowej [%]		
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003
				31.12.2003				
Depozyty sektora finansowego, w tym:	32 006 536	10 988 584	42 995 120	8,09	3,09	12,37	12,94	12,93
depozyty banków	24 288 081	9 495 352	33 783 433	4,24	-2,07	10,08	10,70	10,16
depozyty instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych	2 881 252	967 441	3 848 693	17,76	23,74	1,02	0,97	1,16
Depozyty sektora niefinansowego, w tym:	222 605 290	49 936 922	272 542 212	2,99	3,83	82,29	81,44	81,97
depozyty podmiotów gospodarczych	55 349 919	11 665 446	67 015 365	24,48	20,07	16,74	17,32	20,15
depozyty gospodarstw domowych	159 644 243	37 641 782	197 286 025	-2,72	-0,70	63,06	61,64	59,33
depozyty innych podmiotów	7 611 128	629 694	8 240 822	3,05	2,91	2,49	2,48	2,48
Depozyty sektora instytucji rządowych i samorządowych, w tym:	16 669 207	303 141	16 972 348	-1,24	-6,29	5,34	5,62	5,10
depozyty instytucji rządowych szczebla centralnego	9 366 424	241 043	9 607 467	6,79	4,57	2,80	2,85	2,89
depozyty instytucji samorządowych	6 615 939	42 566	6 658 505	1,54	-12,74	2,04	2,37	2,00
depozyty funduszy ubezpieczeń społecznych	686 844	19 532	706 376	-56,72	-45,39	0,51	0,40	0,21
Depozyty ogółem	271 281 033	61 228 647	332 509 680	3,40	3,16	100,00	100,00	100,00

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

12,9%, tj. o 0,6 p.p. więcej niż w grudniu 2002 r. Dominowały depozyty banków, stanowiące 78,6% tej pozycji. Zwiększenie się depozytów banków w analizowanym okresie (o 4,2%) było główną przyczyną wzrostu tej kategorii zobowiązań. Na koniec grudnia 2003 r. największą pozycją depozytów ogółem – o wartości 272.542.212 tys. zł – były depozyty podmiotów niefinansowych. Udział tej pozycji wyniósł 82,0% i w analizowanym okresie obniżył się o 0,3 p.p. Depozyty gospodarstw domowych, stanowiące 59,3% depozytów sektora banków komercyjnych, zmniejszyły się w 2003 r. o 2,7%. Wzrosły natomiast depozyty podmiotów gospodarczych (o 24,5%) oraz depozyty innych podmiotów (o 3,1%).

Wykres 43. Struktura podmiotowa depozytów w sektorze banków komercyjnych

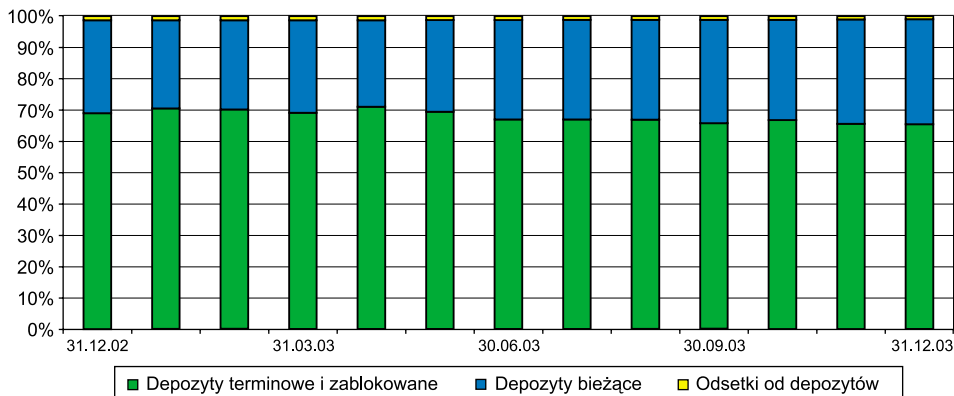
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W strukturze terminowej depozytów od sektora niefinansowego dominowały depozyty terminowe i zablokowane z udziałem 65,5%. Udział ten zmniejszył się w 2003 r. o 3,5 p.p. Na koniec grudnia 2003 r. depozyty bieżące stanowiły 33,5% (wzrost udziału w analizowanym okresie o 3,9 p.p.), natomiast udział odsetek wynosił 1,0% (obniżył się o 0,4 p.p.).

Depozyty sektora instytucji rządowych i samorządowych – o wartości 16.972.348 tys. zł – obniżyły się w 2003 r. o 1,2%, na co wpłynęło przede wszystkim zmniejszenie się depozytów funduszy ubezpieczeń społecznych, których udział w depozytach ogółem obniżył się z 0,5% (grudzień 2002 r.) do 0,2% (grudzień 2003 r.). Na koniec grudnia 2003 r. (w porównaniu z końcem grudnia 2002 r.) udział

Z działalności BFG

Wykres 44. Struktura terminowa depozytów sektora niefinansowego

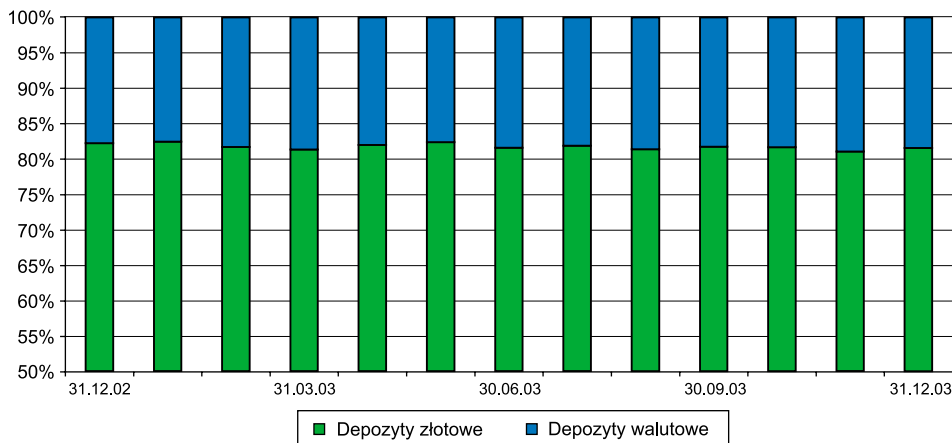
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

depozytów sektora instytucji rządowych i samorządowych w depozytach sektora banków komercyjnych obniżył się o 0,2 p.p. i wyniósł 5,1%.

Na koniec analizowanego okresu depozyty złotowe – o wartości 271.281.033 tys. zł – stanowiły 81,6% depozytów sektora banków komercyjnych. Udział depozytów walutowych – o wartości 61.228.647

Struktura walutowa depozytów

Wykres 45. Struktura depozytów w sektorze banków komercyjnych (złoty-waluta)

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

tys. zł – kształtował się na poziomie 18,4%. Mimo silnego osłabienia złotego wobec euro, udziały depozytów walutowych i złotych praktycznie nie zmieniły się, co sugeruje, że wartość depozytów wyrażona w walutach obcych uległa obniżeniu.

8. Podsumowanie

Rok 2003 był dla sektora banków komercyjnych lepszy niż 2002. Ze względu na obserwowane ożywienie gospodarcze zahamowany został, w porównaniu z 2002 r., szybki wzrost należności zagrożonych i wynikająca z tego konieczność tworzenia wysokich rezerw celowych. Na jakość należności i wyniki finansowe sektora banków komercyjnych wpływ miało znaczne pogorszenie jakości portfela kredytowego i utworzenie wysokich rezerw celowych w jednym z banków notowanych na giełdzie papierów wartościowych.

Wynik działalności bankowej obniżył się w 2003 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 8,1%, co wynikało z obniżenia poszczególnych jego składników (poza wynikiem z tytułu prowizji), a w szczególności wyniku operacji finansowych (spadek cen rządowych papierów wartościowych w II półroczu). Obniżenie obciążenia saldem rezerw oraz spadek kosztów działania umożliwiły jednak zwiększenie w porównaniu z 2002 r. wyniku finansowego brutto o 16,1%. Wzrost obciążenia podatkowego oraz ujęcie w rachunku zysków i strat udziału w wynikach finansowych jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności spowodowały spadek zysku netto o 3,8%.

W 2003 r. nie wystąpiły istotne zmiany w wypłacalności i płynności sektora banków komercyjnych, przy czym 3 banki wykazywały współczynnik niższy niż 8%. Strata skumulowana brutto i netto zmniejszyła się w 2003 r. odpowiednio o 20,1% i 13,0%. Na koniec 2003 r. 26 banków wykazywało stratę skumulowaną netto, a ich liczba zmniejszyła się w porównaniu z końcem 2002 r. o 9.

Na uwagę zasługuje obniżenie poziomu depozytów gospodarstw domowych o 2,7%, co świadczy o trwałej zmianie preferencji w zakresie lokowania oszczędności przez klientów banków komercyjnych. W analizowanym okresie wzrosły natomiast o 24,5% depozyty podmiotów gospodarczych, co może świadczyć o wzroście ich płynności i wstrzymywaniu się z podejmowaniem inwestycji.

**CZEŚĆ IV. ANALIZA POGŁĘBIONA SYTUACJI
W SEKTORZE BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH**

1. Analiza efektywności

W 2003 r. w sektorze banków spółdzielczych pogorszeniu uległa zarówno efektywność brutto, jak i netto liczona wskaźnikami ROA, ROE oraz rentowności obrotu. Analizując poziom wskaźników rentowności w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r. należy stwierdzić, że ulegały one stopniowemu pogorszeniu w ciągu całego analizowanego okresu. Wykres 47 obrazuje zmiany wartości tych wskaźników w ujęciu kwartalnym. Wskaźniki rentowności liczone dla wyniku finansowego brutto – ROA (1,57%) oraz ROE (17,10%) – w porównaniu z końcem grudnia 2002 r. obniżyły się odpowiednio o 0,56 p.p. oraz o 7,52 p.p. Wskaźnik rentowności obrotu brutto wyniósł na koniec 2003 r. 12,37% i obniżył się w porównaniu z grud-

*Wskaźnik
rentowności*

Tabela 38:. Wybrane wskaźniki efektywności brutto i netto dla sektora banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

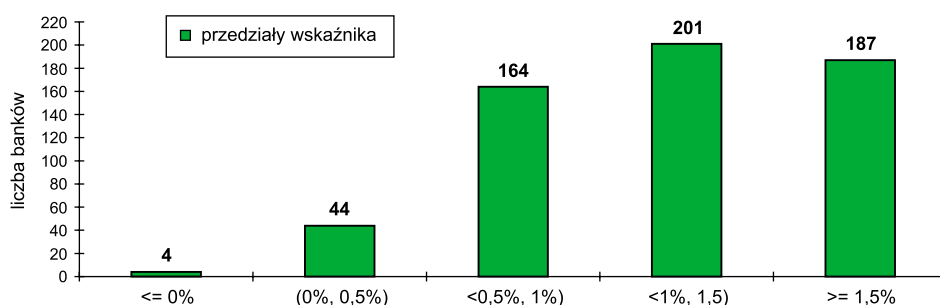
Wyszczególnienie [tys. zł lub %]	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [% lub p.p.]	
				31.12.2003/ 31.12.2002	31.12.2003/ 30.06.2003
Wyniki finansowe:					
Zysk (strata) brutto	496 356	220 600	402 114	-18,99%	82,28%
Zysk (strata) netto	356 144	151 572	281 466	-20,97%	85,70%
Brakująca kwota rezerw celowych	934	1 340	288	-69,16%	-78,51%
Zysk (strata) brutto skorygowana o brakującą kwotę rezerw celowych	495 422	219 260	401 826	-18,89%	83,26%
Wskaźniki rentowności brutto:					
ROA	2,12%	1,78%	1,57%	-0,56 p.p.	-0,22 p.p.
ROE	24,62%	18,97%	17,10%	-7,52 p.p.	-1,87 p.p.
Rentowność obrotu	13,54%	13,70%	12,37%	-1,17 p.p.	-1,33 p.p.
Wskaźniki rentowności netto:					
ROA	1,52%	1,22%	1,10%	-0,43 p.p.	-0,13 p.p.
ROE	17,67%	13,04%	11,97%	-5,70 p.p.	-1,06 p.p.
Rentowność obrotu	9,71%	9,41%	8,66%	-1,06 p.p.	-0,75 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

niem 2002 o 1,17 p.p. Zmiany wartości tych wskaźników liczonych dla wyniku finansowego netto kształtowały się następująco: ROA uległ obniżeniu o 0,43 p.p. i wyniósł 1,1%, ROE obniżył się o 5,70 p.p. do poziomu 11,97%, zaś wskaźnik rentowności obrotu netto wyniósł na koniec okresu analizowanego 8,66% (spadek o 1,06 p.p.).

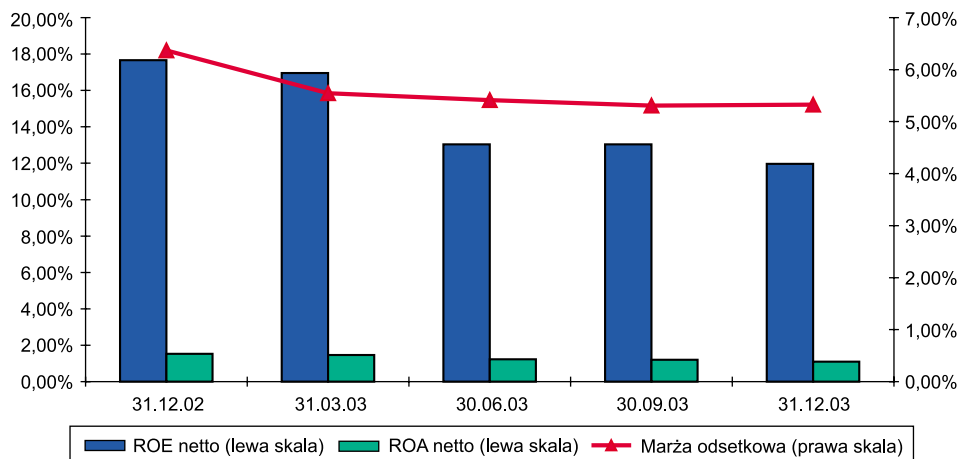
W 388 bankach (64,7% populacji sektora banków spółdzielczych) wskaźnik ROA netto przekraczał poziom 1%. Jedynie 4 banki spółdzielcze wykazały ujemną rentowność (wykres 46).

Wykres 46. Struktura banków spółdzielczych pod względem poziomu ROA netto – stan na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 47. ROA, ROE oraz marża odsetkowa w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r. – grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

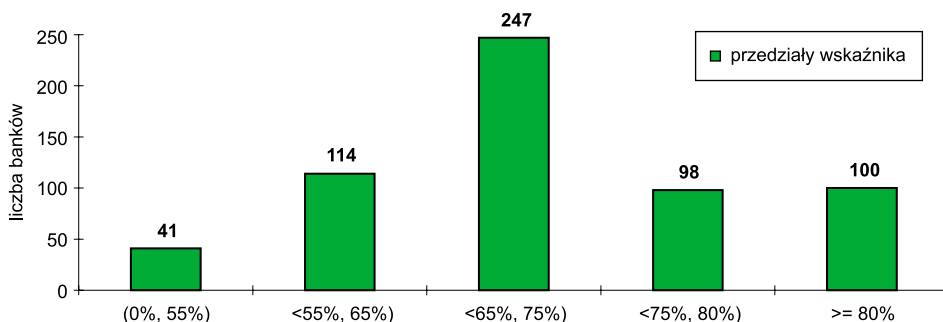
Marża odsetkowa wypracowana przez sektor banków spółdzielczych w 2003 r. wyniosła 5,33% i obniżyła się w stosunku do 2002 r. o 1,04 p.p. W 2003 r. wykazywała ona tendencję spadkową (wykres 47).

W porównaniu z końcem 2002 r. o 4,1 p.p. wzrosło obciążenie wyniku działalności bankowej kosztami działania do 69,4% na koniec 2003 r. W 247 bankach (41,2% populacji banków spółdzielczych) poziom wskaźnika zawierał się w przedziale od 65% do 75%.

Marża odsetkowa

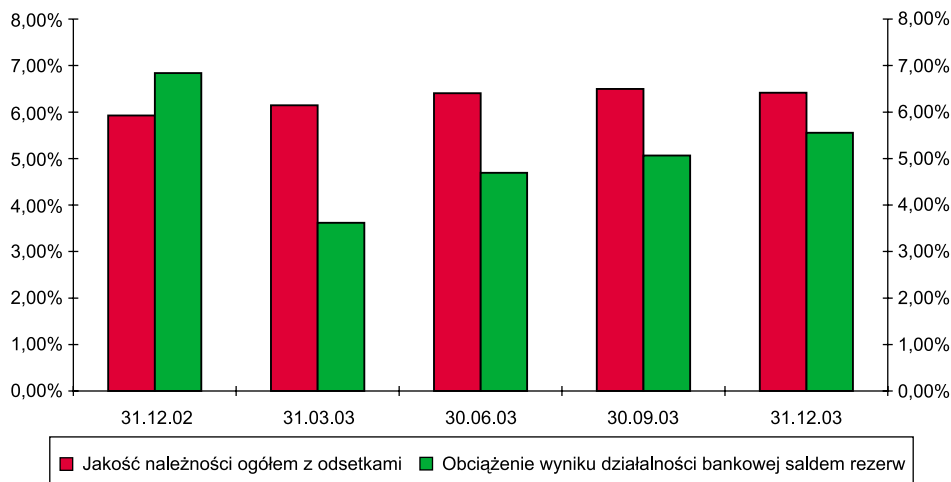
Obciążenie wyniku działalności bankowej

Wykres 48. Struktura banków spółdzielczych pod względem obciążenia wyniku działalności bankowej kosztami działania – stan na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 49. Wskaźnik jakości należności ogółem z odsetkami i obciążenie wyniku działalności bankowej saldem rezerw w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Tabela 39. Saldo rezerw w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Wyszczególnienie [tys. zł]	31.12.2002	31.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [%]		Struktura [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	31.12. 2003
Saldo rezerw i aktualizacji, w tym saldo rezerw:	150 564	47 773	116 951	-22,32	144,81	100,00	100,00
na należności zagrożone, w tym na należności:	117 720	44 035	90 772	-22,89	106,14	78,19	92,18
<i>poniżej standardu</i>	26 573	10 200	14 616	-45,00	43,29	17,65	21,35
<i>wątpliwe</i>	24 727	11 007	19 370	-21,66	75,98	16,42	23,04
<i>stracone</i>	66 420	22 828	56 786	-14,50	148,76	44,11	47,78
na należności normalne i pod obserwacją, w tym:	-301	948	-428	-42,19	-145,15	-0,20	1,98
<i>na należności normalne</i>	-916	357	-1 221	-33,30	-442,02	-0,61	0,75
<i>na należności pod obserwacją</i>	615	591	793	28,94	34,18	0,41	1,24
z tytułu trwałej utraty wartości papierów wartościowych	6 380	203	258	-95,96	27,09	4,24	0,42
z tytułu trwałej utraty wartości akcji i udziałów w jednostkach zależnych, współzależnych i stowarzyszonych oraz udziałów mniejszościowych	4 023	5	297	-92,62	5840,00	2,67	0,01
na zobowiązania pozabilansowe	660	78	448	-82,12	474,36	0,44	0,16
na deprecjacje środków trwałych, inwestycji oraz wartości niematerialnych i prawnych	0	0	0	-	-	0,00	0,00
z tytułu tworzonych funduszy (tylko koszty)	536	231	892	66,42	286,15	0,36	0,48
inne	3 331	596	6 474	94,36	986,24	2,21	1,25
na ryzyko ogólne	18 215	1 677	18 238	0,13	987,54	12,10	3,51

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

Obciążenie wyniku działalności bankowej saldem rezerw uległo obniżeniu o 1,3 p.p. i wyniosło na koniec grudnia 2003 r. 5,6%. W 2003 r. saldo rezerw i aktualizacji zmniejszyło się o 22,3%.

W IV kwartale 2003 r., pomimo poprawy wskaźnika jakości należności, relacja salda rezerw do wyniku działalności bankowej pogorszyła się (wykres 49).

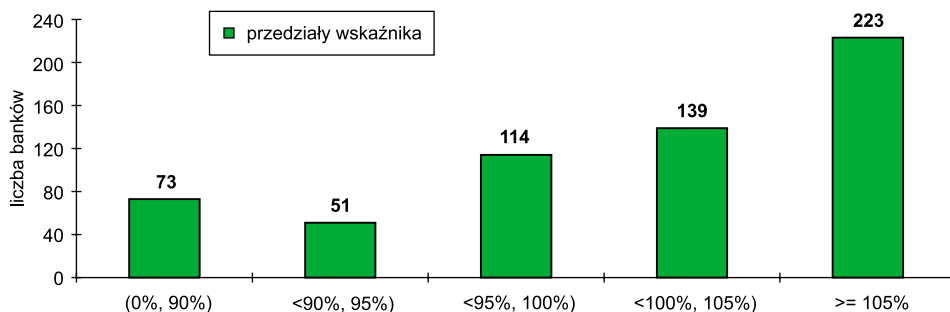
Na koniec grudnia 2003 r. 48,6% salda rezerw stanowiło saldo na należności stracone. Rezerwy związane na ryzyko ogólne zwiększyły się o 0,1% i na koniec 2003 r. stanowiły 15,6% salda rezerw.

Relacja aktywów dochodowych do pasywów kosztowych wyniosła na koniec 2003 r. 99,4%, co oznacza wzrost o 2,5 p.p. w odniesieniu do grudnia 2002 r. W 362 bankach (60,3% populacji sektora banków spółdzielczych) wskaźnik ten kształtował się na poziomie co najmniej 100%. Wykres 50 obrazuje strukturę banków pod względem omawianej relacji.

Saldo rezerw

Inne wskaźniki efektywności

Wykres 50. Struktura banków spółdzielczych pod względem relacji aktywów dochodowych do pasywów kosztowych – stan na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Na koniec analizowanego okresu relacja aktywów pracujących³⁹⁾ do sumy bilansowej netto wyniosła 82,2%, co oznacza wzrost o 2,4 p.p. w porównaniu z końcem 2002 r.

Analizie poddana została także relacja opłat na rzecz BFG do kosztów działania, przychodów operacyjnych oraz wyniku działalności bankowej. W 2003 r. banki wniosły tylko obowiązkową opłatę roczną. Wykres 51 przedstawia udział wpłat na rzecz BFG w kosztach działania. W przypadku 340 banków relacja ta zawierała się w przedziale od 0% do 0,5%, natomiast 255 banków znalazło się w przedziale od 0,5% do 1%. Średni wskaźnik dla banków spółdzielczych wynosił 0,51%.

Wpłaty na BFG

³⁹⁾ Aktywa dochodowe pomniejszone o należności zagrożone.

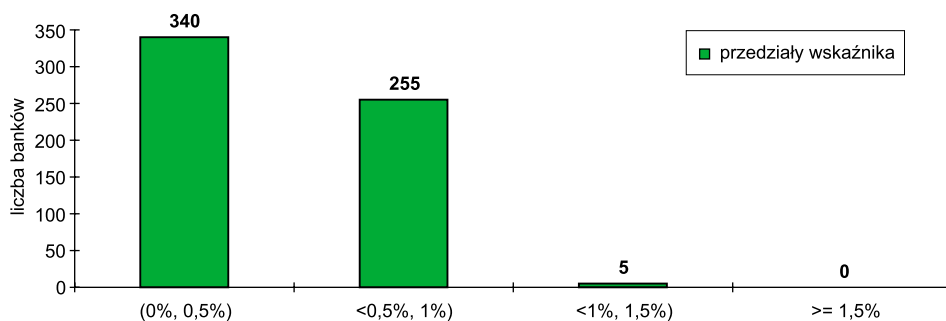
Bezpieczny Bank

Tabela 40. Inne wskaźniki efektywności dla sektora banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Wyszczególnienie [%]	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [p.p.]	
				31.12.2003/31.12.2002	31.12.2003/30.06.2003
Aktywa dochodowe/Pasywa kosztowe	96,91	98,36	99,38	2,47 p.p.	1,02 p.p.
Aktywa pracujące/Pasywa kosztowe	94,48	95,68	96,79	2,32 p.p.	1,11 p.p.
Aktywa dochodowe/Suma bilansowa netto	81,91	80,48	84,37	2,45 p.p.	3,88 p.p.
Aktywa pracujące/Suma bilansowa netto	79,86	78,29	82,17	2,32 p.p.	3,88 p.p.
Pasywa kosztowe/Suma bilansowa netto	84,52	81,83	84,89	0,37 p.p.	3,07 p.p.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 51. Struktura banków spółdzielczych pod względem relacji wpłat na rzecz BFG do kosztów działania – stan na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Relacja wpłat na rzecz BFG do przychodów operacyjnych wynosiła na koniec 2003 r. 0,26%. W 89 bankach relacja ta kształtowała się w przedziale od 0,1% do 0,2%, 394 banki znajdowały się w przedziale od 0,2% do 0,3%, w 111 bankach relacja zawierała się w przedziale od 0,3% do 0,4%, natomiast powyżej 0,4% 6 banków.

Wpłaty na rzecz BFG stanowiły średnio w sektorze banków spółdzielczych 0,35% w relacji do wyniku działalności bankowej. W 74 bankach relacja ta kształtowała się w przedziale od 0,0% do 0,25%, 507 banków znajdowało się w przedziale od 0,25% do 0,50%, w 16 bankach relacja zawierała się w przedziale od 0,50% do 0,75%, natomiast w przedziale od 0,75% do 1,0% znajdowały się 3 banki.

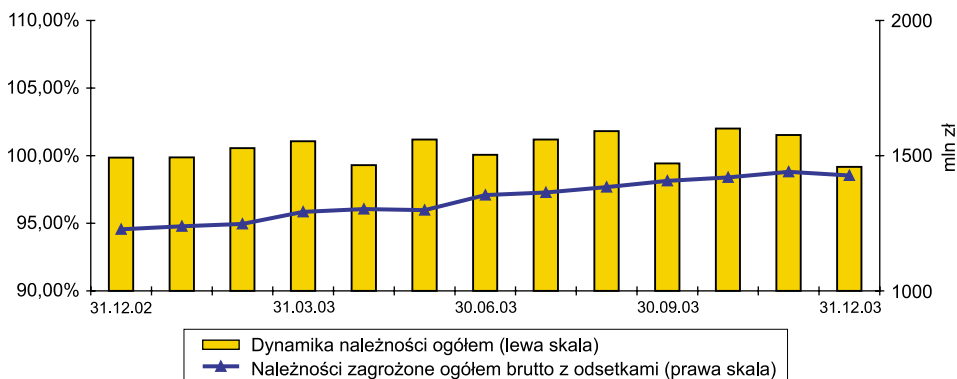
2. Analiza jakości należności i zobowiązań pozabilansowych

Należności od podmiotów niefinansowych z udziałem 68,6% stanowiły największą grupę w należnościach ogółem (netto). W porównaniu z końcem 2002 r. oznacza to wzrost o 5,6 p.p. W 2003 r. udział należności zagrożonych w należnościach ogółem (z odsetkami) wzrósł w porównaniu do końca 2002 r. o 0,5 p.p. i osiągnął poziom 6,4%, zaś w przypadku wyłączenia odsetek udział ten wynosił 5,1%. Na koniec 2003 r. 24 banki spółdzielcze nie wykazały należności zagrożonych. Udział należności pod obserwacją w należnościach ogółem wyniósł 1,1% i w porównaniu z grudniem 2002 r. zwiększył się o 0,2 p.p.

W 2003 r. jedynie w maju i grudniu należności zagrożone obniżyły się (wykres 52).

*Jakość
należności*

Wykres 52. Należności zagrożone ogółem brutto oraz dynamika należności ogółem sektora banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

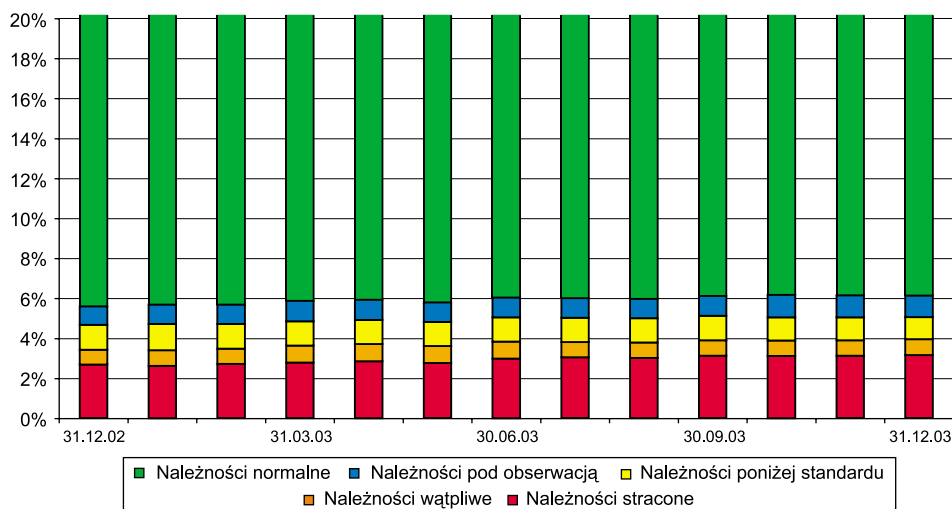

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Jakość należności od podmiotów niefinansowych kształtowała się na gorszym poziomie niż jakość należności ogółem. Udział należności zagrożonych (z odsetkami) wynosił na koniec 2003 r. 9,1%, co oznacza niewielki spadek o 0,03 p.p. w porównaniu do końca 2002 r. W 2003 r. należności stracone wzrosły o 26,5%, wątpliwe o 14,0%, a należności poniżej standardu zmniejszyły się o 4,6%. Tym samym pogorszeniu uległa struktura należności zagrożonych, która na koniec 2003 r. przedstawiała się następująco: stracone – 62,7% (wzrost udziału o 5,1 p.p. w porównaniu z końcem 2002 r.), wątpliwe – 15,5% (spadek udziału o 0,3 p.p.), poniżej standardu – 21,8% (spadek udziału o 4,8 p.p.).

Znaczny wzrost należności zagrożonych (powyżej 100%) z odsetkami wykazało w 2003 r. łącznie 48 banków. Wśród nich, 4 banki charakteryzowały się również wysokimi wskaźnikami jakości należności. Pozostałe banki o znacznym wzroście należności zagrożonych cechowała dobra lub zbliżona do średniej jakość należności.

Wykres 53. Struktura należności ogółem sektora banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* W celu bardziej czytelnego przedstawienia struktury skalę na osi rzędnych przedstawiono od 0% do 20%.

Pomniejszenia podstawy naliczania rezerw celowych

Jak wynika z zamieszczonych danych (tabela 41), zabezpieczenia należności w sektorze banków spółdzielczych pozwalały na zmniejszenie podstawy naliczania rezerw celowych o 35,9%. Relacja ta wzrosła w 2003 r. o 5,8 p.p. Najwyższa relacja pomniejszeń do należności zagrożonych występowała w przypadku należności wątpliwych (45,4%). Pokrycie należności zagrożonych rezerwami kształtowało się na koniec 2003 r. na poziomie 49,2%, co oznacza spadek w porównaniu z końcem 2002 r. o 0,4 p.p.

Jakość należności ogółem z uwzględnieniem roku ich powstania

Analizie została poddana również jakość należności ogółem z uwzględnieniem roku powstania należności. Najwyższy udział należności zagrożonych występował wśród należności powstałych do 1998 r. (31,4%). W odniesieniu do należności powstałych w 2003 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,4%.

Z działalności BFG

Tabela 41. Relacje pomniejszeń i rezerw celowych do należności zagrożonych w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Wyszczególnienie	Stan na			Zmiana	
	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	31.12.2003-31.12.2002	31.12.2003-30.06.2003
Relacja pomniejszeń* do należności zagrożonych pomniejszonych o odsetki skapitalizowane, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	30,12%	30,96%	35,93%	5,82 p.p.	0,97 p.p.
Ponizżej standardu	26,07%	28,40%	33,78%	7,71 p.p.	5,37 p.p.
Wątpliwych	36,90%	50,78%	45,41%	8,51 p.p.	-5,37 p.p.
Straconych	30,12%	33,12%	34,33%	4,21 p.p.	1,21 p.p.
Pokrycie należności zagrożonych, pomniejszonych o odsetki skapitalizowane, rezerwami celowymi, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	49,59%	48,35%	49,17%	-0,42 p.p.	0,82 p.p.
Ponizżej standardu	15,31%	14,79%	13,82%	-1,50 p.p.	-0,97 p.p.
Wątpliwych	32,69%	27,60%	28,04%	-4,66 p.p.	0,43 p.p.
Straconych	70,10%	68,02%	66,76%	-3,34 p.p.	-1,26 p.p.
Pokrycie podstawy naliczania rezerwy celowej rezerwami**, dla należności:					
<i>Zagrożonych ogółem</i>	70,96%	74,34%	76,75%	5,79 p.p.	2,40 p.p.
Ponizżej standardu	20,71%	20,66%	20,86%	0,15 p.p.	0,21 p.p.
Wątpliwych	51,81%	56,09%	51,36%	-0,45 p.p.	-4,73 p.p.
Straconych	100,31%	101,71%	101,66%	1,36 p.p.	-0,05 p.p.

Źródło: Dane NBP; opracowanie własne.

* pomniejszenia – wartość zabezpieczeń prawnych pomniejszających podstawę naliczania rezerw celowych

** podstawa naliczania rezerwy celowej – należności zagrożone minus odsetki skapitalizowane minus pomniejszenia

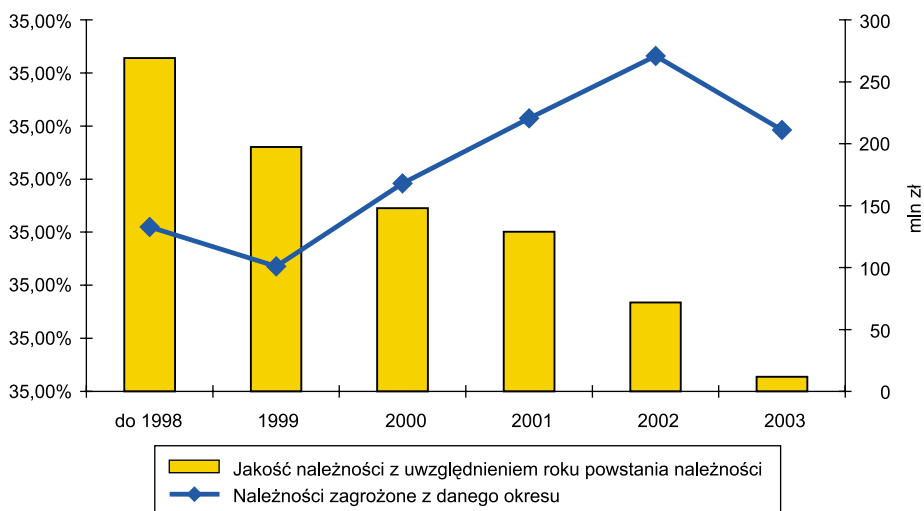
W 2003 r. brakująca kwota rezerw celowych zmniejszyła się o 69,2% i na koniec grudnia 2003 r. wyniosła 288 tys. zł. Wykazało ją 57 banków. W 56 bankach relacja brakującej kwoty rezerw celowych do wymaganej nie przekroczyła 10%. W żadnym z tych banków uzupełnienie rezerw do wymaganej wysokości nie spowodowałoby powstania straty. Jeden bank wykazał tę relację na poziomie 11,6%, a uzupełnienie rezerw do wymaganej wysokości spowodowałoby pogłębienie straty bieżącej.

Na koniec grudnia 2003 r. 55,7% należności pod obserwacją i zagrożonych zostało zakwalifikowanych do grupy należności nie-

Brakująca kwota rezerw celowych

Struktura należności pod obserwacją i zagrożonych

Wykres 54. Jakość należności ogółem z uwzględnieniem roku powstania należności w sektorze banków spółdzielczych wg stanu na 31.12.2003 r.

Źródło: Dane NBP; opracowanie własne.

z uwzględnieniem zabezpieczeń

Jakość zobowiązań pozabilansowych udzielonych

zabezpieczonych. Oznacza to pogorszenie udziału w porównaniu z końcem 2002 r. o 2,8 p.p.

Poziom zobowiązań pozabilansowych udzielonych zagrożonych wzrósł w 2003 r. o 23,9%. W największym stopniu wzrosły zobowiązania pozabilansowe stracone (o 82,8%). Wskaźnik jakości tych zobowiązań wyniósł na koniec 2003 r. 0,5% i w porównaniu z 2002 r. nie zmienił się. Zobowiązania pozabilansowe udzielone sektorowi niefinansowemu stanowiły aż 96,0% zobowiązań udzielonych ogółem, a wskaźnik ich jakości wyniósł również 0,5%. Udział zobowiązań pozabilansowych udzielonych pod obserwacją w zobowiązaniach pozabilansowych udzielonych ogółem wyniósł 0,4% i w porównaniu z końcem 2002 r. nieznacznie się zwiększył (o 0,04 p.p.). W 2003 r. wskaźnik jakości zobowiązań pozabilansowych udzielonych wahał się w przedziale od 0,2% do 0,4% (wykres 55).

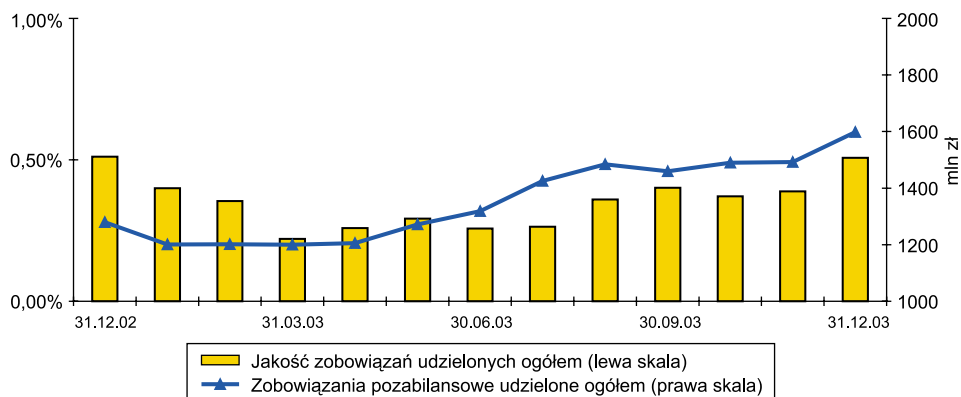
Z działalności BFG

Tabela 42. Struktura należności pod obserwacją i zagrożonych z uwzględnieniem zabezpieczeń w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.-grudzień 2003 r.

Wyszególnienie [tys. zł]	Stan na		Struktura [%]		Zmiany [p.p.]		
	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2003- 31.12.2002	31.12.2003- 30.06.2003	
Należności z zabezpieczonym ryzykiem	371 359	417 526	431 517	32,81	33,47	-0,51	-1,17
Należności pod obserwacją	57 186	52 209	53 014	5,05	4,19	3,97	-1,08
Należności poniżej standardu	74 828	76 072	78 942	6,61	6,10	5,91	-0,70
Należności wątpliwe	60 602	81 236	72 579	5,35	6,51	5,43	0,08
Należności stracone	178 743	208 009	226 982	15,79	16,67	16,99	1,20
Należności z ograniczonym ryzykiem	161 801	158 240	160 321	14,29	12,69	12,00	-0,68
Należności pod obserwacją	22 158	20 954	19 245	1,96	1,68	1,44	-0,52
Należności poniżej standardu	41 404	39 169	34 156	3,66	3,14	2,58	-1,07
Należności wątpliwe	17 957	19 878	24 165	1,59	1,59	1,81	0,22
Należności stracone	80 282	78 239	82 395	7,09	6,27	6,17	-0,93
Należności niezabezpieczone	598 713	671 676	744 056	52,90	53,84	55,70	1,85
Należności pod obserwacją	106 681	131 989	163 622	9,43	10,58	12,25	2,82
Należności poniżej standardu	135 452	136 468	127 047	11,97	10,94	9,51	-2,46
Należności wątpliwe	71 453	74 672	74 132	6,31	5,99	5,55	-0,76
Należności stracone	285 127	328 547	379 255	25,19	26,34	28,39	3,20
Razem	1 131 873	1 247 442	1 335 894	100,00	100,00	100,00	X

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 55. Wartość i jakość zobowiązań pozabilansowych udzielonych w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

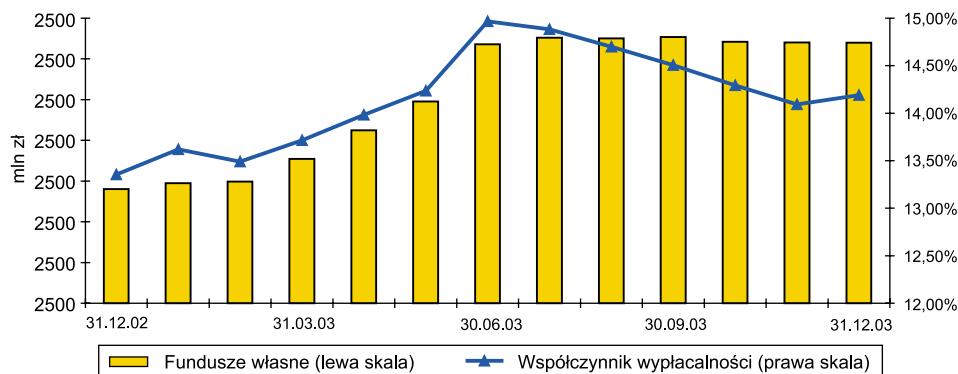
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

3. Analiza wypłacalności

Współczynnik wypłacalności

Według stanu na koniec 2003 r. współczynnik wypłacalności w sektorze banków spółdzielczych wyniósł 14,2% i w porównaniu z końcem 2002 r. wzrósł o 0,8 p.p. Na koniec 2002 r. 10 banków wykazywało współczynnik wypłacalności mniejszy od 8%, natomiast na koniec 2003 r. – 2 banki. Ponadto 19 banków wykazało współczynnik wypłacalności w przedziale od 8% do 9%.

Wykres 56. Współczynnik wypłacalności i fundusze własne w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Z działalności BFG

W strukturze całkowitego wymogu kapitałowego 99,8% stanowił wymóg z tytułu ryzyka kredytowego. W porównaniu z końcem 2002 r. wartość tego wymogu wzrosła o 14,6%. Udział wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka koncentracji wierzytelności wynosił 0,2% i wykazało go 14 banków. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego wykazało 9 banków, natomiast wymóg kapitałowy pozostały – 1 bank.

**Całkowity
wymóg
kapitałowy**

Tabela 43. Współczynnik wypłacalności i wymogi kapitałowe w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Wyszczególnienie	Jedn.	Stan na			Porównanie wyników	
		31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003	31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003
Współczynnik wypłacalności	%	13,35%	14,97%	14,19%	0,84	-0,78
Całkowity wymóg kapitałowy:	tys. zł	1 246 417	1 301 905	1 375 478	10,35%	5,65%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego	tys. zł	1 196 965	1 293 011	1 372 124	14,63%	6,12%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka koncentracji wierzytelności	tys. zł	48 273	8 404	2 648	-94,51%	-68,49%
Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego	tys. zł	771	49	261	-66,15%	432,65%
Wymóg kapitałowy pozostały	tys. zł	408	441	445	9,07%	0,91%

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

W 2003 r. wartość funduszy własnych wzrosła o 17,3%, zaś o 16,6% wzrosły fundusze zasadnicze. Udział funduszu zasobowego w funduszach własnych wyniósł na koniec 2003 r. 76,6% (wzrost o 0,7 p.p.). Pozycja ta miała zatem największy udział we wzroście funduszy własnych w okresie grudzień 2002 – grudzień 2003 r.

**Fundusze
własne**

Na koniec grudnia 2003 r. zobowiązania podporządkowane (z udziałem 1,1%) zaliczane do funduszy własnych wykazało 89 banków spółdzielczych (14,8% wszystkich banków spółdzielczych).

Na koniec 2003 r. wszystkie banki spółdzielcze wykazały fundusze własne przekraczające 300 tys. euro⁴⁰⁾. Jednak przyjmując kurs

⁴⁰⁾ Zgodnie z art. 172 ustawy Prawo bankowe (kurs z dnia 31 grudnia 2000 r. 1 euro=3,8544 zł).

Bezpieczny Bank

Tabela 44. Baza kapitałowa w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Baza kapitałowa [w tys. zł]	31.12.2002	30.06.2003	31.12.2003	Porównanie wyników [%]	
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003
Fundusze własne	2 080 459	2 435 718	2 439 897	17,28	0,17
Fundusze podstawowe:	2 094 278	2 433 122	2 433 505	16,20	0,02
Fundusze zasadnicze, w tym:	2 015 795	2 325 334	2 351 093	16,63	1,11
<i>kapitał podstawowy (fundusz udziałowy)</i>	<i>474 746</i>	<i>496 041</i>	<i>511 844</i>	<i>7,81</i>	<i>3,19</i>
<i>należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna)</i>	<i>-76 645</i>	<i>-74 421</i>	<i>-75 707</i>	<i>1,22</i>	<i>-1,73</i>
<i>fundusz zasobowy</i>	<i>1 575 005</i>	<i>1 856 388</i>	<i>1 868 155</i>	<i>18,61</i>	<i>0,63</i>
<i>fundusze rezerwowe</i>	<i>42 689</i>	<i>47 326</i>	<i>46 801</i>	<i>9,63</i>	<i>-1,11</i>
Dodatkowe pozycje funduszy podstawowych	109 865	134 833	136 844	24,65	1,49
<i>fundusz ogólnego ryzyka</i>	<i>91 684</i>	<i>125 765</i>	<i>127 246</i>	<i>38,79</i>	<i>1,18</i>
<i>niepodzielony zysk z lat ubiegłych</i>	<i>18 181</i>	<i>9 068</i>	<i>9 598</i>	<i>-47,21</i>	<i>5,84</i>
Pozycje pomniejszające fundusze podstawowe, w tym:	31 382	27 045	54 432	73,45	101,26
<i>udziały własne posiadane przez bank</i>	<i>0</i>	<i>2 067</i>	<i>4</i>	<i>-</i>	<i>-99,81</i>
<i>wartości niematerialne i prawne</i>	<i>7 939</i>	<i>15 255</i>	<i>16 791</i>	<i>111,50</i>	<i>10,07</i>
<i>strata skumulowana przy uwzględnieniu zgody KNB</i>	<i>23 443</i>	<i>9 723</i>	<i>37 637</i>	<i>60,55</i>	<i>287,09</i>
Fundusze uzupełniające	139 234	135 748	138 610	-0,45	2,11
Fundusze uzupełniające bis*, w tym:	139 382	138 862	139 202	-0,13	0,24
Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny majątku trwałego	115 912	115 304	112 705	-2,77	-2,25
Zobowiązania podporządkowane (zaliczane do funduszy własnych)	23 158	23 229	26 004	12,29	11,95

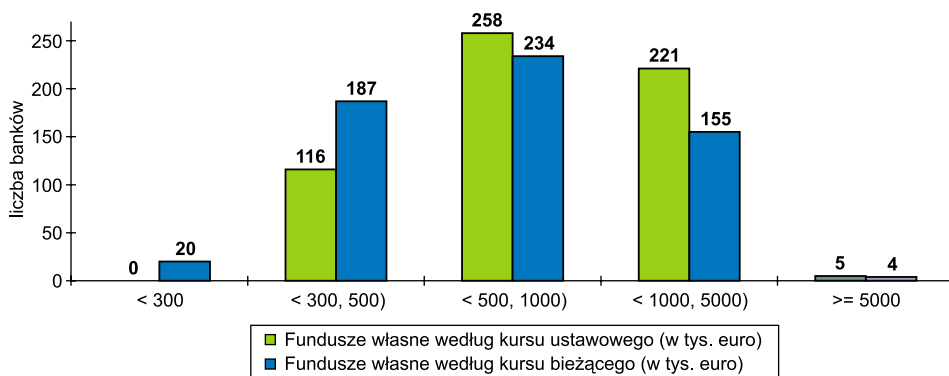
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

* – tj. w kwocie nieuwzględniającej relacji do funduszy podstawowych

Z działalności BFG

euro z dnia 31 grudnia 2003 r. (4,7170) w 20 bankach fundusze własne kształtowałyby się poniżej 300 tys. euro. Ponadto według kursu euro z końca grudnia 2003 r. 187 banków wykazało fundusze własne między 300–500 tys. euro, a 234 banki miały fundusze własne w przedziale 0,5–1 mln euro. W przedziale 1–5 mln euro znalazło się 155 banków, a fundusze własne przekraczające równowartość 5 mln euro miały 4 banki: KBS Kraków, BSR Kraków, BS w Katowicach oraz BS w Brodnicy.

Wykres 57. Struktura banków spółdzielczych według wielkości funduszy własnych na koniec 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

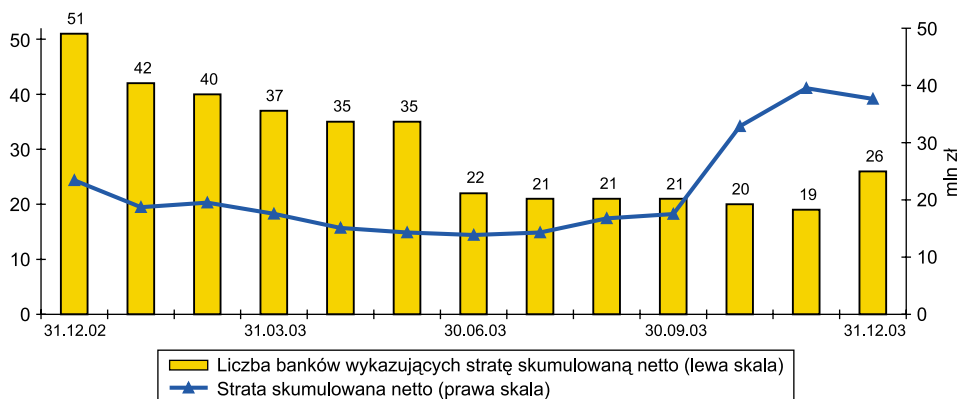
Do końca 2005 r. banki spółdzielcze zobowiązane są uzyskać zwiększenie funduszy własnych do poziomu nie niższego niż 500 tys. euro. Na koniec grudnia 2003 r. 207 banków miało fundusze własne niższe niż 500 tys. euro (według kursu z końca grudnia 2003 r.). Gdyby banki te przeznaczyły w całości wypracowane zyski na zwiększenie funduszy własnych, liczba ta zmniejszyłaby się do 157.

Strata skumulowana brutto w porównaniu z końcem 2002 r. wzrosła o 75,5%, osiągając wartość 38.883 tys. zł. Należy także dodać, że w porównaniu z czerwcem 2003 r. strata zwiększyła się o 195,3%. Strata skumulowana netto wzrosła o 60,6% i na koniec 2003 r. wyniosła 37.637 tys. zł. Wzrost straty skumulowanej w sektorze banków spółdzielczych spowodowany był głównie wysokimi przyrostami straty w 2 bankach.

Według stanu na 31 grudnia 2003 r. 26 banków wykazywało stratę skumulowaną netto (4,3% populacji banków spółdzielczych). W 2003 r. liczba banków wykazujących straty zmniejszyła się o 25, przy czym z grupy ubyły 42 banki, a zostało do niej zakwalifikowanych 17 „nowych”.

**Strata
skumulowana**

Wykres 58. Strata skumulowana i liczba banków ją wykazujących w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Tabela 45. Liczba banków spółdzielczych wykazujących stratę skumulowaną netto wg stanu na 31.12.2003 r.

Wyszczególnienie	Liczba banków
Banki wykazujące strukturę skumulowaną netto, w tym:	26
– banki „nowe”	17
– banki niewykazujące zmiany struktury skumulowanej	0
– banki wykazujące wzrost straty skumulowanej	3
– banki wykazujące spadek straty skumulowanej	6

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Straty miesięczne

Wśród 42 banków, które ubyły z grupy wykazującej stratę skumulowaną netto, 3 banki połączyły się z innymi.

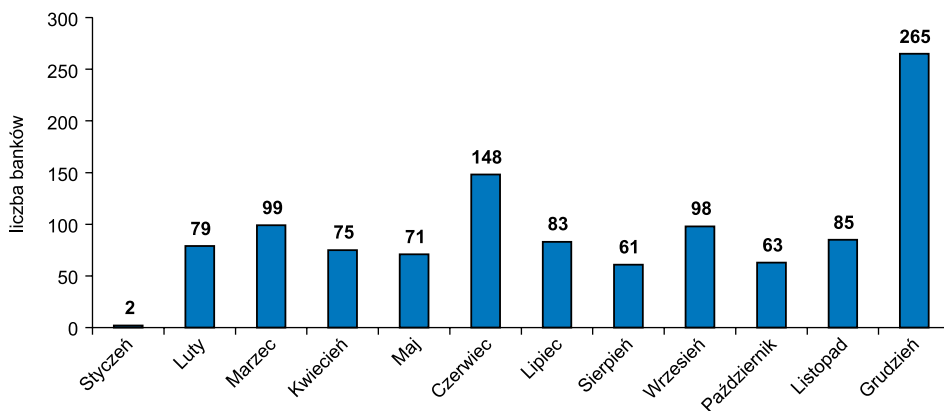
Wśród 9 pozostałych banków wykazujących stratę skumulowaną netto zarówno na koniec 2002 r. jak i na koniec 2003 r. poziom straty zwiększył się w 3 bankach, a zmniejszył się w 6.

Najwięcej banków spółdzielczych – 265 – poniosło stratę miesięczną w grudniu 2003 r.

101 banków spółdzielczych (16,8% populacji) nie poniosło w 2003 r. żadnej straty miesięcznej, zaś 428 banków (71,3% populacji sektora) poniosło do 3 strat.

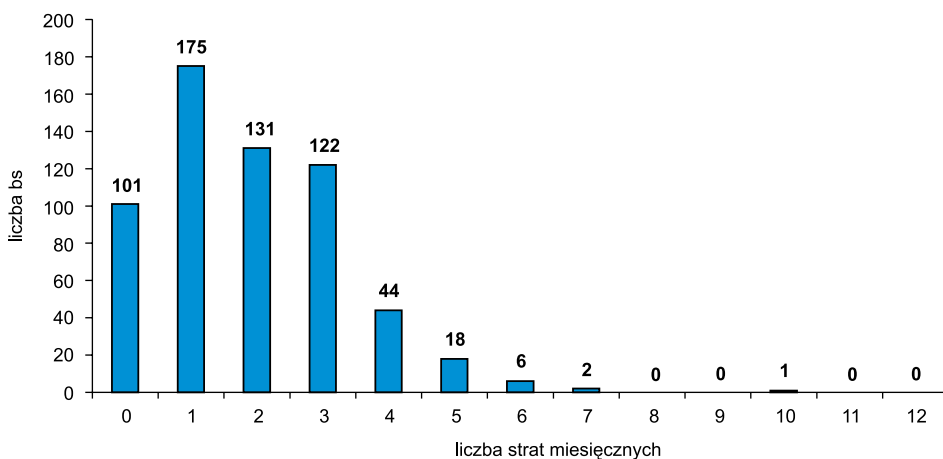
Z działalności BFG

Wykres 59. Struktura banków spółdzielczych pod względem liczby strat poszczególnych miesiącach 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 60. Struktura banków spółdzielczych pod względem liczby strat miesięcznych w 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

4. Analiza płynności

Tabela 46. Wskaźniki płynności w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Wyszczególnienie	31.12.	30.06.	31.12.	Porównanie	
	2002	2003	2003	wyników	
	[%]			31.12.	31.12.
				2003/	2003/
				31.12.	30.06.
				2002	2003
Wskaźnik płynności strukturalnej I: (gotówka + rachunki bieżące w NBP i innych bankach + rezerwa obowiązkowa + bony pieniężne i skarbowe) / (depozyty bieżące sektora niefinansowego bez odsetek + depozyty bieżące sektora instytucji rządowych i samorządowych)	39,35	44,10	28,88	-10,47	-15,22
Wskaźnik płynności strukturalnej II: łatwo zbywalne papiery wartościowe / (depozyty bieżące sektora niefinansowego bez odsetek + depozyty bieżące sektora instytucji rządowych i samorządowych bez odsetek)	2,36	3,63	2,19	-0,18	-1,44
Wskaźnik płynności strumieniowej I (1 miesiąc)	77,12	71,13	59,61	-17,51	-11,52
Wskaźnik płynności strumieniowej II (3 miesiące)	38,60	33,87	38,97	0,36	5,09
Udział łatwo zbywalnych papierów wartościowych w sumie bilansowej netto	0,70	1,01	0,72	0,02	-0,29
Relacja łatwo zbywalnych papierów wartościowych do depozytów sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych	0,84	1,25	0,86	0,01	-0,40
Udział papierów wartościowych w sumie bilansowej netto	5,84	7,60	7,73	1,89	0,12
Relacja lokat międzybankowych do depozytów międzybankowych	7528,06	4936,65	11214,93	3686,88	6278,28
Udział lokat międzybankowych w sumie bilansowej netto	21,78	16,59	17,71	-4,07	1,12
Udział depozytów międzybankowych w sumie bilansowej netto	0,29	0,34	0,16	-0,13	-0,18

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

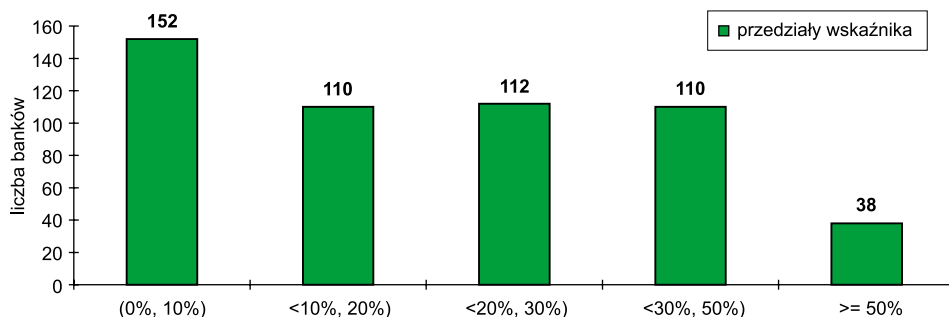
Płynność Na koniec 2003 r. część wskaźników płynności banków spółdzielczych uległa pogorszeniu w porównaniu z końcem 2002 r. Wskaźnik płynności strukturalnej I⁴¹⁾ uległ obniżeniu o 10,5 p.p. do poziomu

⁴¹⁾ Wskaźnik płynności strukturalnej I to relacja między płynnymi aktywami a najbardziej wymagalnymi pasywami. Do aktywów płynnych zaliczono gotówkę, jej substytuty, krótkoterminowe należności oraz łatwo zbywalne papiery wartościowe. Natomiast do najbardziej wymagalnych pasyw – krótkoterminowe zobowiązania banku.

Z działalności BFG

28,9%. Również wskaźnik płynności strukturalnej II⁴²⁾ obniżył się o 0,2 p.p. do poziomu 2,2%. Wskaźnik płynności strumieniowej I⁴³⁾ pogorszył się i osiągnął poziom 59,6% w porównaniu do 77,1% na koniec 2002 r. W przypadku wskaźnika płynności strumieniowej II⁴⁴⁾ zanotowano wzrost o 0,4 p.p. do poziomu 39,0%. W 2003 r. w sektorze banków spółdzielczych udział papierów wartościowych w sumie bilansowej netto wyniósł 7,7% i wzrósł o 1,9 p.p. Wskaźnik udziału łatwo zbywalnych papierów wartościowych w sumie bilansowej netto praktycznie nie uległ zmianie i wyniósł 0,9%. Udział lokat międzybankowych obniżył się o 4,1 p.p. do poziomu 17,7%. 78 banków spółdzielczych nie posiadało lokat międzybankowych.

Wykres 61. Struktura banków spółdzielczych pod względem udziału lokat międzybankowych w sumie bilansowej netto

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Na koniec 2003 r. udział depozytów międzybankowych w sumie bilansowej netto wynosił 0,2%. W 2002 r. udział ten kształtował się na nieco wyższym poziomie osiągając wartość 0,3%. Według stanu na 31 grudnia 2003 r. depozyty międzybankowe występowały w 35 bankach. Sytuację banków spółdzielczych w zakresie płynności należy ocenić jako stabilną.

⁴²⁾ Wskaźnik płynności strukturalnej II to relacja między łatwo zbywalnymi papierami wartościowymi (bony skarbowe i bony pieniężne NBP) a najbardziej wymagalnymi pasywami.

⁴³⁾ Wskaźnik płynności strumieniowej I jest relacją między aktywami zapadalnymi w terminie do 1 miesiąca a pasywami wymagalnymi w terminie do 1 miesiąca.

⁴⁴⁾ Wskaźnik płynności strumieniowej II jest relacją między aktywami zapadalnymi w terminie do 3 miesięcy a pasywami wymagalnymi w terminie do 3 miesięcy.

Bezpieczny Bank

5. Depozyty

Tabela 47. Depozyty w sektorze banków spółdzielczych wg stanu na 31.12.2003 r.

Wyszczególnienie [tys. zł]	Złote	Waluta	Razem	Porównanie wyników [%]		Udział w depozytach ogółem [%]		
				31.12. 2003/ 31.12. 2002	31.12. 2003/ 30.06. 2003	31.12. 2002	30.06. 2003	31.12. 2003
				31.12.2003				
Depozyty sektora finansowego, w tym:	155 707	6 244	161 951	-9,40	-38,13	0,91	1,30	0,75
depozyty banków	100 958	6 244	107 202	-9,80	-47,58	0,61	1,01	0,50
depozyty instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych	3 425	0	3 425	-8,18	-7,06	0,02	0,02	0,02
Depozyty sektora niefinansowego, w tym:	19 201 991	46 392	19 248 383	9,80	10,19	89,27	86,57	88,89
depozyty podmiotów gospodarczych	1 342 344	1 031	1 343 375	29,26	47,57	5,29	4,51	6,20
depozyty gospodarstw domowych*	17 262 023	44 856	17 306 879	8,33	8,29	81,36	79,21	79,93
depozyty innych podmiotów	597 624	505	598 129	16,31	3,93	2,62	2,85	2,76
Depozyty sektora instytucji rządowych i samorządowych, w tym:	2 243 103	260	2 243 363	16,36	-8,37	9,82	12,13	10,36
depozyty instytucji rządowych szczebla centralnego	66 980	0	66 980	80,65	48,62	0,19	0,22	0,31
depozyty instytucji samorządowych	2 163 273	260	2 163 533	15,06	-9,52	9,58	11,85	9,99
depozyty funduszy ubezpieczeń społecznych	12 850	0	12 850	23,80	6,01	0,05	0,06	0,06
Depozyty ogółem	21 600 801	52 896	21 653 697	10,27	7,31	100,00	100,00	100,00

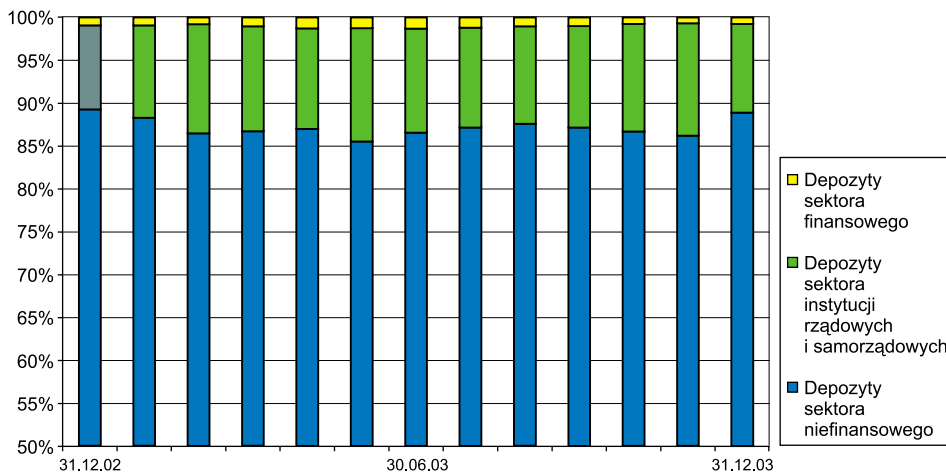
Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Depozyty Depozyty ogółem wyniosły na koniec 2003 r. 21.653.697 tys. zł i wzrosły w odniesieniu do końca 2002 r. o 10,3%. Depozyty złotowe stanowiły 99,8% depozytów ogółem.

Z działalności BFG

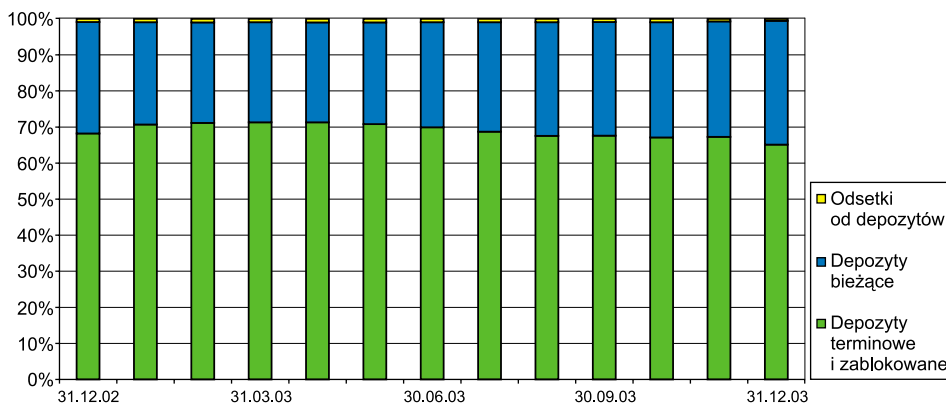
Udział **depozytów podmiotów finansowych** w depozytach ogółem wyniósł 0,8%, co oznacza obniżenie w stosunku do końca 2002 r. o 0,1 p.p.

Wykres 62. Struktura depozytów w sektorze banków spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r – grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Wykres 63. Struktura terminowa depozytów sektora niefinansowego w bankach spółdzielczych w okresie grudzień 2002 r.–grudzień 2003 r.

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

Depozyty podmiotów niefinansowych osiągnęły na koniec 2003 r. 88,9% udziału w depozytach ogółem, co oznacza spadek w porównaniu z 2002 r. o 0,4 p.p. Największy udział w depozytach od tego sektora miały **depozyty gospodarstw domowych**, które stanowiły 89,9% (udział obniżył się o 1,2 p.p.). Udział **depozytów podmiotów gospodarczych** wyniósł na koniec 2003 r. 7,0%, co oznacza wzrost o 1,1 p.p. Udział **depozytów innych podmiotów** zwiększył o 0,2 p.p. (pozycja ta stanowiła 3,1% depozytów podmiotów niefinansowych).

W strukturze terminowej **depozytów od sektora niefinansowego** największą pozycję stanowiły depozyty terminowe i zablokowane z udziałem 65,1%. Na koniec 2003 r. ich udział w depozytach ogółem od sektora niefinansowego zmniejszył się o 3,1 p.p. w porównaniu z końcem 2002 r. Udział depozytów terminowych i zablokowanych w I kwartale 2003 r. wykazywał tendencję rosnącą osiągając w marcu 2003 r. wartość 71,3%. Jednak w kolejnych miesiącach udział ten stopniowo obniżał się. Na koniec 2003 r. depozyty bieżące stanowiły 34,3% depozytów od sektora niefinansowego (wzrost udziału o 3,4 p.p.), natomiast odsetki 0,6% (spadek o 0,3 p.p.). Udział **depozytów sektora instytucji rządowych i samorządowych** w depozytach ogółem zwiększył się o 0,5 p.p. w 2003 r. do poziomu 10,4%.

6. Banki spółdzielcze w zrzeczeniach

Według stanu na 31 grudnia 2003 r. najwięcej banków spółdzielczych (60,5% populacji sektora) było zrzeszonych w BPS SA. Jednocześnie banki te posiadały największe udziały w sumie bilansowej, depozytach i funduszach własnych sektora banków spółdzielczych.

Średni bank w zrzeczeniu GBW charakteryzował się najwyższą rentownością i najlepszą jakością należności. Najlepszą wypłacalność oraz najniższy udział kosztów działania w kosztach ogółem posiadał natomiast średni bank zrzeszony w BPS.

Z działalności BFG

Tabela 48. Podstawowe dane i wskaźniki dla banków spółdzielczych w poszczególnych zrzeszeniach według stanu na 31.12.2003 r.

Wyszczególnienie	Jedn.	Sektor BS	Banki spółdzielcze zrzeszone w:			
			BPS	GBW	MR BANK	Niezrzeszone
Liczba banków	liczba	600	363	157	78	2
Liczba placówek	liczba	2 565	1 464	746	296	59
Liczba osób zatrudnionych	liczba	27 165	15 411	7 913	3 247	594
Średnia liczba osób zatrudnionych w placówce	liczba	9	8	9	9	10
Suma bilansowa netto na 1 zatrudnionego	tys. zł	945	940	893	1 019	1 370
Wynik finansowy netto na 1 zatrudnionego	tys. zł	10	11	11	11	-16,6
Udział w sektorze bs						
Suma bilansowa netto	%	–	56,42	27,52	12,88	3,17
Należności ogółem brutto	%	–	54,20	29,46	13,64	2,70
Depozyty sektora niefinansowego oraz sektora instytucji samorządowych	%	–	56,64	27,24	12,94	3,18
Fundusze własne	%	–	56,78	27,34	13,76	2,12
Zysk (strata) netto	%	–	60,46	30,62	12,43	-3,51
Statystyczny bank						
Suma bilansowa netto	tys. zł	42 789	39 905	45 007	42 407	406 944
Depozyty sektora niefinansowego oraz sektora instytucji samorządowych	tys. zł	35 687	33 411	37 148	35 518	340 527
Fundusze własne	tys. zł	4 066	3 817	4 248	4 305	25 832
Fundusze własne (kurs z dnia 31 grudnia 2000 roku 1 euro = 3,8544 zł)	tys. euro	1 055	990	1 102	1 117	6 702
Zysk (strata) netto	tys. zł	469	469	549	448	-4 936
ROA netto	%	1,10	1,17	1,22	1,06	-1,21
ROE netto	%	11,97	12,39	14,32	11,15	-15,89
Rentowność obrotu netto	%	8,66	9,14	9,53	9,00	-10,18
Współczynnik wypłacalności	%	14,19	14,94	13,08	14,32	10,85
Udział należności zagrożonych w należnościach ogółem	%	6,41	6,89	5,30	5,51	13,66
Koszty działania banku / koszty ogółem	%	51,22	51,10	52,24	54,22	36,02

Źródło: Dane NBP, opracowanie własne.

7. Porównanie sektora banków spółdzielczych ze spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi

W 2003 r. wartość aktywów spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych (SKOK-ów) wzrosła o 36,3%. W podobnym tempie wzrosły depozyty kas (o 38,1%) oraz kredyty (o 33,3%).

Tabela 49. Sektor banków spółdzielczych w porównaniu ze spółdzielczymi kasami oszczędnościowo – kredytowymi według stanu na 31.12.2003 r.

Pozycja	Banki spółdzielcze (1)			Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo- -Kredytowe (2)			SKOK / sektor banków spółdzielczych (2) / (1)			
	31.12. 2002	31.12. 2003	Zmia- na	31.12. 2002	31.12. 2003	Zmia- na	31.12. 2000	31.12. 2001	31.12. 2002	31.12. 2003
Aktywa ogółem (tys. zł)	23 398 065	25 673 167	9,72%	2 455 086	3 346 880	36,32%	6,65%	8,15%	10,49%	13,04%
Wartość depozytów (tys. zł)	19 410 208	21 411 916	10,31%	2 253 906	3 111 513	38,05%	6,70%	8,71%	11,61%	14,53%
Należności od sektora nie-finansowego netto (tys. zł)	12 629 170	14 761 846	16,89%	1 659 780	2 212 948	33,33%	8,56%	10,96%	13,14%	14,99%
Liczba placówek	2 444	2 565	121	923	1 285	362	44,06%	50,41%	37,77%	50,10%

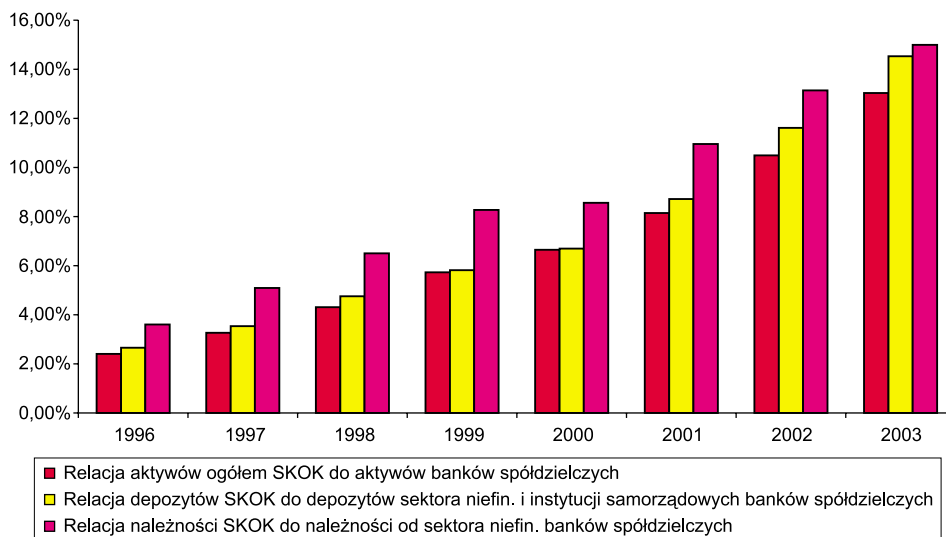
Źródło: Dane NBP; www.skok.pl; opracowanie własne.

Z roku na rok można zaobserwować systematyczny wzrost depozytów i kredytów SKOK-ów w porównywalnych wielkościach sektora spółdzielczego. Na koniec 2003 r. suma depozytów przyjętych przez SKOK-i odpowiadała 14,5% depozytów banków spółdzielczych, a suma kredytów – prawie 15,0%. Liczby te potwierdzają, że SKOK-i stają się coraz bardziej konkurencyjne wobec sektora banków spółdzielczych, przejmując część ich aktualnych i potencjalnych klientów.

8. Podsumowanie

W 2003 r. mimo obserwowanego ożywienia gospodarczego sytuacja finansowa w sektorze banków spółdzielczych nieznacznie pogorszyła się w zakresie jakości należności i efektywności. Pomimo to ich jakość była nadal znacznie lepsza niż w sektorze banków komercyjnych. Słabsze wyniki finansowe w 2003 r. były wypadkową

Wykres 64. Relacja aktywów, depozytów i kredytów SKOK i banków spółdzielczych w latach 1996–2003

Źródło: Dane NBP; www.skok.pl; opracowanie własne.

kilku czynników: malejącej marży odsetkowej oraz niższego wyniku operacji finansowych (w 2002 r. banki uzyskały dodatkowe zyski z przeszacowania akcji BPS SA).

Liczba banków wykazujących straty zmniejszyła się o blisko połowę, ale kwota straty skumulowanej w 2003 r. była wyższa od straty w 2002 r. o 75,5%, co wynikało z przyrostu straty w 2 bankach. Jedynie te 2 banki spółdzielcze wykazały współczynnik wypłacalności poniżej 8%. Wzrost funduszy własnych w sektorze banków spółdzielczych (o 17,3%) miał wpływ na wzrost średniego współczynnika wypłacalności do 14,2%. Na koniec 2003 r. wszystkie banki spółdzielcze spełniały ustawowe wymogi kapitałowe, przy czym kolejny próg kapitałowy (500 tys. euro, który banki powinny spełnić na koniec 2005 r.) osiągnęły 393 banki (65,5% wszystkich banków spółdzielczych). W kolejnych latach pozostałe banki powinny przeznaczyć wypracowane zyski na zwiększenie funduszy własnych lub rozważyć możliwość połączenia się z innym bankiem.

W 2003 r. zaobserwowano wzrost depozytów gospodarstw domowych w sektorze banków spółdzielczych (o 8,3%).

*Opracował Zespół Analiz Systemowych
Departamentu Analiz BFG*

Problemy i poglądy

Grażyna Bancarewicz

PROCYKLICZNE ZACHOWANIA BANKÓW A NOWA UMOWA KAPITAŁOWA

1. Wprowadzenie

Charakterystyczną cechą działalności bankowej jest ryzyko. Praktycznie każdemu kontraktowi finansowemu towarzyszy ryzyko kredytowe. Z tego powodu wielu ekonomistów i nadzorców bankowych żywo interesuje się pomiarem, wyceną ryzyka kredytowego oraz jego zarządzaniem. Zainteresowanie to znalazło wyraz m.in. w Umowie Kapitałowej (UK) opracowanej przez Komitet Bazylejski ds. Nadzoru Bankowego. W czerwcu 2004 r. została opublikowana Nowa Umowa Kapitałowa (NUK), która ma zreformować pomiar adekwatności kapitałowej poprzez wprowadzenie minimalnych wymogów kapitałowych, bardziej czułych na ryzyko.

Zgodnie z obecnie obowiązującą Umową Kapitałową, kredyty są przyporządkowywane do poszczególnych grup, którym przypisano niezmiennie w czasie wagi ryzyka. Nowa Umowa Kapitałowa kładzie nacisk na ściślejsze powiązanie kapitału regulacyjnego z właściwymi ryzykami. Zachęca banki, by lepiej i w większym zakresie zarządzały ryzykiem, szczególnie ryzykiem kredytowym¹⁾. Mając na celu umożliwienie rozwoju sposobów zarządzania ryzykiem kredytowym, NUK wprowadza kilka wariantów jego oceny: metodę standardową oraz metodę wewnętrznych ratingów (IRB), która może być przyjęta w wersji podstawowej lub zaawansowanej. Podejście standardowe niewiele różni się od obecnie obowiązującego. Bazuje ono na ratingach nadawanych przez zewnętrzne agencje ratingowe. Waga ryzyka zależy od segmentu, do którego przypisano daną ekspozycję bankową, oraz ratingu. Natomiast podejście IRB jest całkowicie nową koncepcją, mającą zapewnić ścisłą zależność pomiędzy wymo-

¹⁾ M. Saldenberg, T. Schuermann, *The New Basel Capital Accord and Questions for Research*, Federal Reserve Bank of New York, New York 2003, s. 3

gami kapitałowymi i rzeczywistym ryzykiem kredytowym ponoszonym przez bank. Opiera się ono na czterech parametrach:

1. PD – prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania (Probability of Default),
2. LGD – współczynnik strat z tytułu niewykonania zobowiązania (Loss Given Default),
3. EAD – wartość ekspozycji w momencie niewykonania zobowiązania (Exposure at Default),
4. M – termin rozliczenia (Maturity).

W podstawowej metodzie IRB bank szacuje tylko jeden parametr – PD, a pozostałe zadane są przez nadzór. Natomiast w zaawansowanej metodzie IRB bank samodzielnie szacuje wszystkie (4) parametry ryzyka. Metoda wewnętrznych ratingów polega na przyporządkowaniu do jednej z klas aktywów ekspozycji bankowych, nadaniu im wartości parametrów ryzyka, a następnie zastosowaniu funkcji ważenia aktywów ryzykiem i odniesieniu wyniku do kapitału regulacyjnego.

2. Cykliczność w zachowaniu banków

Cykliczne zachowania banków są naturalną cechą działalności kredytowej, a nie nadzwyczajnym zjawiskiem spowodowanym regulacjami (choć te ostatnie mogą je wzmacniać). Banki zachowują się procyklicznie, jeżeli udzielanie przez nie kredytów, surowość prowadzonej polityki oceny kredytowej, praktyka wymaganych zabezpieczeń, jak również zyskowność, są skorelowane z krótkookresowym cyklem koniunkturalnym w gospodarce²⁾.

Jednym z bardzo krytycznych zarzutów stawianych Nowej Umowie Kapitałowej jest wzmacnianie procyklicznego zachowania banków w dziedzinie adekwatności kapitałowej. Podporządkowanie się banków nowym regulacjom w niesprzyjających warunkach, może doprowadzić do napotkania przez nie na znaczne trudności w okresie recesji gospodarczej. NUK ustanawia silne powiązania między ryzykami a kapitałem i równocześnie prowadzi do ściśle określonych reakcji na ryzyka. W okresie dobrej koniunktury zachęca do wzmacniania ekspansji kredytowej poprzez redukcję wymagań kapitałowych. Natomiast w czasie kryzysu znaczny wzrost w wymogach kapitałowych może prowadzić do ograniczania działalności kredytowej. Jeżeli bodźce kapitałowe powodują takie same zachowania kredytowe banków w całym sektorze, to nawet nieznaczne procykliczne posunięcia na poziomie poszczególnych banków, mogą prowadzić do znacznej procyklicznej amplitudy na poziomie całego systemu bankowego³⁾. Szacuje się, iż w Stanach Zjednoczonych kapitał utrzymywany przez

²⁾ E. Horvath, K. Mero, B. Zsamboki, *Studies on the procyclical behaviour of banks, the National Bank of Hungary*, Budapest 2002, s. 5.

³⁾ K. Mero, B. Zsamboki, *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Procyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, w: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003, s. 22.

banki w przeciagu danego roku musi być o 25%-30% wyższy w czasie recesji, niż w czasie wzrostu⁴).

Regulacje Nowej Umowy Kapitałowej są źródłem wielu pytań, m.in. czy poszczególne podejścia do szacowania ryzyka kredytowego będą wzmacniać, czy też łagodzić procykliczne zachowania banków, oraz którą z metod banki zdecydują się wybrać.

3. Metoda standardowa a niestabilność ratingów

Standardowa metoda oceny ryzyka kredytowego będzie dostępna wszystkim bankom. Jest ona znacznie prostsza niż IRB i możliwa do zastosowania przez jednostki nie mające skomplikowanego systemu zarządzania ryzykiem. Duży nacisk został położony na uwydatnienie wrażliwości na ryzyko. Klasyfikacja klientów w zależności od ryzyka, będzie zależała od zewnętrznych ratingów nadawanych przez uznane agencje ratingowe. Spowoduje to, iż wagi ryzyka nie będą już stałe w czasie.

Agencje ratingowe powinny starać się, aby nadawane przez nie ratingi uwzględniały długi horyzont czasowy, obejmujący kilka cykli koniunkturalnych. Stabilność ocen wcale jednak nie oznacza, iż to im się uda. Należy wziąć pod uwagę, iż możliwości agencji ratingowych są ograniczone, a pozyskiwanie i przetwarzanie informacji jest drogie. Gdyby jednak ograniczyć przegląd tylko do tych przedsiębiorstw, o których wiemy, iż z pewnością zostały ostatnio poddane ocenie, wówczas można zauważyć niezwykle silne powiązanie między cyklem koniunkturalnym a ratingiem kredytowym. Ta zależność jest również bardzo widoczna w przypadku ratingów nadawanych po raz pierwszy. Można dostrzec, iż początkowe oceny nadawane w okresie cyklicznego wzrostu są, ogólnie rzecz biorąc, lepsze niż ratingi firm, których pierwsza ocena miała miejsce w czasie recesji⁵).

Warto podkreślić, że oceny nadawane przez agencje ratingowe nie są absolutną miarą ryzyka, a jedynie stanowią skalę przydatną w relatywnych porównaniach (pozwalają określić w danym momencie czasowym ryzykowność jednego przedsiębiorstwa w stosunku do innego). Oznacza to, iż do danego ratingu nie jest przypisana stała wartość PD (prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania). Jednocześnie wzrost (spadek) PD we wszystkich kategoriach ratingowych, nie powinien prowadzić do obniżenia (podwyższenia) ocen przedsiębiorstw⁶), gdyż odległości pomiędzy poszczególnymi kategoriami pozostają niezmienione. W rzeczywistości jest jednak inaczej. Na przykład ratingi nadawane przez Moody's, mimo iż nie są uwarun-

⁴ A. Bangia, F.X. Diebold, T. Schuermann, *Ratings Migration and the Business Cycle*, with Application to Credit Portfolio Stress Testing, University of Pennsylvania, Philadelphia 2000, http://papers.ssrn.com/paper.taf/abstract_id=231152, s. 39.

⁵ K. Mero, B. Zsomboki, *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Procyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, w: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003, s. 24.

⁶ Oczywiście w przypadku relatywnej zmiany ryzyka, przedsiębiorstwo może otrzymać nowy rating.

owane stadium cyklu koniunkturalnego, to jednak są często obniżane w okresie recesji⁷⁾.

Interesującym zjawiskiem zaobserwowanym ostatnio jest tzw. przestrzelanie w ratingach (*overshooting in ratings*). Jeżeli klasyfikacja (a co za tym idzie rating) danego klienta zmieniała się, to zmiana ta jest zwykle znacząca. Odzwierciedla to przesadny optymizm lub nadmierny pesymizm związany z bieżącymi obserwacjami czynionymi w ramach danej fazy cyklu. Dobrymi przykładami tego są niedawne kryzysy walutowe⁸⁾, gdy ratingi pewnych krajów najpierw drastycznie spadły, a następnie przez kilka miesięcy stopniowo polepszały się. Takie fluktuacje ocen nie współgłrają z zasadą długoterminowych ratingów dokonywanych na podstawie próby obejmującej wiele cykli koniunkturalnych⁹⁾.

Biorąc pod uwagę powyższe czynniki można przypuszczać, iż oceny nadawane przez zewnętrzne agencje ratingowe nie będą stabilne w czasie. To z kolei przełoży się na zmienność wag ryzyka w bankach stosujących standardową metodę ryzyka kredytowego, a w konsekwencji na niestałość wymogów kapitałowych. Trudno jest jednak oszacować jaki wpływ może to wywrzeć na cały system bankowy. Zależy to bowiem od wielu czynników. Niewątpliwie ważna jest ekonomiczna rola (waga i wpływ) pełniona przez agencje ratingowe w danym kraju. Istotne jest również jakie przedsiębiorstwa są oceniane przez te agencje. Prawdopodobna jest sytuacja, że ratingi otrzymują tylko duże firmy, gdy tymczasem głównie małe i średnie przedsiębiorstwa finansują się przy pomocy banków. Należy również zwrócić uwagę na udział banków korzystających z metody standardowej w całym sektorze bankowym. Jest dużo bardziej prawdopodobne, iż duże banki zdecydują się na korzystanie z podejścia IRB, gdyż nierzadko prowadzą już swoje własne, wewnętrzne ocenianie, dokonywane na potrzeby wewnętrznej zarządu. Dostosowania będą mniej kosztowne, niż tworzenie wszystkiego od podstaw. Warto jednak zaznaczyć, że może się okazać, iż wartości parametrów wrażliwości na ryzyko w standardowej metodzie pomiaru ryzyka kredytowego będą zbyt niskie (jak ma to miejsce w standardowej metodzie pomiaru ekspozycji na ryzyko rynkowe¹⁰⁾). Wówczas Nowa Umowa Kapitałowa chybiłaby w dawaniu bankom bodźców zachęcających je do przechodzenia na metodę IRB. Wielkość minimalnych wymogów kapitałowych zależy również od tego, co dany bank posiada w swoim portfelu kredytowym. Z badań na podstawie danych dotyczących zmian w ratingach kredytowych kredytobiorców w Stanach Zjednoczonych w latach 1970–2000 (brano pod uwagę kredyty komercyjne i dla przemysłu – *C&I loans*¹¹⁾) wynika, iż zmiany te w czasie danego cyklu koniunkturalnego nie wzmac-

⁷⁾ E. Catarineu-Rabell, P. Jackson, D.P. Tsomocos, *Procyclicality and the new Basel Accord – banks' choice of loan rating system*, Bank of England, London 2003, s. 18.

⁸⁾ Na przykład kryzys wschodnioazjatycki w latach 1997–1998, który dotyczył głównie Indonezji, Korei, Malezji, Filipin i Tajlandii.

⁹⁾ K. Mero, B. Zsamboki, *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Procyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, w: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003, s. 25

¹⁰⁾ M. Saidenberg, T. Schuermann, *The New Basel Capital Accord and Questions for Research*, Federal Reserve Bank of New York, New York 2003, s. 16–17.

¹¹⁾ Commercial and industrial loans.

niałyby istotnie cykliczności w kredytach ważonych ryzykiem, jeżeli stosowano by w tym okresie metodę standardową z NUK. Rezultaty badań ujawniły jednak pewną ciekawostkę. Okazało się, iż nowe wymagania kapitałowe w stosunku do obecnie obowiązujących byłyby niższe dla banków posługujących się standardową metodą oceny ryzyka kredytowego, proponowaną przez Nową Umowę Kapitałową¹²⁾. Jeżeli przyjęcie w przyszłości regulacji NUK rzeczywiście przyniosłoby taki efekt, to byłby to silny bodziec dla banków do posługiwania się metodą standardową.

4. Pomiar ryzyka kredytowego z wykorzystaniem metody IRB

Banki o dobrze rozwiniętych systemach oceny ryzyka będą mogły korzystać z metody IRB wyliczając ryzyko kredytowe swych portfeli. Minimalne wymogi kapitałowe zostaną ściśle powiązane z wewnętrznym oszacowaniem parametrów ryzykowności kredytu i kredytobiorcy. To, do jakiego stopnia banki będą potrzebowały obniżyć nadawane przez siebie oceny w czasie recesji, będzie zależę od sposobu szacowania parametrów. Jeżeli założą, iż warunki ekonomiczne panujące w momencie zaciągania kredytu pozostaną stałe w okresie kredytowania, to wówczas w czasie pogorszenia (lub polepszenia) koniunktury dokonane oszacowania będą musiały ulec ponownemu rozpatrzeniu. Jeżeli jednak banki uwzględnią zmiany w otoczeniu ekonomicznym, to wówczas fluktuacje te mogą być mniejsze.

Posługiwanie się metodą wewnętrznych ratingów może dać efekt nadmiernego udzielania kredytów, gdy w okresie boomu gospodarczego banki założą, iż sprzyjające warunki będą trwać. Ryzyko jest podejmowane w okresie dobrej koniunktury, a skutki są odczuwane w czasie recesji¹³⁾.

Istnieje kilka teorii tłumaczących niedoszacowywanie ryzyk w czasie rozkwitu gospodarczego. Jedna z nich mówi, że gdy pamięć ostatniej dekonunktury przybłąka, banki pozwalają sobie na obniżenie swych pozycji kapitałowych i udzielanie kredytów na łagodniejszych warunkach. Cierpią na „krótkowzroczność dotyczącą katastrof” (*disaster myopia*). W pewnym punkcie czasu, długo po tym, gdy banki znalazły się w bardzo trudnej sytuacji, subiektywna ocena prawdopodobieństwa wystąpienia ponownej katastrofy może stać się tak niska, iż jest traktowana jako zero. Jeżeli prawdopodobieństwo zostanie skorygowane do dołu, to banki będą mogły udzielać kredytów szerszemu gronu klientów. To oczywiście wywrze także wpływ na wycenę kredytów. Jednak jak długo pensje i premie osób analizujących wnioski kredytowe (*lending officers*) będą odzwierciedlać krótkoterminowy zysk (a nie długoterminowe ryzyka), tak długo osoby te będą zachęcane do lekceważenia niebezpieczeństw. Gdy pojawi się wstrząs, wówczas subiektywne prawdopodobieństwa zostaną skorygowane do góry, a system finansowy może popaść w kryzys. Jest to zgodne z inną teorią

¹²⁾ S.B. Carpenter, W. Whitesell, E. Zakrajsek, *Capital Requirements, Business Loans, and Business Cycles: An Empirical Analysis of the Standardized Approach in the New Basel Capital Accord*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington 2001, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=293683, s. 3–4.

¹³⁾ E. Catarineu-Rabell, P. Jackson, D.P. Tsomocos, *Procyclicality and the new Basel Accord – banks' choice of loan rating system*, Bank of England, London 2003, s. 11.

tłumaczącą zmienność polityk kredytowych. Powszechnie zakłada się, iż zarząd banku postępuje racjonalnie. Jednak w krótkim okresie skupia się on na dochodach banku i reputacji. Zarząd może osiągnąć swe cele stosując liberalną politykę kredytową w okresie dobrej koniunktury, zwiększając bieżące dochody kosztem przyszłych¹⁴⁾.

5. Ryzyko zewnętrzne i wewnętrzne a Nowa Umowa Kapitałowa

Modele IRB są znacznie bardziej czułe na ryzyko niż ma to miejsce w podejściu standardowym, co oczywiście odzwierciedla jeden z celów regulacji. Mimo to Nowa Umowa Kapitałowa jest coraz silniej krytykowana w literaturze naukowej. Zarzuca się jej przede wszystkim, iż oparte na ryzyku reguły kapitałowe nie czynią różnic między zewnętrznymi i wewnętrznymi ryzykami. Jeżeli zachowania i oczekiwania uczestników rynku są różne, wówczas ryzyko rzeczywiście może być uznane za czynnik zewnętrzny, gdyż gracze mają odmienne punkty widzenia i strategie działania. W tym wypadku ryzyka są określane na zewnątrz systemu. W rzeczywistości badania odporności (*stress-tests*) mają sens tylko w takim przypadku, gdyż można wtedy odpowiednio zmierzyć wpływ wstrząsów przy pomocy metod statystycznych. Jednak, jeżeli oczekiwania i reakcje uczestników rynku staną się identyczne, a takie reakcje mają bezpośredni wpływ na ceny rynkowe, wówczas napotykamy ryzyko wewnętrzne. W takim wypadku uczestnicy rynku starają się zająć takie same pozycje, a poprzez to wpływają na zewnętrzne otoczenie. Oznacza to, iż ryzyko nie jest już czynnikiem zewnętrznym, lecz definiowanym wewnątrz systemu. Może to być szczególnie ważne w sytuacjach reakcji na zakłócenia (*stress situation*), gdyż oczekuje się, że wstrząsy będą miały podobny wpływ na wszystkich uczestników rynku. Wówczas jest prawdopodobne, iż ich reakcje również będą bardzo zbliżone. W konsekwencji otoczenie przejdzie znaczną zmianę w porównaniu do początkowej sytuacji. W ten sposób, z powodu wewnętrznych ryzyk, funkcje opisujące początkową sytuację przestaną mieć zastosowanie, gdyż zostały zastąpione przez nowy rozkład ryzyk¹⁵⁾.

Wewnętrzne ryzyka mogą pociągać za sobą poważne konsekwencje. Przykładem może być krach na giełdzie papierów wartościowych w Stanach Zjednoczonych w 1987 r.¹⁶⁾ W wielu przypadkach niewielkim zmianom w warunkach zewnętrznych towarzyszą przemiany o dużej sile, gdyż uczestnicy rynku reagują jednolicie na dany impuls, co prowadzi do fali takich samych zachowań.

Tym, co łączy wewnętrzne ryzyka i Nową Umowę Kapitałową, są funkcje ryzyka zawarte w NUK. Obecnie stosowane modele ryzyka zakładają, że uczestnicy rynku są cenobiorcami, czyli ich zachowania nie wpływają na ruchy cen na rynku. Jeżeli jest tak w rzeczywistości, to możliwe i zasadne powinno być dokonywanie statystycz-

¹⁴⁾ Tamże, s. 11–12.

¹⁵⁾ K. Mero, B. Zsamboki, *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Pro-cyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, w: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003, s. 26.

¹⁶⁾ Tamże, s. 27.

nych kalkulacji opartych na historycznych danych (oczywiście zakładając stabilność otoczenia). Opisywanie rozmiaru zakładanych ryzyk dotyczących rynków finansowych z góry zadaną funkcją i używanie tego jako standardu regulacyjnego będzie mogło mieć poważne konsekwencje. Jest to dobrze znane i szeroko dyskutowane w literaturze naukowej zjawisko polegające na tym, iż użycie statystycznych korelacji (powiązań) dla celów regulacyjnych może skutkować utratą pierwotnie istniejącej natury tych powiązań. W odniesieniu do Nowej Umowy Kapitałowej oznacza to, iż strukturalne przemiany spowodowane nowymi, opartymi na ryzyku oszacowaniami kapitału doprowadzą do tego, że wyniki otrzymane na podstawie obecnych pomiarów nie powiedzą za dużo o przyszłości¹⁷⁾.

6. Powiązania parametrów metody IRB z cyklem koniunkturalnym

Podstawowa metoda IRB daje bankom możliwość szacowania tylko jednego parametru – prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania (PD), a zaawansowana – wszystkich czterech. Proponowana przez Nową Umowę Kapitałową funkcja wag ryzyka jest bardziej płaska niż obecnie obowiązująca. Oznacza to, iż coraz większym wartościom PD odpowiada mniej niż proporcjonalny wzrost wymagań kapitałowych. Będzie to wpływać na obniżenie cyklicznych zmian kapitału.

Wartości PD, LGD i EAD są wrażliwe na zmiany cyklu koniunkturalnego. Podstawowa metoda IRB przypisuje LGD stałą wartość, więc nie uwzględnia istniejącej w rzeczywistości, dodatniej korelacji między PD a LGD. Natomiast podejście zaawansowane pozwala na szacownie zarówno PD jak i LGD, czyli zgodnie z cyklem koniunkturalnym. Przyjrzymy się wynikom symulacji, którą przeprowadzono na danych z lat 1982–2000, dotyczących standardowego portfela kredytowego banków w Stanach Zjednoczonych. Porównano wyniki dwóch scenariuszy. W pierwszym scenariuszu LGD przypisano stałą wartość 50%, natomiast w drugim pozwolono na wahania pomiędzy 60% a 40%. Okazuje się, iż różnice w wymogach kapitałowych są bardzo widoczne. Gdy LGD zostaje uwolnione, wówczas efekt procykliczności znacznie wzrasta¹⁸⁾. Porównując zastosowanie w praktyce zaawansowanej i podstawowej metody wewnętrznych ratingów, można zatem oczekiwać znacznie większych efektów procyklicznych w wymogach kapitałowych w przypadku zaawansowanego IRB.

7. Trzy możliwości w podejściu banków do szacowania parametru PD

Nowa Umowa Kapitałowa nadaje stałe wagi ryzyka wszystkim kredytom, których oszacowane prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania (PD) jest takie samo. Wydawałoby się, iż będzie to jednoznacznie wpływać na stabilizację minimal-

¹⁷⁾ Tamże, s. 28–29.

¹⁸⁾ E.I. Altman, B. Brady, A. Resti, A. Sironi, *The Link between Default and Recovery Rates: Implications for Credit Risk Models and Procyclicality*, 2002, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=314719, s. 39–40.

nych wymogów kapitałowych. Jednak bardzo dużo leży tutaj w gestii banku. Waga ryzyka danego kredytu będzie zależeć od tego, do jakiej grupy PD bank przypisze kredytobiorcę. To oznacza, iż bank, mimo stałych wag ryzyka, będzie mógł wpływać na minimalny wymóg kapitałowy. W ten sposób wzrastają możliwości cyklicznych zmian kapitału. Jednak czy tak się stanie, zależy od polityki banku. Przyjrzyjmy się, jaki wpływ na zyskowność banku będzie miał wybór jednej z trzech opcji przypisywania ocen, która z kolei wpłynie na minimalne wymogi kapitałowe.

1. Współczynniki PD zmieniają się zgodnie z kierunkiem zmian w oczekiwanej niewypłacalności (*default*) sektora.
2. Współczynniki PD zmieniają się przeciwnie w stosunku do kierunku zmian w oczekiwanej niewypłacalności (*default*) sektora.
3. Współczynniki PD nie zmieniają się.

Zgodnie z pierwszym podejściem, gdy niewypłacalność sektora wzrasta, banki ponownie oceniają kredyty i przypisują je do wyższych grup PD. W okresie boombu kredyty są przypisywane do grup odzwierciedlających wpływ korzystnych warunków gospodarczych na prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania kredytobiorcy (nie uwzględniając możliwości recesji w przyszłości).

Drugie podejście jest odwrotnością pierwszego – gdy oczekiwana niewypłacalność (*default*) sektora jest wysoka, wówczas banki przypisują kredyty do niższych grup PD. W tym scenariuszu grupa PD, do której jest zaliczony kredytobiorca, ma swoje odbicie w oprocentowaniu. W dobrych czasach kredytobiorcy są zdolni do większych opłat, więc banki przypisują ich do bardziej konserwatywnych grup. Natomiast w okresie recesji kredytobiorcy są pod większą presją, aby więc uniknąć ich niewypłacalności, banki łagodzą warunki kredytowania przenosząc kredytobiorców do niższych grup PD.

Trzeci wariant zakłada nadawanie ocen zgodnie z długoterminowym, średnim współczynnikiem niewypłacalności (*default*) dla sektora. W praktyce jednak nawet wybiegające daleko w przyszłość wskaźniki prawdopodobnie wykazywałyby pewne zmiany w poszczególnych fazach cyklu¹⁹⁾.

Powyższe trzy rodzaje procesu przypisywania ocen dają trzy różne profile minimalnych wymogów kapitałowych:

1. procykliczne,
2. przeciwstawiające się cykliczności,
3. niezmiennie w czasie cyklu

W Banku Anglii przeprowadzono badania dotyczące sektora korporacyjnego, aby sprawdzić jaką politykę (procykliczną, przeciwstawiającą się cykliczności zmian w wymogach kapitałowych czy też utrzymywania stałej wysokości kapitału w czasie) mogą preferować banki kierując się chęcią osiągnięcia jak najwyższego zysku. Zbudowano model składający się z trzech sektorów (gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i bankowego) i dwóch okresów z dwoma możliwymi scenariuszami przyszłości. Port-

¹⁹⁾ E. Catarineu-Rabell, P. Jackson, D.P. Tsomocos, *Procyclicality and the new Basel Accord – banks' choice of loan rating system*, Bank of England, London 2003, s. 28–29.

fele ekspozycji korporacyjnych zostały skonstruowane na podstawie aktualnych informacji z dużych banków²⁰⁾. Wyniki są interesujące.

Banki przeciwstawiające się cykliczności w okresie dobrej koniunktury zwiększą ważne ryzykiem kredyty (a co za tym idzie wymogi kapitałowe), a to – *ceteris paribus* – wpłynie na podniesienie stóp procentowych płaconych przez sektor korporacyjny za zaciągane kredyty. W konsekwencji sektor przedsiębiorstw zredukuje popyt na kredyty, co z kolei doprowadzi do zmniejszonego rozrzutu (dyspersji) niewypłacalności (*default*) w tym sektorze i zwiększy oczekiwane przez bank zyski. W czasie recesji banki obniżą ważne ryzykiem kredyty, wpływając tym samym na redukcję stóp procentowych płaconych przez sektor korporacyjny za zaciągane kredyty. To zachęci przedsiębiorstwa do większego zadłużania się, niż miałyby to miejsce, gdyby bank wybrał inny (procykliczny lub neutralny) profil wymogów kapitałowych. Prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania wzrasta, ale pozostaje poniżej poziomów, które byłyby widoczne przy zastosowaniu pozostałych dwu profili. Biorąc pod uwagę cały cykl, zyski banku przeciwstawiającemu się cykliczności są wyższe niż w pozostałych profilach. Jest to wynikiem wyższego oprocentowania kredytów w okresie prosperity oraz niższych współczynników niewykonania zobowiązania w czasie recesji.

Zgodnie z procyklicznym programem w okresie boomu, banki zredukują ważne ryzykiem kredyty i będą zwiększać akcję kredytową. Skutkiem tego będzie większy rozrzut (dyspersja) niewypłacalności (*default*) w sektorze korporacyjnym, ale ogólnie biorąc niewypłacalność (*default*) będzie niższa niż w podejściu przeciwstawiania się cykliczności. W czasie recesji banki zwiększą ważne ryzykiem kredyty oraz oprocentowanie kredytów, co skłoni firmy do redukcji zadłużania się. Współczynniki niewykonania zobowiązania są wyższe niż w przypadku przeciwstawiania się cykliczności. Jeżeli porównamy zyski uzyskane przy zastosowaniu tych dwóch podejść, to okaże się, iż w podejściu procyklicznym są one mniej zależne do współczynników niewykonania zobowiązania, ale uwzględniając cały cykl, zyskowność banku będzie niższa.

W podejściu neutralnym ważne ryzykiem kredyty byłyby niezależne od punktu w cyklu koniunkturalnym. Jednak postępowanie banków w okresach wzrostu gospodarczego będzie przypominać zachowania z profilu przeciwstawiania się cykliczności, a w czasie recesji – procyklicznego. Ponadto zyski banków, stosujących podejście niezmiennego w czasie cyklu minimalnego wymogu kapitałowego, będą niższe niż w dwóch pozostałych opcjach²¹⁾.

Powyższe badania ukazują, iż banki mając możliwość wyboru, skłaniałyby się do podejścia przeciwstawiającemu się cykliczności. Jednak ten wariant jest niezgodny z zamierzeniami Nowej Umowy Kapitałowej, która dąży do powiązania wyższego ryzyka z większą ilością kapitału. Jeżeli więc pozostawi się wybór tylko spośród dwóch możliwości, to – zgodnie z wynikami badań – banki będą preferowały procykliczne zachowania, gdyż prowadzi to do wyższych zysków, niż zachowywanie stabilności w czasie cyklu ekonomicznego.

Banki, stosujące procykliczne podejście, w okresie boomu będą udzielały więcej kredytów niż banki o profilu niezmiennym w czasie cyklu i obniżą oprocentowanie

²⁰⁾ Tamże, s. 7–8.

²¹⁾ Tamże, s. 29, 31–32.

kredytów. Zwiększona akcja kredytowa podniesie współczynniki niewykonania zobowiązań. Jednak dzięki dużo większemu wolumenowi kredytów zyskowność w czasie dobrej koniunktury będzie wyższa niż w podejściu neutralnym. W okresie recesji, banki postępujące procyklicznie podniosą oprocentowanie kredytów, które będzie wyższe niż w bankach preferujących stabilność zachowań, i zmniejszą akcję kredytową, co spowoduje spadek współczynników niewykonania zobowiązania. W czasie dekoniunktury zyskowność będzie niższa w podejściu procyklicznym niż w podejściu neutralnym, ale biorąc pod uwagę cały cykl, odwrotne twierdzenie okaże się prawdziwe. Wyższe zyski w okresie boomu przeważą niższe zyski w czasie recesji dając bankom, które wybrały procykliczny profil minimalnych wymogów kapitałowych wyższą całkowitą zyskowność w porównaniu do banków o niezmiennym zachowaniu w czasie cyklu²²⁾.

Banki stosujące metodę opartą na wewnętrznych ratingach będą dokonywać oceny ryzyka kredytowego w dużo krótszym horyzoncie czasowym, niż w przypadku metody standardowej. Efektem tego może być wzrost procykliczności w wymogach kapitałowych banków.

8. Zakończenie

Działalność kredytową banków cechuje naturalna cykliczność. Nie jest do końca pewne czy wdrożenie Nowej Umowy Kapitałowej zaostrzy te fluktuacje. Silnie procykliczne wymagania kapitałowe mogą mieć poważne skutki w skali całej gospodarki, poprzez zaostrożenie trudnej sytuacji banków w czasie recesji, ale także zachęcanie do zwiększania udzielania kredytów w czasie prosperity.

Metoda szacowania ryzyka kredytowego oparta na wewnętrznych ratingach proponowana przez NUK, daje bankom duże możliwości wpływania na wielkość kredytów ważonych ryzykiem. Ważne jest zatem jakie podejście wybiorą same banki: bardziej stabilne w czasie cyklu ekonomicznego, czy procykliczne. Badania wskazują, iż kierując się wysokością osiąganego zysku, będą skłaniały się raczej ku tej drugiej możliwości. To oznacza zwiększenie już istniejącej naturalnej cykliczności.

Ogólnie rzecz biorąc jest prawdą, iż cykle koniunkturalne zaznaczają się bardziej w otwartych, rozwijających się krajach, silnie włączonych w rynek światowy. Dlatego w wyniku wdrożenia metod IRB, amplituda zmian w bankowych wymogach kapitałowych może okazać się wysoka²³⁾.

Jedno jest pewne – bez względu na to jakie rozwiązanie regulacyjne jest wybrane, zawsze istnieje wymierna zależność między stabilnością a precyzją pomiaru ryzyka. Jeden z tych celów osiąga się zawsze kosztem drugiego.

²²⁾ Tamże, s. 33.

²³⁾ K. Mero, B. Zsamboki, *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Procyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, w: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003, s. 31.

Bibliografia

1. Altman E. I., Brady B., Resti A., Sironi A., *The Link between Default and Recovery Rates: Implications for Credit Risk Models and Procyclicality*, 2002, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=314719
2. Bangia A., Diebold F. X., Schuermann T., *Ratings Migration and the Business Cycle, with Application to Credit Portfolio Stress Testing*, University of Pennsylvania, Philadelphia 2000, http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=231152
3. Carpenter S. B., Whitesell W., Zakrajsek E., *Capital Requirements, Business Loans, and Business Cycles: An Empirical Analysis of the Standardized Approach in the New Basel Capital Accord*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington 2001, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=293683
4. Catarineu-Rabell E., Jackson P., Tsomocos D.P., *Procyclicality and the new Basel Accord – banks' choice of loan rating system*, Bank of England, London 2003
5. Horvath E., Mero K., Zsomboki B., *Studies on the procyclical behaviour of banks, the National Bank of Hungary*, Budapest 2002
6. Mero K., Zsomboki B., *Some Correlations Between the Basel II Capital Accord and Pro-cyclicality – Expected Impact on Hungary in the Light of International Experiences*, Magyar Nemzeti Bank, Budapest 2003
7. Saldenbergh M., Schuermann T., *The New Basel Capital Accord and Questions for Research*, Federal Reserve Bank of New York, New York 2003

Literatura przedmiotu

1. Allen L., Saunders A., *A survey of cyclical effects in credit risk measurement models*, BIS Working Papers (126), 2003
2. Allen L., Saunders A., *A survey of cyclical effects of credit risk management models*, Working Paper Series, N. Stern School of Business, New York University, 2002
3. Altman E. I., Brady B., Resti A., Sironi A., *The link between default and recovery rates: implication for credit risk models and procyclicality*, NYU Stern School Salomon Center Working Paper, 2002
4. Altman E. I., Resti A., Sironi A., *The link between default and recovery rates: effects on the procyclicality of regulatory capital ratios*, BIS Working Papers (113), 2002
5. Altman E. I., Saunders A., *An analysis and critique of the BIS proposal on capital adequacy and ratings*, Journal of Banking and Finance (25), 2001, s. 25-46
6. Amato J., Furfine C.H., *Are credit ratings procyclical? Evidence from Spanish panel data*, Banco de Espana, Servicio de Estudios, Documento de Trabajo (0224), 2002
7. Bangia A., Diebold F.X., Kronimus A. Schagen C., Schuermann T., *Ratings mitigation and the business cycle, with application to credit portfolio stress testing*, Journal of Banking & Finance, 2002, (26: 2/3), s. 445-474

8. Berger A.N., Udell G.F., *The institutional memory hypothesis and the procyclicality of bank lending behaviour*, BIS Working Papers (125), 2003
9. Blum J., Hellwig, *The macroeconomic implications of capital adequacy requirements for banks*, European Economic Review (39), 1995, s. 739–749
10. Borio C., Furfine P., Lowe P., *Procyclicality of the financial system and financial stability: issues and policy options*, BIS Working Papers (1), 2001, s. 1–57
11. Carpenter S.B., Whitesell W., Zakrajsek E., *Capital requirements, business loans and business cycles: an empirical analysis of the standardized approach in the New Basel Accord*, Federal Reserve Board, Finance and Economics Discussion Series, 2001
12. Danielsson J., Embrechts P., Goodhart Ch., Keating F., Renault F., Shin H.S., *An academic response to Basel II*, Financial Market Groups, Special Paper (130), 2001
13. Ervin D.W., Wilde T., *Procyclicality in the new Basel Accord*, Risk, 2001
14. Heid F., *Capital requirements and macroeconomic fluctuations*, Mimeo, Deutsche Bundesbank, 2000
15. Segoviano M.A., Lowe P., *Internal ratings, the business cycle and capital requirements: some evidence from an emerging market economy*, paper presented at a conference on „The impact of economic showdowns on financial institutions and their regulators”, Federal Reserve Bank of Boston, 17–19 kwiecień 2002
16. Lowe P., *Credit risk measurement and procyclicality*, BIS Working Papers (116), 2002
17. Redak V., Tscherteu A., *Base II, procyclicality and credit growth – first conclusion from QIS 3*, Oesterreichische Nationalbank, Financial Stability Report, 5, 2003

Konsultacje dla banków

*Krzysztof Markowski
Robert Wiśniewski*

NOWA REGULACJA KOMISJI NADZORU BANKOWEGO DOTYCZĄCA POMIARU ADEKWATNOŚCI KAPITAŁOWEJ BANKÓW

W dniu 8 września 2004 r. Komisja Nadzoru Bankowego podjęła uchwałę nr 4/2004 w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, oraz zakresu stosowania metod statystycznych i warunków, których spełnienie umożliwia uzyskanie zgody na ich stosowanie, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności, oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania (Dz.Urz. NBP Nr 15, poz. 25).

Uchwała ta zastępuje uchwałę KNB nr 5/2001 z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka [...] (Dz.Urz. NBP Nr 22, poz. 43, z 2003 r. Dz.Urz. NBP Nr 11, poz. 16 oraz z 2004 r. Nr 8, poz. 16) i stanowi kontynuację procesu doskonalenia pomiaru adekwatności kapitałowej banków, rozpoczętego w 2000 r.

Podobnie jak w przypadku wcześniejszych zmian regulacyjnych, projektodawcy podjęli prace analityczne i konsultacyjne z dużym wyprzedzeniem, w związku z czym możliwe było uchwalenie i opublikowanie zmienionej regulacji z odpowiednim wyprzedzeniem w stosunku do dnia jej wejścia w życie. Ma to na celu umożliwienie bankom dokonania zmian systemowych konsumujących wprowadzone zmiany.

Bezpośrednią przyczyną podjęcia przez KNB omawianej uchwały była konieczność ponownego wydania aktów wykonawczych, w związku z uchwaleniem przez

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 kwietnia 2004 r. nowelizacji ustawy – Prawo bankowe. Poza formalnym wykonaniem delegacji ustawowych w przewidzianym terminie (termin wydania aktów wykonawczych – do 1.01.2005), omawiana regulacja realizuje następujące cele:

- ❖ dostosowanie obowiązujących rozwiązań regulacyjnych do zmienionych przepisów ustawy (zmiany ustawowe),
- ❖ dokonanie korekt niektórych rozwiązań zawartych w uchwale nr 5/2001 KNB (zmiany techniczne).

Poniżej pokrótce omawiamy wprowadzone zmiany w podziale na wyżej wymienione grupy.

1. Zmiany ustawowe

a) Uwzględnienie rozszerzenia ustawowej definicji zaangażowań

Rachunek wymogu kapitałowego z tytułu przekroczenia limitu zaangażowań dostosowano do zmienionej definicji zaangażowań w ustawie – Prawo bankowe. Chodzi tu o rozszerzenie zakresu definicji zaangażowań o zaangażowania kapitałowe, oprócz zaangażowań kredytowych, które definicja ta dotychczas obejmowała. Zmiana ta usuwa istniejącą dotąd jedyną rozbieżność metodologiczną pomiędzy zasadami rachunku adekwatności kapitałowej, określonymi w uchwałach KNB, a zapisami dyrektyw UE w tym zakresie. Należy przy tym stwierdzić, że rozbieżność ta nie prowadziła do pozostawiania zaangażowań kapitałowych poza zakresem przedmiotowym uchwały w sprawie adekwatności kapitałowej. Obciążenie kapitałowe z tytułu przekroczenia progu koncentracji kapitałowej wobec danego podmiotu występowało w formie pomniejszenia kwoty funduszy własnych w rachunku współczynnika wypłacalności banku.

b) Uwzględnienie sekurytyzacji i subpartycypacji w rachunku wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego.

Uchwała uznaje sekurytyzację i subpartycypację, w zakresie dopuszczonym znolizowaną ustawą – Prawo bankowe, za techniki redukcji ryzyka kredytowego w rachunku adekwatności kapitałowej, w przypadku, gdy projekt sekurytyzacyjny prowadzi do pełnego transferu ryzyka kredytowego poza bank.

2. Zmiany techniczne

Zmiany wynikają nie tylko z prowadzonej na bieżąco analizy funkcjonowania obowiązujących przepisów, ale także w dużej mierze odzwierciedlają dyskusje, jakie GINB prowadził z przedstawicielami sektora bankowego. Uchwalony tekst wprowadza następujące najważniejsze zmiany zasad określonych w uchwale nr 5/2001 KNB:

a) Modyfikacja formuły rachunku współczynnika wypłacalności banku

W odróżnieniu od dotychczas obowiązującej formuły, do całkowitego wymogu kapitałowego należy zaliczać wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia progu koncentracji kapitałowej (załącznik nr 11), zamiast obowiązującego dotychczas pomniejszenia licznika współczynnika wypłacalności. Oba podejścia są generalnie równoważne (ściślej rzecz ujmując – dokładna równoważność ma miejsce dla banków, których współczynnik wypłacalności wynosi 8%, dla wyższych wartości projektowana zmiana wpłynie na nieznaczne zwiększenie konserwatyizmu omawianej normy). Zamiarem GINB było w tym przypadku zapewnienie wewnętrznej spójności metodologicznej współczynnika wypłacalności – licznik współczynnika będzie obejmował dla wszystkich banków nieskorygowane fundusze własne. Natomiast pomniejszenie funduszy własnych, interpretowane jako wymóg zarezerwowania części funduszy na przekroczenie limitu kapitałowego, znalazło należne mu miejsce wśród innych wymogów kapitałowych. Podobne rozwiązanie stosuje się powszechnie w odniesieniu do przekroczenia limitu zaangażowań. Należy przy tym wspomnieć, że wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia koncentracji kapitałowej ma charakter wyjątkowy i pojawia się wyłącznie w przypadku, gdy zaangażowanie kapitałowe banku przekracza poziom uznany w praktyce nadzorczej za dopuszczalny.

b) Obniżenie przeliczników w rachunku wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych metodą podstawową

Wprowadzona modyfikacja stanowi drugi etap łagodzenia podejścia w tym obszarze. W ramach poprzedniej nowelizacji złagodzone traktowanie obciążeń kapitałowych papierów wartościowych wyrażonych w złotych, zrównując je z innymi walutami. Pozostawiono natomiast restrykcyjny ich poziom (dwukrotnie wyższy niż w krajach UE). Obecnie zostały one obniżone do poziomu obowiązującego w innych krajach UE. Utrwalająca się stabilizacja obserwowana na krajowym rynku papierów wartościowych pozwoliła na złagodzenie podejścia w tym zakresie.

c) Ujednolicenie traktowania zabezpieczeń hipotecznych z metodą obowiązującą w systemie tworzenia rezerw celowych

Do rachunku wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego przeniesiono wymagania dotyczące zabezpieczeń hipotecznych dla celów tworzenia rezerw celowych. Generalnym ograniczeniem w zakresie przypisywania preferencyjnej wagi ryzyka równej 50%, jest w myśl uchwały 4/2004, 50% wartości zabezpieczenia hipotecznego ustalonej na podstawie wyceny rzeczoznawcy, lub 60% bankowo-hipotecznej wyceny zabezpieczenia (ograniczenia te nazywane są miękkimi limitami LtV). Celem tych limitów jest:

- ❖ uwzględnienie w rachunku adekwatności kapitałowej ryzyka zmienności cen zabezpieczenia hipotecznego,
- ❖ zachęcanie banków do stosowania wycen zabezpieczenia hipotecznego,

- ❖ zachęcanie banków do zwiększania udziału zabezpieczenia hipotecznego w kwocie udzielanego kredytu mieszkaniowego.

d) Uwzględnienie kredytowych instrumentów pochodnych w rachunku wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego

W projekcie proponuje się uznanie kredytowych instrumentów pochodnych za technikę redukcji ryzyka kredytowego w rachunku adekwatności kapitałowej w przypadku, gdy skuteczność transferu ryzyka kredytowego poza bank, jest porównywalna ze skutecznością gwarancji.

e) Doprecyzowanie zapisów, w przypadku których powstawały wątpliwości interpretacyjne

W celu zwiększenia przejrzystości, zmieniono, w szczególności, zasady ujmowania operacji gwarantowania emisji papierów wartościowych w rachunku pozycji pierwotnych - zasady obliczania zredukowanych pozycji netto wynikających z tych operacji, przeniesiono z załącznika 11 do załącznika nr 1 (Zasady obliczania pozycji w instrumentach bazowych). Zredukowane pozycje wynikające z każdej gwarantowanej emisji papierów wartościowych, będą „rozkładane” na poszczególne czynniki ryzyka, agregowane w rachunku tych czynników ryzyka (w ramach rozwiązań określonych w załączniku nr 1) i łącznie obciążane odpowiednimi wymogami kapitałowymi.

Ponadto doprecyzowano sposób ujmowania w rachunku adekwatności kapitałowej operacji kupna lub sprzedaży aktywów z udzielonym lub otrzymanym przyrzeczeniem odkupu (operacje repo i reverse repo), w celu odzwierciedlenia ich dwoistego charakteru – bilansowego (pożyczki zabezpieczone papierami wartościowymi) i pozabilansowego (wycena jak dla instrumentów pochodnych).

Obiektywne oceny poziomu merytorycznego nowej uchwały, także ze strony ekspertów praktyków, są generalnie pozytywne. Nie oznacza to jednak, że kształt rachunku adekwatności kapitałowej banków osiągnął swą docelową postać. Z pewnością dalszy rozwój wydarzeń w obszarze międzynarodowych standardów regulacyjnych wymusi wprowadzenie kolejnych zmian. W szczególności, krystalizująca się już zmiana podejścia do pomiaru ryzyka kredytowego (Basle II, CAD III), spowoduje konieczność znacznej przebudowy załącznika do uchwały, dotyczącego ryzyka kredytowego. Dodatkowo, regulacja wymagać będzie, z tych samych powodów, rozszerzenia o pomiar ryzyka operacyjnego i jego transformacji na odpowiedni wymóg kapitałowy. W tym kontekście nie można nie wspomnieć o istniejących problemach natury lokalnej, jak choćby sygnalizowana przez przedstawicieli sektora bankowego i dostrzegana przez nadzorców, kwestia obowiązku wyceny nieruchomości przez rzeczoznawcę majątkowego dla celów rachunku adekwatności kapitałowej. Kwestia ta ma charakter wykraczający poza ramy wyłącznie ostrożnościowe i jest już przedmiotem dyskusji toczących się w zainteresowanych gremiach.

ANEKS

Uchwała nr 4/2004

Komisji Nadzoru Bankowego
z dnia 8 września 2004 r.

w sprawie

zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz zakresu stosowania metod statystycznych i warunków, których spełnienie umożliwia uzyskanie zgody na ich stosowanie, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania^{*)1)}

Na podstawie art. 128 ust. 3 pkt 1, 2 i 3 oraz art. 141j ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.²⁾), zwanej dalej ustawą – Prawo bankowe, uchwała się, co następuje:

§ 1. Z zastrzeżeniem przepisów niniejszej uchwały, aktywa, pasywa i zobowiązania pozabilansowe wycena się zgodnie z zasadami określonymi w ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.³⁾), zwanej dalej ustawą o rachunkowości, w szczególności dla celów uchwały wycena powinna uwzględniać pomniejszenie aktywów o utworzone rezerwy celowe, uzyskane dyskonta i premie, skapitalizowane prowizje oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

*) Tekst uchwały ogłoszony w Dz.Urz. NBP z 2004 r., Nr 15, poz. 25 stanowi podstawę jej stosowania.

¹⁾ Niniejsza uchwała wdraża Dyrektywę 93/6/EEC z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych (Dz.Urz. WE L 141 z 11.06.1993 r. z późn. zm.).

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2002 r. Nr 126, poz. 1070, Nr 141, poz. 1178, Nr 144, poz. 1208, Nr 153, poz. 1271, Nr 169, poz. 1385 i 1387 i Nr 241, poz. 2074, z 2003 r. Nr 50, poz. 424, Nr 60, poz. 535, Nr 65, poz. 594, Nr 228, poz. 2260 i Nr 229, poz. 2276 oraz z 2004 r. Nr 64, poz. 594, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, Nr 121, poz. 1264, Nr 146, poz. 1546 i Nr 173, poz. 1808.

³⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535, Nr 124, poz. 1152, Nr 139, poz. 1324 i Nr 229, poz. 2276 oraz z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 145, poz. 1535 i Nr 146, poz. 1546.

§ 2. 1. Bank dokonuje podziału operacji na portfel handlowy i portfel bankowy.

2. Portfel handlowy banku obejmuje:

- 1) operacje dokonywane na własny rachunek w celach handlowych, tj. z zamiarem uzyskania korzyści finansowych w krótkich okresach z rzeczywistych lub oczekiwanych różnic między rynkowymi cenami zakupu i sprzedaży lub też z innych odchyleń cen lub parametrów cenowych, w tym w szczególności stóp procentowych, kursów walutowych, indeksów giełdowych,
- 2) operacje dokonywane w celu zabezpieczenia ryzyka wynikającego z operacji zaliczonych do portfela handlowego,
- 3) operacje bezpośrednio związane z operacjami zaliczonymi do portfela handlowego, polegające na naliczaniu i rozliczaniu opłat, prowizji, odsetek, dywidend i depozytów zabezpieczających transakcje giełdowe.

3. Portfel bankowy banku obejmuje operacje niezaliczone do portfela handlowego banku, w szczególności udzielanie kredytów, pożyczek, składanie lokat i przyjmowanie depozytów, wykonywane w ramach podstawowej działalności banku lub też w celu zarządzania płynnością.

4. Do portfela handlowego zalicza się w szczególności następujące rodzaje operacji, jeśli spełniają warunki określone w ust. 2 pkt 1 i 2:

- 1) giełdowe i pozagiełdowe terminowe transakcje pozabilansowe,
- 2) operacje dokonywane w ramach świadczenia usług pośrednictwa finansowego na hurtowym rynku finansowym (na rachunek własny w imieniu klienta), nawet jeżeli pozycje pierwotne wynikające z tych operacji są w pełni kompensowane pozycjami przeciwnymi,
- 3) operacje dokonywane na podstawie umowy z udzielonym przyrzeczeniem odkupu (w szczególności operacje repo) oraz umowy udzielenia pożyczki, których przedmiotem są aktywa uprzednio nabyte w wyniku operacji, o których mowa w pkt 1 i 2, jeżeli nie zostały ujęte w portfelu handlowym na podstawie pkt 1 lub 2,
- 4) operacje dokonywane na podstawie umowy z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu (w szczególności operacje reverse repo) oraz umowy zaciągnięcia pożyczki aktywów niepieniężnych, jeżeli operacje te spełniają poniższe warunki określone w lit. a–c i lit. e lub warunki określone w lit. d i e:
 - a) operacja podlega codziennej wycenie według wartości godziwej, rozumianej zgodnie z art. 28 ust. 6 ustawy o rachunkowości,
 - b) przyjęte lub udzielone zabezpieczenie podlega bieżącemu dostosowaniu w celu uwzględnienia istotnych zmian jego wartości godziwej,
 - c) umowa przewiduje, że w przypadku niewypełnienia zobowiązań przez danego kontrahenta, należności banku od tego kontrahenta zostaną automatycznie i bezzwłocznie skompensowane z zobowiązaniami wobec tego kontrahenta,
 - d) umowa została zawarta z podmiotem określonym w części II ust. 1 pkt 1 i 4 oraz w ust. 2 pkt 1 załącznika nr 3 do uchwały,
 - e) cel zawarcia umowy został określony, zaakceptowany i mieści się w strategii działania banku,
- 5) operacje polegające na gwarantowaniu emisji papierów wartościowych (dłużnych i kapitałowych).

Konsultacje dla banków

§ 3. 1. Skalę działalności handlowej banku oblicza się na dany dzień jako stosunek sumy nominalnych kwot operacji zawartych w tym dniu, zaliczonych do portfela handlowego do sumy bilansowej powiększonej o sumę nominalnych kwot operacji pozabilansowych nierozliczonych do końca tego dnia (tj. operacji, których umowy termin rozliczenia nie minął oraz nierozliczonych operacji, których termin rozliczenia minął).

2. Skalę działalności handlowej banku uznaje się za znaczącą począwszy od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu, w którym spełniony jest przynajmniej jeden z poniższych warunków:

- 1) średnia arytmetyczna dziennych sum nominalnych kwot operacji zawartych w każdym spośród 250 dni roboczych bezpośrednio poprzedzających dzień obliczenia, zaliczonych do portfela handlowego, przekroczyła równowartość 15.000.000 euro obliczoną w złotych według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski, zwany dalej NBP, obowiązującego w danym dniu,
- 2) spośród 250 dni roboczych bezpośrednio poprzedzających dzień obliczenia istnieją cztery takie dni, w których suma nominalnych kwot operacji zaliczonych do portfela handlowego zawartych w każdym z tych dni z osobna przekroczyła równowartość 20.000.000 euro obliczoną w złotych według kursu średniego ogłaszanego przez NBP obowiązującego w danym dniu,
- 3) średnia arytmetyczna skali działalności handlowej obliczona za 250 dni roboczych bezpośrednio poprzedzających dzień obliczenia przekroczyła 0,05,
- 4) spośród 250 dni roboczych bezpośrednio poprzedzających dzień obliczenia istnieją cztery takie dni, w których skala działalności handlowej przekroczyła 0,06.

3. Można zaprzestać uznawania skali działalności handlowej banku za znaczącą począwszy od dnia, w którym bank stwierdzi, że w ciągu poprzedzających 250 dni roboczych nie był spełniony żaden z warunków wymienionych w ust. 2.

4. Bank zobowiązany jest, z częstotliwością niezbędną do sprawdzenia warunków wymienionych w ust. 2, do obliczania skali działalności handlowej, dokumentowania tych obliczeń oraz sporządzania ewidencji portfela handlowego w postaci wykazu operacji zawartych w dniu, dla którego dokonano obliczenia, według wzoru określonego w załączniku nr 2 do uchwały.

§ 4. 1. Bank, którego skala działalności handlowej jest znacząca, oblicza codziennie łączny dzienny wynik rynkowy (zysk lub stratę) obejmujący:

- 1) dzienny wynik rynkowy na operacjach zaliczonych do portfela handlowego, rozumiany jako zmiana wyceny tych operacji według wartości godziwej w danym dniu, w tym – operacji zawartych w tym dniu i rozliczonych w tym samym dniu,
- 2) dzienny wynik rynkowy z tytułu zmian kursów walutowych i cen towarów na operacjach zaliczonych do portfela bankowego, rozumiany jako zmiana wyceny tych operacji w danym dniu wynikająca ze zmiany kursów walutowych i cen towarów, w tym – operacji zawartych w tym dniu i rozliczonych w tym samym dniu.

2. W dziennym wyniku rynkowym:

- 1) uwzględnia się koszty finansowania operacji, rozumiane jako obliczone lub oszacowane koszty pozyskania pasywów banku,
- 2) można uwzględnić rzeczywiste lub potencjalne przychody z inwestycji środków pozyskanych z operacji.

3. W celu ustalenia dziennego wyniku rynkowego oraz straty, o której mowa w § 5 ust. 1 pkt 1 lit. b, bank może wykorzystywać system wewnątrzbankowych cen transferowych określony i zaakceptowany przez zarząd banku.

4. W przypadku braku wiarygodnych informacji o cenach stanowiących podstawę wyceny operacji według wartości godziwej, bank dokonuje ich oszacowania za pomocą technik estymacyjnych.

§ 5. 1. Dodatkowe pozycje bilansu banku, o których mowa w art. 128 ust. 3 pkt 1 ustawy – Prawo bankowe, zwane dalej kapitałem krótkoterminowym, określa się jako:

1) sumę:

- a) zysku rynkowego, o którym mowa w § 4 ust. 1 – obliczonego narastająco do dnia sprawozdawczego, pomniejszonego o znane obciążenia, w tym dywidendy, w zakresie w jakim nie został zaliczony do funduszy własnych lub podzielony w inny sposób,
- b) straty (ze znakiem ujemnym) na wszystkich operacjach zaliczonych do portfela bankowego, obliczonej narastająco do dnia sprawozdawczego, z wyłączeniem strat z tytułu zmian kursów walutowych i cen towarów, w zakresie w jakim nie została ujęta w funduszach własnych lub pokryta w inny sposób,
- c) zobowiązań z tytułu otrzymanych pożyczek podporządkowanych spełniających warunki wymienione w ust. 2,
- d) wartości kapitału podmiotów zależnych – dla celów określonych w § 12, w przypadku gdy wartość kapitału podmiotu zależnego jest ujemna i nie pomniejsza funduszy własnych banku,

w przypadku gdy suma ta jest dodatnia, w kwocie nie przewyższającej sumy wymogów kapitałowych, o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 2 i 3 oraz w pkt 4 do wysokości sumy wymogów kapitałowych określonych w części II ust. 4 pkt 1 lit. a załącznika nr 10 do uchwały,

2) zero – w przypadku gdy suma, o której mowa w pkt 1, jest niedodatnia.

2. Zobowiązanie z tytułu otrzymanej pożyczki podporządkowanej, uwzględnione w kapitale krótkoterminowym, musi spełniać następujące warunki:

- 1) pożyczka nie została zaliczona do funduszy własnych,
- 2) pierwotny termin spłaty pożyczki wynosi co najmniej 2 lata,
- 3) środki z tytułu pożyczki zostały w pełni wpłacone,
- 4) umowa pożyczki uniemożliwia spłatę pożyczki przed umownym terminem bez zgody Komisji Nadzoru Bankowego, w innych okolicznościach niż likwidacja lub upadłość banku,
- 5) umowa pożyczki uniemożliwia spłatę kapitału i odsetek w sytuacji gdyby miało to spowodować naruszenie wypełnienia normy, o której mowa w art. 128 ust. 1 pkt 2 ustawy – Prawo bankowe, zwanej dalej normą adekwatności kapitałowej,
- 6) zaliczona do kapitału krótkoterminowego kwota otrzymanych pożyczek podporządkowanych nie przekracza 150% kwoty, o jaką fundusze podstawowe przewyższają wyższą z kwot:
 - a) połowę wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego,
 - b) różnicę wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i funduszy uzupełniających.

3. Bank uwzględniający zobowiązanie z tytułu otrzymanej pożyczki podporządkowanej w kapitale krótkoterminowym obowiązany jest zawiadomić Komisję Nadzoru Bankowego o przewidywanym obniżeniu sumy funduszy własnych i kapitału krótkoterminowego do poziomu niższego niż 120% całkowitego wymogu kapitałowego.

4. Kapitał krótkoterminowy może być wykorzystywany przy ustalaniu przestrzegania normy adekwatności kapitałowej, wyłącznie przez banki, których skala działalności handlowej jest znacząca.

§ 6. 1. Wymogi kapitałowe obejmują:

- 1) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 3 do uchwały,
- 2) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego, w tym:
 - a) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 4 do uchwały,
 - b) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen towarów – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 5 do uchwały,
 - c) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 6 do uchwały,
 - d) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 7 do uchwały,
 - e) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 8 do uchwały,
- 3) łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy oraz ryzyka kontrahenta – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 9 do uchwały,
- 4) łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 10 do uchwały,
- 5) łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia proggu koncentracji kapitałowej – obliczony zgodnie z załącznikiem nr 11 do uchwały,
- 6) łączny wymóg kapitałowy z tytułu innych rodzajów ryzyka – w zakresie i wysokości adekwatnej do ponoszonego ryzyka.

2. Suma wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, o której mowa w art. 128 ust. 1 pkt 2 ustawy – Prawo bankowe, zwana dalej całkowitym wymogiem kapitałowym, obejmuje:

- 1) wymogi kapitałowe, o których mowa w ust. 1 – w przypadku banków, których skala działalności handlowej jest znacząca,
- 2) wymogi kapitałowe, o których mowa w ust. 1 pkt 1, pkt 2 lit. a i b oraz pkt 4–6 – w przypadku banków, których skala działalności handlowej nie jest znacząca.

§ 7. Obliczając wymogi kapitałowe, o których mowa w § 6, bank powinien uwzględnić ryzyko braku płynności rynku.

§ 8. Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka rynkowego, oblicza się na podstawie pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych, określających rodzaje i wielkość ryzyka obciążającego poszczególne operacje zawarte i nierozliczone do końca dnia

sprawozdawcze-go, wyznaczonych zgodnie z ogólnymi zasadami określonymi w części I załącznika nr 1 do uchwały oraz z uwzględnieniem zasad szczegółowych określonych w załącznikach nr 4–8 do uchwały.

§ 9. 1. Do obliczania wymogów kapitałowych:

- 1) o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 2, bank może stosować metodę wartości zagrożonej opisaną w załączniku nr 12 do uchwały,
- 2) o których mowa w § 6 ust. 1 pkt 2 lit. a, bank może stosować metodę mieszaną opisaną w części II ust. 3 załącznika nr 4 do uchwały.

2. Bank może stosować metody, o których mowa w ust. 1, pod warunkiem że:

- 1) bank wystąpi do Komisji Nadzoru Bankowego z wnioskiem w tej sprawie i uzyska zgodę na stosowanie wybranej metody,
- 2) ustalona dla wybranej metody na dzień przedłożenia wniosku, na podstawie weryfikacji historycznej, o której mowa w części III ust. 1 załącznika nr 12 do uchwały, liczba dni – spośród 250 dni roboczych bezpośrednio poprzedzających dzień obliczenia, w których dzienna strata rynkowa na pozycjach pierwotnych objętych metodą wartości zagrożonej przekroczyła wartość zagrożoną wyznaczoną na dany dzień roboczy – nie przewyższa 10.

3. Przedłożony Komisji Nadzoru Bankowego wniosek o wydanie zgody na stosowanie przez bank metody wartości zagrożonej lub metody mieszanej, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, powinien zawierać w szczególności:

- 1) wskazanie wybranej metody i zakresu jej stosowania do obliczania wymogów kapitałowych,
- 2) procedury zarządzania ryzykiem, uwzględniające w szczególności przepisy części I ust. 3 załącznika nr 12 do uchwały,
- 3) opis metody obliczania wartości zagrożonej (model wartości zagrożonej), uwzględniający w szczególności zapisy części II załącznika nr 12 do uchwały oraz wskazanie sposobu uwzględnienia w modelu wymagań opisanych w części II ust. 3 załącznika nr 12 do uchwały,
- 4) szczegółowe kryteria wyodrębnienia pozycji pierwotnych objętych modelem wartości zagrożonej, o których mowa w części II ust. 3 pkt 1 załącznika nr 4 do uchwały, wraz z uzasadnieniem,
- 5) procedury wewnętrznej kontroli wypełnienia normy adekwatności kapitałowej,
- 6) specyfikację i weryfikację założeń modelu wartości zagrożonej,
- 7) opis źródeł i metod aktualizacji danych wykorzystywanych w modelu wartości zagrożonej,
- 8) sposób szacowania parametrów modelu wartości zagrożonej (w tym schemat ważenia danych),
- 9) opis specyfiki sytuacji banku w zakresie podejmowanego ryzyka, uwzględniający w szczególności przepisy części II ust. 3 załącznika nr 12 do uchwały,
- 10) założenia i opis przyjętych zasad weryfikacji modelu wartości zagrożonej, o których mowa w części III załącznika nr 12 do uchwały, w tym szczegółowych zasad wyznaczania rzeczywistych dziennych strat i strat rewaluacyjnych,
- 11) analizę zastosowania modelu wartości zagrożonej do obliczania wymogów kapitałowych za okres roku poprzedzającego datę przedłożenia wniosku, wraz z analizą wypełnienia normy adekwatności kapitałowej.

4. Bank stosujący metody, o których mowa w ust. 1, obowiązany jest zaniechać ich stosowania począwszy od dnia, w którym ustalona na podstawie weryfikacji historycznej, o której mowa w części III ust. 1 załącznika nr 12 do uchwały, liczba dni – spośród poprzedzających ten dzień 250 kolejnych dni roboczych, w których dzienna strata rynkowa na pozycjach pierwotnych objętych metodą wartości zagrożonej przekroczyła wartość zagrożoną wyznaczoną na dany dzień roboczy – przewyższa 10, lub od dnia, w którym zmienił się stan faktyczny w stosunku do danych wymienionych w ust. 3 pkt 1–10.

§ 10. 1. W razie przekroczenia normy adekwatności kapitałowej w jakimkolwiek dniu, bank niezwłocznie przesyła do Komisji Nadzoru Bankowego zawiadomienie sporządzone według wzoru określonego w załączniku nr 13 do uchwały.

2. Bank realizujący program naprawczy lub przejmujący inny bank krajowy zagrożony upadłością lub likwidacją ze względu na złą sytuację ekonomiczną, wykonuje obowiązek, o którym mowa w ust. 1, poprzez przekazywanie do NBP danych określonych w uchwale nr 23/2003 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 25 lipca 2003 r. w sprawie trybu i szczegółowych zasad przekazywania przez banki do Narodowego Banku Polskiego danych niezbędnych do ustalania polityki pieniężnej i okresowych ocen sytuacji pieniężnej państwa oraz oceny sytuacji finansowej banków i ryzyka sektora bankowego (Dz.Urz. NBP Nr 16, poz. 26 oraz z 2004 r. Nr 1, poz. 1 i Nr 5, poz. 11).

§ 11. Współczynnik wypłacalności banku oblicza się w procentach jako pomnożony przez 100 ułamek, którego:

- 1) licznikiem jest wartość funduszy własnych powiększona, z zastrzeżeniem § 5 ust. 4, o kapitał krótkoterminowy,
- 2) mianownikiem jest pomnożony przez 12,5 całkowity wymóg kapitałowy.

§ 12. 1. Bank zobowiązany do sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, niezależnie od obowiązku przestrzegania normy adekwatności kapitałowej w ujęciu indywidualnym, zobowiązany jest dodatkowo do codziennego przestrzegania normy adekwatności kapitałowej w ujęciu skonsolidowanym, uwzględniając działanie banku w holdingu w sposób określony w ust. 2.

2. W celu uwzględnienia działania banku w holdingu, bank ujmuje w rachunku normy adekwatności kapitałowej w ujęciu skonsolidowanym:

- 1) skonsolidowane fundusze własne – rozumiane jako fundusze własne obliczone przy odpowiednim zastosowaniu zasad określonych dla banków podlegających nadzorowi skonsolidowanemu w uchwale nr 5/2004 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 8 września 2004 r. w sprawie wysokości, zakresu i warunków pomniejszania funduszy własnych banku o zaangażowania kapitałowe w instytucje finansowe, instytucje kredytowe, banki i zakłady ubezpieczeń oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach przy określaniu sposobu obliczania funduszy własnych (Dz.Urz. NBP Nr 15, poz. 26),
- 2) skonsolidowany kapitał krótkoterminowy – rozumiany jako dodatkowe pozycje bilansu, o których mowa w art. 128 ust. 3 pkt 1 ustawy – Prawo bankowe, wyzna-

- czone na podstawie skonsolidowanego sprawozdania finansowego banku przy odpowiednim zastosowaniu zasad określonych w uchwale,
- 3) skonsolidowane wymogi kapitałowe – rozumiane jako wymogi kapitałowe, obliczone przy odpowiednim zastosowaniu zasad określonych w uchwale z pominięciem wpływu podmiotów konsolidowanych metodą praw własności, przy czym:
- a) skonsolidowany portfel handlowy obejmuje operacje zaliczone przez bank i podmioty ujęte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym do ich portfeli handlowych (zgodnie z ich pierwotną klasyfikacją dokonaną przez te podmioty), a w przypadku gdy podmioty te nie wyodrębniają portfela handlowego i portfela bankowego, odpowiedniej klasyfikacji operacji dokonuje bank sporządzający skonsolidowane sprawozdanie finansowe, zgodnie z zasadami stosowanymi do własnych operacji,
 - b) skonsolidowany portfel bankowy stanowią pozostałe operacje,
 - c) przez skonsolidowane przekroczenie limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań rozumie się przekroczenie limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań obliczone na podstawie skonsolidowanego sprawozdania finansowego banku przy odpowiednim zastosowaniu zasad określonych dla banków podlegających nadzorowi skonsolidowanemu w uchwale nr 6 /2004 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 8 września 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków uwzględniania zaangażowań przy ustalaniu przestrzegania limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań, określenia innych zaangażowań, wobec których nie stosuje się przepisów dotyczących limitów koncentracji zaangażowań i dużych zaangażowań, oraz zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach, w obliczaniu limitów koncentracji zaangażowań (Dz.Urz. NBP Nr 15, poz. 27),
 - d) skonsolidowane przekroczenie progu koncentracji kapitałowej – rozumiane jako przekroczenie progu koncentracji kapitałowej obliczone przy odpowiednim zastosowaniu zasad określonych w załączniku nr 11 do uchwały, przyjmując za podstawę obliczania tego progu skonsolidowane fundusze własne obliczone w sposób określony w pkt 1.

§ 13. Bank obowiązany jest w zakresie niezbędnym do realizacji postanowień uchwały opracować w formie pisemnej wewnętrzną procedurę, zatwierdzoną przez zarząd banku, obejmującą szczegółowe zasady wyodrębniania portfela handlowego i bankowego, wyznaczania pozycji pierwotnych, ustalania wyniku rynkowego, ustalania straty na operacjach zaliczonych do portfela bankowego, stosowania technik estymacyjnych oraz zasad stosowania normy adekwatności kapitałowej w ujęciu skonsolidowanym.

§ 14. 1. Traci moc uchwała nr 5/2001 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym z tytułu przekroczenia limitów koncentracji wiarytelności, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, z uwzględnieniem powiązań banków z innymi podmiotami zależnymi lub działającymi w tym samym holdingu oraz określenia do-

Konsultacje dla banków

datkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu i sposobu ich wyznaczania (Dz.Urz. NBP Nr 22, poz. 43, z 2003 r. Dz.Urz. NBP nr 11, poz. 16 oraz z 2004 r. Nr 8, poz. 16) z wyjątkiem § 15 ust. 2 tej uchwały.

2. Zgody, o których mowa w § 9 ust. 2 pkt 1 uchwały wymienionej w ust. 1 oraz w części I ust. 4 pkt 4 załącznika nr 1 do tej uchwały i informacje, o których mowa w części I ust. 2 pkt 2 załącznika nr 4 do tej uchwały, zachowują ważność do czasu zmiany stanu faktycznego przedstawionego przez bank odpowiednio we wniosku lub informacji.

§ 15. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2005 r.

Przewodniczący
Komisji Nadzoru Bankowego

Załącznik nr 1 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

OGÓLNE ZASADY OBLICZANIA POZYCJI W INSTRUMENTACH BAZOWYCH

I. Wyznaczanie pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych

1. Instrumenty bazowe oraz parametry cenowe określono dla potrzeb obliczania łącznych wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka rynkowego, odpowiednio w załącznikach nr 4–8 do uchwały.

2. Pozycje pierwotne w instrumentach bazowych wyznacza się w zakresie:

- 1) operacji bilansowych – oznaczających operacje, których wynikiem są aktywa i zobowiązania bilansowe,
- 2) operacji pozabilansowych – oznaczających operacje, których wynikiem są zobowiązania pozabilansowe, obejmujących:
 - a) pozabilansowe operacje warunkowe – których wynikiem są:
 - pozabilansowe udzielone i otrzymane zobowiązania warunkowe (o charakterze gwarancyjnym i dotyczące finansowania),
 - pozabilansowe transakcje kredytowe – których wynikiem są pozabilansowe udzielone lub otrzymane zobowiązania do nabycia, zbycia lub gotówkowego rozliczenia instrumentu bazowego stanowiącego aktywo referencyjne, w przypadku zajścia określonego zdarzenia kredytowego,
 - b) transakcje pozabilansowe – których wynikiem są pozabilansowe zobowiązania związane z realizacją operacji terminowych (w szczególności terminowe transakcje kupna/sprzedaży, zamiany, depozytowo/lokacyjne), w tym:
 - pozabilansowe transakcje bieżące – oznaczające transakcje pozabilansowe, których realizacja nastąpi w określonym w umowie przyszłym terminie nie dłuższym niż 2 dni robocze od dnia zawarcia transakcji (tj. 48 godzin od zamknięcia dnia, w którym zawarto transakcję, bez godzin przypadających na dni wolne od pracy), przy z góry ustalonym poziomie parametru cenowego,
 - pozabilansowe transakcje terminowe proste – oznaczające transakcje pozabilansowe, których realizacja nastąpi w określonym w umowie przyszłym terminie dłuższym niż 2 dni robocze od dnia zawarcia transakcji (tj. 48 godzin od zamknięcia dnia, w którym zawarto transakcję, bez godzin przypadających na dni wolne od pracy), przy z góry ustalonym poziomie parametru cenowego,
 - pozabilansowe transakcje terminowe opcyjne (opcje, w tym warranty) – oznaczające transakcje pozabilansowe polegające na kupnie lub sprzedaży prawa do nabycia lub zbycia określonej ilości instrumentu bazowego, których reali-

zacja może nastąpić w określonym w umowie przyszłym terminie lub okresie, przy z góry ustalonym poziomie parametru cenowego.

3. Z zastrzeżeniem rozwiązań szczególnych określonych w załącznikach 4–11, pozycje pierwotne (długie, krótkie) w instrumentach bazowych oblicza się jako:

- 1) salda (Wn, Ma) bilansowe lub pozabilansowe wynikające z operacji bilansowej, pozabilansowej operacji warunkowej lub pozabilansowej transakcji bieżącej,
- 2) salda (Wn, Ma) wynikające z teoretycznych operacji bilansowych (w szczególności bilansowych operacji depozytowych lub lokacyjnych) lub z teoretycznych pozabilansowych transakcji bieżących (w szczególności pozabilansowych transakcji bieżących kupna lub sprzedaży), stanowiących odwzorowanie pozabilansowej transakcji terminowej, zapewniające realizację celu jej zawarcia, przy zachowaniu jej profilu ryzyka (dekompozycja pozabilansowej transakcji terminowej).

4. Opcje uwzględnia się w rachunku pozycji pierwotnych w kwotach ich ekwiwalentów delta, równych nominalnym kwotom opcji, pomnożonym przez odpowiadający im współczynnik delta, przy czym:

- 1) współczynnik delta opcji rozumiany jest jako iloraz zmiany wartości opcji i implikującego tę zmianę dowolnie małego przyrostu wartości instrumentu bazowego opcji,
- 2) w przypadku opcji oferowanych w obrocie giełdowym należy stosować współczynniki delta ustalone przez giełdy tych transakcji,
- 3) w przypadku opcji oferowanych w obrocie pozagiełdowym należy stosować współczynniki delta obliczone na podstawie własnych modeli wyceny opcji,
- 4) w przypadku, o którym mowa w pkt 3, bank obowiązany jest uzyskać zgodę Komisji Nadzoru Bankowego na obliczanie współczynników delta na podstawie własnych modeli wyceny opcji, wydaną na podstawie wniosku banku zawierającego:
 - a) opis modelu wyceny opcji, stanowiącego podstawę obliczania współczynnika delta,
 - b) specyfikację i weryfikację założeń modelu wyceny opcji,
 - c) specyfikację produktową zakresu stosowania modelu wyceny opcji,
 - d) opis źródeł i metod aktualizacji danych wykorzystywanych przez model wyceny opcji,
 - e) sposób szacowania parametrów modelu wyceny opcji,
 - f) procedury wewnętrzne w zakresie zarządzania ryzykiem oraz księgowej ewidencji transakcji opcyjnych.

5. Bank, który zawiera terminowe transakcje opcyjne obowiązany jest do kontroli i limitowania ryzyka wynikającego z wpływu innych niż zmiany bieżących parametrów cenowych czynników wpływających na wartość opcji.

6. Bank, który zawiera terminowe transakcje opcyjne tylko i wyłącznie w sposób zapewniający jednoczesne (každorazowe i natychmiastowe) zawarcie przeciwstawnej terminowej transakcji opcyjnej o tych samych parametrach, zwolniony jest z obowiązku, o którym mowa w ust. 4 pkt 4.

7. Operacje złożone, polegające na:

- 1) zawarciu transakcji pozabilansowej (transakcja zewnętrzna), której przedmiotem jest inna transakcja pozabilansowa (transakcja wewnętrzna) – uwzględnia się w rachunku pozycji pierwotnych zgodnie z zasadami określonymi w niniejszym

załączniku zastosowanymi do transakcji zewnętrznej, przy czym transakcji tej przypisuje się kwotę nominalną transakcji wewnętrznej,

- 2) jednoczesnym zawarciu kilku operacji – rozkłada się na operacje składowe i uwzględnia się odrębnie w rachunku pozycji pierwotnych zgodnie z zasadami określonymi w niniejszym załączniku.

8. Operacje, których wynikiem są zarówno aktywa lub zobowiązania bilansowe jak i zobowiązania pozabilansowe rozkłada się odpowiednio na operacje bilansowe i operacje pozabilansowe i uwzględnia w rachunku pozycji pierwotnych odrębnie zgodnie z zasadami określonymi w niniejszym załączniku.

9. Dzień zapadalności pozycji pierwotnej oznacza wynikający z umowy ostateczny dzień spłaty wszystkich zobowiązań związanych z pozycją pierwotną, przy czym:

- 1) bieżąca pozycja pierwotna oznacza pozycję pierwotną, której dzień zapadalności przypada w terminie nie dłuższym niż 2 dni robocze od dnia zawarcia transakcji (tj. 48 godzin od zamknięcia dnia, w którym zawarto transakcję, bez godzin przypadających na dni wolne od pracy),
- 2) terminowa pozycja pierwotna oznacza pozycję pierwotną, której dzień zapadalności przypada w terminie dłuższym niż 2 dni robocze od dnia zawarcia transakcji (tj. 48 godzin od zamknięcia dnia, w którym zawarto transakcję, bez godzin przypadających na dni wolne od pracy).

10. Z zastrzeżeniem ust. 11, gwarantowanie emisji papierów wartościowych uwzględnia się w rachunku pozycji pierwotnych w kwocie zobowiązania do objęcia (zakupu), po z góry ustalonej cenie i w z góry ustalonym terminie, papierów wartościowych (dłużnych lub kapitałowych) pochodzących z nowej emisji, pomniejszonej o kwoty dokonanych subskrypcji i otrzymanych regwarancji.

11. Gwarantowanie emisji papierów wartościowych można uwzględniać w rachunku pozycji pierwotnych jako iloczyn kwoty zobowiązania do objęcia (zakupu), po z góry ustalonej cenie i w z góry ustalonym terminie, papierów wartościowych (dłużnych lub kapitałowych) pochodzących z nowej emisji, pomniejszonej o kwoty dokonanych subskrypcji i otrzymanych regwarancji, i odpowiednich współczynników przeliczeniowych określonych w poniższej tabeli:

Okres	Współczynniki przeliczeniowe
od podpisania umowy do dnia zerowego	0%
w pierwszym dniu roboczym po dniu zerowym	10%
w drugim i trzecim dniu roboczym po dniu zerowym	25%
w czwartym dniu roboczym po dniu zerowym	50%
w piątym dniu roboczym po dniu zerowym	75%
w szóstym i dalszych dniach roboczych po dniu zerowym	100%

przy czym dzień zerowy oznacza dzień, w którym bank staje się bezwarunkowo zobowiązany do objęcia (zakupu) znanej ilości papierów wartościowych po uzgodnionej cenie.

12. Pozycje pierwotne w instrumentach bazowych wyraża się w wartości bilansowej (zdyskontowanej do wartości bieżącej), przy czym:

- 1) bieżące pozycje pierwotne wyrażone w walutach obcych przelicza się na złote za pomocą średniego kursu ogłaszanego przez NBP na dzień sprawozdawczy w trybie przyjętym dla ich wyceny tak jak na dzień bilansowy,
- 2) pozycji, których dzień zapadalności przypada w terminie krótszym niż rok, można nie dyskontować.

II. Obliczanie pozycji zagregowanych

1. Pozycję netto w danym instrumencie bazowym oblicza się jako bezwzględną wartość różnicy pomiędzy sumą długich i sumą krótkich pozycji pierwotnych bilansowych i pozabilansowych w danym instrumencie bazowym, przy czym pozycję tę oznacza się jako:

- 1) długą – gdy różnica ta jest dodatnia,
- 2) krótką – gdy różnica ta jest ujemna,
- 3) domkniętą – gdy różnica ta jest równa zero.

2. Pozycję całkowitą oblicza się jako:

- 1) sumę długich lub sumę krótkich pozycji netto w poszczególnych instrumentach bazowych, w zależności od tego, która z tych sum jest wyższa,
- 2) sumę długich pozycji netto w poszczególnych instrumentach bazowych – gdy sumy, o których mowa w pkt 1, są sobie równe.

3. Globalną pozycję netto oblicza się jako bezwzględną wartość różnicy między sumą długich i sumą krótkich pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych, przy czym pozycję tę oznacza się jako:

- 1) długą – gdy różnica ta jest dodatnia,
- 2) krótką – gdy różnica ta jest ujemna,
- 3) domkniętą – gdy różnica ta jest równa zero.

4. Globalną pozycję brutto oblicza się jako sumę pozycji pierwotnych długich i pozycji pierwotnych krótkich w instrumentach bazowych.

Bezpieczny Bank

Załącznik nr 2 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

Operacje zawarte w dniu
zaliczone do portfela handlowego

Wyszczególnienie (wg rodzajów operacji, instrumentów bazowych)	Portfel handlowy (kwoty nominalne operacji w tys. zł)
Operacje bilansowe:	
Razem operacje bilansowe	
Operacje pozabilansowe:	
Razem operacje pozabilansowe	
Razem operacje bilansowe i pozabilansowe	
Skala działalności handlowej	

Załącznik nr 3 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO Z TYTUŁU RYZYKA KREDYTOWEGO

I. Uwagi ogólne

1. Banki, których skala działalności handlowej nie jest znacząca, obliczają łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego w zakresie portfela bankowego i portfela handlowego łącznie.

2. Banki, których skala działalności handlowej jest znacząca, obliczają łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego w zakresie portfela bankowego.

3. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego oblicza się jako sumę aktywów i udzielonych zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem pomnożoną przez 8%.

4. Klasyfikację podmiotów dla celów przypisania wag ryzyka poszczególnym kategoriom aktywów i udzielonych zobowiązań pozabilansowych określono w części II załącznika.

5. Sumę aktywów ważonych ryzykiem oblicza się jako sumę wartości poszczególnych kategorii aktywów pomnożonych przez przypisane im procentowe wagi ryzyka, zgodnie z częścią III załącznika.

6. Sumę udzielonych zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem oblicza się jako sumę iloczynów ekwiwalentów bilansowych udzielonych zobowiązań pozabilansowych i odpowiadających im procentowych wag ryzyka kontrahenta, określonych w części IV ust. 3 załącznika.

7. Ekwiwalent bilansowy udzielonego zobowiązania pozabilansowego oblicza się:

- 1) zgodnie z częścią IV ust. 1 załącznika – w przypadku udzielonych pozabilansowych zobowiązań warunkowych,
- 2) zgodnie z częścią IV ust. 2 załącznika – w przypadku udzielonych zobowiązań pozabilansowych wynikających z transakcji pozabilansowych.

8. Aktywom i udzielonym zobowiązaniom pozabilansowym, których spłata uzależniona jest od podmiotu innego niż dłużnik, przypisuje się wyższą z wag ryzyka przypisanych dłużnikowi lub temu podmiotowi.

9. Operacje z otrzymanym i udzielonym przyrzeczeniem odkupu

Należności lub udzielone zobowiązania pozabilansowe, w zależności od okresowego w odrębnych przepisach sposobu ich ujmowania w sprawozdaniu finansowym, wynikające z operacji dokonywanych na podstawie umowy z udzielonym lub otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, uwzględnia się w rachunku aktywów lub zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem, jako zabezpieczone należności lub udzielone zobowiązania pozabilansowe.

10. Sekurytyzacja

- 1) Wierzytelności przeniesione na inny podmiot (sekurytyzacja), można wyłączyć z rachunku aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem, pod warunkiem, że:
 - a) umowa sekurytyzacji zapewnia spełnienie wymogów określonych w art. 92a ustawy – Prawo bankowe,
 - b) bank posiada aktualną i wiarygodną opinię prawną potwierdzającą, że umowa sekurytyzacji zapewnia spełnienie warunków, o których mowa w lit. a, według uregulowań prawa właściwego dla obu stron umowy,
 - c) bank poinformował Komisję Nadzoru Bankowego o zamiarze dokonania sekurytyzacji oraz przedstawił jej strukturę - informacja powinna w szczególności zawierać: dane dotyczące statusu podmiotu emisyjnego, projekt umowy banku z podmiotem emisyjnym oraz opis alokacji ryzyka kredytowego.
- 2) Nabytym przez bank papierem wartościowym wyemitowanym w ramach sekurytyzacji, z zastrzeżeniem art. 92a ust. 5 ustawy – Prawo bankowe, przypisuje się wagę ryzyka zgodnie z ich klasyfikacją, przy czym:
 - a) papierem wartościowym posiadającym rating niższy niż inwestycyjny oraz nieposiadającym ratingu nie można przypisać wagi ryzyka niższej niż 100%,
 - b) papierem wartościowym transzy podporządkowanej względem innych transz w zakresie absorpcji strat przypisuje się wagę ryzyka 1250%,
 - c) papierem wartościowym transzy pośredniej nie można przypisać wagi ryzyka niższej niż 50%.

11. Subpartycypacja

- 1) Wierzytelności, w przypadku których ryzyko kredytowe banku zostało w całości lub części przeniesione na inny podmiot (subpartycypacja), ujmuje się w rachunku aktywów ważonych ryzykiem zgodnie z następującymi zasadami:
 - a) w części proporcjonalnej do ustalonego udziału tego podmiotu w stratach, wierzytelności traktuje się jak należności gwarantowane (poręczone) przez ten podmiot i przypisuje się wagę ryzyka odpowiadającą temu podmiotowi,
 - b) w części proporcjonalnej do ustalonego udziału banku w stratach, wierzytelności traktuje się jak należności od pierwotnego dłużnika i przypisuje się wagę ryzyka odpowiadającą temu dłużnikowi,
 - c) części ekspozycji wyłączonej z proporcjonalnego podziału strat, podporządkowanej względem pozostałej części wierzytelności w zakresie absorpcji strat, przypisuje się wagę ryzyka 1250%,
 - d) bank informuje Komisję Nadzoru Bankowego o zamiarze przeprowadzenia subpartycypacji oraz przedstawia strukturę transakcji – informacja powinna w szczególności zawierać: dane dotyczące statusu podmiotu uczestniczącego w subpartycypacji, projekt umowy banku z tym podmiotem emisyjnym oraz opis alokacji ryzyka kredytowego.
- 2) Wierzytelnościom, w przypadku których ryzyko kredytowe innego podmiotu zostało w całości lub części przeniesione na bank:
 - a) w części objętej proporcjonalnym udziałem w stratach:
 - do wysokości ustalonego udziału banku w stratach – przypisuje się wagę ryzyka odpowiadającą pierwotnemu dłużnikowi,
 - do wysokości ustalonego udziału tego podmiotu w stratach – przypisuje się wagę ryzyka odpowiadającą temu podmiotowi,

b) w części podporządkowanej względem części, o której mowa w lit. a, w zakresie absorpcji strat – przypisuje się wagę ryzyka 1250%.

12. Pozabilansowe transakcje kredytowe

- 1) Aktywom lub udzielonym zobowiązaniom pozabilansowym, których ryzyko kredytowe zostało zabezpieczone pozabilansową transakcją kredytową można przypisać odpowiednio wagę ryzyka lub wagę ryzyka kontrahenta odpowiadającą należności od kontrahenta banku będącego stroną tej transakcji, pod warunkiem, że transakcja ta:
 - a) skutecznie i w całości przenosi ryzyko kredytowe na kontrahenta, oraz
 - b) bank posiada aktualną i wiarygodną opinię prawną potwierdzającą, że umowa zawarcia transakcji zapewnia spełnienie warunku określonego w lit. a.
- 2) Udzielonym zobowiązaniom pozabilansowym wynikającym z zawartych przez bank pozabilansowych transakcji kredytowych, w wyniku których bank przejmuje ryzyko kredytowe innego podmiotu przypisuje się wagę ryzyka kontrahenta odpowiadającą aktywowi referencyjnemu transakcji.

13. Saldowanie transakcji pozabilansowych

- 1) Saldowaniu mogą podlegać transakcje pozabilansowe, które spełniają następujące warunki:
 - a) są objęte umową ramową o saldowaniu, o której mowa w art. 85 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535, Nr 217, poz. 2125 oraz z 2004 r. Nr 91, poz. 870 i 871 i Nr 96, poz. 959),
 - b) umowa ramowa przewiduje, że w przypadku jej rozwiązania zostanie obliczona i wypłacona tylko jedna kwota stanowiąca sumę wyników rynkowych na wszystkich transakcjach pozabilansowych objętych umową,
 - c) rozwiązanie umowy ramowej może nastąpić na skutek niewypłacalności jednego z kontrahentów,
 - d) bank posiada aktualną i wiarygodną opinię prawną potwierdzającą, że umowa ramowa o saldowaniu spełnia warunki, o których mowa w lit. a–c oraz w art. 85 ustawy, o której mowa w lit. a, według uregulowań prawa właściwego dla obu stron umowy,
 - e) bank monitoruje zmiany uregulowań prawnych w kontekście przepisu lit. d.
 - 2) Ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowych objętych umową ramową o saldowaniu oblicza się:
 - a) w metodzie zaangażowania pierwotnego:
 - dla transakcji terminowych jednorodnych - poprzez zastosowanie zasad określonych w cz. IV ust. 2 pkt 7, przyjmując że wszystkie transakcje jednorodne objęte umową ramową stanowią jedną transakcję terminową z nominalną kwotą równą sumie nominalnych kwot poszczególnych transakcji jednorodnych z uwzględnieniem kompensacji wzajemnych roszczeń,
 - dla pozostałych transakcji terminowych – jako 75% sumy ekwiwalentów bilansowych obliczonych dla tych transakcji zgodnie z cz. IV ust. 2 pkt 7, przy czym przez transakcje pozabilansowe jednorodne rozumie się transakcje pozabilansowe tego samego rodzaju, rozliczane wyłącznie w formie pieniężnej, z identycznymi instrumentami bazowymi i umownymi terminami rozliczenia,
 - b) w metodzie wyceny rynkowej – jako sumę:
-
-

- kosztu zastąpienia netto transakcji objętych daną umową ramową o saldowaniu równego: (i) sumie wyników rynkowych na wszystkich transakcjach pozabilansowych objętych umową ramową o saldowaniu obliczonych za okres od powstania zobowiązań, bez uwzględnienia zapisów § 4 ust. 3 uchwały – jeżeli suma ta jest dodatnia lub (ii) zera – gdy suma ta nie jest dodatnia, oraz
- oczekiwanej przyszłej straty na transakcjach objętych umową ramową, obliczonej jako 40% sumy oczekiwanych przyszłych strat na tych transakcjach, obliczonych zgodnie z cz. IV ust. 2 pkt 6 lit. c, powiększonej o 60% sumy oczekiwanych przyszłych strat na tych transakcjach pomnożonej przez iloraz kosztu zastąpienia netto tych transakcji i sumy kosztów zastąpienia poszczególnych transakcji.

II. Klasyfikacja podmiotów

W klasyfikacji podmiotów przedstawionej w ust. 1-3 przez państwa należące do strefy A rozumie się:

- 1) państwa członkowskie Unii Europejskiej (EU),
- 2) państwa członkowskie Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD),
- 3) państwa, które zawarły porozumienia w sprawie udzielania kredytów z Międzynarodowym Funduszem Walutowym (IMF), w związku z Ogólnym Porozumieniem o Zaciąganiu Kredytów (GAB).

1. Podmioty klasy I

- 1) rządy i banki centralne państw należących do strefy A (w tym Skarb Państwa Rzeczypospolitej Polskiej i Narodowy Bank Polski), a także instytucje rządowe szczebla centralnego,
- 2) Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A., w zakresie umów ubezpieczenia eksportowego lub gwarancji ubezpieczeniowych, objętych gwarancjami Skarbu Państwa, zawartych lub udzielonych na podstawie przepisów ustawy o gwarantowanych przez Skarb Państwa ubezpieczeniach eksportowych,
- 3) Bankowy Fundusz Gwarancyjny,
- 4) wiarygodne giełdy i izby rozliczeniowe, wymagające codziennego regulowania depozytów zabezpieczających – w przypadku gdy są one stroną transakcji pozabilansowej (oceny wiarygodności giełdy lub izby rozliczeniowej dokonuje bank i przekazuje tę ocenę Komisji Nadzoru Bankowego, która może zmienić proponowaną przez bank kwalifikację).

2. Podmioty klasy II

- 1) banki krajowe i instytucje kredytowe, a także banki zagraniczne mające siedzibę w państwach należących do strefy A,
- 2) władze lokalne lub regionalne państw należących do strefy A (w tym jednostki samorządów terytorialnych Rzeczypospolitej Polskiej) i ich związki,
- 3) wielostronne banki rozwoju:
 - a) Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju,
 - b) Międzynarodowa Korporacja Finansowa,

- c) Międzyamerykański Bank Rozwoju,
 - d) Azjatycki Bank Rozwoju,
 - e) Afrykański Bank Rozwoju,
 - f) Bank Rozwoju Rady Europy,
 - g) Nordycki Bank Inwestycyjny,
 - h) Karaibski Bank Rozwoju,
 - i) Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju,
 - j) Europejski Fundusz Inwestycyjny,
 - k) Międzyamerykańska Korporacja Inwestycyjna,
 - l) Wielostronna Agencja Gwarantowania Inwestycji,
- 4) Europejski Bank Inwestycyjny.

3. Podmioty klasy III

Podmioty niezaliczone do klasy I lub II.

III. Procentowe wagi ryzyka aktywów

W przedstawionej poniżej klasyfikacji aktywa rozumiane są łącznie ze związanymi z nimi innymi należnościami, jeśli należności te ujęte są w rachunku wyników.

1. Waga ryzyka 0%:

- 1) kasa,
- 2) środki banku zrzeszonego na rachunku rezerwy obowiązkowej w banku, w którym jest on zrzeszony,
- 3) aktywa wynikające z wyceny transakcji pozabilansowych,
- 4) naliczone odsetki ujęte w przychodach zastrzeżonych,
- 5) należności od podmiotów klasy I,
- 6) należności od podmiotów klasy II i III, w części zabezpieczonej:
 - a) kwotą pieniężną przelaną na rachunek banku, zgodnie z art. 102 ustawy – Prawo bankowe,
 - b) gwarancjami (poręczeniami) udzielonymi przez podmioty klasy I ,
 - c) dłużnymi papierami wartościowymi, których emitentem jest podmiot klasy I,
- 7) dłużne papiery wartościowe, których emitentem jest podmiot klasy I,
- 8) dłużne papiery wartościowe, których emitentem jest podmiot klasy II lub III, w części gwarantowanej (poręczonej) przez podmioty klasy I,
- 9) aktywa niewymienione w pkt 5–8 pomniejszające fundusze własne (w tym aktywa biur maklerskich funkcjonujących w strukturach banku – w przypadku gdy fundusze własne tych biur zostały wyłączone z funduszy własnych banku).

2. Waga ryzyka 20%:

- 1) należności od podmiotów klasy II, w części nieobjętej wagą ryzyka 0%,
- 2) należności od podmiotów klasy III, w części nieobjętej wagą ryzyka 0%, ale zabezpieczonej:
 - a) gwarancjami (poręczeniami) udzielonymi przez podmioty klasy II,
 - b) dłużnymi papierami wartościowymi, których emitentem jest podmiot klasy II,
- 3) dłużne papiery wartościowe, których emitentem jest podmiot klasy II,

- 4) dłużne papiery wartościowe, których emitentem jest podmiot klasy III, w części nieobjętej wagą ryzyka 0%, ale gwarantowanej (poręczonej) przez podmioty klasy II.

3. Waga ryzyka 50%:

- 1) należności od podmiotów klasy III, w części nieobjętej wagami ryzyka 0% i 20%, ale zabezpieczonej hipoteką ustanowioną na nieruchomości mieszkalnej, którą dłużnik zamieszkuje lub będzie zamieszkiwał, bądź też oddał lub odda w najem lub dzierżawę, do wysokości nie wyższej niż:
 - a) wysokość dokonanego wpisu do księgi wieczystej, oraz
 - b) kwoty równej:
 - 50% wartości ustalonej na podstawie wyceny rzeczoznawcy majątkowego (jeżeli wycena nie uwzględnia wcześniej powstałych obciążeń, to wartość tę pomniejsza się najpierw o łączną ich kwotę), lub
 - 60% bankowo-hipotecznej wartości nieruchomości, ustalonej zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych (Dz.U. z 2003 r. Nr 99, poz. 919).
- 2) pozostałe bilansowe konta rozrachunkowe (konta porządkujące).

4. Waga ryzyka 100%:

- 1) należności nieobjęte wagami ryzyka 0%, 20%, 50% lub 1250% (w tym należności z tytułu rozrachunków z kontrahentami, których tożsamości nie można ustalić),
- 2) papiery wartościowe, w części nieobjętej wagami ryzyka 0%, 20%, 50% lub 1250%, udziały i inne składniki funduszy własnych innych podmiotów, niepomniejszające funduszy własnych banku,
- 3) pozostałe aktywa niepomniejszające funduszy własnych banku, nieobjęte wagami ryzyka 0%, 20%, 50% lub 1250%.

5. Waga ryzyka 1250%:

- 1) wyemitowane w ramach sekurytyzacji nabyte przez bank zgodnie z cz. I ust. 10 papiery wartościowe transzy podporządkowanej względem innych transz w zakresie absorpcji strat,
- 2) wierzytelności objęte subpartycypacją, w części ekspozycji wyłączonej z proporcjonalnego podziału strat, podporządkowanej względem pozostałej części wierzytelności w zakresie absorpcji strat.

IV. Klasyfikacja udzielonych zobowiązań pozabilansowych

1. Ekwiwalent bilansowy udzielonych pozabilansowych zobowiązań warunkowych

Ekwiwalent bilansowy udzielonego pozabilansowego zobowiązania warunkowego oblicza się jako iloczyn nominalnej wartości zobowiązania i procentowej wagi ryzyka produktu przypisanej mu zgodnie z poniższą klasyfikacją:

- 1) Waga ryzyka produktu 0% (ryzyko niskie) – niewykorzystane zobowiązania kredytowe (zobowiązania udzielenia kredytu, zakupu papierów wartościowych, udzielenia gwarancji, poręczenia lub akceptu) z pierwotnym terminem zapadalności

Konsultacje dla banków

do jednego roku lub które można bezwarunkowo wypowiedzieć w każdej chwili bez uprzedzenia.

- 2) Waga ryzyka produktu 20% (ryzyko nisko-średnie):
 - a) udzielone akredytywy dokumentowe, dla których zabezpieczenie stanowi wysłany towar,
 - b) inne udzielone zobowiązania wygasające z chwilą realizacji transakcji będącej ich podstawą, dla których zabezpieczenie stanowi wysłany towar.
- 3) Waga ryzyka produktu 50% (ryzyko średnie):
 - a) akredytywy dokumentowe otwarte i akredytywy dokumentowe potwierdzone, z wyłączeniem akredytyw objętych wagą ryzyka produktu 20%,
 - b) udzielone gwarancje jakości odsprzedawanych towarów i gwarancje zapłaty odszkodowania (w szczególności gwarancje przetargowe, gwarancje dobrego wykonania umowy, gwarancje zapłaty cła i gwarancje zapłaty podatku) oraz inne udzielone gwarancje i poręczenia nie stanowiące zabezpieczenia aktywów osób trzecich,
 - c) nieodwołalne akredytywy zabezpieczające niestanowiące zabezpieczenia aktywów osób trzecich,
 - d) niewykorzystane udzielone zobowiązania kredytowe i podobne zobowiązania z pierwotnym terminem zapadalności powyżej jednego roku.
- 4) Waga ryzyka produktu 100% (ryzyko wysokie):
 - a) udzielone gwarancje i poręczenia zabezpieczające aktywa osób trzecich,
 - b) nieodwołalne akredytywy zabezpieczające aktywa osób trzecich,
 - c) udzielone akcepty,
 - d) udzielone poręczenia wekslowe,
 - e) udzielone zobowiązania z tytułu transakcji z prawem zwrotu przedmiotu transakcji lub roszczeń z nim związanych,
 - f) nieopłacona część akcji i papierów wartościowych,
 - g) pozostałe udzielone pozabilansowe zobowiązania warunkowe.

2. Ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowych

- 1) Dla celów obliczania ekwiwalentu bilansowego transakcji pozabilansowych stosuje się:
 - a) w bankach, których skala działalności handlowej jest znacząca – metodę wyceny rynkowej, określoną w pkt 6,
 - b) w bankach, których skala działalności handlowej nie jest znacząca:
 - metodę wyceny rynkowej, określoną w pkt 6, lub metodę zaangażowania pierwotnego, określoną w pkt 7 – do transakcji pozabilansowych, których instrumentem bazowym jest waluta lub instrument dłużny,
 - metodę wyceny rynkowej, określoną w pkt 6 – do pozostałych transakcji pozabilansowych.
 - 2) Ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowych oblicza się bez uwzględniania zapisów § 4 ust. 3 uchwały.
 - 3) Ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowych można obliczać z uwzględnieniem saldowania transakcji zgodnie z zasadami określonymi w cz. I ust. 13.
 - 4) Ekwiwalent bilansowy transakcji sprzedaży opcji jest równy zero.
-
-

Bezpieczny Bank

- 5) Ekwiwalent bilansowy operacji dokonywanych na podstawie umowy z udzielonym lub otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, których ujmowanie jako zobowiązania pozabilansowe wymagane jest przez inne przepisy, jest równy bilansowej wartości przedmiotu operacji.
- 6) Metoda wyceny rynkowej:
 - a) ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowej oblicza się jako sumę kosztu zastąpienia i oczekiwanej przyszłej straty,
 - b) za koszt zastąpienia przyjmuje się:
 - wynik rynkowy na danej transakcji pozabilansowej, obliczony za okres od dnia zawarcia transakcji lub ostatniego przeszacowania, bez uwzględnienia zapisów § 4 ust. 3 uchwały – gdy jest on dodatni,
 - zero – gdy wyżej wymieniony wynik nie jest dodatni,
 - c) oczekiwaną przyszłą stratę oblicza się jako iloczyn nominalnej kwoty transakcji pozabilansowej (lub wartości jej ekwiwalentu delta w przypadku opcji) i wagi ryzyka produktu przypisanej tej transakcji zgodnie z tabelą nr 1.

Tabela nr 1

Lp.	Rezydualny termin zapadalności ²	Instrument bazowy ¹			
		do 14 dni	ponad 14 dni – do 1 roku	ponad 1 rok – do 5 lat	ponad 5 lat
		(w %) ³			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Instrumenty dłużne	0,00	0,00	0,50	1,50
2	Waluty obce i złoto	0,00	1,00	5,00	7,50
3	Instrumenty kapitałowe	6,00	6,00	8,00	10,00
4	Metale szlachetne oprócz złota	7,00	7,00	7,00	8,00
5	Towary i inne	10,00	10,00	12,00	15,00

¹ Instrumenty bazowe wyrażone w walucie obcej zalicza się do walut obcych, z tym że instrumenty bazowe jednowalutowych transakcji na stopę procentową zalicza się do instrumentów dłużnych.

² Od dnia sprawozdawczego do ustalonego dnia zapadalności transakcji. Dla transakcji, których rozliczenia dokonuje się w określonych terminach i ponownie ustala warunki, tak że wartość godziwa transakcji jest w tych terminach równa zero, rezydualny termin zapadalności jest równy okresowi do następnego takiego terminu rozliczenia. W przypadku transakcji stopy procentowej spełniających te kryteria i mających rezydualny termin zapadalności ponad rok, waga ryzyka produktu nie może być niższa od 0,5%.

³ Dla transakcji z wielokrotną wymianą ich instrumentów bazowych (lub ich wartości godziwych), wagi ryzyka produktu mnoży się przez liczbę takich wymian pozostałych do realizacji zgodnie z warunkami transakcji.

Konsultacje dla banków

7) Metoda zaangażowania pierwotnego

Ekwiwalent bilansowy transakcji pozabilansowej oblicza się jako iloczyn nominalnej kwoty transakcji (lub wartości jej ekwiwalentu delta w przypadku opcji) i współczynnika konwersji kredytowej przypisanego tej transakcji zgodnie z tabelą nr 2.

Tabela nr 2

Lp.	Instrument bazowy ¹	Pierwotny termin zapadalności ²			
		do 14 dni	ponad 14 dni – do 1 roku	ponad 1 rok – do 2 lat	ponad 2 lata (za każdy rozp. rok ³)
		w % ⁴			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Instrumenty dłużne	0,50	0,50	1,00	1,00
2	Waluty i złoto	0,00	2,00	5,00	3,00
¹ Instrumenty bazowe wyrażone w walucie obcej zalicza się do walut obcych, z tym że instrumenty bazowe jednowalutowych transakcji na stopę procentową zalicza się do instrumentów dłużnych.					
² Od dnia zawarcia transakcji do ustalonego dnia jej zapadalności.					
³ Maksymalnie do 100% łącznie za cały okres trwania transakcji.					
⁴ Dla transakcji z wielokrotną wymianą ich instrumentów bazowych (lub ich wartości godziwych), wagi ryzyka produktu mnoży się przez liczbę takich wymian pozostałych do realizacji zgodnie z warunkami transakcji.					

3. Procentowe wagi ryzyka kontrahenta

1) Waga ryzyka kontrahenta 0%:

- a) podmioty klasy I,
- b) podmioty klasy II i III, w zakresie operacji pozabilansowych z tymi podmiotami w części zabezpieczonej:
 - przelewem środków pieniężnych na rachunek banku, zgodnie z art. 102 ust. 1 ustawy – Prawo bankowe,
 - gwarancjami (poręczeniami) udzielonymi przez podmioty klasy I,
 - dłużnymi papierami wartościowymi, których emitentem jest podmiot klasy I.

2) Waga ryzyka kontrahenta 20%:

- a) podmioty klasy II, w zakresie operacji pozabilansowych nieobjętych wagą ryzyka kontrahenta 0%,
- b) podmioty klasy III w zakresie operacji pozabilansowych nieobjętych wagą ryzyka kontrahenta 0%, w części zabezpieczonej:
 - gwarancjami (poręczeniami), udzielonymi przez podmioty klasy II,

Bezpieczny Bank

– dłużnymi papierami wartościowymi, których emitentem jest podmiot klasy II.

- 3) Waga ryzyka kontrahenta 50%:
Podmioty klasy III w zakresie transakcji pozabilansowych nieobjętych niższymi wagami ryzyka kontrahenta.
- 4) Waga ryzyka kontrahenta 100%:
Podmioty klasy III w zakresie operacji pozabilansowych nieobjętych niższymi wagami ryzyka kontrahenta.

Załącznik nr 4 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO Z TYTUŁU RYZYKA WALUTOWEGO

I. Szczególne zasady wyznaczania pozycji

1. Pierwotne pozycje w walutach obcych oraz pierwotne pozycje w złocie, zwane dalej łącznie walutowymi pozycjami pierwotnymi, oblicza się zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 1 do uchwały, przy czym:

- 1) przez instrumenty bazowe należy rozumieć poszczególne waluty obce oraz złoto, a także wszelkie inne instrumenty bazowe wyrażone w walucie obcej lub indeksowane do waluty obcej,
- 2) przez parametry cenowe należy rozumieć kursy walut obcych oraz cenę złota,
- 3) w rachunku pozycji pierwotnych uwzględnia się:
 - a) walutowe operacje bilansowe,
 - b) walutowe transakcje pozabilansowe,
 - c) operacje bilansowe i transakcje pozabilansowe, których instrument bazowy jest indeksowany do waluty obcej,
 - d) przyszłe koszty lub przychody walutowe w części zabezpieczonej przed ryzykiem walutowym.

2. Z zastrzeżeniem ust. 3, bank może uznać wybrane walutowe pozycje pierwotne za pozycje o charakterze strukturalnym, które podlegają wyłączeniu z rachunku pozycji walutowych, przy czym:

- 1) walutowe pozycje pierwotne o charakterze strukturalnym rozumiane są jako długoterminowe salda bilansowe związane z posiadaniem i utrzymywaniem:
 - a) dotacji dla oddziałów zagranicznych banku oraz akcji i udziałów w podmiotach zależnych i stowarzyszonych, jeśli dotacje te oraz akcje i udziały pomniejszają fundusze własne banku,
 - b) pozycji mających na celu zabezpieczenie adekwatności kapitałowej banku przed ryzykiem walutowym – w szczególności zabezpieczenie przed ryzykiem walutowym denominowanych w walucie obcej elementów rachunku funduszy własnych,
- 2) przed wyłączeniem bank obowiązany jest poinformować Komisję Nadzoru Bankowego o uznaniu walutowych pozycji pierwotnych za pozycje strukturalne, przedkładając:
 - a) informacje dotyczące rodzaju, wielkości i struktury walutowej tych pozycji,
 - b) uzasadnienie celowości zastosowania wyłączenia w kontekście ekspozycji na ryzyko walutowe.

3. W przypadku zmian stanu faktycznego w stosunku do informacji wymienionych w ust. 2 pkt 2, bank zaprzestaje wyłączenia pozycji strukturalnych, chyba że

uprzednio poinformuje Komisję Nadzoru Bankowego, stosując odpowiednio przepisy ust. 2 pkt 2.

4. Jeżeli kurs utworzonej na mocy porozumień międzynarodowych rozliczeniowej waluty obcej lub jednostki rozliczeniowej jest ustalany w stosunku do koszyka wybranych walut obcych, to salda wyrażone w tej walucie lub jednostce rozliczeniowej można uwzględniać w rachunku walutowych pozycji pierwotnych odpowiednio po ich rozłożeniu na waluty składowe.

II. Obliczanie wymogu kapitałowego

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego oblicza się dla portfela bankowego i portfela handlowego łącznie, metodą podstawową, określoną w ust. 1, metodą wartości zagrożonej, określoną w ust. 2, lub metodą mieszaną, określoną w ust. 3.

1. Metoda podstawowa

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego oblicza się jako:

- 1) 8% pozycji walutowej całkowitej – jeżeli pozycja walutowa całkowita przewyższa 2% funduszy własnych banku,
- 2) zero – jeżeli pozycja walutowa całkowita nie przewyższa 2% funduszy własnych banku.

2. Metoda wartości zagrożonej

- 1) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego oblicza się metodą wartości zagrożonej, zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 12 do uchwały, przyjmując, że parametrami cenowymi są kursy walutowe i cena złota.
- 2) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego oblicza się metodą wartości zagrożonej dla wszystkich walutowych pozycji pierwotnych.

3. Metoda mieszana

- 1) Bank określa zakres zastosowania metody wartości zagrożonej, poprzez wyodrębnienie walutowych pozycji pierwotnych objętych tą metodą.
- 2) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego dla walutowych pozycji pierwotnych objętych metodą wartości zagrożonej oblicza się poprzez odpowiednie zastosowanie do tych pozycji metody wartości zagrożonej.
- 3) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego dla walutowych pozycji pierwotnych nieobjętych metodą wartości zagrożonej oblicza się jako 8% kwoty obliczonej poprzez odpowiednie zastosowanie do tych pozycji zasad wyznaczania pozycji walutowej całkowitej.
- 4) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka walutowego oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych, o których mowa w pkt 2 i 3.

Załącznik nr 5 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO Z TYTUŁU RYZYKA CEN TOWARÓW

I. Szczególne zasady wyznaczania pozycji

1. Przez towary rozumie się dowolne materialne przedmioty handlu określone co do rodzaju i gatunku, których ilość może być wyrażona w fizycznych jednostkach miary, z wyłączeniem złota, środków trwałych oraz przedmiotów stanowiących prawne zabezpieczenia należności banku.

2. Dla celów obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen towarów można pominąć pozycje pierwotne w towarach wynikające z operacji finansowania zapasów towarów.

3. Pozycje w towarach oblicza się dla poszczególnych towarów jednorodnych zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 1 do uchwały, przy czym:

- 1) przez instrumenty bazowe należy rozumieć poszczególne towary jednorodne,
- 2) przez parametry cenowe należy rozumieć ceny towarów jednorodnych.

4. Dla celów obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen towarów, za towar jednorodny uznaje się:

- 1) towary identyczne,
- 2) towary wzajemnie zastępowalne,
- 3) towary będące bliskimi substytutami, jeśli współczynnik korelacji między zmianami cen tych towarów wynosi nie mniej niż 0,9 w okresie co najmniej jednego roku.

5. W przypadku występowania różnych cen towarów uznanych za towar jednorodny, cenę towaru jednorodnego wyznacza się jako średnią ważoną tych cen.

6. W rachunku łącznego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen towarów pomija się równe co do wartości bezwzględnej przeciwstawne pozycje pierwotne w danym towarze jednorodnym, których termin zapadalności przypada:

- 1) w tym samym dniu,
- 2) w odstępie co najwyżej 10 dni, jeśli wynikają one z transakcji dokonywanych na rynkach z codziennymi datami dostaw.

II. Obliczanie wymogu kapitałowego

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen towarów oblicza się dla portfela bankowego i portfela handlowego łącznie, metodą uproszczoną, określoną w ust. 1, metodą terminów zapadalności, określoną w ust. 2, lub metodą wartości zagrożonej, określoną w ust. 3.

1. Metoda uproszczona

- 1) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen danego towaru jednorodnego oblicza się jako sumę:
 - a) 15% globalnej pozycji netto w danym towarze jednorodnym,
 - b) 3% globalnej pozycji brutto w danym towarze jednorodnym.
- 2) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen towarów oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka cen poszczególnych towarów jednorodnych, obliczonych zgodnie z pkt 1.

2. Metoda terminów zapadalności

- 1) Pozycje pierwotne (długie lub krótkie) w danym towarze jednorodnym, wyznaczone zgodnie z częścią I, należy zaklasyfikować do jednego z przedziałów terminów zapadalności (przedziały) określonych w drugiej kolumnie poniższej tabeli:

Numer przedziału	Przedziały terminów zapadalności (terminy rezydualne)	Stopa narzutu (w %)
(1)	(2)	(3)
1	0–1 miesiąc	3,00
2	> 1–3 miesiące	3,00
3	> 3–6 miesięcy	3,00
4	> 6–12 miesięcy	3,00
5	> 1–2 lata	3,00
6	> 2–3 lata	3,00
7	> 3 lata	3,00

- 2) Pozycje pierwotne odpowiadające fizycznym zapasom danego towaru jednorodnego należy zaklasyfikować do pierwszego przedziału.
- 3) Na podstawie klasyfikacji dokonanej zgodnie z pkt 1 w każdym przedziale oblicza się sumę pozycji pierwotnych długich i sumę pozycji pierwotnych krótkich.
- 4) Mniejsza z kwot określonych jako:
 - a) suma pierwotnych pozycji długich w danym przedziale powiększona o niedopasowaną pozycję długą z poprzedniego przedziału,
 - b) suma pierwotnych pozycji krótkich w tym przedziale powiększona o niedopasowaną pozycję krótką z poprzedniego przedziału,stanowi dopasowaną pozycję w danym przedziale, zaś bezwzględna wartość różnicy między tymi sumami stanowi niedopasowaną pozycję w tym przedziale (długa – jeśli różnica ta jest dodatnia lub krótką – jeśli różnica ta jest ujemna). W pierwszym przedziale nie dokonuje się powiększania sumy pozycji pierwotnych.
- 5) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ceny danego towaru jednorodnego oblicza się jako sumę:
 - a) dopasowanych pozycji w poszczególnych przedziałach, pomnożonych przez odpowiadające tym przedziałom stopy narzutu podane w trzeciej kolumnie tabeli przedstawionej w pkt 1,

Konsultacje dla banków

- b) niedopasowanych pozycji (długich lub krótkich) w poszczególnych przedziałach, z wyłączeniem ostatniego, pomnożonych przez 0,6% (stopa przeniesienia),
 - c) niedopasowanej pozycji (długiej lub krótkiej) w ostatnim przedziale, pomnożonej przez 15% (stopa rzeczywista).
- 6) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen towarów oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka cen poszczególnych towarów jednorodnych, obliczonych zgodnie z pkt 5.

3. Metoda wartości zagrożonej

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen towarów oblicza się metodą wartości zagrożonej zgodnie z załącznikiem nr 12, przy czym jako parametry cenowe należy rozumieć ceny towarów jednorodnych.

Załącznik nr 6 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

**OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO
Z TYTUŁU RYZYKA CEN
KAPITAŁOWYCH PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH**

I. Uwagi ogólne

1. Przez kapitałowe papiery wartościowe rozumie się:

- 1) akcje i prawa poboru,
- 2) kwity depozytowe,
- 3) jednostki uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania,
- 4) inne papiery wartościowe obciążone ryzykiem cen kapitałowych papierów wartościowych,
- 5) element kapitałowy papierów wartościowych zamiennych na kapitałowe papiery wartościowe wymienione w pkt 1–4, wyodrębniony zgodnie z zasadami określonymi w części I ust. 7 załącznika nr 1 do uchwały.

2. Pozycje pierwotne w kapitałowych papierach wartościowych wyznacza się zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 1 do uchwały, przy czym:

- 1) przez instrumenty bazowe należy rozumieć poszczególne kapitałowe papiery wartościowe,
- 2) przez parametry cenowe należy rozumieć ceny poszczególnych kapitałowych papierów wartościowych, z zastrzeżeniem części IV pkt 2.

3. Kapitałowe papiery wartościowe pomniejszające fundusze własne banku wyłącza się z rachunku pozycji w kapitałowych papierach wartościowych.

4. Dla celów obliczania pozycji netto w poszczególnych kapitałowych papierach wartościowych, pozycje pierwotne wynikające z operacji na koszykach (indeksach) kapitałowych papierów wartościowych lub z operacji na jednostkach uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania można:

- 1) rozkładać na pozycje pierwotne w poszczególnych kapitałowych papierach wartościowych zgodnie z ich aktualnym udziałem w koszyku (indeksie) lub jednostce uczestnictwa,
- 2) traktować jako pozycję pierwotną wynikającą z operacji na odrębnym kapitałowym papierze wartościowym, którego cena jest średnią ważoną ceną kapitałowych papierów wartościowych zaliczonych do koszyka (indeksu) lub jednostki uczestnictwa.

5. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się jako sumę wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych, obliczonego zgodnie z zasadami określonymi w części II, i wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych, obliczonego zgodnie z zasadami określonymi w części III.

II. Obliczanie wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się dla pozycji pierwotnych w kapitałowych papierach wartościowych wynikających z operacji zaliczonych do portfela handlowego jako 8% globalnej pozycji netto w kapitałowych papierach wartościowych.

III. Obliczanie wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się dla pozycji pierwotnych w kapitałowych papierach wartościowych wynikających z operacji zaliczonych do portfela handlowego metodą podstawową, określoną w ust. 1, lub metodą uproszczoną, określoną w ust. 2.

1. Metoda podstawowa

- 1) Każdą pozycję pierwotną w danym kapitałowym papierze wartościowym (długą lub krótką) należy zaklasyfikować do jednej z następujących grup:
 - a) pozycje w kapitałowych papierach wartościowych wynikające z transakcji terminowych, których przedmiotem są koszyki (indeksy) giełdowe uznanych giełd papierów wartościowych,
 - b) pozycje w kapitałowych papierach wartościowych płynnych i zdywersyfikowanych,
 - c) pozostałe pozycje w kapitałowych papierach wartościowych.
- 2) Następujące indeksy można traktować jako indeksy giełdowe uznanych giełd papierów wartościowych:

Lp.	Nazwa indeksu	Kraj
1	All Ords	Australia
2	ATX	Austria
3	BEL20	Belgia
4	Sao Paulo – Bovespa	Brazylia
5	DJ Euro STOXX 50	Indeks międzynarodowy
6	Euronext 100	Indeks międzynarodowy
7	CAC40	Francja
8	IBEX35	Hiszpania
9	EOE25	Holandia
10	Hang Seng	Hongkong
11	Nikkei225	Japonia
12	TSE35	Kanada
13	IPC Index	Meksyk

Bezpieczny Bank

14	DAX	Niemcy
15	WIG20	Polska
16	SMI	Szwajcaria
17	OMX	Szwecja
18	S&P500	USA
19	Dow Jones Ind. Av.	USA
20	NASDAQ	USA
21	FTSE 100	Wielka Brytania
22	FTSE mid-250	Wielka Brytania
23	MIB 30	Włochy

- 3) Przez kapitałowe papiery wartościowe płynne i zdywersyfikowane rozumie się kapitałowe papiery wartościowe spełniające jednocześnie trzy poniższe warunki:
- a) kapitałowy papier wartościowy ujęty jest w jednym z indeksów uznanych giełd papierów wartościowych,
 - b) utrzymywana przez bank pozycja netto w danym kapitałowym papierze wartościowym nie przekracza 10% globalnej pozycji brutto w kapitałowych papierach wartościowych,
 - c) łączna wartość utrzymywanych przez bank pozycji netto w poszczególnych kapitałowych papierach wartościowych, przekraczających 5% globalnej pozycji brutto, nie przekracza 50% pozycji globalnej brutto.
- 4) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego ceny danego kapitałowego papieru wartościowego oblicza się jako iloczyn pozycji netto w tym papierze wartościowym i stopy narzutu w wysokości:
- a) 0% – w przypadku papieru wartościowego zaliczonego do grupy, o której mowa w pkt 1 lit. a,
 - b) 2% – w przypadku papieru wartościowego zaliczonego do grupy, o której mowa w pkt 1 lit. b,
 - c) 4% – w przypadku papieru wartościowego zaliczonego do grupy, o której mowa w pkt 1 lit. c.
- 5) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka szczególnego cen poszczególnych papierów wartościowych, obliczonych zgodnie z pkt 4.

2. Metoda uproszczona

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen kapitałowych papierów wartościowych oblicza się jako 4% globalnej pozycji brutto w kapitałowych papierach wartościowych, przy czym w rachunku tym nie uwzględnia się pozycji w kapitałowych papierach wartościowych, wynikających z terminowych transakcji giełdowych, których przedmiotem są koszyki (indeksy) uznanych giełd papierów wartościowych.

IV. Metoda wartości zagrożonej

Bank może stosować metodę wartości zagrożonej do obliczania łącznego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka cen kapitałowych papierów wartościowych zgodnie z załącznikiem nr 12 do uchwały w zakresie:

- 1) ryzyka szczególnego i ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych łącznie – przyjmując jako parametry cenowe ceny poszczególnych kapitałowych papierów wartościowych,
- 2) ryzyka ogólnego cen kapitałowych papierów wartościowych – przyjmując jako parametry cenowe indeksy rynków kapitałowych, na których są notowane poszczególne kapitałowe papiery wartościowe.

Załącznik nr 7 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

**OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO
Z TYTUŁU RYZYKA SZCZEGÓLNEGO
CEN INSTRUMENTÓW DŁUŻNYCH**

I. Szczególne zasady wyznaczania pozycji

1. Przez instrumenty dłużne rozumie się:

- 1) dłużne papiery wartościowe, w tym między innymi: bony skarbowe, obligacje, listy zastawne, certyfikaty depozytowe, czeki bankierskie, z wyłączeniem jednostek uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania i własnych dłużnych papierów wartościowych,
- 2) depozyty i lokaty, w tym także hipotetyczne depozyty i lokaty wynikające z dekompozycji pozabilansowych transakcji terminowych na stopę procentową,
- 3) inne instrumenty dłużne będące przedmiotem obrotu handlowego (np. papiery komercyjne przedsiębiorstw).

2. Pozycje pierwotne w instrumentach dłużnych wyznacza się zgodnie z załącznikiem nr 1 do uchwały, w podziale na waluty denominacji tych instrumentów, przy czym:

- 1) przez instrument bazowy należy rozumieć instrument dłużny,
- 2) przez parametr cenowy należy rozumieć rentowność do wykupu lub cenę instrumentu dłużnego.

3. W rachunku łącznego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych uwzględnia się tę spośród pozycji pierwotnych wynikających z dekompozycji pozabilansowej transakcji terminowej, której odpowiada dłuższy termin zapadalności (pomija się pozycje pierwotne odpowiadające terminowi zapadalności transakcji).

4. Przez pozycje o niskim ryzyku szczególnym rozumie się pozycje pierwotne:

- 1) w instrumentach bazowych, którym przypisano wagę ryzyka równą 0% zgodnie z częścią III ust. 1 załącznika nr 3 do uchwały,
- 2) wynikające z operacji, których wartość w terminie rozliczenia zależy wyłącznie od rentowności do wykupu instrumentów powszechnie uznawanych na danym rynku za wolne od ryzyka kredytowego (w szczególności: instrumenty skarbowe, hipotetyczne depozyty i lokaty).

5. Przez pozycje o obniżonym ryzyku szczególnym rozumie się pozycje pierwotne w instrumentach bazowych:

- 1) którym przypisano wagę ryzyka równą 20% zgodnie z częścią III ust. 2 załącznika nr 3 do uchwały,
- 2) notowanych na regulowanych rynkach papierów wartościowych krajów, z których pochodzą indeksy wymienione w części III ust. 1 pkt 2 załącznika nr 6 do uchwały,

Konsultacje dla banków

- 3) posiadających ocenę na poziomie co najmniej inwestycyjnym przyznaną przez co najmniej dwie z poniższych agencji ratingowych:
- Fitch Polska S.A.,
 - Moody's Investors Services,
 - Standard & Poor's Corporation,
 - Fitch IBCA, Duff & Phelps,
 - Thomson BankWatch.

II. Obliczanie wymogu kapitałowego

1. Metoda podstawowa

- Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych oblicza się dla pozycji pierwotnych wynikających z operacji zaliczonych do portfela handlowego.
- Pozycje netto w poszczególnych instrumentach dłużnych wyrażonych w danej walucie zalicza się do jednej z grup wymienionych w pierwszej kolumnie poniższej tabeli.

Grupy pozycji	Rezydualny termin zapadalności	Stopa narzutu (w%)
(1)	(2)	(3)
Pozycje o niskim ryzyku szczególnym		0,00
Pozycje o obniżonym ryzyku szczególnym	do 6 miesięcy	0,25
	> 6-24 miesiące	1,00
	> 24 miesiące	1,60
Pozostałe pozycje		8,00

- Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych wyrażonych w danej walucie oblicza się jako sumę iloczynów pozycji netto w tych instrumentach, obliczonych zgodnie z częścią I, przez stopy narzutu odpowiadające grupom pozycji, do których zostały zaliczone, określone w trzeciej kolumnie tabeli, o której mowa w pkt 2.
- Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych (dla wszystkich walut) oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych obliczonych dla poszczególnych walut zgodnie z pkt 3.

2. Metoda wartości zagrożonej

Bank może stosować metodę wartości zagrożonej do obliczania łącznego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka szczególnego cen instrumentów dłużnych wyłącznie na zasadach określonych w cz. II ust. 3 załącznika nr 8 do uchwały.

Załącznik nr 8 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 8
września 2004 r. (poz. 25)

**OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO
Z TYTUŁU RYZYKA OGÓLNEGO
STÓP PROCENTOWYCH**

I. Szczególne zasady wyznaczania pozycji

1. Przez instrumenty bazowe rozumie się instrumenty dłużne, w tym także instrumenty dłużne wynikające z dekompozycji pozabilansowych transakcji terminowych dokonanej zgodnie z załącznikiem nr 1 do uchwały.

2. Pozycje pierwotne w instrumentach bazowych wyznacza się zgodnie z załącznikiem nr 1 do uchwały, z uwzględnieniem szczególnych zasad określonych w załącznikach nr 4–8 do uchwały, przy czym:

- 1) przez kupon rozumie się relację pomiędzy nominalną wartością jednorocznych płatności odsetkowych z tytułu utrzymywania danej pozycji pierwotnej a nominalną wartością tej pozycji,
- 2) przez rentowność do wykupu rozumie się stopę rentowności w skali roku, przy której bieżąca wartość godziwa instrumentu bazowego jest równa zdyskontowanemu na dzień sprawozdawczy za pomocą tej stopy wartościom wszystkich znanych przyszłych płatności z tytułu tego instrumentu zgodnie z ich rezydualnymi terminami zapadalności,
- 3) przez średni okres zwrotu rozumie się średnią ważoną liczby lat od dnia sprawozdawczego do dnia zapadalności poszczególnych należności z tytułu danego instrumentu bazowego, z wagami równymi udziałom płatności za poszczególne okresy w całkowitej wartości godziwej tego instrumentu (przy zastosowaniu odpowiedniej dla danego instrumentu rentowności do wykupu),
- 4) przez zaktualizowany średni okres zwrotu rozumie się średni okres zwrotu zdyskontowany za pomocą odpowiedniej dla danego instrumentu bazowego rentowności do wykupu przy założeniu rocznego okresu dyskonta,
- 5) przez rezydualny termin zapadalności rozumie się okres pomiędzy dniem sprawozdawczym a dniem:
 - a) zapadalności pozycji pierwotnej – w przypadku pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych opartych na stałej stopie procentowej,
 - b) najbliższej zmiany oprocentowania – w przypadku pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych opartych na zmiennej stopie procentowej.

3. Pary przeciwstawnych pozycji pierwotnych w instrumentach bazowych wynikających z transakcji pozabilansowych, salduje się jeżeli spełniają jednocześnie wszystkie spośród następujących warunków:

- 1) pozycje pierwotne są wyrażone w tej samej walucie,
- 2) rentowności do wykupu związane z pozycjami pierwotnymi są identyczne lub różnica między nimi nie przekracza 30 punktów bazowych,

Konsultacje dla banków

- 3) kupony (jeśli istnieją) związane z pozycjami pierwotnymi są identyczne lub różnica między nimi nie przekracza 30 punktów bazowych,
- 4) rezydualne terminy zapadalności pozycji pierwotnych nie różnią się o więcej niż:
 - a) 0 dni – w przypadku terminów krótszych niż 1 miesiąc,
 - b) 7 dni – w przypadku terminów od 1 miesiąca do jednego roku,
 - c) 30 dni – w przypadku terminów przekraczających jeden rok.

II. Obliczanie wymogu kapitałowego

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych oblicza się dla pozycji pierwotnych wynikających z operacji zaliczonych do portfela handlowego metodą terminów zapadalności, opisaną w ust. 1, metodą zaktualizowanego średniego okresu zwrotu, opisaną w ust. 2, lub metodą wartości zagrożonej, opisaną w ust. 3.

1. Metoda terminów zapadalności

- 1) Pozycje pierwotne dzieli się na dwie grupy w zależności od wysokości kuponu w następujący sposób:
 - a) grupa A – obejmująca pozycje pierwotne z kuponem równym 3% lub większym,
 - b) grupa B – obejmująca pozycje pierwotne z kuponem mniejszym od 3%.
- 2) Pozycje pierwotne w instrumentach bazowych (długie i krótkie) wyrażone w danej walucie, obliczone zgodnie z częścią I, zalicza się do jednego z przedziałów terminów zapadalności (przedział), podzielonych na trzy strefy przedziałów zapadalności (strefa), z uwzględnieniem wysokości kuponu, zgodnie z następującą tabelą:

Strefa	Lp.	Przedziały terminów zapadalności (terminy rezydualne)		Mnożnik (w %)
		Grupa A	Grupa B	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Pierwsza	1	do 1 miesiąca	do 1 miesiąca	0,00
	2	> 1–3 miesiące	> 1–3 miesiące	0,20
	3	> 3–6 miesięcy	> 3–6 miesięcy	0,40
	4	> 6–12 miesięcy	> 6–12 miesięcy	0,70
Druga	5	> 1–2 lata	> 1–1,9 lat	1,25
	6	> 2–3 lata	> 1,9–2,8 lat	1,75
	7	> 3–4 lata	> 2,8–3,6 lat	2,25
Trzecia	8	> 4–5 lat	> 3,6–4,3 lat	2,75
	9	> 5–7 lat	> 4,3–5,7 lat	3,25
	10	> 7–10 lat	> 5,7–7,3 lat	3,75
	11	> 10–15 lat	> 7,3–9,3 lat	4,50

Bezpieczny Bank

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	12	> 15–20 lat	> 9,3–10,6 lat	5,25
	13	> 20 lat	> 10,6–12 lat	6,00
	14		> 12–20 lat	8,00
	15		> 20 lat	12,50

- 3) Na podstawie klasyfikacji dokonanej zgodnie z pkt 2, w każdym przedziale oblicza się ważone pozycje pierwotne (długie i krótkie) jako iloczyn wartości godziwych poszczególnych pozycji pierwotnych i mnożników odpowiadających tym przedziałom.
- 4) Mniejsza z kwot określonych jako suma ważonych pozycji pierwotnych długich i suma ważonych pozycji pierwotnych krótkich w danym przedziale stanowi ważoną pozycję dopasowaną w danym przedziale, zaś bezwzględna wartość różnicy między tymi kwotami stanowi ważoną pozycję niedopasowaną w tym przedziale (długą – jeśli różnica ta jest dodatnia lub krótką – jeśli różnica ta jest ujemna).
- 5) Mniejsza z kwot określonych jako suma ważonych długich pozycji niedopasowanych i suma ważonych krótkich pozycji niedopasowanych w danej strefie stanowi ważoną pozycję dopasowaną w tej strefie, zaś bezwzględna wartość różnicy między tymi kwotami stanowi ważoną pozycję niedopasowaną w tej strefie (długą – jeśli różnica ta jest dodatnia lub krótką – jeśli różnica ta jest ujemna).
- 6) Ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i drugą stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
 - a) ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w pierwszej strefie,
 - b) ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w drugiej strefie.
- 7) Ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami drugą i trzecią stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
 - a) ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w drugiej strefie, pomniejszona o ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - b) ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w trzeciej strefie.
- 8) Obliczenia, o których mowa w pkt 6 i 7, można przeprowadzić przyjmując odwrotną numerację stref.
- 9) Ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i trzecią stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
 - a) ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w pierwszej strefie, pomniejszona o ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - b) ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w trzeciej strefie pomniejszona o ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami drugą i trzecią.
- 10) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych w danej walucie oblicza się jako sumę:
 - a) 10% sumy ważonych pozycji dopasowanych w poszczególnych przedziałach,
 - b) 40% ważonej pozycji dopasowanej w strefie pierwszej,
 - c) 30% ważonej pozycji dopasowanej w strefie drugiej,
 - d) 30% ważonej pozycji dopasowanej w strefie trzeciej,
 - e) 40% ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - f) 40% ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami drugą i trzecią,

Konsultacje dla banków

- g) 150% ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami pierwszą i trzecią,
 - h) 100% pozycji globalnej netto obliczonej dla ważonych pozycji pierwotnych, zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 1 do uchwały, z uwzględnieniem zasad określonych w części I.
- 11) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych obliczonych dla poszczególnych walut zgodnie z pkt 10.

2. Metoda zaktualizowanego średniego okresu zwrotu

- 1) Dla każdej pozycji pierwotnej w instrumencie bazowym wyrażonym w danej walucie oblicza się:
- a) rentowność do wykupu,
 - b) średni okres zwrotu,
 - c) zaktualizowany średni okres zwrotu.
- 2) Pozycje pierwotne w instrumentach bazowych wyrażone w danej walucie, obliczone zgodnie z częścią I, należy zaklasyfikować do jednej ze stref zaktualizowanego średniego okresu zwrotu (strefa) zgodnie z następującą tabelą:

Strefa	Zaktualizowany średni okres zwrotu instrumentu bazowego pozycji pierwotnej (w latach)	Założona zmiana rentowności do wykupu (w %)
(1)	(2)	(3)
1	do 1,0	1,00
2	> 1,0–3,6	0,85
3	> 3,6	0,70

- 3) W każdej strefie oblicza się okresowo ważone pozycje pierwotne (długie i krótkie) jako iloczyn wartości godziwych poszczególnych pozycji pierwotnych, ich zaktualizowanych średnich okresów zwrotu oraz wielkości założonych zmian rentowności do wykupu odpowiadających tym strefom.
- 4) W każdej strefie oblicza się sumę okresowo ważonych pozycji pierwotnych długich i sumę okresowo ważonych pozycji pierwotnych krótkich. Mniejsza z tych sum stanowi okresowo ważoną pozycję dopasowaną w tej strefie, zaś bezwzględna wartość różnicy między tymi sumami stanowi okresowo ważoną pozycję niedopasowaną w tej strefie (długą – jeśli różnica ta jest dodatnia lub krótką – jeśli różnica ta jest ujemna).
- 5) Okresowo ważoną dopasowaną pozycję pomiędzy strefami pierwszą i drugą stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
- a) okresowo ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w pierwszej strefie,
 - b) okresowo ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w drugiej strefie.
- 6) Okresowo ważoną dopasowaną pozycję pomiędzy strefami drugą i trzecią stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
- a) okresowo ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w drugiej strefie, pomniejszona o okresowo ważoną dopasowaną pozycję pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - b) okresowo ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w trzeciej strefie.

- 7) Obliczenia, o których mowa w pkt 5 i 6, można przeprowadzić przyjmując odwrotną numerację stref.
- 8) Okresowo ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i trzecią stanowi mniejsza z kwot określonych jako:
 - a) okresowo ważona długa (krótka) pozycja niedopasowana w pierwszej strefie, pomniejszona o okresowo ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - b) okresowo ważona krótka (długa) pozycja niedopasowana w trzeciej strefie, pomniejszona o okresowo ważoną pozycję dopasowaną pomiędzy strefami drugą i trzecią.
- 9) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych dla danej waluty oblicza się jako sumę:
 - a) 2% sumy okresowo ważonych pozycji dopasowanych w poszczególnych strefach,
 - b) 40% okresowo ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami pierwszą i drugą,
 - c) 40% okresowo ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami drugą i trzecią,
 - d) 150% okresowo ważonej pozycji dopasowanej pomiędzy strefami pierwszą i trzecią,
 - e) 100% pozycji globalnej netto obliczonej dla okresowo ważonych pozycji pierwotnych, zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 1 do uchwały, z uwzględnieniem zasad określonych w części I.
- 10) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych obliczonych dla poszczególnych walut zgodnie z pkt 9.

3. Metoda wartości zagrożonej

- 1) Bank może stosować metodę wartości zagrożonej do obliczania łącznego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka ogólnego stóp procentowych zgodnie z załącznikiem nr 12 do uchwały, przy czym jako parametry cenowe należy rozumieć rentowności do wykupu instrumentów powszechnie uznawanych na danym rynku za wolne od ryzyka kredytowego (w szczególności: instrumenty skarbowe, hipoteczne depozyty i lokaty oparte na średnich stopach procentowych rynku międzybankowego).
 - 2) Bank może uwzględnić w rachunku, o którym mowa w ust. 1, ryzyko szczególne instrumentów dłużnych, poprzez przyjęcie, że parametrami cenowymi odpowiadającymi pozycjom w tych instrumentach są ich rzeczywiste rynkowe rentowności do wykupu.
 - 3) Dla każdej waluty należy:
 - a) zdefiniować co najmniej sześć przedziałów terminów zapadalności,
 - b) określić odrębne parametry cenowe jako rentowności do wykupu reprezentacyjne dla każdego z przedziałów, o których mowa w lit. a,
 - c) zaklasyfikować pozycje pierwotne do odpowiednich przedziałów, o których mowa w lit. a.
 - 4) Model wartości zagrożonej w zakresie ryzyka ogólnego stóp procentowych musi uwzględniać zróżnicowanie poziomów rentowności do wykupu dla różnych instrumentów bazowych.
-
-

Konsultacje dla banków

Załącznik nr 9 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO Z TYTUŁU RYZYKA ROZLICZENIA-DOSTAWY ORAZ RYZYKA KONTRAHENTA

I. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy

1. Zasady ogólne

- 1) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy oblicza się dla operacji zaliczonych do portfela handlowego.
- 2) W przypadku operacji, których umowy termin rozliczenia minął, za wyjątkiem transakcji z udzielonym lub otrzymanym przyrzeczeniem odkupu oraz transakcji udzielania lub przyjmowania pożyczek papierów wartościowych lub towarów, oblicza się różnicę między ich wartością godziwą a wartością wynikającą z ustalonej ceny rozliczenia instrumentu bazowego.
- 3) Operacje, dla których różnica, o której mowa w pkt 2, stanowi potencjalny zysk banku, zalicza się do przedziałów opóźnień określonych w pierwszej kolumnie poniższej tabeli zgodnie z liczbą dni, jakie upłynęły po ich umownym dniu rozliczenia:

Przedział opóźnienia (liczba dni roboczych po dniu zapadalności)	Współczynnik przeliczeniowy (w %)	Współczynnik przeliczeniowy (w %)
(1)	(2)	(3)
5–15	8	0,5
16–30	50	4,0
31–45	75	9,0
46 i więcej	100	zgodnie z ust. 3 pkt 1 lit. b

- 4) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy oblicza się metodą podstawową określoną w ust. 2 lub metodą uproszczoną, określoną w ust. 3.

2. Metoda podstawowa

- 1) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy w danym przedziale opóźnienia oblicza się jako sumę różnic, określonych w ust. 1 pkt 3 (potencjalny zysk banku), obliczonych dla poszczególnych operacji zaliczonych do danego przedziału opóźnienia, pomnożoną przez odpowiadający danemu przedziałowi opóźnienia współczynnik przeliczeniowy z kolumny drugiej tabeli przedstawionej w ust. 1 pkt 3.

- 2) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy obliczonych zgodnie z pkt 1 w poszczególnych przedziałach opóźnienia.

3. Metoda uproszczona

- 1) Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy w danym przedziale opóźnienia oblicza się jako:
- a) sumę nominalnych kwot operacji, o których mowa w ust. 1 pkt 2, zaliczonych do tego przedziału, pomnożoną przez odpowiedni współczynnik przeliczeniowy z trzeciej kolumny tabeli przedstawionej w ust. 1 pkt 3 – w przypadku operacji, których rozliczenie opóźnione jest o 45 dni roboczych i mniej,
 - b) sumę różnic, określonych w ust. 1 pkt 3 (potencjalny zysk banku), odpowiadających operacjom zaliczonym do tego przedziału – w przypadku pozycji, których rozliczenie opóźnione jest o 46 dni roboczych i więcej.
- 2) Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy oblicza się jako sumę wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rozliczenia-dostawy obliczonych zgodnie z pkt 1 w poszczególnych przedziałach opóźnienia.

II. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta oblicza się dla operacji zaliczonych do portfela handlowego, jako sumę wymogów kapitałowych określonych w ust. 1–4.

1. Dokonane przedpłaty, wysłane instrumenty bazowe

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta operacji polegających na dokonaniu zapłaty lub dostawy instrumentu bazowego operacji przed otrzymaniem dostawy lub zapłaty oblicza się jako 8% sumy należnej gotówki lub wartości godziwej należnych instrumentów bazowych pomnożonych przez wagi ryzyka przypisane poszczególnym kontrahentom zgodnie z załącznikiem nr 3 do uchwały:

- 1) w przypadku operacji krajowych – od dnia dokonania przez bank zapłaty lub dostawy instrumentu bazowego,
- 2) w przypadku operacji transgranicznych – od dnia następnego po dniu dokonania przez bank zapłaty lub dostawy instrumentu bazowego.

2. Transakcje z udzielonym i otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, transakcje udzielania i przyjmowania pożyczek papierów wartościowych i towarów

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta transakcji z udzielonym lub otrzymanym przyrzeczeniem odkupu oraz transakcji przyjmowania lub udzielania pożyczek papierów wartościowych i towarów oblicza się jako 8% różnic między wartościami godziwymi instrumentów bazowych operacji oraz kwotami otrzymanymi lub przekazanymi (lub wartościami godziwymi zabezpieczeń udzielonych lub otrzymanych), jeśli różnice te stanowią potencjalny zysk banku, pomnożonych przez wagi ryzyka przypisane poszczególnym kontrahentom zgodnie z załącznikiem nr 3 do uchwały.

3. Transakcje pozabilansowe

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta transakcji pozabilansowych oblicza się zgodnie z metodologią obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego określoną w załączniku nr 3 do uchwały.

4. Inne

Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta innych operacji zaliczonych do portfela handlowego, w tym należności wynikających z opłat, prowizji, odsetek, dywidend i depozytów zabezpieczających związanych z operacjami zaliczonymi do portfela handlowego, oblicza się zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 3 do uchwały.

Załącznik nr 10 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 8
września 2004 r. (poz. 25)

**OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO
Z TYTUŁU PRZEKROCZENIA LIMITU KONCENTRACJI
ZAANGAŻOWAŃ I LIMITU DUŻYCH ZAANGAŻOWAŃ**

I. Zasady ogólne

1. Dla celów niniejszego załącznika przez podmiot rozumie się pojedynczy podmiot lub grupę podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie, zdefiniowanych w art. 4 ust.1 pkt 16 ustawy – Prawo bankowe.

2. Zaangażowanie banku wobec podmiotu oblicza się zgodnie z zasadami określonymi w art. 71 ustawy – Prawo bankowe oraz w uchwale, o której mowa w § 12 ust. 2 pkt 3 lit. c niniejszej uchwały.

3. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań oblicza się zgodnie z częścią II lub III w zależności od skali działalności banku.

II. Banki, których skala działalności handlowej jest znacząca

1. Wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wobec danego podmiotu oblicza się:

- 1) zgodnie z ust. 2 – jeśli spełnione są wszystkie warunki określone w pkt 22 załącznika do uchwały, o której mowa w § 12 ust. 2 pkt 3 lit. c niniejszej uchwały,
- 2) zgodnie z ust. 3 – jeśli nie jest spełniony którykolwiek z warunków określonych w pkt 22 załącznika do uchwały, o której mowa w § 12 ust. 2 pkt 3 lit. c niniejszej uchwały.

2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1:

- 1) z zaangażowania banku wobec danego podmiotu w portfelu handlowym wyodrębnia się składniki o łącznej wartości równej nadwyżce zaangażowania ponad limit koncentracji zaangażowań określony w art. 71 ust. 1 ustawy – Prawo bankowe (nadwyżka koncentracji), którym przypisano najwyższe:
 - a) stopy narzutu z tytułu ryzyka szczególnego zgodnie z częścią III załącznika nr 6 lub załącznikiem nr 7 do uchwały,
 - b) wagi ryzyka kontrahenta lub współczynniki przeliczeniowe zgodnie z załącznikiem nr 9 do uchwały,
- 2) wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wobec danego podmiotu, oblicza się jako:
 - a) jeśli nadwyżka koncentracji istnieje nie dłużej niż 10 dni – 200% sumy wymogów kapitałowych, obliczonych na podstawie części III załącznika nr 6, załącznika nr 7 i załącznika nr 9 do uchwały, dla składników, o których mowa w pkt 1,

Konsultacje dla banków

- b) jeśli nadwyżka koncentracji istnieje dłużej niż 10 dni – sumę iloczynów:
- (i) wymogów kapitałowych obliczonych na podstawie części III załącznika nr 6, załącznika nr 7 i załącznika nr 9 do uchwały, dla składników, o których mowa w pkt 1, zaklasyfikowanych do odpowiednich przedziałów nadwyżki zaangażowania określonych w pierwszej kolumnie poniższej tabeli, oraz
 - (ii) odpowiadających tym składnikom współczynników określonych w drugiej kolumnie tej tabeli, przy czym zaliczanie składników do poszczególnych przedziałów należy wykonać począwszy od pierwszego z tych przedziałów zaliczając do niego składnik o najniższej stopie narzutu, wadze ryzyka lub współczynniku przeliczeniowym, poprzez kolejne przedziały zaliczając do nich składniki o coraz to wyższych stopach narzutu, wagach ryzyka lub współczynnikach przeliczeniowych.

Nadwyżka koncentracji (w relacji do funduszy własnych) (w %)	Współczynnik (w %)
(1)	(2)
do 40	200
40–60	300
60–80	400
80–100	500
100–250	600
powyżej 250	900

3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wobec danego podmiotu stanowi nadwyżka koncentracji obliczona dla tego podmiotu.

4. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań oblicza się jako większą z następujących dwóch kwot:

- 1) suma wymogów kapitałowych z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wobec poszczególnych podmiotów, obliczonych:
 - a) zgodnie z ust. 2 w przypadku zaangażowań, o których mowa w ust. 1 pkt 1,
 - b) zgodnie z ust. 3 w przypadku zaangażowań, o których mowa w ust. 1 pkt 2,
- 2) nadwyżka sumy dużych zaangażowań wobec poszczególnych podmiotów (w portfelu bankowym i handlowym łącznie) ponad limit dużych zaangażowań.

III. Banki, których skala działalności handlowej nie jest znacząca

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań stanowi większa z kwot określonych jako:

- 1) suma nadwyżek zaangażowań banku wobec poszczególnych podmiotów ponad limity określone w art. 71 ust. 1 ustawy – Prawo bankowe,
 - 2) nadwyżka sumy dużych zaangażowań banku wobec poszczególnych podmiotów ponad limit określony w art. 71 ust. 2 ustawy – Prawo bankowe.
-
-

Załącznik nr 11 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

**OBLICZANIE WYMOGU KAPITAŁOWEGO
Z TYTUŁU PRZEKROCZENIA PROGU
KONCENTRACJI KAPITAŁOWEJ**

I. Obliczanie przekroczenia progu koncentracji kapitałowej

1. Przekroczenie progu koncentracji kapitałowej oblicza się w zakresie portfela bankowego i portfela handlowego łącznie jako większą z liczb określonych jako:

- 1) suma kwot, o jakie poszczególne znaczne zaangażowania kapitałowe przekraczają 15% funduszy własnych banku,
- 2) kwota, o jaką suma znacznych zaangażowań kapitałowych przekracza 60% funduszy własnych banku.

2. Przez zaangażowanie kapitałowe, o którym mowa w ust. 1, rozumie się:

- 1) posiadane przez bank akcje lub udziały w innym podmiocie,
- 2) wniesione dopłaty – w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,
- 3) wniesione wkłady lub zadeklarowane sumy komandytowe – w zależności od tego, która z tych kwot jest większa – w spółce komandytowej lub komandytowo-akcyjnej,
- 4) udzielone pożyczki podporządkowane.

3. Przez znaczne zaangażowanie kapitałowe rozumie się zaangażowanie kapitałowe spełniające co najmniej jeden z poniższych warunków:

- 1) zaangażowanie stanowi co najmniej 10% kapitału podmiotu,
- 2) zaangażowanie uprawnia do wykonywania co najmniej 10% głosów w organie stanowiącym podmiotu lub umożliwia wywieranie znaczącego wpływu na zarządzanie podmiotem,
- 3) wartość bilansowa zaangażowania stanowi co najmniej 10% funduszy własnych banku.

4. W rachunku przekroczenia progu koncentracji kapitałowej, o którym mowa w pkt 1, nie uwzględnia się znacznych zaangażowań kapitałowych:

- 1) w bankach krajowych i instytucjach kredytowych, a także w bankach zagranicznych podlegających nadzorowi właściwej instytucji nadzorczej,
- 2) w instytucjach finansowych,
- 3) w zakładach ubezpieczeń,
- 4) w innych podmiotach niż wymienione w pkt 1–3, do wysokości kwoty pomniejszającej fundusze własne banku z tytułu zaangażowań kapitałowych tych innych podmiotów w podmiotach, o których mowa w pkt 1–3,
- 5) w izbach rozliczeniowych, o których mowa w art. 67 ustawy – Prawo bankowe,
- 6) w międzybankowych przedsiębiorstwach telekomunikacyjnych, w których co najmniej 75% kapitału stanowią zaangażowania kapitałowe banków,

Konsultacje dla banków

- 7) w instytucjach, o których mowa w art. 105 ust. 4 ustawy – Prawo bankowe, w których co najmniej 75% kapitału stanowią zaangażowania kapitałowe banków,
- 8) w podmiotach, których wyłącznym przedmiotem działalności jest świadczenie usług w zakresie edukacji kadr bankowych, w których co najmniej 75% kapitału stanowią zaangażowania kapitałowe banków,
- 9) w przedsiębiorstwach pomocniczych usług bankowych, w których co najmniej 75% kapitału stanowią zaangażowania kapitałowe banków,
- 10) w podmiotach, w których bank utrzymuje zaangażowanie kapitałowe w związku z jego udziałem w procesie naprawczym tych podmiotów,
- 11) przejętych w związku z wykonywaniem umowy o subemisję usługową.

II. Łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia progu koncentracji kapitałowej

Łączny wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia progu koncentracji kapitałowej jest równy kwocie przekroczenia progu koncentracji kapitałowej, obliczonej zgodnie z częścią I.

METODA WARTOŚCI ZAGROŻONEJ

I. Uwagi ogólne

1. Metoda wartości zagrożonej służy do szacowania ryzyka rynkowego rozumianego jako strata na utrzymywanych pozycjach w instrumentach bazowych z tytułu zmian parametrów cenowych.

2. Wartość zagrożona jest rozumiana jako przewidywana wielkość straty na utrzymywanych pozycjach w instrumentach bazowych z tytułu zmian parametrów cenowych, obliczona na podstawie modelu statystycznego, zwanego modelem wartości zagrożonej, o parametrach szacowanych na podstawie obserwacji tych zmian, której przekroczenie w ustalonym okresie prognozy może wystąpić z prawdopodobieństwem równym założonemu poziomowi istotności.

3. Metoda wartości zagrożonej polega na zastosowaniu modelu wartości zagrożonej do obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka rynkowego i może być stosowana przez bank, jeśli są spełnione następujące wymogi:

- 1) zasady zarządzania ryzykiem rynkowym są wewnętrznie spójne, a bank posiada wdrożoną rutynową procedurę zapewniającą zgodność modelu wartości zagrożonej z zasadami zarządzania ryzykiem oraz z procedurami kontroli wewnętrznej w zakresie ryzyka,
- 2) bank posiada pełną dokumentację budowy modelu wartości zagrożonej,
- 3) bank posiada wystarczającą liczbę pracowników odpowiednio wykwalifikowanych w posługiwaniu się modelem wartości zagrożonej,
- 4) zadanie zarządzania ryzykiem rynkowym jest wykonywane przez jednostkę organizacyjną, która jest niezależna od jednostek dokonujących operacji obciążonych tym ryzykiem, zarówno organizacyjnie, jak i w zakresie wpływu wyników na operacjach obciążonych ryzykiem rynkowym na składniki wynagrodzeń jej pracowników,
- 5) zarząd i kierownictwo wyższego szczebla aktywnie uczestniczą w procesie kontrolowania ryzyka rynkowego,
- 6) model wartości zagrożonej jest ściśle zintegrowany z codziennym procesem zarządzania ryzykiem w banku oraz używany w połączeniu z wewnętrznymi limitami działalności obciążonej ryzykiem rynkowym,
- 7) konstrukcja limitów w zakresie ryzyka rynkowego uwzględnia wyniki testów skrajnych warunków, o których mowa w części III ust. 3,
- 8) w ramach procesu kontroli wewnętrznej w banku przeprowadza się niezależną weryfikację modelu wartości zagrożonej,
- 9) przynajmniej raz w roku w ramach kontroli wewnętrznej bank dokonuje przeglądu całego procesu zarządzania ryzykiem w szczególności w zakresie:

- a) dokumentacji procesu zarządzania ryzykiem,
- b) organizacji jednostki kontroli ryzyka,
- c) integracji modelu wartości zagrożonej z codziennym zarządzaniem ryzykiem rynkowym,
- d) procesu wewnętrznego zatwierdzania modelu wartości zagrożonej,
- e) procesu zatwierdzania wszelkich znaczących zmian w modelu wartości zagrożonej,
- f) rodzajów ryzyka rynkowego ujmowanych przez model wartości zagrożonej,
- g) integralności systemu informacji zarządczej,
- h) dokładności i kompletności danych wykorzystywanych przez model wartości zagrożonej,
- i) weryfikacji spójności, terminowości i solidności źródeł danych używanych do zasilania modelu wartości zagrożonej, włącznie z niezależnością takich źródeł danych,
- j) poprawności założeń na temat zmienności oraz korelacji,
- k) dokładności wyceny sald bilansowych i pozabilansowych stanowiących ekspozycję na ryzyko rynkowe oraz wyników modelu wartości zagrożonej,
- l) weryfikacji dokładności modelu wartości zagrożonej poprzez dokonywanie przeglądu wyników weryfikacji historycznej i rewaluacyjnej, o których mowa w części III ust. 1 i 2.

II. Obliczanie wartości zagrożonej

1. Wartość zagrożoną oblicza się przyjmując:

- 1) poziom istotności równy 0,01,
- 2) okres prognozy (założony okres utrzymywania stałej wielkości i struktury pozycji pierwotnych – okres utrzymywania pozycji):
 - 10 dni roboczych – w celu obliczenia wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka rynkowego,
 - 1 dzień roboczy – w celu weryfikacji modelu wartości zagrożonej,
- 3) oszacowania parametrów modelu wartości zagrożonej (w szczególności: zmienności, współczynników korelacji) na podstawie wiarygodnych danych historycznych za okres obejmujący co najmniej 250 dni roboczych (okres próby).

2. Pod warunkiem zachowania ciągłości dopuszcza się:

- 1) stosowanie metody wartości zagrożonej do obliczania wymogu kapitałowego z tytułu różnych rodzajów ryzyka rynkowego jednocześnie pod warunkiem, że model oblicza przynajmniej jeden z łącznych wymogów kapitałowych, o których mowa w załącznikach nr 4–6 oraz nr 8, z zastrzeżeniem części II ust. 3 załącznika nr 4 do uchwały i części IV załącznika nr 6 do uchwały,
- 2) przyjęcie krótszego okresu utrzymywania pozycji niż określony w ust. 1 pkt 2 tir. 1, pod warunkiem odpowiedniego przeskalowania wyniku na wielkość odpowiadającą okresowi 10 dni roboczych,
- 3) przy zachowaniu wymogu określonego w ust. 1 pkt 3, stosowanie schematów ważenia obserwacji w okresie próby pod warunkiem dostosowania okresu próby, tak aby ważona średnia numerów obserwacji w próbie obliczona przy zastosowaniu schematu ważenia przyjętego dla ważenia obserwacji była równa co najmniej

125, przy zachowaniu malejącej numeracji (od najwyższego numeru do 1) chronologicznie uporządkowanych obserwacji w próbie,

- 4) uwzględnianie w modelu skrajnie niekorzystnych związków korelacyjnych lub empirycznych związków korelacyjnych pomiędzy zmianami poszczególnych parametrów cenowych.

3. Banki dokonujące transakcji opcyjnych uwzględniają w obliczeniach wartości zagrożonej:

- 1) nieliniowość zmian wartości opcji względem zmian bieżących parametrów cenowych,
- 2) wpływ innych (niż zmiany bieżących parametrów cenowych) czynników wpływających na wartość opcji.

4. Oszacowania parametrów modelu należy aktualizować przynajmniej raz w miesiącu.

III. Weryfikacja modelu wartości zagrożonej

1. Bank jest zobowiązany do codziennego porównywania wartości zagrożonych obliczonych dla poprzedzających dany dzień 250 kolejnych dni roboczych (okres weryfikacji), z rzeczywistymi dziennymi stratami na pozycjach pierwotnych objętych modelem wartości zagrożonej, uwzględniającymi rzeczywiste zmiany parametrów cenowych, wielkości i strukturę pozycji pierwotnych (weryfikacja historyczna).

2. Bank jest zobowiązany do porównywania przynajmniej raz na kwartał wartości zagrożonych, obliczonych dla poprzedzających dany dzień 250 kolejnych dni roboczych (okres weryfikacji), z rewaluacyjnymi stratami na pozycjach pierwotnych objętych modelem wartości zagrożonej, z tytułu rzeczywistych zmian parametrów cenowych, obliczonymi przy założeniu utrzymywania przez 24 godziny stałej wielkości i struktury pozycji pierwotnych (weryfikacja rewaluacyjna). W pierwszym roku stosowania modelu bank może dokonywać weryfikacji rewaluacyjnej powiększając sukcesywnie okres weryfikacji od jednego kwartału do 250 dni roboczych.

3. Bank jest zobowiązany do dokonywania przynajmniej raz na kwartał serii symulacji wpływu skrajnie niekorzystnych warunków na wynik zrealizowany na pozycjach pierwotnych objętych modelem wartości zagrożonej oraz na poziom wartości zagrożonej (test skrajnych warunków), uwzględniających między innymi skrajne zakłócenia:

- 1) parametrów cenowych,
- 2) poziomu płynności rynków,
- 3) siły związków korelacyjnych zmian parametrów cenowych,
- 4) zmienności parametrów cenowych,
- 5) struktury i wielkości pozycji pierwotnych i innych specyficznych uwarunkowań banku w zakresie ryzyka rynkowego.

4. Bank jest zobowiązany do posiadania pełnej dokumentacji przeprowadzonych obliczeń wartości zagrożonej, wyników weryfikacji historycznych, weryfikacji rewaluacyjnych oraz testów skrajnych warunków.

IV. Stosowanie metody wartości zagrożonej

1. Wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka rynkowego obliczony w oparciu o model wartości zagrożonej jest równy większej z dwóch kwot obliczonych jako:

- 1) wartość zagrożona obliczona w dniu poprzednim,
- 2) średnia arytmetyczna wartości zagrożonych obliczonych w 60 poprzednich dniach roboczych, pomnożona przez współczynnik korygujący k.

2. Współczynnik korygujący k ustala się zgodnie z poniższą tabelą na podstawie weryfikacji historycznej, o której mowa w części III ust. 1, w zależności od liczby n określonej jako ilość dni w okresie weryfikacji, w których rzeczywista strata na pozycjach pierwotnych objętych modelem wartości zagrożonej przekroczyła wartość zagrożoną wyznaczoną na dany dzień roboczy:

n	k
nie więcej niż 4	3,00
5	3,40
6	3,50
7	3,65
8	3,75
9	3,85
10 i więcej	4,00

Bezpieczny Bank

Załącznik nr 13 do uchwały nr 4/2004
Komisji Nadzoru Bankowego z dnia
8 września 2004 r. (poz. 25)

ZAWIADOMIENIE O PRZEKROCZENIU NORMY ADEKWATNOŚCI KAPITAŁOWEJ w dniu

Nazwa banku: _____

Numer rozliczeniowy: _____

Kapitał na pokrycie ryzyka

stan na dzień w tys. zł

	Kategoria	Kwota
		A1
A1	FUNDUSZE WŁASNE w tym:	
B1	Fundusze podstawowe	
B3	Fundusze uzupełniające	
B5	Powiększenia – pomniejszenia	
C1	KAPITAŁ KRÓTKOTERMINOWY*)	
D1	Zysk rynkowy na portfelu handlowym (narastająco)	
D3	Zobowiązania podporządkowane (zaliczone)	
D5	Straty na portfelu bankowym (narastająco)	
D9	Bezwzględna wartość kapitału podmiotów zależnych, jeżeli kapitał ten jest mniejszy od zera	
E1	Kapitał dostępny: A1+ C1	

Wymogi kapitałowe

	Kategoria	Suma pozycji netto		Wymóg kapita- łowy**)
		Długie	Krótkie	
		B1	C1	D1
G1	Ryzyko kredytowe**)		X	
H1	Przekroczenie limitu koncentracji zaangażowań		X	
I1	Ryzyko rynkowe objęte modelem	X	X	
I4	Ryzyko rynkowe nie objęte modelem w tym:	X	X	
J1	– Ryzyko walutowe			
K1	– Ryzyko cen towarów			
L1	– Ryzyko cen kapitałowych papierów wartości- owych*), w tym:			

Konsultacje dla banków

L2	Ryzyko szczególne	X	X	
L3	Ryzyko ogólne	X	X	
M1	– Ryzyko ogólne stóp procentowych ^{*)}	X	X	
N1	– Ryzyko szczególne cen instrumentów dłużnych ^{*)}			
O1	Ryzyko rozliczenia-dostawy oraz kontrahenta ^{*)}	X	X	
P2	Przekroczenie progu koncentracji kapitałowej		X	
Q1	Inne			
R1	Całkowity wymóg kapitałowy G1+H1+I1+I4+O1+ P2+Q1	X	X	
T1	Niedobór kapitału na pokrycie ryzyka: E1 – R1	X	X	

^{*)} Dotyczy tylko banków, których działalność handlowa jest znacząca, podać w kwocie wynikającej z § 5 uchwały.

^{**)} W kolumnie „Długie” podać wartość sumy aktywów i zobowiązań pozabilansowych ważonych ryzykiem.

Uwaga: Bank dołącza do zawiadomienia objaśnienie przyczyn przekroczenia normy adekwatności kapitałowej oraz opis działań podjętych w celu osiągnięcia tej normy.

Sporządził: _____

Data sporządzenia: _____

Nr telefonu: _____

Zatwierdził: _____

Z doświadczeń zagranicznych

*Marek Pregel, Uniwersytet w Zurychu**

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY EUROPEJSKIEJ Z 2004 R. W SPRAWIE UDAREMNIENIA WYKORZYSTANIA SYSTEMU FINANSOWEGO W CELU PRANIA PIENIĘDZY WŁĄCZNIE Z FINANSOWANIEM TERRORYZMU**)

W dniu 30 czerwca 2004 r. Komisja Europejska przedłożyła projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy włącznie z finansowaniem ter-

*) Dr **Marek Pregel**, LL.M. (München) obecnie pracuje naukowo we współpracy z prof. dr. Christianem Schwarzeneggerem w Katedrze Prawa Karnego, Prawa Karnego Procesowego i Kryminologii Uniwersytetu w Zurychu przy wsparciu *Swiss National Science Foundation*. Jest autorem książki *Środki zwalczania przestępczości prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym* (wyd. 1, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2003, ss. 438), w której zgłębia zagadnienie przeciwdziałania praniu pieniędzy i transgranicznej przestępczości zorganizowanej w kontekście europejskim.

Na łamach „Bezpiecznego Banku” (BB) dwukrotnie poruszano już temat zagrożenia dla systemu finansowego, jakie rodzi proceder prania pieniędzy. Chodzi tu o: M. Pregel, *Wykorzystanie legalnie funkcjonującego sektora bankowego w procederze prania pieniędzy*, BB 1–2/2001, s. 107–114; tenże, *Międzynarodowe przeciwdziałanie praniu pieniędzy w sektorze finansowym*, BB 2/2003, s. 79–90.

Zob. także M. Pregel, *Karnoprawna analiza Dyrektywy Rady EWG z 10 czerwca 1991 w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego do celów prania pieniędzy*, „Prawo Unii Europejskiej” (PUE) 6/2001, s. 13–17; idem, *Unia Europejska wobec nielegalnego wyrębu drzewa*, PUE 12/2004, s. 40–45.

***) W celu pogłębienia wiedzy warto sięgnąć do gruntownych informacji i licznych dokumentów dostępnych na oficjalnych stronach internetowych UE i FATF/GAFI: <http://europa>.

roryzmu (Dyrektywa)¹⁾, która stanowi trzecią już dyrektywę dotyczącą zwalczania przestępczości prania pieniędzy. W tym przypadku oczekuje się przyspieszonego trybu legislacyjnego²⁾, gdyż osiągnięcie celu, jakim jest zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa osobistego „w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”³⁾, wymaga uruchamiania dalszych mechanizmów finansowoprawnych w walce z narastającym zagrożeniem terroryzmem. Dyrektywę trzeba postrzegać w kontekście ostatniej rewizji 40 Zaleceń Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF/GAFI) z dnia 18 czerwca 2003 r., a także – zamachów terrorystycznych ekstremistów muzułmańskich w Nowym Jorku i Waszyngtonie z dnia 11 września 2001 r. oraz w Madrycie z dnia 11 marca 2004 r.

I. PRANIE PIENIĘDZY I TERRORYZM A RYNEK WEWNĘTRZNY

1. U źródeł terroryzmu

Planowanie i realizowanie aktów terrorystycznych wymaga oddanych sprawie przestępców, ale często zapomina się o tym, że niemniej ważne jest dysponowanie dostatecznymi środkami finansowymi, które najczęściej pochodzą od osób wspierających grupy terrorystyczne. Nierzadko w celu uzyskania stosownych środków prowadzą one również działalność przestępczą przynoszącą pożądany dochód⁴⁾.

Jeszcze do niedawna walka z terroryzmem koncentrowała się na udaremnieniu zamachów terrorystycznych i pociąganiu do odpowiedzialności ich sprawców. Współ-

eu.int oraz <http://www.fatf-gafi.org>, a także <http://www.ms.gov.pl/ue/ue.shtml>. Literatura ogólna: G. Aiolfi/M. Pieth (red.), *A comparative guide to anti-money laundering: a critical analysis of systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA*, Cheltenham 2004, ss. 544; P. Alldridge, *Money laundering law: forfeiture, confiscation, civil recovery, criminal laundering and taxation of the proceeds of crime*, Oxford i in. 2003, ss. 282; M.E. Beare (red.), *Critical reflections on transnational organized crime, money laundering, and corruption*, Toronto i in. 2003, ss. 354; J. Fisher, *Money laundering law and practice*, Oxford 2003, ss. 350; M. Kaufmann, *Die Bedeutung der Einbeziehung von Bankmitarbeitern in die strafrechtliche Bekämpfung der Geldwäsche*, Diss., wyd. 2, Frankfurt a.M. i in. 2003, ss. 291; J. Kinzig, *Die rechtliche Bewältigung von Erscheinungsformen organisierter Kriminalität*, Habil-Schr., wyd. 1, Berlin 2004, ss. 849; V. Mitsilegas, *Money laundering counter-measures in the European Union: a new paradigm of security governance versus fundamental legal principles*, The Hague i in. 2003, ss. 207.

¹⁾ COM(2004)0448 final.

²⁾ *The Dutch Presidency of the Council of the European Union: Priorities*, 2004, s. 11.

³⁾ Art. 29 TUE. Tekst skonsolidowany TUE: Dz.Urz. WE z 2002 r., seria C, nr 325, s. 5.

⁴⁾ Szerzej D. Masciandaro (red.), *Global financial crime: terrorism, money laundering, and off shore centres*, Aldershot 2004, ss. 256; M. Pieth (red.), *Financing Terrorism*, Dordrecht i in. 2002, ss. 216; L. Thévenoz (red.), *BF blanchiment: réglementation et autoréglementation de la lutte contre le blanchiment et le financement du terrorisme en Suisse*, Zürich i in. 2004, ss. 493.

czesna prewencyjna polityka kryminalna idzie dalej, ponieważ „przenosi” (*Vorverlagerung*)⁵⁾ karalność aktów terrorystycznych do etapu dużo wcześniejszego niż współdziałanie sprawców w organizacji terrorystycznej. Chodzi mianowicie o odebranie takim sprawcom wszelkiego mienia, jakie mogłoby przez nich zostać wykorzystane do działalności przestępczej. Naprzeciw temu wychodzi Dyrektywa, bowiem jej zamysłem jest wysuszenie źródeł finansowych międzynarodowych organizacji terrorystycznych z pomocą ulepszonych środków w walce z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu.

2. Pranie pieniędzy a rynek wewnętrzny

António Vitorino, Komisarz ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych podkreśla: „Zorganizowana przestępczość finansowa przynosi szkodę prawym uczestnikom obrotu gospodarczego i wzmocnia szarą strefę, tj. zmniejsza wzrost gospodarczy i rezerwy publiczne. Walka z tego rodzaju przestępczością musi stać się jednym z kluczowych priorytetów UE w najbliższych latach”⁶⁾.

W podobnym tonie wypowiedział się *Frits Bolkestein*, Komisarz ds. Rynku Wewnętrznego: „W przypadku przestępczości finansowej mamy do czynienia z gospodarką o charakterze globalnym. Nie zna ona żadnych granic, a jeżeli istnieją słabe punkty, to zostaną one z pewnością wykorzystane przez przestępców. W ramach planu działania dotyczącego usług finansowych wzmocnimy regulacyjne możliwości obrony przeciwko tym, którzy próbują szkodzić inwestorom. Potrzebujemy zapewne skutecznych europejskich i międzynarodowych działań, tj. ewentualnie również nowych przepisów prawnych, aby zapobiec przedostawaniu się do coraz to bardziej udoskonalonego systemu finansowego nieuczciwie uzyskanych zysków z działalności prowadzonej przez przestępczość zorganizowaną”⁷⁾. Zaznacza on także: „Walka z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu jest dla Komisji najwyższym politycznym priorytetem. Od czasu wydania pierwszej dyrektywy w 1991 r. (dyrektywy 91/308/EWG, przyp. M.P.), Wspólnota odgrywa czołową rolę w międzynarodowych dążeniach mających zapobiegać praniu dochodu z przestępstw. Ogromne strumienie brudnych pieniędzy mogą szkodzić stabilności sektora finansowego i jego reputacji, a także zagrozić rynkowi wewnętrznemu, podczas gdy terroryzm narusza podstawy naszego społeczeństwa”⁸⁾.

⁵⁾ Bliżej na temat tego pojęcia L. Greco/M. Prengel, *Wprowadzenie do polityki kryminalnej w społeczeństwie ryzyka – w sprawie „przedprzeniesienia” karalności przez abstrakcyjne przestępstwa z zagrożenia i kolektywne dobra prawne (Einführung in die Kriminalpolitik in der Risikogesellschaft – Zur Problematik der „Vorverlagerungen” durch abstrakte Gefährdungsdelikte und kollektive Rechtsgüter)*, wyd. 1, Toruń 2005 (w opracowaniu).

⁶⁾ Wolne tłumaczenie za IP/04/517 z dnia 22 kwietnia 2004 r.

⁷⁾ Ibidem.

⁸⁾ Wolne tłumaczenie za IP/04/832 z dnia 30 czerwca 2004 r.

II. INICJATYWY EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ I WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ

1. Z kalendarium

Dyrektywa, o której tu mowa, to trzecia już dyrektywa dotycząca zwalczania procederu prania pieniędzy. Początkowo materię tę unormowano w dyrektywie 91/308/EWG⁹⁾ i w nowelizującej ją dyrektywie 2001/97/WE. Ważne jest to, iż problem prania pieniędzy był stosunkowo wcześniej przedmiotem regulacji wspólnotowych. Powodem tego jest powiązanie walki z przestępczością prania pieniędzy z urzeczywistnieniem koncepcji rynku wewnętrznego, który otwiera nowe możliwości dla obywateli unijnych i osób prawnych działających na terytorium Państw Członkowskich, a także dla operujących tam przestępców, w tym również dla osób piorących pieniądze.

Pierwszym aktem wspólnotowym penalizującym pranie pieniędzy jest dyrektywa 91/308/EWG, którą wymierzono przeciwko praniu pieniędzy z przestępstw narkotykowych w ramach tradycyjnego sektora finansowego. Wynikało to z panującej wówczas międzynarodowej tendencji do karalności jedynie „narkoprania”¹⁰⁾. Dopiero dyrektywa 2001/97/WE włącza do katalogu przestępstw pierwotnych prania pieniędzy przestępstwa nie-narkotykowe („ciężkie przestępstwa” z art. 1 lit. E zd. 2), a do tego nakłada obowiązek raportowania (obowiązek meldowania) na podmioty spoza tradycyjnego sektora finansowego, m.in. na: adwokatów, doradców podatkowych, radców prawnych, notariuszy, rewizorów do spraw bilansów i sprawozdań rocznych, maklerów nieruchomości, handlarzy dzieł sztuki, jubilerów, domy aukcyjne i kasyna (art. 2a ust. 3–7).

Dyrektywa narodziła się niewątpliwie w kontekście walki z terroryzmem po dniu 11 września 2001 r., z którym UE zetknęła się bezpośrednio po dniu 11 marca 2004 r. (zamach terrorystyczny w Madrycie). Warto zaznaczyć, że art. 40 podust. 1 Dyrektywy uchyla dyrektywę 91/308/EWG. Należy się spodziewać stosunkowo szybkich procedur legislacyjnych, bowiem Holandia, przewodnicząca Radzie Europejskiej w drugiej połowie 2004 r., zapowiedziała nadanie wysokiego priorytetu jej przyjęciu przez to gremium.

UE jest jednym z założycieli FATF/GAFI, a zarazem jej członków, dlatego Dyrektywę trzeba postrzegać również w kontekście ostatniej rewizji 40 Zaleceń FATF/GAFI z czerwca 2003 r., ustanawiających nowe, podwyższone międzynarodowe standardy przeciwdziałania praniu pieniędzy, które rozszerzyły zakres walki z przestępczością terrorystyczną przedsięwzięcia zmierzające do odebrania jej źródeł finansowania.

⁹⁾ *Nota bene* dyrektywa 91/308/EWG to pierwszy ważniejszy akt prawny w zakresie Europejskiego prawa karnego (*European Criminal Law/ Europäisches Strafrecht*). Pojęcie te przybliżyła M. Prengel, *Europejskie prawo karne – wprowadzenie (cz. I)*, PUE 10/2004, s. 2–5.

¹⁰⁾ Odnosi się to w głównej mierze do narkotykowej konwencji ONZ z 1988 r. Szerzej Prengel, *Środki zwalczania...*, s. 237–243.

Z doświadczeń zagranicznych

CHRONOLOGIA NAJWAŻNIEJSZYCH INICJATYW MIĘDZYNARODOWYCH ZWALCZAJĄCYCH PRZESTĘPCZOŚĆ PRANIA PIENIĘDZY¹¹⁾

30 III 1961 r.	Jednolita konwencja ONZ o środkach odurzających ¹²⁾ .
21 II 1971 r.	Konwencja ONZ o substancjach psychotropowych ¹³⁾ .
27 VI 1980 r.	Zalecenie nr R (80) 10 Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczące działań skierowanych przeciwko transferom i ukrywaniu środków pochodzących z przestępstwa ¹⁴⁾ .
12 XII 1988 r.	Deklaracja zasad Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego (Komitet Bazylejski) ¹⁵⁾ Banku Rozrachunków Międzynarodowych w sprawie zapobiegania przestępczego wykorzystania systemu bankowego do prania pieniędzy ¹⁶⁾ .
20 XII 1988 r.	Konwencja ONZ o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi ¹⁷⁾ .
14–16 VII 1989 r.	Założenie FATF/GAFI w trakcie 15. spotkania na szczycie państw G7 w Paryżu ¹⁸⁾ .
7 II 1990 r.	Pierwszy raport FATF/GAFI zawierający 40 Zaleceń dotyczących finansowych środków przeciwko praniu pieniędzy ¹⁹⁾ .
8 XI 1990 r.	Konwencja nr 141 Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodu pochodzącego z przestępstwa ²⁰⁾ .
10 VI 1991 r.	Dyrektywa 91/308/EWG Rady EWG w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego do celu prania pieniędzy ²¹⁾ .
październik 1992 r.	Raport Komitetu Technicznego Międzynarodowej Organizacji Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO) ds. przeciwdziałania praniu pieniędzy i rezolucja Komitetu Prezydenckiego IOSCO ds. przeciwdziałania praniu pieniędzy ²²⁾ .
31 XII 1992 r.	Termin końcowy implementacji dyrektywy 91/308/EWG.

¹¹⁾ Część z tych inicjatyw międzynarodowych komentują: Prengel, *Środki zwalczania...*, s. 205–267; S. Niemierka/B. Smykla, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w bankach – aspekty prawne*, wyd. 1, Warszawa 2001, passim.

¹²⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 1966 r., nr 45, poz. 277; ze zm. Dz.U. z 1996 r., nr 35, poz. 149.

¹³⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 1976 r., nr 31, poz. 180.

¹⁴⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.coe.int/>.

¹⁵⁾ Szerzej M. Koterwas, *Komitet Bazylejski ds. Nadzoru Bankowego – rola i zadania*, BB 1/2003, s. 128–136; idem, *Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształt nadzoru bankowego na Świecie*, „Bank i Kredyt” 10/2003, s. 56–66.

¹⁶⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.bis.org/>.

¹⁷⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 1995 r., nr 15, poz. 69.

¹⁸⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.fatf-gafi.org>.

¹⁹⁾ Ibidem.

²⁰⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 2000 r., nr 53, poz. 634; Dz.U. z 2003 r., nr 46 poz. 394.

²¹⁾ Dz.Urz. WE z 1991 r., seria L, nr 166, s. 77.

²²⁾ Dok. nr 26. Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.iosco.org/>. Polska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd jest członkiem IOSCO od 1991 r.

Bezpieczny Bank

9 VI 1995 r.	Pierwsze posiedzenie Grupy Egmont w Pałacu Egmont-Arenberg w Brukseli ²³⁾ .
28 VI 1996 r.	Pierwsza rewizja 40 Zaleceń FATF/GAFI ²⁴⁾ .
22 IX 1997 r.	25 podstawowych zasad Komitetu Bazylejskiego o efektywnym nadzorze bankowym ²⁵⁾ .
21 XI 1997 r.	Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych ²⁶⁾ .
27 I 1999 r.	Karnoprawna konwencja nr 173 Rady Europy przeciwko korupcji ²⁷⁾ .
9 XII 1999 r.	Międzynarodowa konwencja ONZ o zwalczaniu finansowania terroryzmu ²⁸⁾ .
17 X 2000 r.	Decyzja 2000/642/WSiSW Rady Europejskiej dotycząca uzgodnień w sprawie współpracy między Jednostkami Raportowania i Analizy ds. Prania Pieniędzy Państw Członkowskich w odniesieniu do wymiany informacji ²⁹⁾ .
30 X 2000 r.	Globalne wytyczne Grupy Wolfsberg w sprawie zwalczania prania pieniędzy dotyczące bankowości prywatnej ³⁰⁾ .
15 XI 2000 r.	Konwencja ONZ przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej ³¹⁾ .
26 VI 2001 r.	Decyzja ramowa 2001/500/WSiSW Rady Europejskiej w sprawie prania pieniędzy oraz dochodzenia, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi i dochodu pochodzącego z przestępstw ³²⁾ .
październik 2001 r.	Zalecenia Komitetu Bazylejskiego dotyczące obowiązku staranności banków przy ustaleniu tożsamości klienta ³³⁾ .
24 X 2001 r.	US-amerykańska ustawa w sprawie wzmocnienia i zjednoczenia Ameryki z pomocą oddania do dyspozycji odpowiednich środków koniecznych do odparcia i zapobiegania terroryzmu (US-amerykańska ustawa patriotyczna) ³⁴⁾ .
31 X 2001 r.	8 Zaleceń Specjalnych FATF/GAFI przeciwko finansowaniu terroryzmu ³⁵⁾ .
29 XI 2001 r.	Zalecenia organów nadzoru bankowego państw G7 i Szwajcarii w sprawie kontroli rachunków należących do osób politycznie eksponowanych ³⁶⁾ .

²³⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.egmontgroup.org/> oraz <http://www.mofnet.gov.pl> (Generalny Inspektor Informacji Finansowej). Od 2002 r. Rzeczpospolita Polska jest członkiem Grupy Egmont.

²⁴⁾ Zob. przypis 18.

²⁵⁾ Dok. nr 30. Zob. przypis 16.

²⁶⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 2001 r., nr 23, poz. 264.

²⁷⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Zob. przypis 14.

²⁸⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 2003 r., nr 44, poz. 374.

²⁹⁾ Dz. Urz. WE z 2000 r., seria L, nr 271, s. 4.

³⁰⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.wolfsberg-principles.com/>.

³¹⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 2001 r., nr 90, poz. 994.

³²⁾ Dz. Urz. WE z 2001 r., seria L, nr 182, s. 1.

³³⁾ Zob. przypis 16.

³⁴⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://thomas.loc.gov/>.

³⁵⁾ Zob. przypis 18.

³⁶⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.ebk.admin.ch/>.

Z doświadczeń zagranicznych

4 XII 2001 r.	Dyrektywa 2001/97/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej w sprawie zmiany dyrektywy 91/308/EWG Rady EWG w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego do celu prania pieniędzy ³⁷⁾ .
9 I 2002 r.	Zalecenia Międzynarodowego Stowarzyszenia Nadzorów Ubezpieczeniowych (IAIS) w sprawie zwalczania prania pieniędzy dotyczące nadzorów ubezpieczeniowych i towarzystw ubezpieczeniowych ³⁸⁾ .
11 I 2002 r.	Deklaracja Wolfsberska Grupy Wolfsberg w sprawie zwalczania finansowania terroryzmu ³⁹⁾ .
maj 2002 r.	Pierwsza rewizja globalnych wytycznych Grupy Wolfsberg w sprawie zwalczania prania pieniędzy dotyczących bankowości prywatnej ⁴⁰⁾ .
13 VI 2002 r.	Decyzja ramowa 2002/475/WSiSW Rady Europejskiej w sprawie zwalczania terroryzmu ⁴¹⁾ .
21 X 2002 r.	Zasady Wolfsberskie Grupy Wolfsberg w sprawie zwalczania prania pieniędzy dotyczące bankowości korespondencyjnej ⁴²⁾ .
15 VI 2003 r.	Termin końcowy implementacji dyrektywy 2001/97/WE.
18 VI 2003 r.	Druga rewizja 40 Zaleceń FATF/GAFI ⁴³⁾ .
sierpień 2003 r.	Zalecenia Komitetu Bazylejskiego dotyczące skonsolidowanego ryzyka zarządzania przy ustaleniu tożsamości klienta ⁴⁴⁾ .
30 VI 2004 r.	Projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego do celu prania pieniędzy włącznie z finansowaniem terroryzmu ⁴⁵⁾ .

2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 2004 r. w sprawie udaremnienia wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy włącznie z finansowaniem terroryzmu

Zaistniała nagle potrzeba dostosowania dyrektywy 91/308/EWG do nowej europejskiej rzeczywistości po zamachach terrorystycznych w Nowym Jorku, Waszyngtonie i Madrycie. Stąd projekt Komisji Europejskiej w sprawie dalszej aktualizacji i poprawy środków UE przeciwko praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

³⁷⁾ Dz.Urz. WE z 2001 r., seria L, nr 344, s. 76.

³⁸⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.iaisweb.org/>.

³⁹⁾ Zob. przypis 30.

⁴⁰⁾ Ibidem.

⁴¹⁾ Dz.Urz. WE z 2002 r., seria L, nr 164, s. 3.

⁴²⁾ Zob. przypis 30.

⁴³⁾ Zob. przypis 18.

⁴⁴⁾ Zob. przypis 16.

⁴⁵⁾ Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://europa.eu.int>.

2.1. Uwagi wstępne

Niezwykle ważne jest podkreślenie tego, że legitymację dla swoich kompetencji do ustanowienia Dyrektywy wywodzi Rada Europejska z postanowień TWE⁴⁶), a zwłaszcza z art. 47 ust. 2 zd. 1 i 3 oraz z art. 95. Przytoczona podstawa prawna uwidacznia związek Dyrektywy z jedną z czterech podstawowych wolności (swobodą przepływu usług), a dokładniej – podejmowania i wykonywania działalności prowadzonej na własny rachunek i z realizacją koncepcji rynku wewnętrznego.

Niektóre z motywów przewodnich uchwalenia Dyrektywy zasługują na wyszczególnienie:

- ❖ w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy upatruje się jeden ze skuteczniejszych komponentów strategii w walce z przestępczością zorganizowaną;
- ❖ poważną szkodę, nie tylko solidności, integralności i stabilności instytucji kredytowych i finansowych, lecz także zaufaniu do systemu finansowego jako pewnej całości, mogą wyrządzić sprawcy lub osoby współdziałające z nimi, którzy piorą pieniądze albo są świadomi tego, że mienia nabytego zgodnie z prawem można użyć choćby tylko w części do celu terrorystycznego;
- ❖ zamierza się uniknąć tego, że Państwa Członkowskie poczynią kroki w celu ochrony swojego systemu finansowego przed praniem pieniędzy, które mogą być nie do pogodzenia z urzeczywistnieniem rynku wewnętrznego. Konieczne jest zatem podjęcie stosownych działań na poziomie wspólnotowym;
- ❖ w przypadku braku koordynacji na poziomie wspólnotowym piorący pieniądze mogą wykorzystać swobodę przepływu kapitału i związane z nią usługi finansowe, które niesie za sobą ujednoczona przestrzeń finansowa po to, aby łatwiej prowadzić działalność przestępczą;
- ❖ do istoty prania pieniędzy należy jego transgraniczność. W takim razie środkiem na poziomie krajowym lub wspólnotowym musi towarzyszyć transgraniczna koordynacja i współpraca, co wymaga również zgodności poczynań wspólnotowych z poczynaniami gremiów międzynarodowych;
- ❖ nie zamierza się nałożyć obowiązku raportowania podejrzanych transakcji na przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych ustawowo uznanych i nadzorowanych (np. adwokatów) wtedy, gdy udzielają oni porad prawnych swoim klientom albo są ich przedstawicielami w procesie. Zwolnienia od obowiązku raportowania powinno się przewidywać w stosunku do informacji uzyskanych przed procesem sądowym, w jego trakcie lub po jego zakończeniu, albo w ramach porady prawnej. W związku z tym przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych obowiązuje w dalszym ciągu tajemnica zawodowa, chyba że współdziałają oni w procederze prania pieniędzy, albo ich działalność wykorzystuje się w celu prania pieniędzy, bądź są świadomi tego, że ich klienci wykorzystują ich działalność w celu prania pieniędzy⁴⁷⁾;

⁴⁶⁾ Tekst skonsolidowany TWE: Dz. Urz. WE z 2002 r., seria C, nr 325, s. 33.

⁴⁷⁾ Problem odpowiedzialności karnoprawnej obrońcy w sprawach karnych związanej z praniem pieniędzy dyskutują: C. Balzer, *Die berufstypische Strafbarkeit des Verteidigers unter besonderer Beachtung des Problems der Begehung von Geldwäsche (§ 261 StGB) durch Honorarannahme*, Diss., wyd. 1, Aachen 2004, ss. 464; A. Bussenius, *Geldwäsche und Straferleidigerhonorar*, Diss., wyd. 1, Baden-Baden 2004, ss. 204.

- ❖ Dyrektywa nie narusza podstawowych praw i zasad, zawartych w szczególności w Karcie Podstawowych Praw Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r., uroczystie proklamowanej podczas spotkania na szczycie Rady Europejskiej w Nicei⁴⁸⁾.

Przedmiotem Dyrektywy jest możliwie wyczerpująca regulacja środków zwalczania przestępczości prania pieniędzy, z zaznaczeniem, że punkt ciężkości położono na udaremnienie wykorzystania systemu finansowego do celu prania pieniędzy łącznie z finansowaniem terroryzmu.

2.2. Przegląd postanowień

Dyrektywę podzielono na siedem rozdziałów obejmujących łącznie 43 artykuły⁴⁹⁾.

Art. 1 ust. 1 penalizuje pranie pieniędzy. Ust. 2 tego artykułu dookreśla przestępstwo prania pieniędzy (podust. 1), ustanawia pewne ułatwienia dowodowe dotyczące tego przestępstwa (podust. 2) i oznacza miejsce jego popełnienia (podust. 3). Kolejny artykuł reguluje kwestię podmiotowego obrębu mocy obowiązywania Dyrektywy. Definicje legalne ujęto w art. 3. Ostatni przepis **rozdziału pierwszego** wskazuje na to, iż Dyrektywa jest pewnym **minimalnym standardem prawnym**, toteż Państwa Członkowskie mogą ustanawiać surowsze normy, niż te w niej przewidziane.

Cztery sekcje wchodzą w skład **rozdziału drugiego**, który normuje obowiązki staranności przy ustaleniu tożsamości klienta (*customer due diligence*):

- ❖ postanowienia ogólne:
 - zakaz prowadzenia rachunków (kont) anonimowych, anonimowych ksiąg oszczędnościowych i rachunków pod fikcyjnym nazwiskiem (art. 5),
 - postępowanie w sprawie ustalenia tożsamości klienta (art. 6–7),
 - nieustalenie tożsamości klienta pociąga za sobą niepodjęcie jakiejkolwiek operacji finansowej, w tym również obowiązek raportowania Jednostce Raportowania i Analizy ds. Prania Pieniędzy (*Financial Intelligence Unit* = FIU) – (art. 8),
 - ustalenie tożsamości klienta przez kasyna w przypadku zetonów o łącznej wartości powyżej 1.000 € (art. 9);
- ❖ uproszczone obowiązki staranności przy ustaleniu identyfikacji klienta w związku z nieznacznym ryzykiem prania pieniędzy (art. 10–10a);
- ❖ podwyższone obowiązki staranności przy ustaleniu identyfikacji klienta w związku ze znacznym ryzykiem prania pieniędzy (art. 11);
- ❖ zasady korzystania z usług osób trzecich przy ustaleniu tożsamości klienta (art. 12–16).

Rozdział trzeci podejmuje tematykę obowiązku raportowania. Sekcja pierwsza to postanowienia ogólne (art. 17–24), sekcja druga – zakaz ujawniania informacji (art. 25):

- ❖ nakaz wyjątkowej staranności wszelkich podmiotów w stosunku do czynności szczególnie podejrzanych o pranie pieniędzy (art. 17);

⁴⁸⁾ Dz.Urz. WE z 2000 r., seria C, nr 364, s. 1.

⁴⁹⁾ Artykuły powołane bez bliższego odniesienia dotyczą Dyrektywy.

- ❖ utworzenie w poszczególnych Państwach Członkowskich FIU, do którego zadań należy gromadzenie i wykorzystywanie informacji finansowych w sprawie prawdopodobnego dochodu z przestępstw (art. 18);
- ❖ współpraca odnośnych podmiotów i urzędów z FIU (art. 19, 21–22);
- ❖ możliwość wyznaczenia przez przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych właściwego organu samorządowego jako pierwszej instancji dla przekazania stosownych informacji i jego współpraca z FIU (art. 20);
- ❖ przekazanie odnośnych informacji do FIU nie stanowi naruszenia umownych lub ustawowych ograniczeń w przekazaniu informacji, a w związku z tym nie rodzi żadnej odpowiedzialności stosownych podmiotów (art. 23);
- ❖ ochrona osób przekazujących informacje w sprawie podejrzenia prania pieniędzy przed groźbą lub atakami (art. 24);
- ❖ zakaz ujawniania informacji klientom lub osobom trzecim w sprawie informacji przekazanych FIU lub dochodzeń dotyczących podejrzenia prania pieniędzy (art. 25).

Przedmiotem **rozdziału czwartego** są kwestie:

- ❖ okresów przechowywania dokumentów i informacji (*record keeping*) jako materiału dowodowego dla potencjalnych dochodzeń w sprawie prania pieniędzy (art. 26), a także sprawnej współpracy w tym zakresie między FIU i innymi urzędami a instytucjami kredytowymi i finansowymi (art. 28);
- ❖ obowiązków staranności przy ustaleniu tożsamości klienta oraz przechowywaniu dokumentów i informacji w filiach lub oddziałach instytucji wskazanych w Dyrektywie, które znajdują się w państwach trzecich (art. 27);
- ❖ gromadzenia danych statystycznych w celu kontroli skuteczności systemów zwalczania prania pieniędzy (art. 29).

Środkiem wykonawczym poświęcono **rozdział piąty**. Sekcja pierwsza zgłębia zagadnienia procedur wewnętrznych, szkoleń i informacji zwrotnych dotyczących Dyrektywy i zapobiegania operacjom związanym z praniem pieniędzy (art. 30–31). Kolejna sekcja przybliży niektóre kwestie nadzoru nad wcieleniem w życie Dyrektywy (art. 32–33). Z problematyką sankcji za jej naruszenie zapoznaje sekcja trzecia, przy czym szczególną uwagę poświęcono odpowiedzialności osoby prawnej za naruszenie obowiązków z art. 35 ust. 1 przez osobę fizyczną tam wymienioną.

W art. 37 przedostatniego rozdziału uregulowano zagadnienie środków wykonawczych, do których wydania uprawniono Komisję Europejską po to, aby zagwarantować jednolite stosowanie Dyrektywy i sprostać rozwojowi technicznemu, jaki ma miejsce w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy. Kolejny artykuł powołuje do życia Komitet ds. Udaremnienia Prania Pieniędzy (*Committee on the Prevention of Money Laundering*), wspierający Komisję Europejską w powierzonych jej zadaniach.

Postanowienia końcowe zamieszczono w ostatnim rozdziale (art. 39–43). Do najważniejszych należą:

- ❖ nałożenie na Komisję Europejską obowiązku sporządzenia w okresie trzech lat od wejścia w życie Dyrektywy (a potem przynajmniej raz na trzy lata) raportu

w sprawie jej implementacji, a następnie jego przedłożenia Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Europejskiej;

- ❖ uchylene Dyrektywy 91/308/EWG⁵⁰⁾. Co się zaś tyczy powołań na uchyloną dyrektywę 91/308/EWG, to odnoszą się one również do Dyrektywy stosownie do tabeli zamieszczonej w załączniku do niej;
- ❖ **okres implementacji** Dyrektywy wynosi 12 miesięcy od dnia jej wejścia w życie. Państwa Członkowskie zawiadamiają Komisję Europejską o treści krajowych przepisów implementacyjnych;
- ❖ wejście w życie Dyrektywy 20 dnia po jej ogłoszeniu w Dz.Urz. WE;
- ❖ adresaci Dyrektywy – Państwa Członkowskie.

2.3. Najważniejsze postanowienia karnoprawne⁵¹⁾

Ze względu na wyjątkowo bogatą tematykę i ograniczone ramy niniejszego opracowania, skupiono się prawie wyłącznie na postanowieniach karnoprawnych.

a) Przepisy karne przeciwko praniu pieniędzy

(1) Dobro prawne

Zadaniem stojącym przed prawem karnym jest ochrona społecznie pożądaných dóbr w świetle zasady *ultima ratio*. Są one wartościami ściśle powiązаны z określonym zespołem znamion czynu zabronionego, a jednocześnie – treścią decydującą o jego istocie. Z jednej strony sama budowa przestępstwa prania pieniędzy jest jedynie konsekwencją opowiedzenia się za odnośnymi dobrami chronionymi w art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d, z drugiej strony – takie a nie inne polityczno-kryminalne nakreślenie celu pociągnęło za sobą wytyczenie trzech podstawowych ponadindywidualnych dóbr prawnych, a mianowicie: **porządku publicznego w postaci ładu gospodarczego, wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa wewnętrznego**, wśród których to pierwsze z wymienionych zajmuje centralne miejsce. Obok nich należy również wymienić ochronę **mienia**. Inne rozważane dobra prawne, takie jak poszczególne dobra zagrożone przez przestępstwa pierwotne, nie są zasadniczym przedmiotem ochrony art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d⁵²⁾.

⁵⁰⁾ Odnosi się to konsekwentnie do dyrektywy 2001/97/WE.

⁵¹⁾ Wiele uwagi poniżej omawianej materii poświęcił Prengel, *Środki zwalczania...*, passim, dlatego w celu zgłębienia komentowanej problematyki należałoby zapoznać się z jego pracą. Co ciekawsze, niektóre wysuwane przez niego postulaty *de lege ferenda* pod adresem ponadczasowo-ponadprzestrzennej regulacji poświęconej praniu pieniędzy zostały nieświadomie uwzględnione w pracach nad Dyrektywą. Oparcie się w tym opracowaniu tylko i wyłącznie na oryginalnych dokumentach w języku angielskim i niemieckim okazało się przydatne wobec niejednokrotnie niewłaściwego, zwłaszcza nieprecyzyjnego, tłumaczenia prawnego tych dokumentów na język polski, dokonanego nawet przez oficjalne organy państwowe.

⁵²⁾ Wyjątkowo obszernie analizuje tę problematykę Prengel, *Środki zwalczania...*, w szczególności s. 283–312, 381–384. Dyrektywa, o której tu mowa, potwierdza wysuwane przez niego postulaty na temat dobra prawnego.

(2) Definicje legalne

Zgodnie z art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d „**praniem pieniędzy**” (*money laundering*) są czyny popełnione umyślnie, cechujące się zachowaniem spreycyzowanym w tym przepisie.

„**Terroryzm**” (*terrorism*) to jedno z przestępstw z art. 1–4 decyzji ramowej 2002/475/WSiSW.

Pojęcie „**mienie**” (*property*) zawiera w sobie wszelkie wartości majątkowe.

Każda forma przestępczego współdziałania w popełnieniu ciężkiego przestępstwa jest „**działalnością przestępczą**” (*criminal activity*).

Termin „**ciężkie przestępstwo**” (*serious crimes*) obejmuje przynajmniej:

- ❖ terroryzm;
- ❖ przestępstwa narkotykowe z art. 3 ust. 1 lit. a narkotykowej konwencji ONZ z 1988 r.;
- ❖ czynności popełnione w ramach związku przestępczego z art. 1 wspólnego działania 98/733/WSiSW z dnia 21 grudnia 1998 r. odnośnie karalności za współdziałanie w związku przestępczym w Państwach Członkowskich przyjętego przez Radę Europejską⁵³⁾;
- ❖ oszustwo, a zwłaszcza jego ciężką formę z art. 1 ust. 1 i z art. 2 konwencji z dnia 26 lipca 1995 r. o ochronie interesów finansowych WE⁵⁴⁾;
- ❖ korupcję;
- ❖ wszystkie przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności lub środkami zapobiegającymi w wymiarze powyżej jednego roku (albo najniższego jej zagrożenia co najmniej sześciu miesięcy) – (art. 3 pkt 7 lit. a–f).

Pozostałe definicje to: „instytucja kredytowa” (*credit institution*), „instytucja finansowa” (*financial institution*), „pośrednik ubezpieczeniowy” (*insurance intermediary*), „właściciel gospodarczy” (*beneficial owner*), „oferujący usługi spółkom powierniczym i podmiotom” (*trust and company service providers*), „osoby politycznie eksponowane” (*politically exposed persons*), „stosunek handlowy” (*business relationship*), „bank fikcyjny” (*shell bank*) i „Jednostka Raportowania i Analizy ds. Prania Pieniędzy” (*Financial Intelligence Unit*).

(3) Strona przedmiotowa przestępstwa

a) Podmiot przestępstwa

Art. 2 ust. 1 reguluje obręb mocy obowiązującego Dyrektywy ograniczony do określonej grupy podmiotów:

- ❖ instytucji kredytowych (pkt 1),
- ❖ instytucji finansowych (pkt 2),
- ❖ osób fizycznych lub prawnych w zakresie wykonywanych czynności zawodowych (pkt 3 lit. a–g):

⁵³⁾ Dz.Urz. WE z 1998 r., seria L, nr 351, s. 1.

⁵⁴⁾ Dz.Urz. WE z 1995 r., seria C, nr 316, s. 49.

Z doświadczeń zagranicznych

- ⊕ rewidentów do spraw bilansów i sprawozdań rocznych, zewnętrznych rewizorów i doradców podatkowych,
- ⊕ notariuszy i innych przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych wtedy, gdy podejmują transakcje finansowe lub transakcje nieruchomościami w imieniu klientów lub na ich rachunek, albo współdziałają w planowaniu lub przeprowadzaniu transakcji swoich klientów, jeżeli dotyczą one:
 - kupna i sprzedaży nieruchomości lub przedsiębiorstwa przemysłowego,
 - zarządzania pieniędzmi, papierami wartościowymi lub innymi wartościami majątkowymi swoich klientów,
 - otwarcia rachunków bankowych, oszczędnościowych lub papierów wartościowych lub zarządzania nimi,
 - zorganizowania potrzebnych środków do powstania, funkcjonowania lub zarządzania spółkami,
 - powstania, funkcjonowania lub zarządzania spółką powierniczą, spółką lub podobną strukturą prawną,
- ⊕ oferujących usługi spółkom powierniczym i podmiotom, które nie podlegają regulacji art. 2 ust. 1 pkt 3 a–b,
- ⊕ pośredników ubezpieczeniowych odnośnie ubezpieczenia na życie i innych ubezpieczeń o charakterze inwestycyjnym,
- ⊕ maklerów nieruchomości,
- ⊕ innych osób, które handlują dobrami lub świadczą usługi, otrzymując za nie zapłatę w gotówce powyżej 15.000 €,
- ⊕ kasyn.

b) Przedmiot przestępstwa

Przedmiotem przestępstwa prania pieniędzy są wszelkie **wartości majątkowe**.

Zasadniczy problem dotyczy jedynie relacji, jaka zachodzi:

- ❖ między przedmiotem przestępstwa a katalogiem pierwotnych czynów zabronionych (art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–c)
- ❖ i między przedmiotem przestępstwa a urzeczywistnieniem celu terrorystycznego (art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d).

W związku z tym art. 1 ust. 2 podust. 1 pozwala wyodrębnić dwie różne konstelacje:

- ❖ mienie pochodzi z działalności przestępczej lub z współdziałania w takiej działalności (lit. a–c),
- ❖ mienie nabyto zgodnie z prawem:
 - ⊕ w zamiarze jego użycia choćby tylko w części do celu terrorystycznego
 - ⊕ albo przy świadomości, że można je użyć choćby tylko w części do takiego celu (lit. d).

Obydwie konstelacje stwarzają szereg wyjątkowo złożonych problemów dogmatycznych. O ile pierwsza konstelacja jest wyrazem klasycznej **zasady pochodzenia** (*Herrührenprinzip*), o tyle druga – nowatorskiej **zasady potencjalnego użycia** (*potenzielles Verwendungsprinzip*), spokrewnionej z zasadą przynależności (*Ver-*

fügungsprinzip)⁵⁵⁾. W przypadku tej pierwszej zasady mienie pochodzi (*stammen/derive*) z jednego z ciężkich przestępstw. Pewne trudności występują głównie przy bliższym dookreśleniu znamienia „pochodzi”.

Pozytywnie należy ocenić opowiedzenie się za zasadą potencjalnego użycia, pomimo iż rodzi ona jeszcze więcej problemów niż zasada pochodzenia. Wynika to już z tego, że jak dotąd nie była ona znana dogmatyce i praktyce kontynentalnego prawa karnego. Z tego powodu nieliczni przedstawiciele nauki i praktyki zajęli stanowisko w tej sprawie. Najbardziej dyskusyjna kwestia dotyczy zamiaru/świadomości użycia mienia nabytego zgodnie z prawem choćby tylko w części do celu terrorystycznego, czego następstwem są zawiłości w wyznaczeniu niebudzącej wątpliwości granicy między zachowaniem karalnym a dozwołonym. Ostatecznie w praktyce trudne okazało się pogodzenie żądań efektywnej polityki kryminalnej z podstawowymi zasadami prawa, na czele z zasadą winy, zasadą domniemania niewinności, zasadą gwarancji własności i zasadą *nullum crimen sine lege certa*⁵⁶⁾.

Zgodnie art. 1 ust. 2 podust. 3 przestępstwo prania pieniędzy zachodzi także wtedy, gdy działania, w ramach których uzyskano mienie będące przedmiotem prania pieniędzy, prowadzono na terytorium innego Państwa Członkowskiego lub państwa trzeciego⁵⁷⁾. Z tego należy wywieść, iż **miejscem popełnienia przestępstwa** prania pieniędzy jest również miejsce popełnienia pierwotnego czynu zabronionego, przy czym nie ma znaczenia, czy ten ostatni popełniono na terytorium jednego z Państw Członkowskich lub innego państwa trzeciego. W gruncie rzeczy odpowiada to międzynarodowemu charakterowi przestępstwa prania pieniędzy.

c) Czynność sprawcza

Wymienia się następujące czynności sprawcze⁵⁸⁾:

- ❖ konwersja (zamiana) lub transfer (przeniesienie) mienia, przy świadomości, że mienie takie pochodzi z działalności przestępczej lub z współdziałania w takiej działalności, w celu ukrycia lub zamaskowania nielegalnego pochodzenia mienia albo udzielenia pomocy osobom, które współdziałają w takiej działalności, dążąc do uniknięcia skutków prawnych swoich czynów;
- ❖ ukrycie lub zamaskowanie prawdziwej natury, pochodzenia, umiejscowienia (lokalizacji), rozporządzania (dyspozycji) lub przemieszczania mienia albo faktycznych praw lub własności na nim, przy świadomości, że mienie takie pochodzi z działalności przestępczej lub ze współdziałania w takiej działalności;
- ❖ nabycie, posiadanie lub korzystanie z mienia, przy świadomości, w chwili jego otrzymania, że mienie takie pochodzi z działalności przestępczej lub z współdziałania w takiej działalności;

⁵⁵⁾ Tematykę tę dyskutuje Prengel, *Środki zwalczania...*, s. 309–311, 322–332.

⁵⁶⁾ Szerzej M. Prengel, *Nowa strategia Unii Europejskiej w walce z przestępczością – rozszerzone możliwości konfiskaty mienia*, PUE 3/2003, s. 7–11; idem, *Odwroćcie ciężaru dowodu w przedmiocie odebrania mienia uzyskanego z przestępstwa w ujęciu prawnoporównawczym i międzynarodowoprawnym*, „Studia Prawnicze” 3/2003, s. 143–159.

⁵⁷⁾ Odpowiada to art. 1 lit. C zd. 3 dyrektywy 91/308/EWG.

⁵⁸⁾ Znamię „pochodzi” (*stammen/derive, Ursprung/origin, Herkunft/source*) nie zostało przetłumaczone w rozumieniu znamienia „pochodzi” (*herrühren*) z art. 299 k.k.

- ❖ każde oddanie do dyspozycji lub gromadzenie mienia nabytego zgodnie z prawem, w zamiarze jego użycia w całości lub w części do celu terrorystycznego albo przy świadomości, że można je użyć w całości lub w części do takiego celu (art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d)⁵⁹⁾.

Wprawdzie czynności sprawcze art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d tworzą pewien zamknięty katalog, to jednak ciernista droga prowadzi do ich enumeratywnego wylizczenia, ponieważ katalog ten zawiera w sobie prawie wszystkie czynności, jakich można dokonać w ramach procederu prania pieniędzy. Co się zaś tyczy art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d – definicję „prania pieniędzy” rozszerzono o czynności służące finansowaniu terroryzmu.

(4) Strona podmiotowa przestępstwa

Zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 2 podust. 1 przestępstwo prania pieniędzy można popełnić wyłącznie umyślnie. Stało się to zapewne za sprawą nacisku ze strony lobby finansowego, które od początku prac nad dyrektywą 91/308/EWG było zdecydowanie przeciwne penalizacji nieumyślnej formy jego popełnienia. Odmienne stanowisko zajęli przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, wiążący z szerszym ujęciem strony podmiotowej przestępstwa prania pieniędzy większą skuteczność ścigania tego procederu, przede wszystkim poprzez ułatwienie czynności proceduralnych związanych z dowodzeniem zespołu znamion czynu zabronionego. Tak czy inaczej – nieumyślne przestępstwo prania pieniędzy pozostaje w dalszym ciągu kwestią wyjątkowo kontrowersyjną. W rozważaniach za i przeciw penalizacji jego nieumyślnej formy należałoby jednak uwzględnić zasadę państwa prawa, funkcję gwarancyjną prawa karnego, a zwłaszcza zasadę *nullum crimen sine lege scripta et certa*, precyzując tym samym stopień staranności podmiotów dokonujących czynności z art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d.

Zgodność normy karnoprawnej z wyżej wymienionymi podstawowymi zasadami prawa ma miejsce tylko wtedy, gdy zachowanie karalne można na podstawie w pełni jasnych kryteriów odgraniczyć od dozwolonego. Postępująca abstrakcyjność pieniądza niesie za sobą utrudnienie dowodzenia ich przestępczego lub nie-przestępczego charakteru, dlatego pewnym wyjściem naprzeciw oczekiwaniom przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości jest art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d oraz art. 1 ust. 2 podust. 2. Na podstawie art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d jasne określenie *numerus clausus* reguł należytej staranności w stosunku do wszystkich nośników wartości majątkowych może praktycznie okazać się nielatte, w związku z tym nieumyślne przestępstwo prania pieniędzy będzie prowadzić do zbyt dużej niepewności karnoprawnej. Z tych

⁵⁹⁾ Art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–c oraz e Dyrektywy wzorują się na art. 1 lit. C zd. 1 myślunik 1–4 dyrektywy 91/308/EWG i na art. 3 ust. 1 lit. b cyf. i–iv narkotykowej konwencji ONZ z 1988 r. W zasadzie zupełnie nowy jest jedynie art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d, stąd jego przytoczenie: *...the provision or collection of lawful property, by any means, with the intention that it should be used or in the knowledge that it is to be used, in full or in part, for terrorism...* Porównaj także uregulowanie konfiskaty (przepadku) mienia w kodeksie karnym szwajcarskim i w kodeksie karnym austriackim. Szerzej Prengel, *Odwroćcie ciężaru...*, passim.

powodów ograniczenie się Dyrektywy do umyślnego popełnienia przestępstwa prania pieniędzy może zostać przyjęte jako „mniejsze zło”. Jest ono w znacznej części zrekomensowane przez możliwości, jakie daje art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d oraz art. 1 ust. 2 podust. 2.

W oparciu o obiektywne okoliczności czynu (*objektive Tatumstände/objective factual circumstances*) można ustalić to, czy zachodzi świadomość, umyślność lub motywacja, które muszą być znamieniem czynności z art. 1 ust. 2 podust. 1⁶⁰⁾. Postanowienie to bezpośrednio nawiązujące do definicji „prania pieniędzy”, daje Państwom Członkowskim możliwość tzw. odwrócenia ciężaru dowodu w rozumieniu systemu *common law* przez możliwość faktycznego nałożenia na osoby piorące pieniądze obowiązku dowiedzenia swojej nieświadomości w kwestii pochodzenia/potencjalnego użycia mienia. Tak daleko idąca interpretacja tego przepisu może ulec ograniczeniom w systemie *statute law*, gdyż wymaga ona zgodności z porządkiem prawnym Państw Członkowskich.

W praktyce konieczne będzie wystąpienie za każdym razem dostatecznie wystarczających okoliczności strony przedmiotowej popełnionego czynu zabronionego po to, aby można było przyjąć wypełnienie strony podmiotowej, zwłaszcza w formie lekkomyślności. Nadużycie przyjętej fikcji wypełnienia znamion strony przedmiotowej w przypadku braku odpowiednich punktów zaczepienia, nakładające każdorazowo na sprawcę obowiązek dowodzenia pochodzenia mienia, jest z całą pewnością niedopuszczalne. Co więcej, interpretacji tej nie da się prawdopodobnie pogodzić z domniemaniem niewinności, zawartym w art. 6 ust. 2 konwencji nr 5 Rady Europy z dnia 4 listopada 1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶¹⁾.

(5) Formy współdziałania przestępczego i formy stadialne

Kwestię form współdziałania przestępczego i form stadialnych uregulowano w art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. e, zgodnie z którym przestępstwo prania pieniędzy obejmuje współdziałanie (*Beteiligung*) w którymkolwiek z czynów z art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d, związek (*Zusammenschluß*) lub potajemna zмова (*geheime Absprache*) w celu realizacji takiego czynu, jego usiłowanie, pomocnictwo, podżeganie lub doradztwo w realizacji takiego czynu albo ułatwienie jego realizacji⁶²⁾.

b) Kary i sankcje (nie-)karne

Stosownie do art. 34 kary wymierzone za naruszenie przepisów krajowych wydanych na podstawie Dyrektywy powinny być skuteczne, odpowiednie i odstrasżające (*effective, proportionate and dissuasive*)⁶³⁾. Zadziwiająca mogłaby wydawać się oko-

⁶⁰⁾ Art. 1 ust. 2 podust. 2 Dyrektywy odpowiada art. 1 lit. C zd. 2 dyrektywy 91/308/EWG (podobnie jak art. 3 ust. 3 narkotykowej konwencji ONZ z 1988 r.).

⁶¹⁾ Ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską. Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284; ze zm. Dz.U. z 1998 r., nr 147, poz. 962. Szerzej Prengel, *Odwrócenie ciężaru...*, passim.

⁶²⁾ Odpowiada to art. 1 lit. C zd. 1 myślNIK 4 dyrektywy 91/308/EWG.

⁶³⁾ Sformułowania te przejęto z wyroku ETS z dnia 21 września 1989 r. *Commission v. Greece* [1989/2965 (sprawa 68/88)], Nb. 24. Zob. T. Weigend, *Mindestanforderungen an ein europaweit geltendes harmonisiertes Strafrecht*, [w:] F. Zieschang i in. (red.), *Strafrecht und Kriminalität in Europa*, Baden-Baden 2003, s. 49.

liczność tego rodzaju, iż Dyrektywa nie zawiera regulacji dotyczących rodzaju i wymiaru kary, jak ma to miejsce w przypadku większości jej podobnych⁶⁴, a zasadnicze jej postanowienia odnośnie sankcji (nie-)karnych koncentrują się zaledwie na odpowiedzialności osoby prawnej za naruszenie obowiązków z art. 35 ust. 1 przez osobę fizyczną tam wymienioną. Należy to po części usprawiedliwić tym, że zbliżanie kar w przypadku prania pieniędzy i finansowania terroryzmu zamierza się osiągnąć z pomocą decyzji ramowej 2001/500/WSiSW i decyzji ramowej 2002/475/WSiSW.

c) Pranie pieniędzy a osoba prawna

Pociągnięcie osoby prawnej do odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary (względnie tylko za naruszenie pewnych obowiązków przez stosowną osobę fizyczną) jest pewnym *novum* w Europejskim prawie karnym. Po raz pierwszy art. 3–5 drugiego protokołu z dnia 19 lipca 1997 r. do konwencji z 1995 r. o ochronie interesów finansowych WE⁶⁵ nałożył na Państwa Członkowskie zobowiązanie do pociągnięcia osoby prawnej do takiej odpowiedzialności. Od owego czasu reguluje się coraz częściej tę materię w karnoprawnych aktach wspólnotowych⁶⁶.

(1) Przesłanki odpowiedzialności osoby prawnej

Osoba prawna podlega odpowiedzialności w przypadku kumulatywnego zbiegu dwóch przesłanek:

- ❖ Naruszyła ona obowiązki wymienione w Dyrektywie:
 - ➔ przechowywania dokumentów i informacji,
 - ➔ należytej staranności przy ustaleniu tożsamości klienta (identyfikacja klienta),
 - ➔ raportowania podejrzanych transakcji;
- ❖ Naruszenia tego dopuściła się na jej korzyść osoba, która działała we własnym imieniu lub jako przedstawiciel organu osoby prawnej i która zajmuje stanowisko kierownicze w ramach osoby prawnej na podstawie:
 - ➔ uprawnienia do reprezentowania osoby prawnej,
 - ➔ uprawnienia do podejmowania decyzji w imieniu osoby prawnej
 - ➔ lub uprawnień kontrolnych w ramach osoby prawnej (art. 35 ust. 1).

Niezależnie od tego można pociągnąć osobę prawną do odpowiedzialności również wtedy, gdy w wyniku braku nadzoru lub kontroli ze strony osoby wskazanej

⁶⁴ Zob. np. projekt decyzji ramowej Rady Europejskiej z dnia 26 listopada 2003 r. odnośnie ustanawiania minimalnych norm dotyczących znamion czynów zabronionych pod groźbą kary i sankcji karnych w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami, którą bliżej omawia M. Prengel, *Walka z nielegalnym handlem narkotykami – rozważania na kanwie europejskiego i międzynarodowego prawa karnego*, „Prawo Europejskie i Międzynarodowe” 4/2004 (w druku).

⁶⁵ Dz.Urz. WE z 1997 r., seria C, nr 221, s. 12.

⁶⁶ Zob. Prengel, *Nowa strategia Unii Europejskiej w walce z nielegalnym handlem narkotykami – odpowiedzialność osoby prawnej*, PUE 6/2004, s. 24–30 (idem, *New Strategy of the European Union for Combating Illegal Trade in Drugs – Responsibility of the Legal Person*, „The Law in the European Union” 1/2004, s. 50–55).

w zdaniu poprzednim umożliwiono naruszenie wyżej wymienionych obowiązków na korzyść osoby prawnej przez osobę w niej zatrudnioną (art. 35 ust. 2).

Naruszenie obowiązków z art. 35 ust. 1 przez osobę fizyczną tam wymienioną może być równoznaczne (ale wcale nie musi!) z wypełnieniem znamion czynu zabronionego z art. 1 ust. 2 podust. 1. Wyłączenie tego faktu ma duże znaczenie praktyczne, bowiem tylko w niektórych przypadkach osoba prawna może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary. I tak odpowiedzialność ta ma charakter karnoprawny lub **administracyjnoprawny**, w zależności od tego, czy osoba fizyczna wymieniona w art. 35 ust. 1, naruszając obowiązki tam wyszczególnione, popełnia czyn zabroniony z art. 1 ust. 2 podst. 1.

Dyrektywa nie zajmuje stanowiska w sprawie, czy odpowiedzialność osoby prawnej za czyny zabronione pod groźbą kary wyłącza ściganie karne osoby fizycznej. W spokrewnionych uregulowaniach wydanych w ramach Europejskiego prawa karnego dotychczas opowiadano się jednoznacznie za niezależnością pociągnięcia do odpowiedzialności osoby fizycznej od odpowiedzialności osoby prawnej.

(2) Sankcje wobec osoby prawnej

W odniesieniu do osoby prawnej naruszającej wyżej wymienione obowiązki spektrum sankcji jest znacznie szersze niż w stosunku do osoby fizycznej. Wynika to z tego, że sankcje wobec osoby prawnej mogą mieć charakter karny i/lub nie-karny (administracyjnoprawny).

W art. 36 podkreśla się, że osoba prawna powinna zostać ukarana za pomocą skutecznych, odpowiednich i odstraszących sankcji, takich jak np.:

- ❖ kara pieniężna,
- ❖ zakaz korzystania z pomocy publicznej lub z subwencji,
- ❖ okresowy lub stały zakaz prowadzenia działalności gospodarczej,
- ❖ nadzór sądowy,
- ❖ sądowe zarządzenie o likwidacji (rozwiązaniu).

Zastanawiające jest niewymienienie w katalogu sankcji wobec osoby prawnej w przypadku jej odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary konfiskaty (przepadku) mienia będącego przedmiotem przestępstwa z art. 1 ust. 2 podust. 1. Odnosi się to również do mienia, którego wartość odpowiada wartości „pranego” mienia. W tym ostatnim przypadku chodzi o ujęcie całego „łańcucha” mienia, które uzyskane zostało w jakikolwiek sposób w zamian za dochód (każdą korzyść ekonomiczną uzyskaną w wyniku popełnienia przestępstwa). Nastąpić ma to jednak bez naruszenia praw ofiar i innych osób trzecich działających w dobrej wierze⁶⁷⁾.

d) Prewencyjno-represyjna strategia zwalczania przestępczości prania pieniędzy

W strategii zwalczania przestępczości prania pieniędzy opracowanej w Dyrektywie zdecydowanie dominują środki prewencyjne, przy czym nie można pominąć tego,

⁶⁷⁾ Problematykę tę, która nawiązuje do konwencji nr 141 Rady Europy z 1990 r., przybliżyła Prengel, *Środki zwalczania...*, s. 215–216, 218–219. Zob. także przypis 54.

Z doświadczeń zagranicznych

że ważnym ich komponentem jest wzmożona współpraca między instytucjami publicznymi a podmiotami prywatnymi. Na czoło wysuwają się następujące środki prewencyjne:

- ❖ obowiązek staranności przy ustaleniu tożsamości klienta (art. 5–16),
- ❖ obowiązek raportowania (art. 17–25),
- ❖ obowiązek przechowywania dokumentów i informacji (art. 26–28),
- ❖ obowiązek gromadzenia danych statystycznych (art. 29),
- ❖ obowiązek procedur wewnętrznych, szkoleń i informacji zwrotnych dotyczących poznania Dyrektywy i zapobiegania operacji związanych z praniem pieniędzy (art. 30–31).

Środkom prewencyjnym towarzyszą nierozłącznie środki represyjne, ponieważ nieodzowne jest ukaranie tych podmiotów, które naruszają obowiązki na nie nałożone. Warto jednak zaznaczyć, że sankcje (nie-)karne za naruszenie Dyrektywy z położeniem punktu ciężkości na odpowiedzialność osoby prawnej za naruszenie obowiązków z art. 35 ust. 1 przez osobę fizyczną tam wymienioną, mają tylko uzupełnić strategię zwalczania przestępczości prania pieniędzy.

Adekwatną reakcją na coraz to bardziej wyrafinowane techniki przestępcze jest w pełni kompleksowa, prewencyjno-represyjna strategia zwalczania przestępczości prania pieniędzy. Pewnego jej niedociągnięcia należy upatrywać w tym, że z zasadą potencjalnego użycia z art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d nie idzie w parze stosowne instrumentarium w zakresie kar i sankcji karnych (m.in. zamrożenia, zajęcia i konfiskaty), pomimo częściowego uregulowania tej materii we wcześniejszych aktach prawa wspólnotowego⁶⁸⁾.

III. W SPRAWIE NOWELIZACJI PRAWA POLSKIEGO

O przedwczesności prac nad Dyrektywą jest przekonana Rada Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Unii Europejskiej (CCBE), jako że niektóre Państwa Członkowskie nie implementowały jeszcze dyrektywy 91/308/EWG, i dlatego Dyrektywa wprowadza pewne zamieszanie. Hans-Jürgen Hellwig, Prezydent CCBE, oświadczył, że: „CCBE popiera w pełni walkę przeciwko praniu pieniędzy. Walka ta musi być jednak prowadzona w rozważny sposób. Niemądre jest opracowywanie nowego aktu legislacyjnego, jeżeli nie zakończono procesu implementacji poprzedniego aktu i nie dokonano jego właściwej oceny”⁶⁹⁾. Pomimo to wszystko przemawia za tym, że Dyrektywa zostanie wkrótce przedłożona Parlamentowi Europejskiemu, a następnie przyjęta przez Radę Europejską, a to za sprawą nadania najwyższego priorytetu walce z terroryzmem. W związku z tym, iż Rzeczpospolita Polska stała się jednym z Państw Członkowskich, pociągnie to za sobą konieczność kolejnej już nowelizacji

⁶⁸⁾ Rozważania na temat „nieprzyjacielskiego prawa karnego” pominięto celowo. Szerzej A. Stegmann, *Organisierte Kriminalität: feindstrafrechtliche Tendenzen in der Rechtsetzung zur Bekämpfung organisierter Kriminalität*, Diss., Bern 2004, ss. 295.

⁶⁹⁾ CCBE cautious about the timing of the proposed third money laundering Directive, Bruksela 1 lipca 2004 r., s. 1. Dokument i dalsze informacje dostępne na: <http://www.ccbe.org/>.

ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁷⁰⁾ i ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (u. o p.w.)⁷¹⁾. Najistotniejsze normy z punktu widzenia polskiego prawa karnego wiążą się z określeniem przestępstwa prania pieniędzy (art. 1 ust. 2) i z odpowiedzialnością osoby prawnej za naruszenie obowiązków z art. 35 ust. 1 przez osobę fizyczną tam wymienioną (art. 35–36).

Tytułem przykładu można wskazać kluczowe kwestie wymagające wzięcia pod uwagę w pracach nad nowelizacją prawa polskiego:

- ❖ ustawodawca wspólnotowy nieco inaczej ujął **dobro prawne** przestępstwa prania pieniędzy niż ustawodawca krajowy w art. 299 k.k., co ma doniosłe znaczenie zwłaszcza w procesie wykładni zespołu znamion czynu zabronionego;
- ❖ **zakres podmiotowy** przestępstwa prania pieniędzy rozciąga się na dalsze grupy podmiotów w art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. a–d Dyrektywy niż w art. 299 § 2–4 k.k., a to wobec tego, że termin „instytucja obowiązana” z art. 2 pkt 1 u. o p.w. nie obejmuje podmiotów z art. 2 ust. 1 pkt 3 lit. c–d oraz f Dyrektywy;
- ❖ art. 1 ust. 2 podust. 1 lit. d Dyrektywy nie ma swojego odpowiednika w art. 299 k.k., bo ten ostatni nie uwzględnia **zasady potencjalnego użycia**;
- ❖ prawo polskie nie przewiduje **odpowiedzialności administracyjnoprawnej** osoby prawnej w zakresie art. 36 Dyrektywy w przypadku naruszenia obowiązków z art. 35 ust. 1 Dyrektywy przez osobę fizyczną tam wymienioną;
- ❖ art. 8 ust. 5 u. o p.w. w obecnym brzmieniu nie da się pogodzić z art. 6–8, 17, 19–23 Dyrektywy, gdyż **obowiązek raportowania** dotyczy również przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie pośrednictwa w obrocie nieruchomościami, instytucji pieniądza elektronicznego, oddziałów zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego, agentów rozliczeniowych, adwokatów, radców prawnych i prawników zagranicznych oraz biegłych rewidentów i doradców podatkowych;
- ❖ art. 11 ust. 5 u. o p.w. jest zgodny z art. 20 ust. 2 Dyrektywy adekwatnie do wykładni 13. motywu przewodniego Dyrektywy tylko wtedy, gdy będzie się go interpretowało w świetle art. 8 ust. 3 u. o p.w., tj. **obowiązek raportowania** podejrzanych transakcji nakłada się w dalszym ciągu na **przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych** ustawowo uznanych i nadzorowanych (np. adwokatów) wtedy, gdy współdziałają oni w procederze prania pieniędzy, albo ich działalność wykorzystuje się w celu prania pieniędzy, bądź są świadomi tego, że ich klienci wykorzystują ich działalność w celu prania pieniędzy.

Istnieje potrzeba jedynie zasygnalizowania co ważniejszych postanowień Dyrektywy, których nie ujęto w ustawie z 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do

⁷⁰⁾ Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.

⁷¹⁾ Dz.U. z 2003 r., nr 153, poz. 1505 ze zmianami wprowadzonymi przez ustawę z dnia 5 marca 2004 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 2004 r., nr 62, poz. 577).

Z doświadczeń zagranicznych

obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu, lub którym nie nadano właściwej rangi:

- ❖ nałożenie na instytucje kredytowe i finansowe Państw Członkowskich zakazu prowadzenia rachunków anonimowych, anonimowych książeczek oszczędnościowych i rachunków pod fikcyjnym nazwiskiem (art. 5);
- ❖ bardziej szczegółowo uregulowane postępowanie w sprawie ustalenia tożsamości klienta (art. 6–7) oparte na koncepcji uczulenia na ryzyko dotyczące klienta. Częścią tej koncepcji jest również rozgraniczenie na uproszczone (lub podwyższone) obowiązki staranności przy ustaleniu identyfikacji klienta w związku z nieznacznym (lub ze znacznym) ryzykiem prania pieniędzy (art. 10–10a oraz 11), żeby odciążać odnośne podmioty w przypadku operacji o nieznacznym ryzyku prania pieniędzy i skoncentrować ich wysiłki na operacjach o znacznym ryzyku prania pieniędzy;
- ❖ nieustalenie tożsamości klienta zgodnie z art. 7 ust. 1 lit. a–c pociąga za sobą niepodjęcie jakiegokolwiek operacji finansowej (otwarcia rachunku, wejścia w stosunek handlowy, realizacji transakcji, zakończenia stosunku handlowego), w tym również obowiązek raportowania FIU (art. 8);
- ❖ unikanie zbędnych powtórzeń procedur ustalenia tożsamości klienta z pomocą ustanowienia zasad korzystania z usług osób trzecich przy ustaleniu tożsamości klienta (art. 12–16);
- ❖ ochrona osób przekazujących informacje w ramach wewnętrznych struktur organizacyjnych podmiotów lub FIU w sprawie podejrzenia prania pieniędzy przed groźbą lub atakami (art. 24).

SYSTEMY GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W BRAZYLII I ARGENTYNIE

W poprzednim numerze *Bezpiecznego Banku* ukazał się artykuł poświęcony systemowi gwarantowania depozytów w Meksyku. Znaczące okazały się doświadczenia tego kraju, szczególnie w związku z wieloma kryzysami jakie dotykały jego system bankowy. Równie interesujące wiadomości związane są z funkcjonowaniem funduszy dwóch innych ważnych państw regionu Ameryki Łacińskiej: Brazylii i Argentyny. Oba powstały w 1995 roku, jako prywatne instytucje sektora bankowego. Ich charakterystyce poświęcony jest niniejszy artykuł.

I. SYSTEM GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W BRAZYLII

Brazylia to największy kraj Ameryki Południowej, o rozbudowanym systemie finansowym. W sierpniu 2004 roku funkcjonowało tu 2 511 instytucji finansowych. W szczególności były to¹⁾:

- ❖ duże banki uniwersalne – 139,
- ❖ banki komercyjne (w tym oddziały banków zagranicznych) – 24,
- ❖ banki rozwoju – 4,
- ❖ banki inwestycyjne – 21,
- ❖ Federalny Bank Oszczędnościowy (CEF),
- ❖ instytucje typu *consumer finance* – 46,
- ❖ instytucje leasingowe – 54,
- ❖ agencje rozwoju – 12,
- ❖ agencje kredytu mieszkaniowego oraz związki oszczędnościowo-kredytowe – 14,
- ❖ organizacje kredytu hipotecznego – 5,
- ❖ spółdzielcze unie kredytowe – 1449.

W Brazylii sektor bankowy jest dziś w stosunkowo dobrej kondycji – dobrze zarządzany, właściwie dokapitalizowany oraz konkurencyjnie dochodowy. Banki są zaawansowane w rozwoju technologicznym, lecz ciągle oferują dość wąski wachlarz usług finansowych. Od dłuższego czasu do osiągania zysków wykorzystują one przede wszystkim utrzymujące się wysokie stopy procentowe (choć ostatnio zauważalna jest ich tendencja spadkowa). Banki mają nieograniczony dostęp do papierów rządo-

¹⁾ Patrz wiadomości z Banku Centralnego Brazylii: www.bcb.gov.br

Z doświadczeń zagranicznych

Tabela 1. 20 największych banków Brazylii wg wielkości aktywów (stan na koniec 2003 r.)

Lp.	Miejsce w rankingu światowym*)	Miejsce w rankingu Ameryki Łacińskiej	Bank	Typ / właściciel	Aktywa ogółem w mln \$	Depozyty w mln \$	Liczba oddziałów	Liczba zatrudnionych	Współczynnik adekwatności kapitałowej w %
1	117	3	Banco do Brasil	Brazylia – publiczny	79 635	38 067	3 296	97 258	13,65
2	217	9	Caixa Economica Federal	Brazylia – publiczny	52 074	28 036	2 046	100 498	19,24
3	109	1	Bradesco	Brazylia – prywatny	50 922	20 157	3 060	70 716	19,85
4	114	2	Itau	Brazylia – prywatny	38 048	12 963	2 258	49 487	20,22
5	171	7	Unibanco	Brazylia – prywatny	22 018	9 021	912	24 096	18,60
6	-	12	Grupo Santander Banespa	Hiszpania	19 737	6 305	1 026	21 458	18,08
7	-	6	ABN AMRO Real	Holandia	18 842	9 258	1 145	29 750	19,55
8	338	13	Banco Safra	Brazylia – prywatny	11 772	3 003	82	4 344	15,59
9	506	25	Nossa Caixa	Brazylia – publiczny	9 528	6 571	505	13 822	28,67
10	-	22	HSBC	Wielka Brytania	9 088	5 236	928	20 792	14,39
11	-	-	Votorantim	Brazylia – prywatny	8 638	3 046	4	320	22,12
12	-	20	Citibank	USA	7 042	426	45	2 099	20,85
13	-	17	BankBoston Brasil	USA	6 733	1 142	60	3 837	21,33
14	627	35	BNB	Brazylia – publiczny	4 414	957	175	6 472	22,55
15	797	45	Banrisul	Brazylia – publiczny	4 083	2 653	380	8 648	16,69
16	-	-	Credit Suisse	Szwajcaria	3 185	541	2	12	56,59
17	962	58	Pactual	Brazylia – prywatny	2 353	360	4	332	20,48
18	-	-	JPMorgan Chase	USA	2 186	313	5	298	16,74
19	-	-	Alfa	Brazylia – prywatny	2 131	544	9	765	21,82
20	-	-	Santos	Brazylia – prywatny	2 124	606	4	323	12,59

*) Na liście 1000 największych banków świata wg The Banker umieszczone są jedynie banki krajowe.

Źródło: Bank Centralny Brazylii oraz The Banker – Top 1000 Worlds Banks, czerwiec 2004, The Banker, sierpień 2004, s. 6, The Banker, październik 2004, s. 152.

wych (o ratingu Moody's równym B2) i w efekcie aktywa te stanowią znaczącą pozycję bilansową. Skutkuje to podwyższonym ryzykiem koncentracji aktywów i zbytnią zależnością od decyzji rządowych, co wydaje się być podstawowym ryzykiem funkcjonowania banków. Udział tego sposobu finansowania w największych instytucjach dwukrotnie przewyższa wielkość kapitału akcjonariuszy. Wielkość kredytów jest przy tym faktycznie bardzo niska, a ich oprocentowanie dla osób fizycznych bardzo wysokie. Zdecydowana większość aktywów bankowych Brazylii jest w rękach banków państwowych oraz rodzimych, prywatnych grup finansowych. Jedyne około 27% aktywów posiadają banki zagraniczne.

Na początku lat 80. wykształcił się w Brazylii wyraźny podział na 4 grupy banków: banki federalne, stanowe, prywatne banki krajowe oraz banki o kapitale zagranicznym²⁾. Miały one różne priorytety rozwojowe. Banki federalne skoncentrowane były na detalicznej sieci skupiając się na specyficznych produktach kredytowych związanych z rozwojem regionów. Banki stanowe zbudowały głównie sieć detaliczną, ale jedynie w stanach, w których funkcjonowały. Część prywatnych banków krajowych rozwinęła sieć w całym kraju, reszta skupiła się na ekspansji regionalnej. Banki pod kontrolą instytucji zagranicznych początkowo o ograniczonym znaczeniu, znacznie zwiększyły swój udział w aktywach sektora dopiero po 1997 roku. Wzięły wówczas udział w procesach prywatyzacyjnych oraz nabywaniu średnich, prywatnych banków (łącznie partycypowały w 9 z 18 przejęć).

Bankowy sektor Brazylii jest dziś stosunkowo skoncentrowany. 20 największych banków ma około 80% aktywów systemu ogółem. Relatywnie duże banki w Brazylii nie odczuwają nacisków w stronę konsolidacji sektora. Ponadto na tle regionu osiągają one bardzo dobre wyniki. W grupie 100 największych pod względem kapitału banków Ameryki Łacińskiej³⁾, trzy krajowe banki Brazylii zajmują 3 pierwsze miejsca. Ogółem na liście znalazły się aż 24 banki z tego kraju (przy 13 bankach z Argentyny, 12 bankach z Chile, 9 bankach z Wenezueli i 7 bankach z Meksyku). Poza relatywnie wysokimi kapitałami charakteryzują się one stosunkowo dobrą dochodowością.

Pieczę nad instytucjami finansowymi sprawuje szereg instytucji regulacyjnych i nadzorczych. Nad sektorem bankowym czuwają Narodowa Rada Monetarna (CMN) oraz Bank Centralny Brazylii (BCB).

1.1. Warunki powstania systemu ochrony depozytów

Dzisiejszy system bankowy w Brazylii charakteryzuje się coraz lepszym nadzorem, zaś tworzące go banki są silne. Sytuacja przedstawiała się odmiennie w końcu 1994 roku. System bankowy w Brazylii wykazywał wówczas głęboką wrażliwością. Charakteryzował się on wysokimi kosztami administracyjnymi, brakiem doświadczenia w zarządzaniu akcją kredytową; prowadzona była polityka wysokich stóp procentowych, rosły straty. Pojawiły się zawirowania na rynku walutowym, związane

²⁾ Za P. Miron, S. Rogante, G. Nye: *Inflationary years leave financial players fitter*, *The Banker*, październik 2004 r., s. 148.

³⁾ Patrz *The Banker*, sierpień 2004, s. 63.

z kryzysem azjatyckim. Brazylia, po dwukrotnym ataku spekulacyjnym na reala, postanowiła zdevaluować swoją walutę. Naturalną konsekwencją tego stanu rzeczy, oraz pełnej świadomości skutków ewentualnego kryzysu w sektorze bankowym i jego wpływu na całość gospodarki, było utworzenie w 1995 roku **Fundo Garantidor de Creditos** (FGC) – Funduszu Gwarancyjnego Depozytów. Decyzja ta była częścią wprowadzonych wówczas planów restrukturyzacji sektora finansowego kraju. Miały one na celu wzmocnienie banków prywatnych, uzdrowienie i następnie sprywatyzowanie banków stanowych oraz dokapitalizowanie banków federalnych.

I.2. Podstawowe zasady działania Funduszu FGC

Misją Funduszu jest:

- 1) ochrona drobnych deponentów,
- 2) stabilność systemu finansowego,
- 3) zapobieganie kryzysom bankowym.

Fundusz wypełnia swoją misję jedynie poprzez wypłatę środków gwarantowanych. Nie może on podejmować działań pomocowych, nie prowadzi analiz, ani monitorowania ryzyka. Nie bierze czynnego udziału w procesach naprawczych w sektorze. Na mocy prawa, Fundusz nie uzyskuje żadnych dodatkowych informacji bezpośrednio od ubezpieczonych instytucji, a jedynie od instytucji nadzorczych.

Od początku istnienia Funduszu wprowadzono gwarancje 100%-owe, czyli bez koasekuracji. Obejmują one wkłady do wysokości 20 000 reali (BRL), czyli około 7 300 USD⁴⁾. Limit ten dotyczy wszystkich depozytów jednego klienta w danej instytucji. Gwarancje obejmują klientów indywidualnych, a także wszelkie instytucje nie komercyjne, jak fundusze ubezpieczeniowe, emerytalne, związki typu spółdzielczego.

Gwarancjami objęte są w szczególności:

- ❖ depozyty na żądanie,
- ❖ depozyty oszczędnościowe,
- ❖ wkłady terminowe,
- ❖ weksle, w tym hipoteczne,
- ❖ noty mieszkaniowe i hipoteczne.

Nie objęto gwarancjami środków zgromadzonych za granicą, środków rządowych, a także depozytów członków zarządu upadłych banków.

Decyzję o wypłatach dla deponentów podejmuje Rada Funduszu po ogłoszeniu przez Bank Centralny Brazylii likwidacji banku. Upadłe instytucje poddawane są przez BCB likwidacji lub przejęciu, czy też zakupowi przez inną. Po upadku banku przygotowywane są listy deponentów. Wypłat dokonuje wskazany przez Fundusz *Paying Bank*. Jest on wybierany spośród banków prowadzących podobną działalność co bank upadły i zlokalizowanych w jego pobliżu.

Od 1996 roku zlikwidowane zostały w Brazylii 24 banki. Ostatnim z nich, i jedynym od sierpnia 2001 roku, był *Royal de Investimento* (w likwidacji od maja 2003 r.). Łącznie wypłacono depozyty 4 147 765 deponentom. 99,1% spośród nich miało wkłady do wysokości gwarantowanej, czyli zostali zaspokojeni w 100%. Suma wypła-

⁴⁾ Stan na 15 listopada 2004 roku.

Bezpieczny Bank

Tabela 2. Wpłaty środków gwarantowanych w latach 1996–2003

Lp.	Instytucja finansowa	Data interwencji/likwidacji	Wielkość środków gwarantowanych w BRL	Liczba deponentów	Liczba deponentów zaspokojonych w 100%	Stosunek (5)/(4) w %
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
1	DRACMA	21.03.1996	362 644,89	154	154	100,0
2	BFI	17.04.1996	1 428 243,04	56	56	100,0
3	BANORTE	24.05.1996	257 128 192,34	146 483	142 650	97,4
4	UNIVERSAL	20.06.1996	324 957,50	73	73	100,0
5	INTERUNION	30.12.1996	–	55	41	74,5
6	PROGRESSO	21.02.1997	26 817 309,89	13 240	12 801	96,7
7	BAMERINDUS	26.03.1997	3 071 824 562,28	3 913 229	3 886 322	99,3
8	EMPRESARIAL	15.05.1997	11 724 558,29	2 764	2 509	90,8
9	BANFORT	15.05.1997	5 228 434,48	931	724	77,8
10	VEGA	15.05.1997	1 848 224,49	119	51	42,9
11	ESTADO DO AMAPÁ	03.09.1997	–	18 415	18 389	99,9
12	MILBANCO	16.02.1998	–	3 443	3 428	99,6
13	BMD	15.05.1998	97 460 495,10	19 781	18 100	91,5
14	BBC	15.05.1998	50 522 267,16	151 397	14 270	92,7
15	PONTUAL	30.19.1998	3 585 346,78	487	332	68,2
16	CREFISUL	23.03.1999	57 812 232,60	7 257	6 121	84,3
17	GIROBANK	05.10.1999	–	399	358	89,7
18	LAVRA	13.04.2000	5 207 484,16	343	200	58,3
19	HEXABANCO	13.07.2000	220 306,24	14	5	35,7
20	INTERIOR	02.07.2001	20 594 800,73	6 912	6 490	93,9
21	ARAUCÁRIA	27.03.2001	3 207 582,56	280	154	55,0
22	INTERPART	28.03.2001	43 485,75	3	1	33,3
23	SANTOS NEVES	01.08.2001	4 300 015,53	790	678	85,8
24	ROYAL DE INVESTIMENTO	22.05.2003	6 915 475,51	(*)	(*)	
	Ogółem		3 626 556 619,32	4 147 765	4 113 907	

(*) nie dokonano jeszcze końcowych wyliczeń

Źródło: zestawienia Fundo Garantidor de Creditos (FGC) – www.fgc.org.br

nych depozytów w latach 1996–2003 wyniosła ponad 3 mld BRL, czyli około 1,3 mld USD⁵⁾.

I.3. Organizacja Funduszu

Fundo Garantidor de Creditos działa na podstawie Uchwały Narodowej Rady Monetarnej nr 2211 z listopada 1995 roku (zmienionej Uchwałą 3024 z października 2002 roku). Jest instytucją samodzielną i niezależną w sektorze.

Członkami Funduszu jest 266 instytucji:

- ❖ duże banki uniwersalne (139),
- ❖ banki komercyjne (24),
- ❖ banki inwestycyjne (21),
- ❖ banki rozwoju (4),
- ❖ Caixa Economica Federal (Federalny Bank Oszczędnościowy),
- ❖ instytucje *consumer finance* (46),
- ❖ organizacje kredytu hipotecznego (5),
- ❖ agencje kredytu mieszkaniowego, agencje rozwoju oraz związki oszczędnościowo-kredytowe (26)⁶⁾.

Członkami są zatem banki krajowe: prywatne, państwowe (stanowe i 1 federalny) oraz zagraniczne działające w Brazylii. Przynależność do systemu jest obowiązkowa. Na mocy prawa Fundusz nie może ustalać dodatkowych warunków uczestnictwa w systemie gwarantowania.

Do końca kwietnia każdego roku członkowie Funduszu muszą spotkać się na zebraniu generalnym. Wówczas to przyjmują i zatwierdzają raporty księgowe, sprawozdania finansowe i raporty Rady ds. Finansowych. W zebraniu tym musi uczestniczyć minimum 30% członków, przy czym każdy członek ma jeden głos.

Funduszem zarządza Rada Dyrektorów, która reprezentuje wszystkie instytucje członkowskie. Rada składa się od 3 do 9 członków oraz takiej samej liczby członków alternatywnych, którzy w razie potrzeby zastępują członków zwyczajnych. Kadencja Rady trwa 3 lata, przy czym możliwa jest reelekcja. Członków Rady wraz z jej przewodniczącym wybiera *National Confederation of Financial Institution*. Obecnie brazylijskim FGC zarządza Rada składająca się z przewodniczącego oraz czterech członków. Rada podejmuje decyzje o wyjątkowych zmianach, np. w opłatach na Fundusz, ustala zasady działania Funduszu, zatwierdza wewnętrzne regulacje, powołuje i odwołuje członków zarządu, aprobuje budżety finansowe.

Obok Rady Dyrektorów funkcjonuje Rada ds. Finansowych. Składa się ona z trzech członków oraz trzech członków alternatywnych. Ich wybór następuje na dorocznym zebraniu, a kadencja trwa trzy lata z możliwością reelekcji. Rada ta zajmuje się badaniem jakości i prawidłowości wszelkich dokumentów finansowych, bilansów i sprawozdań finansowych, a także raportów Rady i opinii audytora. Audytorem FGC jest PricewaterhouseCoopers, którego sprawozdania finansowe przyjmowane są przez

⁵⁾ Jak wyżej.

⁶⁾ Za *Fundo Garantidor de Creditos (FGC)* – www.fgc.org.br

Radę ds. Finansowych i przekazywane do dalszej debaty i głosowania na zebraniu członków Funduszu.

Biurem Funduszu zarządza dyrektor wykonawczy. Oprócz niego stałe zatrudnienie obejmuje jedynie dyrektora biura, asystenta i doradcę prawnego. Wszelkie inne zadania jak usługi księgowo, czy zarządzanie zasobami ludzkimi, przekazane są w ramach outsourcingu firmom zewnętrznym. Dyrektor wykonawczy kieruje bieżącymi pracami Funduszu zgodnie z wewnętrznymi regulacjami i statutami oraz reprezentuje go na zewnątrz.

Tak małe zaplecze operacyjne Funduszu wyjaśnia fakt, że system gwarancyjny w Brazylii jest typowym systemem typu pay-box. Jego jedynym zadaniem jest wypłata środków gwarantowanych.

I.4. Zasady finansowania systemu gwarancyjnego

Wpłaty na Fundusz pochodzą z miesięcznych lub nadzwyczajnych składek członków. Miesięczna składka od 2003 roku wynosi 0,025% ubezpieczonych depozytów. Jeśli zebrane w ten sposób środki okażą się niewystarczające, mogą być podwyższone o kolejne wpłaty w wysokości do 50% składki miesięcznej. FGC może też zobowiązać instytucje do wpłaty nadzwyczajnej składki do wysokości 12 miesięcznych normalnych składek. Są także inne możliwości dofinansowania za zgodą banku centralnego i kierownictwa Funduszu.

W początkowym okresie istniała wyraźna potrzeba właściwego wyposażenia finansowego Funduszu. W systemie bankowym trwał kryzys, trudno było klasyfikować banki, a nadzór bankowy był słaby. Przyjęto wówczas zasadę, że jeśli zgromadzone przez Fundusz środki przekroczą 5% depozytów gwarantowanych ogółem, Rada, za zgodą Dyrektora wykonawczego FGC oraz Banku Centralnego Brazylii, może obniżyć składki banków. Dziś opracowywane są bardziej radykalne zmiany. Wobec faktu, iż sektor instytucji finansowych jest nieporównanie silniejszy, spadają stopy procentowe, nadzór bankowy udoskonalono, a Fundusz zgromadził już odpowiednie środki, pomyślano o obniżeniu i zróżnicowaniu składek. I tak redukcja stawek opłaty rocznej ma następować od 0,3% w 2003 roku do 0,01% w roku 2006. Wówczas wprowadzony ma zostać system mieszany. Stała część opłaty będzie wynosiła 0,005% dla wszystkich instytucji, zaś zmienna jej część od 0% do 0,005% według ryzyka. Ryzyko to ma być oceniane według wielu kryteriów:

- ❖ adekwatności kapitałowej (wg podejścia bazylejskiego),
- ❖ CAMEL,
- ❖ jakości indywidualnych portfeli kredytowych,
- ❖ jakościowych ocen nadzoru bezpośredniego,
- ❖ ratingów Banku Centralnego i niezależnych agencji ratingowych.

Brazylijski fundusz gwarancyjny, od początku o charakterze pay box, nie zamierza rozszerzać swojej działalności. Obecnie, w dobie stabilizowania się sytuacji w sektorze i wobec malejącego zapotrzebowania na środki gwarantowane, kontynu-

Z doświadczeń zagranicznych

owane będą prace nad obniżeniem składek. Jednocześnie proponowane są metody ich różnicowania. Tego typu zmian należy się spodziewać w Brazylii w najbliższym czasie.

II. SYSTEM GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W ARGENTYNIE

Argentyna to jedno z najwyżej rozwiniętych państw Ameryki Łacińskiej. Niestety wydarzenia związane z ostatnim kryzysem finansowym, podważyły wiarygodność tego rynku.

Dzisiaj w argentyńskim systemie bankowym działa 15 banków państwowych (krajowych i lokalnych), 60 banków prywatnych (do nich zalicza się banki krajowe detaliczne i hurtowe, banki o kapitale zagranicznym i banki spółdzielcze), oraz 21 innych nie-bankowych pośredników finansowych. Udziały tych grup instytucji w depozytach ogółem wynoszą:

- ❖ banki państwowe – 41,4 %,
- ❖ banki prywatne – 58,2 %,
- ❖ nie-bankowi pośrednicy finansowi – 0,4%.

Ponadto w systemie finansowym funkcjonują brokerzy walutowi, kantory wymiany walut, a także 85 funduszy powierniczych.

Poniższa tabela przedstawia grupę największych banków Argentyny. W zagranicznych rękach są dzisiaj BBVA Banco Frances, Banco Río de la Plata, Banco Patagonia Sudameris.

Tabela 3. 10 największych banków Argentyny wg wielkości kapitałów

Lp.	Bank	Kapitał 1-kategorii w mln \$	Aktywa w mln \$	Zysk/strata w mln \$	Miejsce w rankingu światowym ⁷⁾
1	Banco de la Nación Argentina	1 056	11 974	-248	309
2	Banco de la Provincia de Buenos Aires	856	7 158	-96	399
3	BBVA Banco Frances	602	5 546	-66	–
4	Banco Hipotecario	592	2 768	88	519
5	Banco de Galicia y Buenos Aires	423	7 817	-68	629
6	Banco Macro Bansud	418	1 724	66	632
7	Banco Río de la Plata	344	4 971	-213	–
8	Banco de la Ciudad de Buenos Aires	264	1 970	-7	845
9	Banco Patagonia Sudameris	224	981	187	–
10	Banco Credicoop	196	1 074	1	946

Źródło: The Banker, lipiec, sierpień 2004 r.

⁷⁾ Na liście 1000 największych banków świata wg The Banker umieszczane są jedynie banki krajowe.

II.1. Warunki powstania systemu ochrony depozytów

Historia idei gwarantowania depozytów w Argentynie rozpoczyna się wraz z powstaniem Banku Centralnego Argentyny. Od 1935 roku ograniczone lub pełne gwarancje zapisane były w Prawie Bankowym. Na początku lat 90., czyli tuż przed utworzeniem Korporacji SEDESA funkcjonował dobrowolny system gwarantowania depozytów bankowych. Banki uczestniczące w nim płaciły składki do banku centralnego, który gwarantował depozyty bankowe w walucie krajowej. Stopniowo eliminowane były gwarancje rządowe. W 1991 roku obniżono gwarancje do 1000 \$, a w 1992 r. zniesiono je. Od tej pory deponenti nie byli chronieni, czyli mieli motywację do dyscyplinowania banków oraz zniechęcania ich do prowadzenia ryzykownej działalności. Z drugiej strony bardziej prawdopodobne były run na banki oraz panika deponentów.

W tym czasie wprowadzono ustawę o wymienialności wiążąc kurs peso z dolarem w stosunku 1:1. Od tej pory emisja pieniądza krajowego w celu finansowania deficytu budżetowego stała się niezgodna z prawem. Na początku lat 90. gospodarka Argentyny zaczęła rozwijać się w bardzo szybkim tempie. Dobre warunki działania szły w parze z pozytywnymi zmianami dla banków. Wzmocniono nadzór bankowy, zwiększono wymagania kapitałowe oraz regulacje dotyczące tworzenia rezerw celowych, nałożono na banki obowiązek utrzymywania 40% aktywów w postaci amerykańskich papierów skarbowych, wprowadzono restrykcyjne regulacje dotyczące dywersyfikacji portfeli kredytowych. Dzięki takim zmianom stworzono jeden z najlepszych systemów regulacyjnych w Ameryce Łacińskiej. W dużej mierze to właśnie pozwoliło sprawnie przezwyciężyć kryzys 1995 roku, który był następstwem krachu w Meksyku⁸⁾.

Dewaluacja waluty w grudniu 1994 roku i kryzys walutowy spowodował odpływ kapitału zagranicznego także z Argentyny. Obawiano się, że mechanizmy izby walutowej będą zmienione. Nastąpił kryzys walutowy i załamanie w sektorze bankowym. Zaburzenia na rynku finansowym skutkowały recesją ogólnogospodarczą w 1995 r. Nastąpił odpływ depozytów z banków oraz transfer z peso do dolara. Wycofywanie depozytów hurtowych spowodowało upadłość kilku banków i run drobnych deponentów na banki.

Dzięki zapewnieniu płynności w systemie zapobieżono niewypłacalności banków. Udzielono kredytów refinansowych bankom komercyjnym, a w celu złagodzenia skutków wycofywania depozytów, co miało miejsce, zezwolono na czasową redukcję rezerw obowiązkowych. Wówczas to w ramach tworzenia odpowiedniej sieci bezpieczeństwa powstał argentyński system gwarancji depozytów. Powołanie niezależnej instytucji miało zapewnić stabilność krajowego systemu. W kwietniu 1995 r. wykorzystanie instrumentów płynnościowych przez argentyński bank centralny było mniejsze, więc rząd podjął następne kroki w celu odbudowy zaufania deponentów do krajowego sektora finansowego. Przyjęto ustawę o wprowadzeniu systemu gwa-

⁸⁾ Za Paulina Sotomska-Krzysztofik, *Utworzenie i upadek izby walutowej w Argentynie*, Bank i Kredyt, luty 2003 r. oraz A. Kujda, M. Szymońska, *Kryzysy bankowe – Argentyna*, BFG, Warszawa, 2002 r.

rantowania depozytów, a do wykonywania zadań z tym związanych, powołano par rządową instytucję **SEDESA – Seguro De Depositos Sociedad Anonima**.

Po kryzysie 1994 r. rozpoczęły się procesy konsolidacji sektora bankowego. W efekcie zwiększyła się koncentracja i segmentacja w systemie. Po przewyżczeniu kryzysu, ponownie nastąpiły lata dobrego rozwoju gospodarczego Argentyny. Powrócił kapitał zagraniczny. Pierwsze oznaki kolejnej recesji zanotowano w 1998 roku. Znaczący wpływ na sytuację Argentyny miały wówczas kryzysy walutowe w Azji, z silną dewaluacją w wielu krajach wschodzących rynków. Skutki tego odczuła również Brazylia, która po atakach spekulacyjnych na reala zmuszona była zdevaluować swoją walutę. Pogorszyło to opłacalność handlu Argentyny z tym krajem. Argentyna odczuła wówczas zmniejszony napływ kapitału zagranicznego i inwestycji gospodarczych. Jednocześnie szybko rósł dług publiczny, a także zadłużenie zagraniczne. Wprowadzane próby dostosowań fiskalnych nie przynosiły zamierzonych rezultatów, a tylko nasilały niepewność w sektorach gospodarki. Pod koniec 2000 roku wzrosły znacznie obawy przed dewaluacją peso, gdyż większość kontraktów denominowana była w dolarach. Niepewność spowodowała masowy run na banki. W okresie marzec–wrzesień 2001 r. wycofano z banków depozyty o wartości 10,7 mld \$. Najniższy poziom depozytów zanotowano w lipcu 2002 roku.

W 2001 roku zmieniono zasady wymiennalności: w miejsce sztywnego kursu peso względem dolara wprowadzono kurs względem koszyka walut złożonego w 50% z dolara, a w 50% z euro. Oznaczało to 8% dewaluację peso. W listopadzie 2001 roku, po obligatoryjnej zamianie skarbowych papierów wartościowych na nowe długoterminowe o ograniczonym oprocentowaniu papiery, załamało się ostatecznie zaufanie do systemu bankowego. W ciągu ostatnich dwóch dni listopada przeniesiono z Argentyny dolarowe środki w wysokości 1,8 mld dolarów. Aby uchronić sektor bankowy przed katastrofą, władze wprowadziły ograniczenia w wycofywaniu wkładów (*corralito*) – początkowo do 250 peso tygodniowo – oraz ograniczenia w transferach środków za granicę. Odtąd płatności miały być dokonywane bezgotówkowo za pomocą czeków i kart. Na początku grudnia zamrożono całkowicie depozyty, a rząd zawiesił obsługę zadłużenia zagranicznego.

W styczniu 2002 roku ogłoszono dewaluację. Kurs oficjalny ustalono w wysokości 1,4 peso za dolara. Wzrastał on następnie, choć w ograniczonym tempie z uwagi na brak płynności w gospodarce. Wprowadzono kontrowersyjną zasadę przeliczenia aktywów bankowych według parytetu 1:1, zaś zobowiązań dolarowych według parytetu 1,4:1. W tym czasie wzrósł znacznie udział złych kredytów (rosły bankructwa firm i niewypłacalność klientów indywidualnych).

Pomimo wprowadzonych restrykcji, w okresie styczeń–kwiecień 2002 roku, depozyty zmniejszyły się o dalsze 11%. W tym momencie władze wstrzymały całkowicie wypłaty depozytów i wymianę walut, a następnie na kilka dni zawieszono działalność banków. Następnie wprowadzono program zamiany depozytów walutowych na obligacje. Jednocześnie banki miały otwierać nowe rachunki bez ograniczania wypłat. W drugim półroczu 2002 roku nowe depozyty rosły w tempie 25% miesięcznie. Odmrożenie depozytów miało następować poprzez zamianę na bony. Jednocześnie od początku 2002 roku Bank Centralny wspomagał płynność banków. Ponad 6 mld peso przeznaczono dla trzech największych banków państwowych (Nación, Provin-

cia, Ciudad de Buenos Aires) oraz 3 mniejszych przejętych następnie przez Nación⁹⁾. Wspierano także banki prywatne. Zatem, w obawie przed skutkami dla całej gospodarki, decyzjami władz kraju zapobieżono upadłościom banków.

Pod koniec 2002 roku zniesiono zamrożenie depozytów oszczędnościowych i a vista (o wartości 21 mld peso, czyli 6 mld \$). Zamrożone pozostały rachunki terminowe (około 16 mld peso). Jednocześnie zbierane były nowe depozyty zakładane na coraz dłuższe okresy. Dużym problemem dla banków stały się orzeczenia sądów dla deponentów, którzy domagali się aby ich depozyty dolarowe były wypłacane po kursie rynkowym a nie rządowym, czyli 14 peso za 1 \$, oraz by wypłaty te uwzględniały inflację. W wyniku ponad 36 000 postępowań sądowych od czerwca 2002 do połowy 2003 roku zwrócono 3,2 mld peso. 28 marca 2003 roku zniesiono całkowicie blokadę depozytów, po tym jak sąd najwyższy orzekł, że ich pesyfikacja nie była w ogóle legalna. Depozyty do wysokości 42 000 peso zostały zwrócone natychmiast, a powyżej – zamienione na depozyty terminowe¹⁰⁾.

Dziś Argentyna przeżywa ożywienie. Wzrost gospodarczy wyniósł w 2003 roku 8,7%, zaś w 2004 roku może wynieść 4%. W bankowości sytuacja jest opanowana, choć sektor jeszcze nie funkcjonuje normalnie. Przywrócona została jego płynność, od połowy 2002 r. depozyty wzrosły o ponad 50%, ale ponad 90% z nich to rachunki krótkoterminowe – do 30 dni. Nadal wielkim problemem jest zaufanie do banków krajowych. Pomimo niskich stóp procentowych za granicą, nadal wyraźny jest odpływ środków z Argentyny. Banki nie oferują kredytu (rząd nie zrekompensował jeszcze efektu dewaluacji ze stycznia 2002 r.), a i firmy nie chcą się kredytować. Nie zrestrukturyzowany został dług publiczny (100 mld \$), więc nie ma możliwości nowych pożyczek rządowych. A bez dobrego dostępu do kredytu, inwestycje prywatne, które dziś wynoszą 14% PKB, nie wzrosną. Według ekspertów ich wielkość w granicach 20% PKB jest niezbędna do utrzymania wzrostu gospodarczego w dłuższym okresie. W 2002 roku banki straciły 16 mld peso, zaś w 2003 roku dalsze 4 mld peso. Dziś banki działają normalnie. Zamrożenie wkładów skończyło się rok temu. Depozyty wróciły do dawnego poziomu: dziś wynoszą 90 mld peso, a przed kryzysem wynosiły 80 mld peso. Problemem jest stan aktywów banków. Prawie połowę z nich banki lokują w rządowe papiery wartościowe, m.in. w te, które były wydane aby zrekompensować „pesyfikację”. Dług ten, choć dobrej jakości, był wydany przez słaby rząd i nikt nie wie jaka jest jego prawdziwa wielkość. Przynosi on przy tym słaby dochód odsetkowy. Kredyt z banków krajowych dla sektora prywatnego wynosił w 1990 roku 25% PKB, co było słabym wynikiem w porównaniu z regionem Ameryki Łacińskiej (np. w Chile wynosi 50%). Przed kryzysem wynosił on 23%, zaś dziś wynosi zaledwie 8% PKB. Banki muszą znowu zacząć pożyczać. Kredyty, które wrażliwie bardzo powoli są, podobnie jak depozyty, w większości krótkoterminowe.

Należy podkreślić dobrą politykę banku centralnego w ostatnim okresie. Argentyna po raz pierwszy ma silny i skuteczny bank centralny, którego polityka monetarna doprowadziła do utrzymywania dyscypliny fiskalnej, obniżyła stopy procentowe, utrzymuje konkurencyjną, płynną walutę. Wprowadzono nowoczesne metody

⁹⁾ U. Żuławska, *Argentyński kryzys walutowy – geneza*, Bank i Kredyt, kwiecień 2003, s. 47.

¹⁰⁾ Szerzej U. Żuławska, *Argentyński kryzys walutowy. Próby przezwyciężenia*, Bank i Kredyt, maj 2003, s. 17.

Z doświadczeń zagranicznych

prowadzenia polityki monetarnej, ze stopą repo jako referencyjną dla sektora. Ponieważ banki powoli odzyskały płynność i w większości posiadają 8-procentowy współczynnik adekwatności kapitałowej, bank centralny wspiera je w odbudowie dochodowości. Banki zachęcane są do wzmożenia akcji kredytowej¹¹⁾.

II.2. Działalność gwarancyjna Korporacji SEDESA

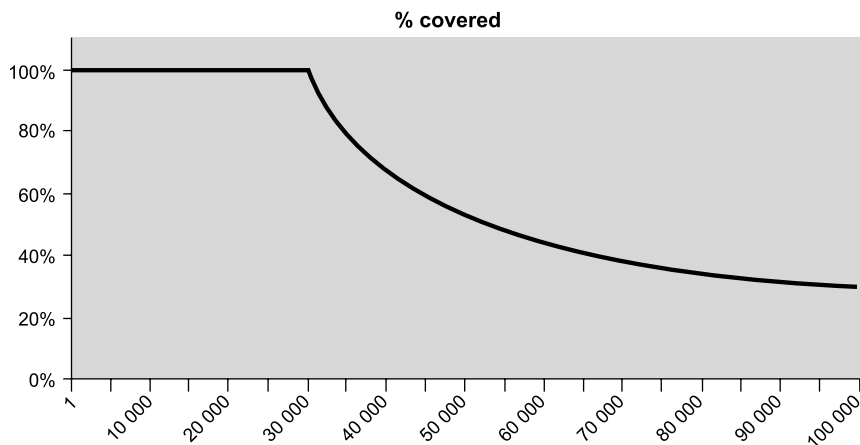
Wszystkie depozyty złożone w bankach w Argentynie w krajowej lub obcej walucie są chronione w tym samym stopniu. W szczególności są to:

- ❖ rachunki oszczędnościowe,
- ❖ rachunki czekowe,
- ❖ depozyty w walutach obcych,
- ❖ lokaty terminowe.

W szczególności gwarancje należą się obywatelom zagranicznym, przedsiębiorstwom, pracownikom i dyrektorom instytucji członkowskich. Nie podlegają zaś gwarancjom:

- ❖ depozyty instytucji finansowych,
- ❖ depozyty osób powiązanych bezpośrednio bądź pośrednio z bankiem,
- ❖ certyfikaty depozytowe.

Wykres 1. Zasada koasekuracji przy wypłacie większych depozytów

Źródło: SEDESA: www.sedesa.com.ar

¹¹⁾ Opis obecnej sytuacji w Argentynie wg *The long road back – A survey of Argentina*, The Economist 5 czerwca 2004 r. oraz F.Salmon: *Argentina's creditors brace for lowball offer* oraz *Prat-Gay wins some respect for Argentina*, Euromoney, wrzesień 2004, s. 80 oraz s. 262.

Co ciekawe, gwarancjami nie są objęte depozyty, których oprocentowanie jest wyższe o dwa punkty procentowe od oprocentowania bazowego, podawanego przez bank centralny (różne oprocentowania bazowe dotyczą różnych długości lokat).

Początkowo wysokość limitu gwarancyjnego została uzależniona od terminu wymagalności depozytu oraz od wysokości stopy procentowej. Dla depozytów do 90 dni limit gwarancji wynosił 10 tys. peso, dla dłuższych 20 tys. peso. Tak wyznaczony limit pozwolił objąć gwarancjami około 80% kwot zgromadzonych na rachunkach bankowych, czyli 25% ogółu depozytów banków prywatnych. Dziś limit gwarancji wynosi 30 tys. peso dla jednego deponenta w danym banku. Depozyty powyżej tej kwoty gwarantowane są jedynie w pewnej części. Wprowadzono zatem koasekurację. Jej zasadę prezentuje wykres 1.

II.3. Działalność restrukturyzacyjna SEDESA

SEDESA jako administrator Funduszu Gwarantowania Depozytów (DGF) nie tylko dokonuje wypłat środków gwarantowanych, ale również:

- ❖ wpłaca środki lub udziela kredytu dla instytucji finansowych realizujących programy naprawcze, zakupujących aktywa lub przejmujących inne banki,
- ❖ w przypadku banków nabywających aktywa i przejmujących depozyty innego banku, oferuje kontrakty na zakup,
- ❖ nabywa depozyty zawieszonych banków .

Możliwość zastosowania któregoś z powyższych środków w pierwszej kolejności opiniuje Komitet Kierowniczy. Kieruje nim reprezentant banku centralnego.

W latach 1996–2002 SEDESA wypłaciła ze swoich środków 1.783,19 mln peso. Doszło do jednego przypadku wypłaty środków gwarantowanych. W 1996 roku wypłacono 0,66 mln peso deponentom *Caja de Credito Pavon Coop.Ltdo.* Od tamtej

Tabela 4. Roczna wielkość wypłat

Rok	Wypłaty w mln peso	Udział %
1996	0,66	0,04
1997	275,54	1,45
1998	468,36	26,26
1999	330,55	18,54
2000	37,99	2,13
2001	157,68	8,84
2002	479,82	26,91
2003	32,59	1,83
Ogółem	1 783,19	100,00

Źródło: Raport roczny SEDESA 2003 r.

Z doświadczeń zagranicznych

pory nie dopuszczono do następnych upadłości w systemie. W szczególności, w ostatnich latach wielkiego kryzysu, postanowiono zapewnić względną stabilność odgórnymi zaleceniami dla banków.

Najczęściej jak dotąd SEDESA brała udział w finansowaniu tworzenia się porozumień, kiedy to zobowiązania uprzywilejowane (depozyty) zagrożonego banku były przejmowane przez inną instytucję. SEDESA pomagała w zawarciu 14 takich porozumień.

Tabela 5. Rodzaj wypłaconych środków

Typ wypłaty środków (gwarancje oraz działalność pomocowa)	Liczba instytucji uzyskujących pomoc	Kwota w mln peso
Wypłata środków gwarantowanych	1	0,66
Pożyczka dla instytucji przejmujących uprzywilejowane zobowiązania	4	228,00
Inne pożyczki	1	221,00
Bezwrotne wpłaty dla instytucji przejmujących zobowiązania	3	110,39
Wpłaty dla instytucji przejmujących zobowiązania poprzez zakup udziałów w finansowym trust-porozumieniu	12	1 103,75
Zakup portfela kredytowego oraz zakup pozostałych aktywów byłej instytucji od instytucji przejmującej zobowiązania	2	56,69
Częściowy zakup depozytów niewypłacalnej instytucji	2	49,79
Wypłata gwarancji dla właścicieli wkładów na rachunkach wynagrodzeń	2	12,91
Ogółem	27	1 783,19

Źródło: Raport roczny SEDESA 2003 r.

II.4. Zasady finansowania systemu gwarancyjnego

Finansowanie Korporacji SEDESA opiera się na formule funduszu ex ante. Banki wpłacają miesięczne składki na fundusz gwarantowania. Wysokość tych składek wynosi od 0,015% do 0,060% przeciętnego średniego miesięcznego stanu depozytów. Obecnie składka podstawowa wynosi tu 0,03 % wielkości depozytów.

Bank centralny może zawiesić lub zmniejszyć obciążenia, jeżeli fundusz gwarantowania przekroczy 2 mld peso lub osiągnie wielkość 5% depozytów systemu bankowego. Określanie docelowej wielkości funduszu leży w kompetencjach banku centralnego. Bank centralny może ponadto zażądać dokonania przez banki – uczestników systemu – wniesienia w ciągu miesiąca opłaty równej składce normalnej wnoszonej za dwa lata. Może on także wprowadzić **dotatkowe opłaty, uzależnione od ryzyka** związanego z danym bankiem. Opłata dodatkowa uzależniona od ryzyka ustalana jest z uwzględnieniem następujących czynników:

Bezpieczny Bank

- ❖ oceny nadzoru według systemu CAMEL;
- ❖ dostępu lub deficytu kapitału w stosunku do wymaganego minimum kapitałowego;
- ❖ jakości portfela kredytowego mierzonego rezerwami na straty kredytowe oraz wielkością aktywów ważonych ryzykiem.

Aby wyznaczyć składkę dodatkową, stawka normalna pomnożona zostaje przez współczynnik I o wartości od 1 do 2, który wyraża się równaniem:

$$I = \{ (A + B + 2C) / 4 \} - D,$$

gdzie:

A – rezerwy:

(udział minimalnych wymaganych rezerw na złe kredyty do kredytów ogółem / 0,04) × 1,20, w rezultacie waha się od 1 do 2,5;

B – jakość aktywów:

(udział aktywów ryzykownych do aktywów ogółem / 0,7) × 1,3, w rezultacie waha się od 1 do 2;

C – rating CAMEL:

ocenie ratingowej nadzoru bankowego odpowiadają wartości C w wysokości:

1 – 1,00

2 – 1,33

3 – 1,66

4 – 2,00

5 – 2,00.

Dla banków bez oceny ratingowej CAMEL wskaźnik I przybiera postać:

$$I = \{ (A + B) / 2 \} - D;$$

D – adekwatność kapitałowa:

wskaźnik uzależniony od relacji aktualnego do wymaganego współczynnika wypłacalności:

– dla relacji $\leq 0,90$

– wartość D = -0,50;

– dla relacji powyżej 0,90 ale $\leq 0,95$

– wartość D = -0,25;

– dla relacji powyżej 0,95 ale $\leq 1,00$

– wartość D = -0,10;

– dla relacji powyżej 1,00 ale $\leq 1,10$

– wartość D = 0;

– dla relacji powyżej 1,10 ale $\leq 1,20$

– wartość D = 0,05;

– dla relacji powyżej 1,20 ale $\leq 1,30$

– wartość D = 0,10;

– dla relacji powyżej 1,30 ale $\leq 1,50$

– wartość D = 0,20;

– dla relacji $> 1,50$

– wartość D = 0,30.

Oznacza to, że niedobór kapitału podnosi wartość wskaźnika I.

De facto więc, skoro wskaźnik I przybiera wartości od 1 do 2, składka dodatkowa jest równa lub co najwyżej dwukrotnie większa od stawki normalnej. Dotychczas nie wprowadzono składki dodatkowej.

W czasie ostatniego kryzysu walutowego SEDESA uzyskała dodatkowe uprawnienia w ramach wspierania płynności banków. W grudniu 2001 roku utworzono na okres 5 lat *Banking Liquidity Fund* (BFL). Jego administratorem jest właśnie Korporacja SEDESA. Wszystkie instytucje finansowe zobligowane zostały do zakupu

Z doświadczeń zagranicznych

certyfikatów udziałowych (Class A) stosownie do wielkości utrzymywanych depozytów w listopadzie 2001 roku. SEDESA musiała w ramach administrowania BLF:

- ❖ udzielać kredytów,
- ❖ dokonywać transakcji swap,
- ❖ nabywać aktywa banków,
- ❖ subskrybować i nabywać akcje banków w celu ich dokapitalizowania.

Od marca 2002 zmniejszono obciążenia banków na BLF, a od maja zawieszono je.

II.5. Organizacja Funduszu

Funduszem zabezpieczającym wypłaty gwarantowanych depozytów zarządza Korporacja *Seguro De Depositos Sociedad Anonima* – SEDESA. SEDESA jest spółką akcyjną utworzoną na gruncie prawa prywatnego, której udziałowcami są: rząd (poprzez bank centralny ma on jedną, uprzywilejowaną akcję serii A) oraz *Caja de Valores S.A.*, która jest właścicielem trustu na mocy umowy z 15 sierpnia 1995 roku między instytucjami ubezpieczonymi w *Caja de Valores SA*. Zasady działania korporacji (jej licencję oraz statut) określa minister gospodarki, robót i usług publicznych. SEDESA jest zatem instytucją pararządową. Bierze finansowy udział w rozwiązywaniu problemów instytucji finansowych. Gwarantuje depozyty oraz podejmuje akcje pomocowe.

Uczestnictwo w systemie gwarancyjnym jest w Argentynie obowiązkowe. Nie ma przy tym rozróżnienia na instytucje krajowe i zagraniczne. Wszystkie są bowiem tak samo objęte gwarancjami. Członkami systemu gwarancyjnego jest 96 instytucji (stan na koniec 2003 r.):

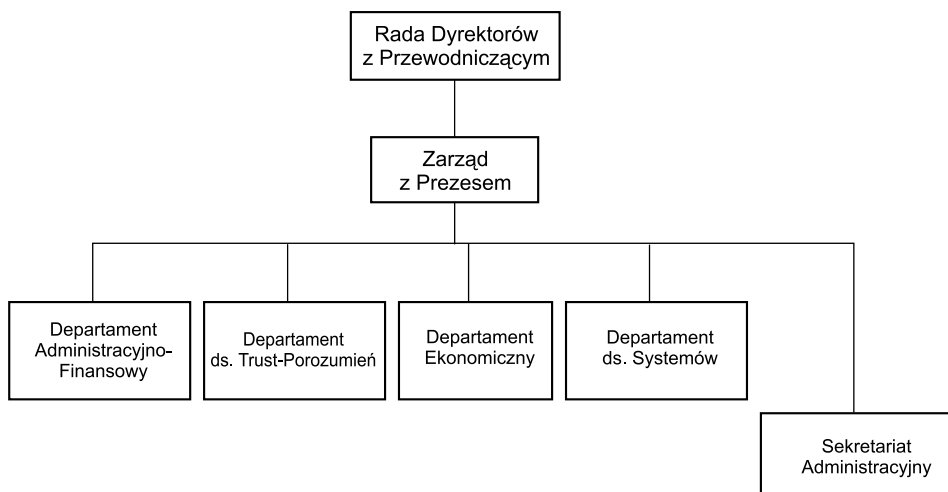
- ❖ 15 banków rządowych,
- ❖ 60 banków prywatnych,
- ❖ 21 innych niebankowych pośredników finansowych.

Funduszem zarządza Rada Dyrektorów. Rada powoływana jest na zebraniu akcjonariuszy. Składa się ona z 6 członków, przy czym jednego z nich powołuje bank centralny. Jej posiedzenia odbywają się średnio raz w tygodniu. Ściśle z Radą współpracuje Zarząd, który na bieżąco kieruje pracami 5 departamentów. Są to departamenty:

- ❖ Administracyjno-Finansowy,
- ❖ ds. Trust-Porozumień,
- ❖ Ekonomiczny,
- ❖ ds. Systemów,
- ❖ Sekretariat Administracyjny.

Każdy z tych departamentów poza określonymi codziennymi obowiązkami musi wykonywać zadania przewidziane w nagłych sytuacjach. Departament Administracyjno-Finansowy dba o operacje księgowo, lokowanie środków DGF oraz przekazywanie środków pomocowych do trust-porozumień. W nagłej sytuacji organizuje także i wdraża procesy pomocowe dla instytucji w kryzysie, koordynuje je wraz z bankiem centralnym, oraz nabywcami banków. Ponadto organizuje wypłaty depozytów.

Wykres 2. Struktura organizacyjna SEDESA

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z: www.sedesa.com.ar

Departament ds. Trust-Porozumień odpowiedzialny jest za udział Korporacji w tego typu porozumieniach. Dokonuje codziennego badania stanów rachunków i sprzedaży nieruchomości, utrzymuje ciągły kontakt z właścicielami i zarządem banku centralnego. W nagłej sytuacji przeprowadza także audytowanie instytucji, której udzielono pomocy.

Departament Ekonomiczny przeprowadza analizy informacji o członkach systemu.

Departament ds. Systemów sprawuje nadzór nad systemami elektronicznymi niezbędnymi dla pracy Korporacji, w tym do kontrolowania wpłat banków. W nagłej sytuacji pozostaje w ciągłym kontakcie z bankiem centralnym, wdraża specjalne metody kontroli nad instytucjami finansowymi.

Sekretariat Administracyjny prowadzi bieżącą korespondencję, organizuje spotkania Rady, a w nagłych przypadkach także Komitetu Zarządzającego. Komitet ten jest dodatkowym ciałem decyzyjnym, w którym przedstawiciele swoich ma bank centralny.

Ponadto grupa doradców prawnych pomaga w przypadkach pomocy, przy likwidacji instytucji, zaś audytorzy zewnętrzni kontrolują bilanse i sprawozdania Funduszu.

803

SEDESA działa aktywnie na rynku międzynarodowym. Wraz z innymi instytucjami gwarancyjnymi z Ameryki Południowej, wzięła udział w utworzeniu w maju

2002 roku IADI – Międzynarodowego Porozumienia Ubezpieczycieli Depozytów. W ostatnich latach szczególnie dba się w SEDESA o dobre kontakty i ścisłą współpracę z innymi instytucjami gwarancyjnymi z Ameryki Południowej.

Bibliografia

1. Wiadomości ze stron internetowych:
 - Banku Centralnego Brazylii: www.bcb.gov.br
 - Funduszu FGC: www.fgc.org.br
 - Banku Centralnego Argentyny: www.bcra.gov.ar
 - Korporacji SEDESA: www.sedesa.com.ar
2. Wiadomości zgromadzone przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Ubezpieczycieli Depozytów IADI: www.iadi.org
3. Raporty roczne Funduszu FGC oraz Korporacji SEDESA z lat 2000–2003
4. Gillian G.H. Garcia, *Deposit Insurance: A Survey of Actual and Best Practices*; MFW; 1999 r.
5. Paulina Sotomska-Krzysztofik, *Utworzenie i upadek izby walutowej w Argentynie*, Bank i Kredyt, luty 2003 r.
6. Urszula Żuławska, *Argentyński kryzys walutowy – geneza*, Bank i Kredyt, kwiecień 2003
7. Urszula Żuławska, *Argentyński kryzys walutowy. Próba przewyciężenia*, Bank i Kredyt, maj 2003
8. *Kryzysy bankowe – Argentyna*, Agnieszka Kujda, Monika Szymońska, BFG, PWE, Warszawa 2002 r.
9. Andrzej Krzemirski: *Argentyna i Brazylia wychodzą z kryzysu*, Parkiet, 11 grudnia 2003 r.
10. *Top 1000 Worlds Banks* – The Banker, czerwiec 2004 r.
11. *Top 100 Latin American Banks* – The Banker, sierpień 2004 r.
12. P. Miron, S. Rogante, G. Nye, *Inflationary years leave financial players fitter* – The Banker, październik 2004 r.
13. Artykuły prasowe: *The Banker*, lipiec 2004 r., *The Economist*, 5 czerwca 2004 r., *Euromoney*, wrzesień 2004 r.

PRZEGLĄD PRASY ZAGRANICZNEJ (WRZESIEŃ–PAŹDZIERNIK 2004)

NOWE W ROSJI

Rosyjski sektor bankowy wychodzi właśnie z mini kryzysu, który wybuchł w połowie 2004 r. W maju Bank Centralny Rosji zdecydował się na cofnięcie licencji Sodbiznesbank. Bank ten odmówił ujawnienia inspektorom względu do ksiąg bankowych, a zachodziły podejrzenia co do transakcji o wartości 1 mld \$. Dodatkowo w czerwcu doszło do zawirowań na międzybankowym rynku. Wzrosły znacznie stopy procentowe i mniejsze banki doświadczyły kłopotów z płynnością. Sodbiznesbank miał nieco mniej niż 0,3% aktywów sektora ogółem, więc sama jego upadłość nie była znacząca. Gorszym efektem był spadek zaufania do systemu i panika wśród deponentów. A należy wiedzieć, że niektórzy z nich w ciągu ostatnich 14 lat już trzykrotnie utracili oszczędności. W czerwcu w Rosji upadło 6 mniejszych banków, zaś problemy zwiększyły się w czerwcu, kiedy to 21-szy pod względem wielkości Guta Bank został zamknięty. Największy bank komercyjny Rosji – Alfa Bank – odczuł run na kasy. Agencje ratingowe przeanalizowały 18 czołowych banków i po dwóch tygodniach utrzymały jednak swoje dotychczasowe oceny dla tej grupy instytucji.

Rosjanie wycofali 859 mln \$ w depozytach na początku czerwca. Co ciekawe jednocześnie nie wzrosły prawie wcale depozyty Sberbanku – jedyne banku o 100-procentowych gwarancjach państwa. Banki straciły zaufanie publiczności. Zagregowany zysk czołowych banków spadł o 43% w ciągu pierwszych 5 miesięcy roku i po raz pierwszy od kryzysu 1998 roku spadły aktywa ogółem.

Bank Centralny przekazał do systemu 1,72 mld \$ kapitału i obniżył wymogi co do rezerw obowiązkowych oraz obniżył stopy refinansowe. Ponadto udzielił on 700 mln \$ kredytu państwowemu bankowi Vnieshtorgbank aby ten pomagał słabym małym bankom kupując od nich portfele kredytowe. Przejął on także Guta Bank. Pomoc, choć skuteczna, jest z pewnością krótkoterminowa. W przyszłości można oczekiwać dalszych upadłości małych banków. Dziś w Rosji funkcjonuje około 1300 banków, ale 20 największych ma około 80% kapitału sektora ogółem. Banki mają problem z bezpiecznym lokowaniem środków. Są skłonne przed wszystkim udzielać kredytów krótkoterminowych podczas gdy zapotrzebowanie na kredyty dłuższe jest o wiele większe.

Bezpieczny Bank

Problemy z zaufaniem deponentów do banków powinny skończyć się wraz z wprowadzeniem systemu gwarantowania depozytów w Rosji. Od 1 października 2004 r. mają wejść w życie pierwsze zmiany. Sberbank utraci dotychczasowe 100-procentowe gwarancje. Ochroną objęte będą depozyty do 100 000 rubli. Mniejsze banki jeszcze nie zostaną początkowo objęte systemem.

Tabela. Największe banki Rosji

Lp.	Bank	Aktywa netto w mln \$	Kapitał w mln \$	Depozyty detaliczne w mln \$
1	Sberbank	52 475	5 797	35 882
2	VTB	9 654	1 898	1 019
3	Gazprombank	7 971	1 079	866
4	Alfa-Bank	5 845	877	1 121
5	Bank of Moscow	4 374	454	1 487
6	International Industrial Bank	4 300	986	26
7	Rosbank	3 824	432	656
8	MDM-Bank	3 415	415	180
9	International Moscow Bank	2 914	247	336
10	Promstrojbank	2 506	258	521

Szacuje się, że 70% Rosjan nie posiada rachunku bankowego, a więcej niż połowa obawia się kolejnego kryzysu bankowego. Ci, którzy inwestują, preferują inwestycje na rynku mieszkaniowym, w złoto, waluty obce lub też wybierają banki zagraniczne.

Po początkowej próbie zbudowania systemu bankowego w oparciu jedynie o instytucje krajowe, Rosja otwiera się na firmy zagraniczne. Być może już niedługo zaoferowane zostaną do sprzedaży akcje drugiego pod względem banku VTB. Mówi się, że możliwym inwestorem jest włoski Mediobanca. Ponadto dokonały się już następujące inwestycje:

- ❖ UBS, bank szwajcarski, kupił jeszcze przed kryzysem 1998 roku udziały w lokalnym banku inwestycyjnym Brunswick Capital Management i planuje dalsze zakupy;
- ❖ Deutsche Bank w listopadzie 2003 roku kupił 40% udziałów w wiodącym banku inwestycyjnym Rosji United Financial Group i otwiera biuro z działem asset management;
- ❖ Od 1996 roku jest obecny austriacki Raiffeisenbank – lider tego rynku, bardzo aktywny na rynku detalicznym, obsługujący klasę średnią;
- ❖ Od 1993 roku obecny jest w Rosji Citibank;
- ❖ Merrill Lynch, Morgan Stanley, Citigroup, szwedzki SEB planują otwarcie nowych biur.

Banki zagraniczne po 6 latach silnego rozwoju głównie *corporate business* planują skupić się dziś na bankowości detalicznej.

(Euromoney, wrzesień 2004 r.)

EUROPA – RANKING NAJWIĘKSZYCH BANKÓW

Wrześniowy *The Banker* opublikował listę 300 największych banków Europy uporządkowanych według wielkości kapitałów własnych pierwszej kategorii.

Na liście 300 największych banków Europy znalazły się banki z następujących państw¹⁾:

- ❖ Niemcy – 57 banków;
- ❖ Hiszpania – 42 banki;
- ❖ Szwajcaria – 32 banki;
- ❖ Włochy – 30 banków;
- ❖ Wielka Brytania – 25 banków;
- ❖ Państwa skandynawskie – 20 banków;
- ❖ Kraje Beneluksu – 18 banków;
- ❖ Austria – 14 banków;
- ❖ Turcja – 11 banków;
- ❖ Rosja – 9 banków;
- ❖ Francja – 8 banków;
- ❖ Portugalia – 7 banków;
- ❖ Grecja – 7 banków;
- ❖ Irlandia – 5 banków;
- ❖ Lichtenstein – 3 banki;
- ❖ Andorra – 3 banki;
- ❖ Cypr – 3 banki;
- ❖ Polska – 2 banki;
- ❖ Węgry – 2 banki;
- ❖ Rumunia – 1 bank;
- ❖ Słowenia – 1 bank.

Z Polski na liście znalazły się:

- ❖ Bank Handlowy – Polska – miejsce 113
- ❖ PKO BP – Polska – miejsce 129

Od 1995 roku liderem rankingu pozostawał HSBC Holdings. Jednak po przejęciu rok temu Credit Lyonnais to właśnie Credit Agricole Groupe jest dziś największym bankiem Europy z kapitałami w wielkości 55 435 mln \$. Generalnie jednak w porównaniu z rokiem ubiegłym na liście zaszły niewielkie zmiany, wynikające jedynie z krajowych konsolidacji w Niemczech, Norwegii, we Włoszech i Islandii. Ponadto pewna grupa banków wykazywała aktywność przejmując małe banki w Europie Centralnej.

Zagregowany zysk przed opodatkowaniem wszystkich 300 banków wzrósł w porównaniu z rokiem ubiegłym o 50%. Na koniec 2002 roku, w porównaniu z okresem poprzednim, odnotowano wzrost zaledwie o 1,3%. Najgorsze wyniki zanotowały banki niemieckie, których na liście znalazło się 57. Odnotowały one stratę zagregowaną

¹⁾ Na liście znalazły się jedynie banki z przewagą kapitału krajowego.

Tabela. 10 największych banków Europy (stan na 31 grudnia 2003 r.)

Lp.	Bank	Państwo	Kapitał w mln \$	Aktywa w mln \$	Pozycja wg wielkości aktywów
1	Credit Agricole Groupe	Francja	55 435	1 105 378	2
2	HSBC Holdings	Wielka Brytania	54 863	1 034 216	3
3	Royal Bank of Scotland	Wielka Brytania	34 623	806 207	6
4	BNP Paribas	Francja	32 458	988 982	5
5	HBOS	Wielka Brytania	29 349	650 721	12
6	Deutsche Bank	Niemcy	27 302	1 014 845	4
7	Barclays Bank	Wielka Brytania	26 761	791 292	7
8	Rabobank Group	Holandia	24 830	509 352	16
9	ING Bank	Holandia	24 089	684 004	9
10	UBS	Szwajcaria	24 064	1 120 543	1

w wysokości 66 mln \$. Wśród największych z nich jedynie Deutsche Bank odnotował zysk. Banki z Wielkiej Brytanii i Francji poprawiły wyniki.

Zagregowana wielkość kapitału pierwszej kategorii wzrosła w ciągu roku o 25,6%, zaś zagregowane aktywa o 24%.

(The Banker, wrzesień 2004 r.)

ODBUDOWA BANKOWOŚCI URUGWAJU

W 2002 roku sektor bankowy Urugwaj przeżył poważne załamanie. Było one wynikiem kryzysu argentyńskiego. Dziś widać poprawę sytuacji, która jest wynikiem lepszej kondycji ekonomicznej kraju. Ruszyła znowu akcja kredytowa, klienci nie boją się kart kredytowych, wzrosły depozyty. Dwa lata temu w obliczu kryzysu bogaci klienci z Argentyny, którzy w stabilnym Urugwaju ulokowali swoje środki, nagle wycofali je, powodując spadek depozytów o 46%. Odpływ kapitału skutkował upadkiem banków: Montevideo, Comercial i Caja Obrera, o depozytach w wielkości ponad 100 mld \$. Tysiące Urugwajczyków protestowało przeciw utracie oszczędności na ulicach kraju. Upadek banków uzmysłowił im także błędy w zarządzaniu sprywatyzowanymi wcześniej bankami. Na szczęście odbudowa gospodarki kraju wraz z dobrymi regulacjami finansowymi pozwoliły na szybkie wyjście z kryzysu. Zrekompensowane zostały m.in. utracone depozyty. W sierpniu rząd wypłacił 7500 klientom Banco de Credito około 48 mln \$ zamrożonych w 2002 rachunków. Wcześniej

klienci otrzymali 25 mln \$. W ramach odbudowy systemu po kryzysie rząd Urugwaju podjął także decyzję o redukcji zależności ekonomicznej od Argentyny i zwiększeniu zaangażowania w handel z USA i Europą.

Urugwaj jest dziś w trakcie wprowadzania reformy sektora bankowego. Banki państwowe zostały dokapitalizowane, szczególnie główny z nich – Banco de la Republica Oriental del Uruguay. Instytucje finansowe cieszą się już dobrą płynnością. Od kwietnia firmy oferujące karty kredytowe funkcjonują normalnie, choć klienci unikają zadłużania się na okresy dłuższe niż 3–6 miesięcy. Postępuje tak około 80% klientów.

(Euromoney – The 2004 Guide to Uruguay – wrzesień 2004 r.)

NIEKORZYSTNE ZMIANY DLA SEKTORA BANKOWEGO WE FRANCJI

Klienci francuskich banków są jednymi z najbardziej lojalnych klientów na świecie, rzadko przenoszą swoje rachunki do konkurencyjnych banków. Jednakże ostatnio przedstawiciele organizacji konsumenckich, wskazując ogromne zyski banków francuskich w 2004 r., podnoszą zarzuty pobierania zbyt wysokich opłat od operacji bankowych i czerpania przez banki korzyści z zakazu płacenia oprocentowania od rachunków bieżących.

Sytuacja finansowa francuskiego sektora bankowego jest bardzo dobra, większość banków odnotowała rekordowe zyski latem 2004 r. Pojawiły się jednak niekorzystne sygnały w otoczeniu dla prowadzenia działalności bankowej. Na początku października przedstawiciele banków zostali wezwani przez *Nicolasa Sarkozy*, francuskiego ministra finansów, do wyjaśnienia zarzutów przedstawionych przez przedstawicieli praw konsumentów o pobieraniu zawyżonych opłat i prowizji od klientów banków, znacznie przewyższających średnią europejską. Spotkanie to odbyło się dzień po ogłoszeniu przez Sąd Najwyższy Unii Europejskiej, że funkcjonujące od 35 lat we Francji prawo zabraniające płacenia oprocentowania od rachunków bieżących jest niezgodne z prawem wspólnotowym. Sprawę wniósł francuski oddział hiszpańskiego banku oszczędnościowego *La Caixa*, który zaczął oferować oprocentowanie od środków zgromadzonych na rachunkach bieżących (z saldem przynajmniej 1500 euro) w wysokości 2%, ale został zmuszony do rezygnacji z tej oferty przez Komisję Nadzoru Bankowego. Sąd Najwyższy uznał, że zakaz płacenia odsetek od rachunków bieżących jest poważną przeszkodą dla banków zagranicznych we wchodzeniu na rynek francuski. Sąd odrzucił uzasadnienie rządu, że takie prawo zachęca do oszczędności długoterminowych. Od 1969 r. banki we Francji nie płacą odsetek od środków zgromadzonych na rachunkach bieżących, ale w zamian klienci dostają darmowe książeczki czekowe. Ponieważ na przestrzeni lat nastąpił ogromny rozwój produktów bankowych i opłat z nimi związanych a znaczenie książeczek czekowych spadło, tego typu „transakcja wiązana” nie jest już korzystna dla klientów.

Broniący praw konsumentów wskazują, że pobierane od prostych transakcji bankowych wysokie marże są niewspółmierne do ponoszonych przez bank rzeczywistych kosztów. Przykładowo *BNP Paribas* pobiera 51,31 euro za przewidziany przez prawo dokument z informacją wysyłany co roku do poręczyciela kredytu, a *Banque Populaire du Nord* pobiera 22 euro za złożenie polecenia zapłaty. Organizacja praw konsumentów dała bankom 45 dni na obniżenie kosztów, w przeciwnym razie banki czekają procesy sądowe.

Szefowie banków odrzucając oskarżenia argumentują, że opłaty bankowe są dokładnie na poziomie średniej europejskiej. Analizy wykazują, że banki we Francji pobierają średnio 130 euro opłat od klienta podczas, gdy w Niemczech 165 euro i w Wielkiej Brytanii 170 euro. Ale jeśli odliczyć opłaty za kredyt odnawialny i przekroczenie limitu wypłat to Francja znajduje się powyżej średniej. Polityczne naciski na obniżanie opłat pojawiły się w okresie, gdy na rynku mają pojawić się sponsorowane przez państwo 2 duże nowe konkurencyjne banki *La Poste* i *Caisse d'Epargne*. Państwowa poczta ma rozpocząć działalność bankową na początku 2005 r. Poczta będzie miała największą sieć oddziałów liczącą 17 000 placówek i może stać się bardzo groźnym konkurentem. Drugim pojawiającym się konkurentem jest *Caisse d'Epargne*, bank oszczędnościowy, który, po wspieranym przez państwo połączeniu z bankiem inwestycyjnym *CDC*, zostanie trzecim co do wielkości bankiem uniwersalnym. Wszystkie te zmiany w sektorze bankowym mogą być poważnym wyzwaniem dla długoterminowych zysków banków francuskich.

(*Financial Times*, 6, 7 października 2004 r.)

NAJWIĘKSZE BANKI EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Październikowy *The Banker* opublikował listę 100 największych pod względem wielkości kapitału pierwszej kategorii banków Europy Środkowo-Wschodniej. Wynika z niego, iż region ten kontynuuje dobry wzrost. W stosunku do ubiegłego roku zagregowany kapitał pierwszej kategorii wzrósł w br. o 21,5% do wysokości 29,57 mld \$, zagregowane aktywa wzrosły o 22,0% do poziomu 365,29 mld \$, zaś zagregowany zysk przed opodatkowaniem powiększył się o 31,0% i wynosi 5,33 mld \$. W tym roku aż 74 banki na liście posiadały większościowych udziałowców będących bankami spoza regionu.

Zmienił się lider regionu. Z trzeciego miejsca na pierwsze awansował czeski bank Československa obchodni banka (CSOB) detronizując polski Pekao S.A.

Na liście znalazły się banki ze wszystkich 15 państw regionu, w tym:

- ❖ Polska – 19 banków (w poprzednim zestawieniu 22 banki);
- ❖ Węgry – 14 (15);
- ❖ Czechy – 10 (9);
- ❖ Słowenia – 10 (7);

Miscellanea

Tabela. 10 największych banków Europy (stan na koniec 2003)

Lp.	Bank	Kraj	Kapitał 1 kategorii w mln \$	Aktywa w mln \$
1.	Československa obchodni banka	Czechy	1,793	23,641
2.	Bank Pekao SA	Polska	1,580	16,845
3.	Bank Handlowy w Warszawie	Polska	1,519	8,893
4.	Ceska Sporitelna	Czechy	1,395	21,597
5.	PKO Bank Polski BP	Polska	1,305	22,635
6.	Bank Przemysłowo-Handlowy PBK	Polska	1,256	12,936
7.	Komerčni banka	Czechy	1,081	17,801
8.	National Savings and Comm. Bank	Węgry	989	16,887
9.	Banca Comerciala Romana	Rumunia	947	5,956
10.	Hansabank	Estonia	789	8,080

- ❖ Słowacja – 9 (9);
- ❖ Rumunia - 8 (8);
- ❖ Chorwacja – 8 (9);
- ❖ Bułgaria – 7 (7);
- ❖ Serbia i Czarnogóra – 5 (4);
- ❖ Litwa – 2 (4);
- ❖ Estonia – 2 (2);
- ❖ Łotwa – 2 (2);
- ❖ Macedonia – 2 (1) oraz po raz pierwszy na liście:
- ❖ Bośnia i Hercegowina – 1;
- ❖ Albania – 1.

Największą reprezentację w grupie 100 banków ma Polska. 19 banków z naszego kraju charakteryzuje się 31,4-procentowym udziałem w zagregowanym kapitale pierwszej kategorii, 30-procentowym udziałem w zagregowanych aktywach, ale tylko 15,9-procentowym udziałem w zagregowanym dochodzie przed opodatkowaniem. Na ten ostatni wskaźnik wpłynęła z pewnością znaczna strata Kredyt Banku (370 mln \$) – wyjątkowo wielka wśród wszystkich banków regionu.

(The Banker, październik 2004 r.)

PODWÓJNE ZADANIA BANKÓW AUSTRII

Czołowe banki Austrii radzą sobie doskonale w krajach Europy środkowo-wschodniej, natomiast na rodzimym rynku są relatywnie słabe. Pośród 5 czołowych grup bankowych na wschodzie (bez Rosji) 3 pochodzą z Austrii. Są to: Erste Bank, Bank Creditanstalt (BA-CA) oraz Raiffeisen Zentralbank (RZB). Te 3 grupy dzielą między siebie ponad 30% aktywów regionu. Jedynie belgijski KBC, włoski Unicredito i francuski Societe Generale mogą z nimi konkurować. Początkowo banki austriackie tworzyły w krajach Europy środkowo-wschodniej placówki do obsługi austriackich firm handlowo-eksportowych. Niektóre z nich były tu obecne jeszcze przed 1989 rokiem. Szybko jednak zmieniły swój charakter po tym jak kraje regionu zaferowały do sprzedaży banki państwowe. Dziś są głównymi graczami na tych rynkach. Erste Bank zakupił czołowe banki Czech, Słowacji i Węgier i jest silnym bankiem detalicznym w regionie. BA-CA jest liderem w Polsce oraz znaczącym bankiem inwestycyjnym regionu. RZB natomiast nie uczestniczył w kluczowych przejęciach w regionie skupiając się raczej na stopniowym, organicznym wzroście w aż 15 krajach. Jest on obecny między innymi na trudnych rynkach Bośni, Albanii, Rosji, Ukrainy.

Zysk netto BA-CA z operacji w regionie stanowi 40% zysku grupy, zaś zysk netto Erste Bank – 63% zysku grupy ogółem. Dla RZB stanowi on jeszcze więcej, gdyż bank ten nie prowadzi operacji detalicznych w Austrii. Banki szacują, że udział ten powinien nadal stopniowo wzrastać, wraz ze wzrostem zamożności klientów z Europy środkowo-wschodniej. Tylko między 1999 a 2003 rokiem depozyty rosły o 10% rocznie – dwukrotnie szybciej niż na zachodzie. W krajach – nowych członkach Unii Europejskiej kredyty dla sektora prywatnego rosły o 21% rocznie, a w krajach strefy euro o 7% rocznie.

Niewiele banków w regionie pozostało do przejęcia. Dlatego też banki zamierzają kontynuować rozwój na miejscu. BA-CA zamierza otworzyć 200 nowych placówek w regionie, głównie w Polsce, na Węgrzech oraz Chorwacji. Jedynie w Rumunii z niecierpliwością oczekiwana jest prywatyzacja 2 dużych państwowych banków BCR i CER (być może nastąpi ona w 2005 roku).

Co ciekawe 75% akcji banku BA-CA jest w ręku niemieckiego HypoVereinsbank. Dzięki temu można powiedzieć, że niemiecki bank jest widocznie obecny w Europie środkowo-wschodniej.

Zupełnie inaczej wygląda sytuacja największych banków z perspektywy ich krajowego systemu bankowego. W Austrii koszty ich funkcjonowania, w tym koszty personelu, są wysokie, ograniczone są perspektywy rozwoju, bezlitosna konkurencja, wyśrubowane marże. Ponadto bardzo trudno konkurować im z dużym sektorem banków spółdzielczych o niskich opłatach i marżach. Ogólnie sektor bankowy w Austrii ma zbyt wiele instytucji bankowych. Praktycznie jedynym dużym bankiem tego kraju, który ma mało aktywów na wchodzie, a jest ciągle zyskowny, jest *Bank für Arbeit und Wirtschaft (Bawag)*, który w 2001 roku zakupił bank pocztowy PSK.

(Financial Times, 25 października 2004 r.)

Opracowały: Beata Zdanowicz, Joanna Majewska

BEZPIECZNY BANK

SAFE BANKING
Magazine on the issues of deposit
protection and the financial
security of banks

Edited by:

prof. dr hab. Władysław Baka
– chief editor,
Kazimierz Beca,
dr Marek Grzybowski,
dr hab. Małgorzata Iwanicz-
-Drozdowska, prof. SGH,
Ewa Kawecka-Włodarczyk,
prof. dr hab. Stanisław Owsiak,
Krzysztof Pietraszkiewicz,
prof. dr hab. Marek Safjan,
dr hab. Jan Szambelańczyk,
prof. University of Economics
in Poznań,
Ewa Śleszyńska-Charewicz

Secretariat:

Beata Zdanowicz

The published articles present their
author's opinions. These opinions
are not the official attitude
of the Bank Guarantee Fund.

ISSN 1429-2939

Publisher:

Bank Guarantee Fund
00-546 Warsaw
Ks. Ignacego Jana Skorupki Street 4
tel. 583-08-01, 583-08-05,
583-08-06
fax 583-08-08
e-mail: rada@bfg.pl
www.bfg.pl

Cooperation:

Stardruk
Wydawnictwo
00-660 Warszawa
ul. Lwowska 11/29

CONTENTS

3/4 (24/25) 2004

A. About the BFG activity (BFG – the Bank Guarantee Fund)

1. Premium rates for the year 2005–toward the optimization –
Władysław Baka – p. 3
2. Resolutions of the BFG's Council concerning the rates for
the year 2005 – p. 9
3. Evaluation of the banking sector financial situation in 2003
(on the basis of the audited data) in the light of BFG's
analysis – p. 11

B. Problems and opinions

1. Pro-cyclic banks' behaviours in the New Capital Accord
– *Grażyna Banczarewicz* – p. 125

C. Consultations for banks

1. The new regulation of the Commission of Banking Supervi-
sion (CBS) concerning banks' capital adequacy measure-
ment – *Krzysztof Markowski and Robert Wiśniewski* – p. 137
2. Annex: The resolution No. 4/2004 (of September 8, 2004) of
the CBS concerning the scope and detailed standards of
capital requirements assignment for particular kind of risk
and the scope of statistical methods' application and con-
ditions, which fulfilment enables to obtain the permission
for using them; the method and detailed standards of
the capital adequacy ratio's calculation; the scope and
the method of considering banks' activity in holdings
in capital requirements' and capital adequacy ratio's
calculation and determination of additional bank's balance
positions put together with the equity capital in the capital
adequacy calculation and the scope, method and conditions
of assigning them – p. 141

D. Learning from foreign experience

1. The 2004 Directive of the European Parliament and
the European Council on the Prevention of the Use of
the Financial System for the Purpose of Money Laundering,
Including Terrorist Financing – *Marek Prengel* – p. 195
2. Deposit insurance system in Brazil and Argentina – *Beata
Zdanowicz* – p. 216

E. Miscellanea

1. Foreign press review (September–October 2004) – p. 235